

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
«Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-
рекреаційний потенціал територій»**

17 травня 2023 р.

ЛЬВІВ-2023 р.

Міністерство освіти і науки України;
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Державна служба України з питань геодезії, картографії та землеустрою
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Національний університет «Львівська політехніка»
Державний біотехнологічний університет Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Одеський державний аграрний університет Чорноморський національний
університет імені Петра Могили
Одеський національний технологічний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
«Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-
рекреаційний потенціал територій»**

17 травня 2023 р.

Львів-2023 р.

УДК 338.48:332.3

Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-рекреаційний потенціал територій: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Дубляни, 17 травня 2023 р. – Львів : Львівський національний університет природокористування, 2023. – 174 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Володимир Снітинський – д.б.н., проф, в.о. ректора Львівського національного університету природокористування, голова оргкомітету

ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Богдан Гулько – к.с.-г.н, доцент, проректор з наукової роботи Львівського національного університету природокористування

Павло Колодій – к.е.н, доцент, в. о. декана факультету землевпорядкування та туризму Львівського національного університету природокористування

Оксана Крупа – к.е.н, доцент, завідувач кафедри туризму Львівського національного університету природокористування

Оксана Ступень – к.е.н., доцент Львівського національного університету природокористування

Антон Третяк - д. е. н., професор, член-кореспондент НААН України, професор Білоцерківського національного аграрного університету

Ірина Кошкалда - д.е.н., професор, завідувач кафедри управління земельними ресурсами та кадастру Державного біотехнологічного університету

Іван Залуцький - к.е.н., доцент, старший науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України"

Тетяна Калина- д.е.н, професор кафедри геодезії та землеустрою Одеської державної академії будівництва та архітектури

Тарас Євсюков, д.е.н., професор, декан факультету землевпорядкування Національного університету біоресурсів і природокористування України

Сергій Перій - д.е.н., завідувач кафедри геодезії НУ "Львівська політехніка"

Оксана Малащук - к.е.н., доцент, декан факультету геодезії, землеустрою та агроінженерії Одеського державного аграрного університету

Григорій Шарий -д. е. н., професор, директор навчально-наукового інституту архітектури та будівництва Національного університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"

Наталія Дудяк - д.е.н., професор, в.о. декана факультету архітектури та будівництва Херсонського державного аграрно-економічного університету

Марта Мальська - д. е. н., професор, завідувачка кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка

Людмила Архипова – д. т. н., професор, завідувачка кафедри туризму Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Олена Лазарева – д.е.н., професор кафедри управління земельними ресурсами Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Катерина Пилипенко – д.е.н., професор кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Наталія Добрянська – д.е.н., професор, завідувач кафедри туристичного бізнесу та рекреації Одеського національного технологічного університету

Світлана Заїка – к.е.н, професор кафедри туризму Державного біотехнологічного університету

Світлана Бабушко – д.пед.н., доцент, завідувач кафедри туризму Національного університету фізичного виховання і спорту України

Володимир Худоба – к.е.н, доцент, завідувач кафедри туризму Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

Мар'яна Горбова – голова циклової комісії туристичного обслуговування, викладач Прикарпатського фахового коледжу лісового господарства та туризму

Любов Завозіна – голова циклової комісії фундаментальних дисциплін та дисциплін професійної підготовки спеціальності «Туризм», фізичного виховання та захисту України Стрийського фахового коледжу Львівського національного університету природокористування

Тетяна Вовк - начальник відділу охорони земель управління землеустрою, використання та охорони земель Головного управління Держгеокадастру у Львівській області

Відповідальний секретар:

Леся Дудич – к.е.н, доцент кафедри землеустрою Львівського національного університету природокористування

Зміст

Секція «Землеустрій та охорона земель»

<i>Антон Третяк, Валентина Третяк</i> Напрями розширення підготовки землевпорядників в Україні	8
<i>Антон Третяк, Людмила Гунько</i> Економіка землеустрою та землевпорядкування в Україні: теорія розвитку	10
<i>Антон Третяк, Іванна Гетманьчик, Роман Третяк</i> Проблеми землеустрою в Україні у повоєнний період	12
<i>Ольга Петрище, Юлія Лобунько, Валерій Додурч</i> Охорона земель сільськогосподарського призначення при здійсненні господарської діяльності	14
<i>Євген Бутенко, Сергій Петриченко</i> Землеустрій та охорона земель територіальних громад в умовах війни та післявоєнного відновлення	16
<i>Мирослав Богіра</i> Особливості проведення землеустрою в умовах воєнного стану в Україні	18
<i>Роман Харитоненко, Аліна Кабузан</i> Класифікація режимоутворюючих об'єктів на прикладі земель енергетики	21
<i>Людмила Гунько, Наталія Мединська, Катерина Кизило</i> Використання й охорона ґрунтів: досвід зарубіжних країн	24
<i>Оксана Сакаль, Роман Харитоненко, Юлія Рябова</i> Класифікація цільового призначення земель у ЄС	26
<i>Діана Степаненко, Оксана Малащук</i> Дослідження зміни рівня берегової лінії Одеського регіону	29
<i>Валерія Богаш, Людмила Гунько</i> Особливості інформаційного забезпечення визначення збитків завданих землевласникам та землекористувачам внаслідок військової агресії	31
<i>Ольга Панасюк, Вікторія Шлапак, Валерія Гуляя</i> Оцінка впливу антропогенного фактору на земельні ресурси	33
<i>Ірина Колганова</i> Професійна етика в землеустрої	36
<i>Любомир Казьмір</i> Базові наративи державної земельної політики та перспективи землевпорядкування в Україні	37
<i>Любов Коваленко</i> До питання консолідації земель сільськогосподарського призначення у Республіці Молдова	39
<i>Марина Пілічева</i> Законодавчі зміни щодо питання визначення розміру збитків землевласникам та землекористувачам	41
<i>Роман Ступень, Оксана Ступень</i> Особливості функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в умовах воєнних дій на території України	43
<i>Валерія Бутиріна, Ганна Ішутіна, Сергій Бегічев</i> Сучасний стан та напрями рішення проблем лісового фонду України	45
<i>Леся Дудич, Галина Дудич, Олександра Костишин</i> Вдосконалення заходів із землеустрою в сучасному плануванні земель територіальних громад	49
<i>Анастасія Гутник, Анна Кириченко, Євгеній Татарченко, Роман Третяк</i> Формування екологічного каркасу системи землекористування (екологічної мережі), як об'єкту охорони земель	50

Секція «Планування землекористування»

<i>Марія Братінова</i> Деякі аспекти впровадження комплексного управління земельними ресурсами	53
<i>Антон Третяк, Валентина Третяк, Тетяна Прядка, Наталя Третяк</i> Основні положення стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період	54
<i>Андрій Мась</i> Перспективи планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в Україні	57
<i>Ольга Русецька, Андрій Попов</i> Ринок землі: мотивація для формування земельних	

ділянок	59
<i>Євгенія Крикун, Роман Третяк</i> Проектування землекористування водного фонду рибгоспу на прикладі річки Нивка	61
<i>Андрій Пиріг</i> Особливості просторового планування землекористувань у країнах Європи	64
<i>Оксана Черечон, Олег Черечон</i> Реструктуризація системи сільськогосподарського землекористування через консолідацію земель	67
<i>Любов Пендзей</i> Територіально-просторове планування - основа збалансованого землекористування	70
<i>Роман Ступень, Володимир Дудич</i> Раціоналізація сільськогосподарського землекористування	73
<i>Тетяна Кушнірук, Ірина Ясінецька, Валерій Додурич</i> Трансформація земельних відносин як передумова формування ринку земель в Україні	74
Секція «Адміністрування землекористування»	
<i>Ольга Петрище, Юлія Лобунько, Валерій Додурич</i> Система управління земельними ресурсами при плануванні землекористування	77
<i>Oleksandra Kostyshyn, Jolanta Barbara Cichowska, Lesia Dudych</i> Strategies for ecological development: implementation of eco-modernization based on the example of Poland	79
<i>Ірина Ясінецька, Тетяна Кушнірук, Валерій Додурич</i> Основи функціонування системи управління земельними ресурсами в сільському господарстві	82
Секція «Кадастр і моніторинг земель»	
<i>Степан Радомський</i> Поліпшення оцінки придатності земель сільськогосподарського призначення а аграрному секторі	84
<i>Юрій Губар, С. Главацька</i> Особливості зонування території для прибудинкових територій багатоквартирних будинків	86
<i>Руслана Таратула</i> Перспективи впровадження майданчика земельних торгів	90
<i>Євгеній Чернокульський, Лідія Смоленська</i> Проблеми містобудівного кадастру	91
<i>Галина Козій, Олег Козій</i> Перспективи 3D кадастру в Україні	93
<i>Олександра Ковалишин, Наталія Шнік, Мирослава Смолярчук</i> Формування облікових даних про земельні ресурси територіальної громади у системі державного земельного кадастру	95
<i>Галина Нестеренко</i> Особливості проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів	97
Секція «Картографо-геодезичне забезпечення земельно-кадастрових робіт»	
<i>Олександр Чумаченко, Євгенія Кривов'яз</i> Топографо-геодезичне забезпечення проведення робіт із землеустрою на місцевому рівні	100
<i>Іван Залуцький, Іван Рій</i> Проблеми формування та використання топографо-геодезичного потенціалу України в контексті її обороноздатності	102
Секція «Геоінформаційні системи в управлінні земельними ресурсами»	
<i>Наталія Музика, Назар Музика</i> Формування ГІС земельного банку територіальних громад	106
<i>Зоряна Рижок</i> Візуалізація інтерактивної карти землекористування у веб-додатку SENTINEL-2 LAND COVER EXPLORER	109
Секція «Актуальні питання та проблеми туристичної галузі»	
<i>Світлана Бабушко, Сергій Попович</i> Експерсійне обслуговування осіб з інвалідністю у музеях України	112
<i>Любов Завозіна</i> Сільський зелений туризм як один із способів психологічної реабілітації	114

<i>Олена Воскресенська, Вероніка Олійникова</i> Загальна проблематика туризму та вплив епідемії COVID 19 і війни в Україні на туристичну галузь на прикладі Італії	116
<i>Ольга Лемко-Мельник</i> Перспективи післявоєнного відновлення та розвитку туризму на прикладі досвіду іноземних країн	119
<i>Svitlana Zaika, Lilia Kharchevnikova, Olena Zaika</i> Innovative marketing technologies in the MICE industry	121
<i>Наталія Рунчева, Дарія Дегтярьова</i> Геополітичні проблеми туризму	124
<i>Наталія Добрянська, Ганна Саркісян, В'ячеслав Іванченков</i> Стратегія планування сталого розвитку об'єктів культурної спадщини України	125
<i>Kateryna Pylypenko</i> Туризм в період воєнного стану	127
<i>Володимир Васильчук</i> Вплив глобалізаційних процесів на туристичну галузь України	130
<i>Катерина Пилипенко, Аліна Качанова</i> Напрями розвитку туристичної галузі в Україні	132
<i>Ганна Кучерява</i> Перспективи розвитку туризму в Україні: регіональний аспект	134
<i>Галина Мельничук</i> Розвиток туризму Львівщини шляхом об'єднання зусиль територіальних громад	136
<i>Анастасія Бритвенко, Софія Бригіна</i> Актуальні проблеми внутрішнього туризму України	138
<i>Юлія Боруцька</i> Екологічний туризм в Україні та світі: минуле - сьогодення - майбутнє...	140
<i>Марта Мальська, Оксана Крупа</i> Трансформація стратегії розвитку туристичної сфери Львівської області з урахуванням досвіду Європейських країн	143
<i>Ірина Дидів</i> Нові тренди та перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні	146
<i>Оксана Березівська</i> Напрями розвитку внутрішнього туризму	147
Секція «Туристично-рекреаційний потенціал територій»	
<i>Галина Шука</i> Визначення перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Закарпатті на основі аналізу використання мінеральних вод	149
<i>Оксана Никига</i> Перспективи розвитку етнічного туризму у Львівській області	152
<i>Олена Лазарева</i> Напрямки відновлення рекреаційного потенціалу територій у післявоєнний час	154
<i>Світлана Бугіль</i> Туристичні кластери України: стан та перспективи	156
<i>Мар'яна Горбова</i> Природний потенціал територій Східної Бойківщини для розвитку екотуризму	159
<i>Ірина Гошовська</i> Рекреаційні можливості міських парків на території Східної Бойківщини	161
<i>Олена Воскресенська, Олександра Івшина</i> Туристично-рекреаційний потенціал Грузії	163
<i>Володимир Худоба, Оксана Худоба</i> Використання ГІС для оцінки туристичного потенціалу регіону	165
<i>Максим Гедін</i> Методологія оцінювання туристичного потенціалу міста Києва	166
<i>Діана Цесьців</i> Підходи до оцінювання туристичного потенціалу регіону	169
<i>Юрій Йосипчук</i> Перспективи використання Яремчанського туристичного регіону для реабілітації учасників бойових дій	172

СЕКЦІЯ «ЗЕМЛЕУСТРІЙ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ»

*Антон Третяк, д. е. н., професор,
член-кореспондент НААН України,
Білоцерківський національний аграрний університет*
*Валентина Третяк,
д. е. н., професор,
Сумський національний аграрний університет*

НАПРЯМИ РОЗШИРЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЗЕМЛЕВПОРЯДНИКІВ В УКРАЇНІ

В Україні вже більше 10 років не стихають дискусії щодо підготовки фахівців-землевпорядників в складі технічних таук та соціально-поведінкових і природничих наук, не дивлячись на те, що законом України «Про землеустрій» визначено: землеустрій це «сукупність соціально-економічних та екологічних заходів ...» [1]. При цьому, в Україні готують сьогодні тільки фахівців-землевпорядників технічного профілю. Такий стан підготовки фахівців-землевпорядників обумовив низький рівень управління земельними ресурсами і землекористуванням, капіталізації і екологізації землекористування та самоусунення держави від землеустрою, особливо планування розвитку землекористування на державному, регіональному та рівні територіальних громад, що є однією із основних конституційних функцій української держави щодо організації використання і охорони земель.

В умовах проблем зміни клімату, посилення деградації земель, політика щодо розроблення землепорядної документації має бути направлена на територіально-просторове планування використання і охорони земель та інших природних ресурсів. Разом з тим, за дослідженнями І. Колганової [2] за роки земельної реформи землеустрій та землепорядкування в основному було зосереджене перерозподілі земель (*розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок та технічної документації із встановлення їх меж, 95 % в 2019 р.*). Землепорядна документація щодо територіально-просторового розвитку землекористування, яка б була направлена на екологізацію землекористування майже не розроблялася (0,01 %).

Однією із причин такого стану в галузі землепорядкування є відсутність фахівців – землепорядників економічного, екологічного та управлінського профілів та розпорошення управлінських функцій держави між різними міністерствами, зокрема: прогнозно-планувальна щодо розвитку землекористування – мінрегіонбуд України, охорони земель та забезпечення безпеки життєдіяльності людей – мінприроди України, науково-обґрунтованого розподілу земель, в тому числі ринкового обігу земель – мінагрополітики України. Функція територіальної організації землекористування (використання земель) залишилася поза увагою держави.

Для з'ясування світових тенденцій розвитку землепорядкування, здійснимо дослідження певної частини тезаурусного каркасу розвитку понятійного базису професійного землепорядника в Україні та світовому співтоваристві (табл.).

Як показує аналіз даних табл., можна зробити висновок, що абсолютним чемпіоном за згадуваннями у Всесвітній мережі Інтернет Google є соціально-поведінковий науковий напрям (*Socio-behavioral scientific direction*) згадувань фахівців землепорядників – **1317 млн.**, в тому числі поняття «Землепорядник-екологічного профілю (*Environmental land planner*)» - 344 млн. згадувань та «Землепорядник-економічного профілю (*Land planner with an economic profile*)» - 308 млн. згадувань. Технічний науковий напрям (*Technical scientific direction*) характеризується згадуваннями в кількості - **762,6 млн.**, в тому числі поняття «Землепорядник технічного профілю (*Land planner of a technical profile*)» – 714 млн. згадувань. Поняття «Геодезист-землепорядник технічного профілю (*Surveyor-land planner technical profile*) у Всесвітній мережі Інтернет Google є мало затребуваними. Таким

чином, у світовому співтоваристві переважають професіонали–землевпорядники соціально-поведінкового наукового напрямку, за яким в Україні підготовка фахівців відсутня.

Таблиця. Тезаурусний каркас розвитку понятійного базису професійного землевпорядника станом на 09.03.2023 р.

Терміни	Google.com
Технічний науковий напрям / Technical scientific direction	14,8 тис. / 762,6 млн.
Землевпорядник технічного профілю / <i>Land planner of a technical profile</i>	8,6 тис. / 714 млн.
Геодезист-землевпорядник технічного профілю / <i>Surveyor-land planner of a technical profile</i>	6,2 тис. / 48,6 млн.
Соціально-поведінковий науковий напрям / Socio-behavioral scientific direction	18,49 тис. / 1 317 млн
Землевпорядник-екологічного профілю / <i>Environmental land planner</i>	7,68 тис. / 344 млн.
Землевпорядник- економічного профілю / <i>Land planner with an economic profile</i>	6,95 тис. / 308 млн.
Землевпорядник управлінського профілю / <i>Land manager with a managerial profile</i>	2,86 тис. / 269 млн.
Землевпорядник-проектувального профілю / <i>Land planner -designer profile</i>	- / 255 млн.
Землевпорядник-планувального профілю / <i>Land planner - professional profile</i>	1,0 тис. / 141 млн.

Примітка: Google – назва однієї з найпотужніших пошукових систем у Всесвітній мережі Інтернет.

В Україні, теж на першому місці соціально-поведінковий науковий напрям (*Socio-behavioral scientific direction*) характеризується згадуваннями фахівців землевпорядників – 18,49 тис., в тому числі поняття, «Землевпорядник-екологічного профілю» - 7,68 тис., «Землевпорядник-економічного профілю» - 6,95 тис. згадувань. На жаль в Україні не зтребувані землевпорядники проєктантувального профілю та мало зтребувані - планувального профілю (1,0 тис. згадувань). Технічний науковий напрям (*Technical scientific direction*) характеризується згадуваннями в кількості - 14,8 тис., в тому числі поняття «Землевпорядник - технічного профілю» - 8,6 тис. згадувань.

В цьому зв'язку важливим є розвиток спеціальності землевпорядкування у соціально-поведінкових науках. Відповідно пропонується внести доповнення у перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в галузь знань «**05 Соціальні та поведінкові науки**» спеціальність «*землевпорядкування*» із спеціалізаціями «землевпорядкування» (*підготовка фахівців із виробничої землевпорядної діяльності: землевпорядне планування та проєктування, управління землеустроєм*), «управління землекористуванням» (*підготовка фахівців із управлінської землевпорядної діяльності: управління земельними ресурсами, організація землеустрою та охорони земель, ведення земельного кадастру, державний та самоврядний контроль за використанням земель тощо*), «оцінка землекористування (нерухомості)» (*підготовка фахівців із дослідження та регулювання земельного ринку*).

Список використаних джерел

1. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/858-15>.
2. Колганова І.Г. Інноваційно-інвестиційні напрями розвитку землеустрою на місцевому рівні. Дис. ... на здоб. ст. к. е. н. К.: 2021. 302 с.

*Антон Третяк, д. е. н., професор,
член-коресподент НААН України,
Білоцерківський національний аграрний університет
Людмила Гунько, к. е. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ЕКОНОМІКА ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ РОЗВИТКУ

Дослідження частини тезаурусного каркасу теорії землеустрою показали, що абсолютним чемпіоном за згадуваннями у Всесвітній мережі Інтернет Google є поняття «Землеустрій» («Land organization») – 8,4 млрд. згадувань, на другому місці – «**Економіка землеустрою**» («*Economics of land organization*») - відповідно 5,5 млрд. згадувань [1].

Економіка землеустрою - це наука про соціально-економічні та екологічні відносини, що виникають у процесі «землепорядної діяльності (*проектування та реалізації документації із землеустрою*) щодо пошуку, узгодження інтересів і прийняття ефективних рішень із планування використання і охорони земель та інших природних ресурсів (*землекористування*) та організації території землеволодінь і землекористувань, відносин власності на землю для виробництва матеріальних благ і послуг в умовах рідкості і обмеженості земельних ресурсів з метою максимального задоволення постійно зростаючих і необмежених потреб людини» [2] та вибору альтернатив сталого (збалансованого) землекористування [1]. Таким чином, економіка землеустрою і землепорядкування, будучи опосередковано складовою економіки землекористування, має в той же час своє самостійне економічне поле дослідження, що виходить за межі власне економіки землекористування, вторгаючись в сферу соціально-економічних відносин відтворення життя і в систему її (життя людини) мотиваційних відносин, пов'язаних з нормою поведінки людини. Реальна дійсність відображає як позитивні так і нормативні процеси землекористування. Чим більшою мірою в системі землекористування присутній нормативний початок (*включаючи соціально-економічну та екологічну норму поведінки людини*), тим ефективніше вона (система) буде просуватися шляхом екологізації та капіталізації своєї економіки та досягнення цілей сталого розвитку.

Таким чином, **економіка землеустрою та землепорядкування** – це наука, яка спирається на нормативну економічну теорію. Між двома напрямками економічної теорії – «нормативної та позитивної» – існує діалектичний взаємозв'язок. Основні положення нормативної економіки, що визначають і виражають цілепокладання соціально-економічного та екологічного розвитку, впливають на структуру і зміст економічних земельних відносин (інтересів) і в підсумку на стале (збалансоване) землекористування. У свою чергу, реальні економічні інтереси та взаємозв'язки, які досліджує позитивна економічна теорія, визначають шляхи до досягнення мети і при необхідності коригують саму мету. У цій конструкції мета є визначальною підсистемою, формуючи зміст та напрямок розвитку еколого-економічних земельних відносин. Економіка землеустрою та землепорядкування досліджує, якою має бути економіка землекористування та система ціннісних відносин, що виражають цілі сталого розвитку землекористування.

Ієрархія цінностей, будучи результатом досвіду культурної діяльності людства, виглядає таким чином:

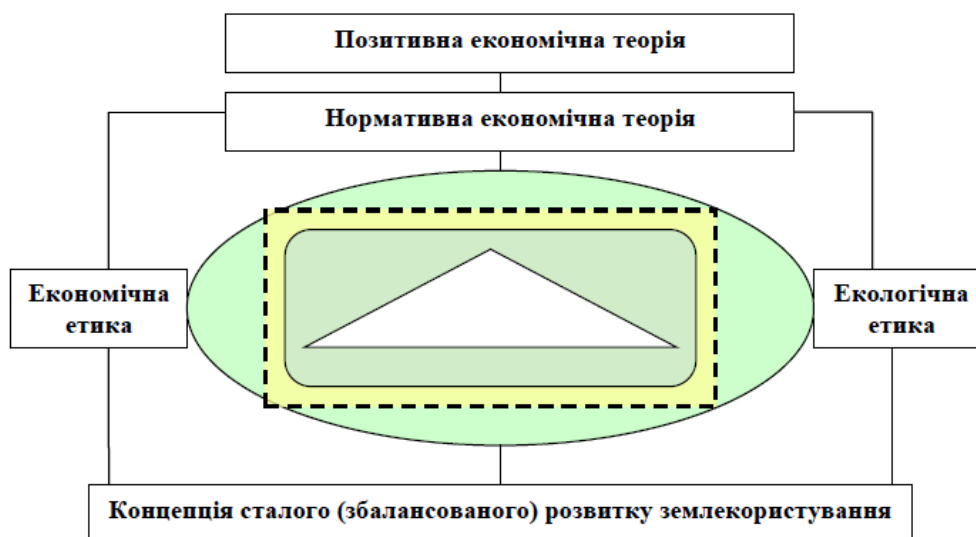
- ▶ сфера життєвих цінностей і земельних благ;
- ▶ окремі духовні цінності (соціальні, політичні, релігійні та ідеологічні, естетичні, сімейні та трудові);
- ▶ моральні цінності і насамперед визнання цінності власності та особистості.

У своїй теоретичній побудові економіка землеустрою та землепорядкування виходить за рамки власне економіки землекористування в тому плані, що досліджує

проблеми нормативного відтворення земельного капіталу (включно з нормами етичного порядку) як головних структурних елементів сталого розвитку землекористування (рис.).

Основні положення нормативної економіки, що визначають і виражають цілепокладання соціально-економічного та екологічного розвитку, впливають на структуру і зміст економічних земельних відносин (інтересів) і в підсумку на стале (збалансоване) землекористування. Предмети дослідження економіки землевпорядкування та економіки розвитку землекористування багато в чому переплітаються, але у економіці землевпорядкування визначальну роль відіграють екологічний імператив та нормативна економічна теорія. Головне призначення екологічного імперативу – змінити ціннісні орієнтири людини, її уявлення про багатство і обов'язок перед природою. У цьому контексті, економіка системи землевпорядкування - це соціальний ідеал еколого-економічних земельних відносин, заснованих на екологічних цінностях і виражають розумне ставлення до землі, природи та інших її ресурсів. В цьому зв'язку, економіку системи землевпорядкування можна назвати «збалансованою» економікою, роблячи цим акцент на економічні інтереси відтворення екосистем сталого землекористування в умовах антропогенного впливу на якість земельних та інших природних ресурсів.

В основу реалізації концепції сталого розвитку землекористування повинно бути закладено систему «**економіка-екологія-землевпорядкування**», яка виражає визначальну роль екологічного зв'язку у взаємодії цих трьох підсистем, що постійно перебуває під «біфуркаційним» впливом економічного фактора. Система нормування виступає фактором економічної інституціоналізації земельного та екологічного попиту, що є причиною зростання ціни попиту та головним фактором збереження пропозиції

Умовні позначення, що характеризують масштабність відносин і їх субординацію:

- сталий розвиток;
- економіка землеустрою та землевпорядкування;
- стале (збалансоване) землекористування;
- традиційне землекористування.

Рисунок. Логічно-змістовна схема формування теоретичних засад розвитку економіки землеустрою та землевпорядкування як науки.

(стимулом розвитку землекористування або його екологізації та капіталізації). Функціонування системи відтворення та зростання вартості земельного і екологічного капіталів вимагає формування ціни попиту земельних і екологічних благ з боку суспільства (на макрорівні) за допомогою конкретних економічних та землевпорядно-правових інструментів.

Отже, процес формування економіки землеустрою та землевпорядкування, яка включає економіку територіально-просторового планування розвитку землекористування, економіку землеустрою та внутрішньогосподарського землевпорядкування (*впорядкування територій землеволодінь і землекористувань*), є базовим формування сталого (збалансованого) землекористування.

Список використаних джерел

1. Третяк А. М., Третяк В. М., Гунько Л. А. Концептуальні засади розвитку економіки землевпорядкування в Україні. Агросвіт. № 17-18. 2022. с. 3-14.
2. Третяк А. М., Третяк В. М., Гетманьчик І. П., Гунько Л. А. Поняття та сутність економіки землеустрою та землевпорядкування в Україні. Агросвіт № 11, 2021. с. 3-10.

*Антон Третяк, д. е. н., професор,
член-коресподент НААН України,*

Білоцерківський національний аграрний університет

Іванна Гетманьчик, к. е. н.,

Боярський фаховий коледж

Національного університету біоресурсів і природокористування України,

Роман Третяк, к. е. н.,

Національний авіаційний університет

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Землеустрій, землевпорядкування та територіально-просторове планування розвитку землекористування формують *систему землевпорядкування*, під якою розуміється – «сукупність загальнодержавних заходів, що всебічно забезпечують регулювання земельних відносин та раціональне використання й охорону земельних ресурсів країни як основи життя і діяльності людини, найважливішого природного ресурсу, загального територіального базису, засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві, та основною складовою нерухомості, як об'єкта, що системно об'єднає всі дії народу і держави» [1]. У процесуальному розумінні *землевпорядкування* як функція державного управління земельними ресурсами та землекористуванням «це врегульована нормами права діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо територіально-функціонального впорядкування використання земель, яке полягає у розробленні та затвердженні землевпорядної документації, відповідно до якої здійснюється формування сталого (збалансованого) землекористування шляхом зонування земель за типами (підтипами) землекористування і визначення його режиму, удосконалення структури і розміщення земельних угідь, їх меліорації та поліпшення в межах території адміністративно-територіальних одиниць, суб'єктів господарювання» [1].

В цьому зв'язку, для здійснення відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації та бойових дій на окремих територіях України, авторським колективом Третяк А. М., Третяк В. М., Капінос Н. О., Гетманьчик І. П., Третяк Р. А. обґрунтовується необхідність розроблення відповідних нормативно-методичних документів для територій сільських територіальних громад, зокрема: 1) порядку інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 2) склад та зміст технічної документації щодо інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 3) методичних рекомендацій з фіксування прямої шкоди, завданої продуктивному потенціалу земельних (ґрунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд* [5]) внаслідок

збройної агресії російської федерації; 4) методики та порядку оцінки вартості збитків завданих землекористуванню (земельним ділянкам, продуктивному потенціалу земельних (грунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд*)), яке знищено або пошкоджено внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 5) склад та зміст технічної документації щодо оцінки вартості збитків завданих землекористуванню (земельним ділянкам, продуктивному потенціалу земельних (грунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд*)), яке знищено або пошкоджено внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 6) порядок розроблення комплексних планів територіально-просторового відновлення та розвитку землекористування, на територіях, що зазнали прямої шкоди внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 7) склад та зміст проектів комплексних планів територіально-просторового відновлення та розвитку землекористування на територіях, що зазнали прямої шкоди внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів.

На жаль інший авторський колектив Й.М. Дорош, А.В. Барвінський, О.С. Дорош, Л.А. [2] вбачають, що на землеустрій в аграрній сфері, для відповіді на виклики, обумовлені військовою агресією, покладаються наступні завдання: *«інвентаризація земель; класифікація земель за станом та типом ураження; оцінка втрат та збитків сільськогосподарських землекористувачів, включаючи збитки, недоотриманий прибуток, вартість відновлення; рекультивация земель, порушених внаслідок бойових дій; консервація деградованих земель; запровадження інших заходів з охорони земель ...»*, шляхом усунення недоліків в законодавчих нормах, що регулюють складання документації із землеустрою. Однак, цього замало. Як нами вище зазначено необхідне розроблення і затвердження якісно нових відповідних нормативно-методичних документів.

Разом з тим, існуюче законодавчо-нормативне та методичне забезпечення землеустрою та землевпорядкування, і особливо оцінки нанесеної шкоди земельним та іншим природним ресурсам і землекористуванню на територіях, що зазнали військових дій в Україні, не відображає зміст необхідних землевпорядних та відновлювальних робіт із відновлення земельних та інших природних ресурсів. В цьому зв'язку необхідно крім вище нами зазначених нормативно-методичних документів, ***терміново розробити і затвердити*** цілу низку ***нормативно-методичних документів що здійснення землеустрою, землевпорядкування та оцінки завданої шкоди і збитків***. Зокрема, необхідно врегулювати: розмінування територій; здійснення інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок бойових дій та терористичних актів; організацію та здійснення рекультивації, відновлення та поліпшення порушених (знищених) земельних та інших природних ресурсів; відновлення прав на земельні ділянки; внесення змін у територіальну організацію землеволодінь і землекористувань, тощо. Відповідно, нами пропнується внести зміни і доповнення в земельне законодавство: 1) розроблення та затвердження порядку інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 2) удосконалення складу та змісту технічної документації з землеустрою щодо інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів (*головні виконавці*; 3) розроблення та затвердження складу та змісту технічної документації з землеустрою щодо оцінки вартості збитків завданих землекористуванню (земельним ділянкам, продуктивному потенціалу земельних (грунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд*)), яке знищено або пошкоджено внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів (*головні виконавці: Держгеокадастр України, Мінприроди України, НААН України*)

Список використаних джерел

1. Третяк А. М., Третяк В. М., Капінос Н. О., Гетманьчик І. П., Третяк Р. А. Землепорядкування та оцінка нанесеної шкоди землекористуванню на територіях, що зазнали військових дій в Україні. Агросвіт. № 11-12. 2022. с. 3-11. <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit>.

2. Дорош Й.М., Барвінський А.В., Дорош О.С., Свиридова Л.А. Завдання землеустрою в аграрній сфері, викликані військовою агресією, та шляхи їх вирішення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. № 4' 2022. с. 6-15. <http://journals.nubip.edu.ua>.

*Ольга Петрище, доцент, Юлія Лобунько, асистент, Валерій Додурич, асистент
ЗВО «ПДУ»*

ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Охорона земель - система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, а також обмеження їх вилучення (викупу) для несільськогосподарських потреб.

Зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення допускається лише за умови обґрунтування доцільності такої зміни в порядку, визначеному законом.

У разі вилучення (викупу) земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб забезпечується пріоритет максимального збереження продуктивних земель [4].

Черезсмужжя та конфігурація земельних ділянок, що створюють перешкоди в ефективному їх використанні і здійсненні природоохоронних заходів, а також порушують ландшафтну цілісність території, підлягають упорядкуванню відповідно до затвердженої документації із землеустрою.

Захист земель сільськогосподарського призначення від пожеж, ерозії, селів, підтоплення та інших видів деградації здійснюється на основі реалізації заходів, передбачених державними і регіональними програмами, відповідно до схем землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, робочих проектів землеустрою.

Власники та землекористувачі, в тому числі орендарі, земельних ділянок зобов'язані здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами України.

Використання земельних ділянок способами, що призводять до погіршення їх якості, забороняється. На землях сільськогосподарського призначення може бути обмежена діяльність щодо:

- вирощування певних сільськогосподарських культур, застосування окремих технологій їх вирощування або проведення окремих агротехнічних операцій;
- розорювання сіножатей, пасовищ;
- використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земельних ділянок;

- необґрунтовано інтенсивного використання земель.

З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їх агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, в яких фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їх забруднення.

Охорона земель при здійсненні меліорації

Меліорація земель здійснюється згідно з проектами, затвердженими в установленому законодавством порядку.

Підприємства, установи та організації при проведенні меліорації земель зобов'язані здійснювати заходи, спрямовані на запобігання підтопленню, заболоченню, засоленню, забрудненню ґрунтів, вітровій і водній ерозії меліорованих земель, їх деградації, погіршенню стану водних об'єктів.

Порядок здійснення будівництва, експлуатації та забезпечення екологічної безпеки при проведенні меліорації земель встановлюється Законом України "Про меліорацію земель"[1].

При веденні лісового господарства лісокористувачі, незалежно від форми власності і господарювання, забезпечують збереження та підвищення родючості ґрунтів, їх належний екологічний стан відповідно до вимог законодавства України.

Заготівля деревини на схилах повинна проводитися на основі екологічнобезпечних та ґрунтозахисних технологій, які зводять до мінімуму руйнування ґрунтового покриву земельних ділянок.

При веденні водного господарства охорона земель водного фонду здійснюється шляхом обмеження антропогенного впливу на них і додержання особливого режиму їх використання відповідно до закону.

При розміщенні, проектуванні, будівництві, реконструкції та експлуатації водогосподарських об'єктів передбачаються заходи, спрямовані на запобігання підтопленню, заболоченню, засоленню та забрудненню продуктивних земель, погіршенню якості ґрунтів.

Забороняється скидання стічних вод та вод, що забираються із забруднених джерел, якщо внаслідок цього може відбутися деградація і забруднення ґрунтів небезпечними речовинами.

Особливості використання земель водного фонду та водоохоронних зон встановлюються законом.

Охорона земель при спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд

При спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд (доріг, трубопроводів, ліній електропередачі та зв'язку, а також інших лінійних інженерних споруд) спеціально уповноважені органи виконавчої влади в галузі охорони земель здійснюють постійний контроль за станом ґрунтового покриву на цих та прилеглих до них земельних ділянках.

Підприємства, установи та організації трубопровідного транспорту несуть відповідальність за забруднення земель небезпечними речовинами, що транспортуються трубопроводами, та відшкодовують шкоду, завдану власникам земельних ділянок і землекористувачам, у тому числі орендарям.

Господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад установлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин, забороняється [3].

У разі виявлення фактів забруднення ґрунтів небезпечними речовинами спеціально уповноважені органи виконавчої влади у галузі охорони земель вживають заходів до обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, притягнення винних до відповідальності згідно із законом і проведення в установленому порядку робіт з дезактивації, відновлення забруднених земель, консервації угідь і визначення режимів їх подальшого використання.

Особливості режиму і порядку використання забруднених земель погоджуються з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральним органом виконавчої влади, що

реалізує державну політику у сфері земельних відносин, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Використання ерозійно- та зсувонебезпечних земельних ділянок дозволяється за умови вжиття заходів щодо їх протиерозійного і протизсувного захисту, передбачених законодавством України [2].

З метою захисту земель від ерозії та зсувів у землевпорядній, містобудівній та іншій документації передбачаються заходи щодо забезпечення протиерозійної та протизсувної стійкості території.

Забороняється розорювання схилів крутизною понад 7 градусів (крім ділянок для залуження, залісення та здійснення ґрунтозахисних заходів). На схилах крутизною від 3 до 7 градусів обмежується розміщення просапних культур, чорного пару тощо.

Власники земельних ділянок та землекористувачі, у тому числі орендарі, зобов'язані здійснювати ґрунтоохоронні заходи з метою запобігання погіршенню їх якісного стану та якісного стану суміжних земельних ділянок і довкілля в цілому.

Список використаних джерел

1. Структура земельного фонду України <https://land.gov.ua/info/strukturazemelnohofondu-ukrainy-tadynamika-ioho-zmin/>
2. Земельні ресурси <https://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Критерії якості земель http://minagro.gov.ua/system/files_0.docx
4. Моніторинг земельних відносин в Україні <https://land.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/10/monitoring.pdf>

*Євген Бутенко, к.е.н., доц., Сергій Петриченко, аспірант
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ЗЕМЛЕУСТРІЙ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Забезпечення стійкого розвитку територій та збереження їхнього природного середовища через здійснення землеустрою та охорони земель є важливими завданнями для територіальних громад, які не втрачають своєї актуальності навіть під час війни або післявоєнного відновлення. Сільське господарство є однією з провідних галузей промисловості в Україні[1]. У таких ситуаціях безпека населення та військова безпека стають пріоритетом, але після стабілізації ситуації необхідно починати роботу з відновлення землеустрою та охорони земель якомога швидше. Відновлення після війни може стати складним завданням для здійснення землеустрою та охорони земель. Наприклад, наслідки війни можуть суттєво змінити ландшафт та географію території, що потребує перегляду землевпорядкування та внесення змін до існуючих землевласницьких відносин. Проведений аналіз сучасного правового статусу землекористування установ і підприємств при цьому необхідно забезпечити рівний доступ до землі для всіх громадян, а також належну охорону природних ресурсів та дотримання екологічних стандартів[2].

Післявоєнне відновлення територій, де відбувалися бойові дії або які перебували під контролем ворога, потребує спеціальної уваги до питань землекористування та охорони земель. В таких зонах можуть бути залишки військової техніки та хімічні речовини, що забруднюють землю. Забезпечення прав громадян на рівний доступ до землі та охорону природних ресурсів є невід'ємною частиною землеустрою та охорони земель, особливо у військових конфліктах та їх наслідках. Землі, які призначені для сільськогосподарського використання, є найбільшими за площею в Україні і мають важливе стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки та стабільного функціонування агропродовольчого ринку[3].

Важливо після завершення війни провести комплексні заходи щодо відновлення та охорони земельних ресурсів. Першочерговою задачею є відновлення зруйнованих земельних ділянок, зокрема, за допомогою рекультивації[4]. Також необхідно здійснювати відновлення водних ресурсів, лісів та природних угідь. Важливим завданням є встановлення чітких земельних відносин та землекористування на території територіальних громад, для чого необхідно створити адекватне законодавство та контрольні механізми.

Після війни необхідно забезпечити захист земельних ресурсів територіальних громад від незаконного землекористування, вирубок лісу, забруднення ґрунту та води шляхом проведення регулярного моніторингу та вживання заходів для їх ефективного використання та охорони. Під час війни необхідно приймати заходи для захисту земельних ресурсів від знищення, забруднення та ерозії, такі як встановлення зон заборони на випас худоби та вживання хімічних добрив, організація системи зрошення, відновлення ґрунтів та контроль за використанням земельних ресурсів. Після війни необхідно провести землеустрій з метою відновлення земельних ресурсів та забезпечення їх ефективного використання[5]. Важливо організувати роботи з очищення територій від небезпечних матеріалів, забруднень та відновлення ґрунтів за допомогою зеленого будівництва, агроекологічних технологій та програм забезпечення екологічної стабільності. Також необхідно розробити законодавство, що визначатиме порядок використання земельних ресурсів після війни, зокрема повернення земельних ділянок власникам, які були вимушені покинути їх.

Висновок. Землеустрій та охорона земель територіальних громад є важливим завданням, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення. Під час війни потрібно захищати земельні ресурси від знищення та забруднення, а після війни проводити землеустрій та відновлювати земельні ресурси для їх ефективного використання. Необхідно створити законодавство, що регулюватиме використання земельних ресурсів після війни та повернення земельних ділянок власникам, які були вимушені покинути їх під час війни. Землеустрій та охорона земель є важливим елементом збереження екологічного балансу та стабільності територіальних громад. Для цього необхідно застосовувати сучасні методи та підходи до землеустрою, охорони та відновлення земель, враховувати міжнародні стандарти та норми у галузі земельного законодавства та розвивати співпрацю між різними суб'єктами управління земельними ресурсами на місцевому та державному рівнях для забезпечення сталого та розвиваючого землекористування в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Dorosh O., Dorosh I., Kupriyanchuk I., Butenko Y., Kharytonenko R. (2018). Assessment of land resources productive potential influence on agricultural products gross output in Ukraine. Scientific papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and rural Development", 18,3
2. Харитоненко Р.А., Колісник Г.М. Аналіз сучасного правового статусу використання земель. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2020.№4. с. 20-26.
3. Сакаль О.В., Колісник Г.М., Харитоненко Р.А. Інституційне середовище сучасних земельних відносин. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. № 1. с. 68-78.
4. Dorosh Y., Tarnopolskyi A., Kharytonenko R., Derkul'skyi R., Riabova Y. (2022) Problem aspects regarding the establishment of territory boundaries of territorial communities (in the current times and in the post-war period). Cadastre and Land Monitoring, 2, 4–20. (In Ukraine).
5. Butenko Y., Kharytonenko R. "Vykorystannia ekonomiko-matematychnykh modelei dlia optymizatsii ornykh zemel iz proiavom dehradatsiinykh protsesiv." Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel №1 (2018) с.81-87.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В останні десятиліття стан земель сільськогосподарського призначення в Україні постійно погіршується. За оцінками «The Food and Agriculture Organization» (FAO), близько 20% сільськогосподарських земель України вже зазнали суттєвої деградації, а решта знаходиться під загрозою погіршення стану. Дегуміфікація, зниження вмісту поживних елементів, фізична деградація, ерозія, пестицидні забруднення — все це призвело до того, що за останні 130 років українські землі втратили 30% гумусу. В Україні рівень розораності один із найвищих в Європі — 53%. Наприклад, у сусідній Польщі цей показник становить 36%, у Німеччині — 34%, США — 17%. За приблизними оцінками Національної академії аграрних наук, Україна щорічно недоотримує близько 40 млрд грн прибутку. [1]. Значно погіршився стан земель України від початку повномасштабного вторгнення росії. 28 березня в ООН заявили, що близько 30% української території потребують очищення від вибухонебезпечних предметів. [2].

Виправити таку ситуацію можна лише при правильній, науково обґрунтованій організації використання земель, інструментарієм тут виступає землеустрій, який передбачає економічні, соціальні, екологічні заходи, що націлені на раціональну організацію території адміністративно-територіальних одиниць й суб'єктів господарювання [3]. Розвиток землеустрою тісно пов'язані із процесами земельних перетворень. Однак сьогодні, значні випробування в організацію раціонального використання земель та і в проведення землеустрою в цілому внесла війна і військовий стан в державі, що може негативно вплинути на сільськогосподарське виробництво, яке має прямиий вплив на продовольчу безпеку як України, так і Європи та світу.

Війна в Україні може привести до 1,7 мільярда людей — понад одну п'яту людства — у злидні, нужденність та голод. Про це заявив генсек ООН Антоніу Гутерріш, представляючи доповідь про наслідки війни в Україні для найбільш уразливих верств населення світу. Гутерріш зазначив, що хоча основна увага зосереджена на наслідках війни для самих українців, але криза матиме і глобальний вплив у світі. — заявив генсек ООН [4].

Тому сьогодні землеустрій на місцевому рівні охоплює значний обсяг робіт з новим звучанням, беручи до уваги Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану», що набув чинності 9 червня 2022 року [5].

В умовах військового стану потребує дослідження проблема організації ефективного сільськогосподарського землекористування, яке б мало соціально-економічний та екологічний характер. Сюди можна віднести і проблеми з кадрами, бо частина працівників на війні, частина виїхала, і всі інші проблеми які мають громадяни України і бізнес, наприклад з електроенергією, з обстрілами. Ті що живуть на території де безпосередньо йдуть бойові дії, або в тих хто під окупацією то ці проблеми кратно збільшені, вони також зрозуміло які. [6].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» [5] врегульовує особливий порядок проведення робіт із землеустрою. Так, обстежувальні, вишукувальні та топографо-геодезичні роботи під час воєнного стану можуть виконувати тільки за умови отримання спеціального дозволу від Служби безпеки України, а до розробників документації із землеустрою, виконавців топографо-геодезичних і картографічних робіт загальнодержавного призначення на відповідних територіях не застосовуються вимоги щодо обов'язкового страхування відповідальності перед замовниками та третіми особами за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок необережності, неогляду і професійних помилок.

Орендарі, суборендарі земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності можуть передавати на термін до одного року належне їм право оренди, суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням. Така передача здійснюється без згоди власника земельної ділянки на підставі письмового договору про передачу права землекористування між землекористувачем та особою, якій передається право користування земельною ділянкою, що укладається в електронній формі.

Сьогодні, незалежно від форм власності і господарювання проекти землеустрою мають забезпечувати власникові землі можливість гнучкого господарювання й використання землі в умовах воєнного стану. В результаті розробки і подальшої реалізації проекту треба, насамперед, створити безпекові умови роботи на полях (виключити наявність мін і вибухонебезпечних предметів), створити ерозійностійкий каркас агроландшафту, який повинен забезпечити підтримання агроєкосистеми в стійкому стані за рахунок здійснення спеціальних природоохоронних заходів і впровадження технологій.

Основою сучасного землеустрою має стати ландшафтна структуризація сільськогосподарських територій з детальною характеристикою рельєфу, якості ґрунтів, мікрокліматичного режиму тощо. Це дасть можливість оптимально підходити до використання кожної земельної ділянки, диференціювання використання техніки, добрив, засобів захисту рослин тощо.

Як вже згадувалось, розораність земель в Україні є найбільшою в світі та досягла 53% території країни і наближається до 80% розораності сільськогосподарських угідь. Про це повідомив Михайло Апостол, радник міністра внутрішніх справ, на своїй сторінці у Facebook. «Катастрофічна, злочинна, безконтрольна, в порушення всіх екологічних норм розорюваність наших сільгоспземель стане частим явищем у вигляді пилових бур — зняття родючого шару ґрунту», — зазначив Апостол. [7]. За це українська держава постійно знаходиться в зоні критики європейських держав, а про те, що без українського хліба стає сутужно не тільки європейським державам, а і деяким світовим, заговорили тільки під час російсько-української війни, коли російські загарбники спеціально перешкоджають постачанню української пшениці іншим державам.

Виникає запитання, а що було б, крім поліпшення екологічної ситуації, якби Україна привела рівень розораності до середньоєвропейських показників? Нагадаємо, що Україна – п'ятий у світі експортер пшениці. На неї припадає 80% пшеничного імпорту Лівану, а для таких країн, як Сомалі, Сирія та Лівія Україна є основним постачальником. [8].

Крім того, на скорочення площ ріллі значною мірою впливає війна. Російські війська за півроку війни завдали довікллю України збитків на суму понад 962 млрд гривень. Про це на брифінгу заявив міністр захисту довкілля та природних ресурсів Руслан Стрілець, передає пресслужба відомства. «Так, шкода лише від викидів забруднюючих речовин у повітря сягає 823 млрд. грн. Шкода ґрунтам та землям перевищує понад 138 млрд грн. А ще будуть окремі методики та розрахунки по збитках українським лісам, Чорному та Азовському морям, надрам, природно-заповідному фонду тощо», – розповів Стрілець [9].

4 квітня 2023 року прем'єр-міністр Денис Шмигаль заявив, що розмінування України коштуватиме близько 37,4 млрд доларів, бо вибухонебезпечними предметами усяно майже 174 тисячі квадратних кілометрів.

Воєнний стан, ринок землі, адміністративно-територіальна реформа в Україні потребують особливого, вдосконаленого управління земельними ресурсами і нових підходів виконавчих структур до організації використання земель, новітньої державної регуляторної політики, визначених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану». [5].

Україна прагне наблизитися до середньо європейських показників, оголосивши про намір увійти до складу ЄС, досягнувши вже статусу кандидата в ЄС. Значне скорочення в останнє десятиріччя інвестицій в інтенсифікацію сільськогосподарського виробництва, обсягу застосування добрив і засобів захисту рослин різко підвищило значимість урахування природних факторів виробництва і переходу до агроєкологічно обґрунтованого землеустрою.

Тому одним з найактуальніших завдань сьогодення у сфері землекористування є дослідження та удосконалення підходів до раціонального використання земель через розроблення проєктів землеустрою, які повинні передбачати повернення порушених і забруднених війною земель сільськогосподарського призначення до земель придатних для використання.

У зв'язку з війною і воєнним станом в державі виникає необхідність розроблення моделей оптимізації структури земельних угідь землеволодінь та землекористувань на основі еколого - ландшафтного підходу, а також науково обґрунтованої структури посівних площ з урахуванням ґрунтового покриву й фізіологічних вимог сільськогосподарських культур. Рекомендації з цих питань дадуть можливість землевласникам і землекористувачам динамічно вести господарювання в умовах воєнного стану і в післявоєнний період з урахуванням забезпечення продовольчої безпеки і екологічних умов.

В даний час виникла необхідність розроблення Загальнодержавної та регіональних програм використання та охорони земель, де повинні бути визначені заходи та завдання щодо удосконалення системи управління земельними ресурсами в умовах воєнного стану та в післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Деградовані ґрунти, або чому чверть земної поверхні непридатна для землеробства : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://latifundist.com/reportazhy/149-degradovani-runti-abo-chomu-chvert-z>

2. Для розмінування всієї території України знадобиться десятиліття, – британська розвідка <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/561031-dlya-rozminuvannya-vsiyeji-teritoriji-ukrajini-znadobitsya-desyatilittya-britanska-rozvidka>

3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

4. Війна в Україні: більше однієї п'ятої людства може зіткнутися з голодом та злиднями – ООН [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/14/novyna/svit/vijna-ukrajini-bilshe-odniyeyi-pyatoyi-lyudstva-mozhe-zitknutysya-holodom-ta-zlydnnya>

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/osoblyvosti-regulyuvannya-zemelnyh-vidnosyn-v-umovah-voennogo-stanu/>

6. Микола Сольський про посівну, зернову угоду та наслідки війни. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://ukragroconsult.com/news/mykola-solskyj-pro-posivnu-zernovu-ugodu-ta-naslidky-vijny/>

7. Розораність земель в Україні є найбільшою в світі та досягла 56% території держави — Апостол [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [Agravery.com https://agravery.com/uk/posts/show/rozoranist-zemel-v](https://agravery.com/uk/posts/show/rozoranist-zemel-v)

8. Через блокаду Чорного моря посіви пшениці можуть скоротитись на 60% [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://news.agro-center.com.ua/agri-policy/cherez-blokadu-chornogo-morja-posivi-pshenici-mozhut-skorotitis-na-60.html>

9. У Мінекології оцінили збиток довіллю за півроку війни в Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/09/01/novyna/finansy/minekolohiyi-oczinyly-zbytok-dovkillyu-pivroku-vijny-ukrajini>

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕЖИМОУТВОРЮЮЧИХ ОБ'ЄКТІВ НА ПРИКЛАДІ ЗЕМЕЛЬ ЕНЕРГЕТИКИ

Задля раціонального використання земельних ресурсів необхідно ґрунтуватися на їх диференційованому використанні, тобто здійснення класифікації зі встановленими допустимими видами використання та певними обмеженнями. Визначення зони обмежень у використанні земель безперечно залежить від існуючого режимоутворюючого об'єкту. Законодавче забезпечення при формуванні та встановленні режимоутворюючі об'єктів у використанні земель та земельних ділянок сприяють врегулюванню використання землі як ресурсу.

Земельним кодексом України визначені види зон і режимоутворюючі об'єкти, навколо яких вони встановлюються (ст. 112 - 115). Розрізняють такі види зон: охоронні зони, санітарної охорони, санітарно-захисні й особливого режиму використання земель [1].

Статтю 112 Земельного кодексу України встановлено, що охоронні зони створюються: 1) навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів культурної спадщини, гідрометеорологічних станцій тощо з метою охорони і захисту їх від несприятливих антропогенних впливів; 2) уздовж ліній зв'язку, електропередачі, земель транспорту, навколо промислових об'єктів для забезпечення нормальних умов їх експлуатації, запобігання ушкодження, а також зменшення їх негативного впливу на людей та довкілля, суміжні землі та інші природні об'єкти [1].

Згідно Закону Україну «Про Державний земельний кадастр» [2] термін режимоутворюючих об'єкт трактується, як – «об'єкт природного або штучного походження (водний об'єкт, об'єкт магістральних трубопроводів, енергетичний об'єкт, об'єкт культурної спадщини (пам'ятка культурної спадщини та її територія, об'єкт культурної всесвітньої спадщини, буферна зона, історичний ареал населеного місця, історико-культурний заповідник, історико-культурна заповідна територія), акваторія морського порту, військовий об'єкт, інший визначений законом об'єкт), під яким та /або навколо якого у зв'язку з його природними або набутими властивостями згідно із законом встановлюються обмеження у використанні земель».

У своїй праці Недашківська Т.М. та Добряк Д.С., вказують на необхідність обґрунтування (економічного, екологічного та правового) механізмів щодо встановлення навколо режимоутворювальних об'єктів захисних, охоронних та санітарних зон і смуг та визначення розмірів збитків, спричинених ними, та їх відшкодування [3].

Дорош Й.М., Купріянич І.П. результатом дослідження є запропонована структурна модель землевпорядних дій для розроблення проектів землеустрою щодо встановлення меж обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів [4].

Дорош Й.М., Барвінський А.В., Харитоненко Р.А., Братінова М.В, стверджують, що чинні законодавчі та нормативно-правові акти України не містять узгодженої системи правових норм для визначення режимоутворюючих об'єктів та обтяжень у використанні земель. Та навели класифікацію територіальних обмежень за групами та їх територіальними обмеженнями у використанні земель [5].

Зокрема Дорош Й.М., Дорош О.С., Купріянич І.П. Харитоненко Р.А., зазначають, що сформована класифікація режимоутворюючих водних об'єктів в подальшому надасть право формувати межі обмежень вздовж та навколо них, що в свою чергу допоможе розробити класифікацію обмежень щодо використання земель та земельних ділянок [6].

Вектор даної теми було обрано, саме на встановлення охоронних зон навколо об'єктів енергетики. У статті 1 Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [7] зазначається що, «землі енергетики – земельні ділянки, надані в установленому порядку для розміщення, будівництва та експлуатації

енергогенеруючих підприємств, об'єктів альтернативної енергетики, об'єктів передачі електричної та теплової енергії, виробничих об'єктів, необхідних для експлуатації об'єктів енергетики, в тому числі баз та пунктів».

До земель енергетики відносять: землі енергогенеруючих підприємств, землі під виробничими об'єктами енергетики, землі міждержавної та магістральної електричної мережі, землі місцевої (локальної) електричної мережі, землі під об'єктами магістральної теплової мережі [7].

У статтях 18, 22-25 Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [7] визначені зони, які формуються навколо об'єктів енергетики, їх розміри та їх відображення в документації із землеустрою. Статтею 22 закону визначено, що охоронні зони об'єктів енергетики встановлюються вздовж повітряних та кабельних ліній електропередачі та навколо електростанцій, електропідстанцій, струмопроводів і пристроїв, для забезпечення нормальних умов експлуатації об'єктів енергетики, запобігання ушкодженню, а також зменшення їх негативного впливу на людей та довкілля, суміжні землі та інші природні об'єкти.

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил охорони електричних мереж» визначено режим охоронних зон об'єктів електроенергетики. В охоронних зонах електричних мереж, інших особливо важливих об'єктів електроенергетики діють обмеження, передбачені законодавством України щодо використання земель. Розміщення споруд та інших об'єктів в охоронних зонах електричних і теплових мереж без здійснення передбачених нормативно-технічними документами технічних заходів безпеки не допускається [8].

Також, слід зазначити що, навколо об'єктів енергетики формуються як охоронні, так і санітарно-захисні зони. Так, як вони потребують охорони, але при цьому наявна необхідність у захисті навколишнього середовища від їх шкідливого впливу.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил охорони електричних мереж» охоронні зони електричних мереж встановлюються на: повітряні лінії електропередачі в залежності від напруги повітряних ліній, трансформаторні підстанції, підземні кабельні лінії електропередачі [8]. Варто зауважити, що спеціальні зони об'єктів енергетики, які відносяться до території навколо об'єктів енергетики із спеціальним режимом господарської та іншої діяльності, що забезпечує безпечне функціонування цих об'єктів, які встановлюються у формі зон спостереження, охоронних, режимних та санітарно-захисних зон.

У статті 76 Земельного кодексу України описано, що землями енергетичної системи визнаються землі, надані під електрогенеруючі об'єкти (атомні, теплові, гідроелектростанції, електростанції з використанням енергії вітру і сонця та інших джерел) (таблиця 1) [1].

(таблиця 1)

№ п/п	Режимоутворюючі енергетичні об'єкти		
1	Лінійний об'єкт енергетичної інфраструктури	Повітряні лінії електропередачі	до 1 кВ до 20 кВ до 35 кВ до 110 кВ до 150 кВ до 220 кВ до 330 кВ до 400 кВ до 500 кВ до 750 кВ
		Підземні кабельні лінії електропередачі	до 1 кВ у містах під тротуарами
		Підводні кабельні лінії електропередачі	
		Кабельні лінії електропередач, що прокладені в тунелях, галереях, на естакадах, стінах, мостах чи в інших підземних	

		або наземних кабельних спорудах
		Трансформаторні підстанції
		Розподільні пункти та пристрої
2	Магістральна теплова мережа	Трубопроводні станції
		Насосні станції
		Котельні, які підключені до місцевої (локальної) мережі
3	Електрична станція	Атомні електричні станції
		Теплові електричні станції
		Гідроелектростанції
		Вітрові електростанції
		Сонячні електростанції

За умови, що об'єкти енергетики розміщують поруч з земельною ділянкою, необхідно навколо, так само встановлювати охоронні зони та обмежувати види господарської діяльності, які можуть завдати шкоди об'єкту. Поширеною проблемою на практиці є те що, підземні лінії електропередач не відображено на схемах електричних мереж. Безпосередньо вже при проведенні робіт на місцевості, є вірогідність того, що буде завдано шкоди підземним лініям електропередач та порушено режим охоронних зон.

Обмеження у використанні земель визначаються законами, підзаконними актами, нормами, правилами і стандартами. Підсумовуючи вищевикладений матеріал, зазначаємо що для встановлення охоронних зон необхідно зробити повну класифікацію режимоутворюючих об'єктів для земель енергетики, адже на законодавчому рівні чіткої класифікації не закріплено. Зони з спеціальним режимом використання обумовлюють необхідність встановлення правової охорони земель, задля охорони та захисту навколишнього середовища від негативного впливу, забезпечення належної роботи об'єктів навколо яких створюються охоронні, санітарні та захисні зони.

Список використаної літератури

1. Земельний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України від 25.10.2001р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Про Державний земельний кадастр» Закон України: прийнятий Верховною Радою України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
3. Недашківська Т. М., Добряк Д.С. (2011). Оцінка обмежень (обтяжень) у використанні земель сільськогосподарського призначення.
4. Дорош Й. М., Купріянич І.П. (2016). Проблемні аспекти розроблення проектів землеустрою щодо встановлення меж обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, (4), 11-18. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/issue/viewFile/315/19#page=11>
5. Дорош Й.М., Дорош О.С., Купріянич І.П. Харитоненко Р.А. (2021). Наукові підходи класифікації режимоутворюючих об'єктів та обмежень (на прикладі водних об'єктів). *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, (4), 47-56. URL: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2021.04.05>
6. Дорош Й.М., Дорош О.С., Купріянич І.П. Харитоненко Р.А. (2022). Наукові засади класифікації режимоутворюючих об'єктів (на прикладі водних об'єктів). *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, (4), 34-44. URL: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2022.04.04>
7. Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 09.07.2010 р. № 2480-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text>
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил охорони електричних мереж» від 27.12.2020 р. № 1455-2022-п URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2022-%D0%BF#Text>

ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНА ҐРУНТІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Світова практика свідчить, що питанням охорони й збереження земель, передусім високопродуктивних, приділяється значна увага. У багатьох зарубіжних державах проводиться жорстка політика збереження потенціалу орних земель з одночасним їх інтенсивним використанням [1]. Ґрунт – один із найважливіших ресурсів для життя людей, тварин і рослин на землі.

Проблемі деградації ґрунтів і необхідності сталого використання ґрунтів міжнародні організації приділяють достатню увагу, зокрема це відобразилося в Конвенції ООН про боротьбу із опустелюванням (UNCCD). Вперше захист ґрунтів і земель набув важливого значення в Європейському Союзі в рамках Шостої програми дій із захисту довкілля в ЄС. У рамках цієї програми Європейська Комісія отримала доручення розробити для Європи комплексну стратегію із захисту ґрунтів.

Отримавши в червні 2022 року статус кандидата на вступ до ЄС, для України надзвичайно важливо більше знати про положення права ЄС і європейські стратегії у сфері захисту ґрунтів.

Наразі не існує загальноєвропейської політичної концепції із захисту ґрунтів і загальноєвропейського регулювання використання екологічно забруднених земель. Разом з тим Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) пропонує фінансову підтримку для проведення заходів з рекультивації земель комунальної власності, утилізації і досліджень старих екологічних забруднень.

Сільськогосподарські землі в Європі значною мірою характеризуються процесами деградації [5] : ерозія, забруднення, ущільнення, запечатування ґрунтів і втрата органічної ґрунтової субстанції і біологічного різноманіття залишаються як і раніше найбільшими загрозами для здоров'я ґрунтів у Європі. Водна ерозія ґрунтів на всіх землях у Європі є в 1,6 разів вищою, ніж частка утворення ґрунту, а на сільськогосподарських площах цей показник є вищим вдвічі [6] . Кожного року в ЄС жертвою ерозії становиться мільярд тон ґрунту [7] . Близько 23% ґрунтів у ЄС демонструють критично високе ущільнення [8]. Запаси органічного вуглецю в європейських болотах до кінця століття можуть зменшитися на 13-36% [9] . В усіх регіонах Європи видове багатство дощових черв'яків зазнало негативного розвитку внаслідок зростаючої інтенсивності землекористування [10]. Різні форми деградації ґрунтів (практики обробітку ґрунтів, забруднення, ущільнення і запечатування ґрунтів, зменшення органічного вуглецю), зміни клімату і інтенсивне використання земель людьми становлять серйозну загрозу для мікроорганізмів, фауни і функцій ґрунту [11] . На площах сільськогосподарського призначення була виявлена висока концентрація кадмію, джерелом якої переважно слугують мінеральні добрива [12], а у виноградарстві і садівництві були виявлені великі обсяги міді із пестицидів [13]. Зміни ґрунтового покриву і інтенсивність господарювання суттєво впливають на стан ґрунтів і біологічне різноманіття ґрунтів у ЄС [14]. Прогрес у рекультивації забруднених ґрунтів є доволі повільним [15]. Запечатування ґрунтів і надалі залишається інтенсивною формою деградації, 2,43% земель у ЄС вже запечатані [16]. У період з 2012 по 2018 роки в такий спосіб щорічно «споживалося» понад 400 км² землі нетто [17]. Загалом деградація ґрунтів обходить ЄС кожного року в декілька десятків мільярдів євро [18].

На національному рівні ситуація в державах-членах ЄС є дуже різною. Лише дуже обмежена кількість держав-членів проводить комплексну політику із захисту ґрунтів, яка, щоправда, часто обмежується заходами проти забруднення і запечатування ґрунтів. Приклад з Німеччини: з ухваленням Федерального закону «Про захист ґрунтів» у 1999 році німецький законодавець зробив перший крок, щоб надати ґрунту як об'єкту для захисту більшу

вагомість. Мета цього Закону полягає в тому, щоб зберегти функції ґрунту, захистити їх від нанесення шкоди або провести відновлення у відповідності до нанесеної шкоди. При цьому землекористування має відбуватися так, щоб, з одного боку, не виникало шкідливих змін ґрунту, а з другого боку, відбувалося якомога менше «споживання» ґрунтів шляхом їхнього запечатування. Цей Закон став значним прогресом, але критика з боку наукових кіл і асоціацій невдовзі після прийняття закону показала, що Закон у змістовому плані був надто спрямований на вирішення проблематики, пов'язаної із старими екологічними забрудненнями або контамінацією ґрунтів, і не приділяв достатньої уваги профілактичному захисту ґрунтів. Таким чином, Закон вважався незбалансованим з огляду на спектр можливих проблем ґрунту в сільському господарстві [20].

В рамках Стратегії ЄС із захисту ґрунтів Європейська Комісія планує розробити заходи, спрямовані на те, щоби забруднення ґрунтів до 2050 року більше не становило ризиків для здоров'я і довкілля. Крім того, до 2023 року буде анонсований новий Закон «Про здоров'я ґрунтів», який має забезпечити рівні конкурентні умови і високий рівень захисту здоров'я і довкілля. Новий європейський офіс з моніторингу ґрунтів буде збирати політично-важливі дані і розробляти індикатори для регулярної оцінки і поступу в реалізації амбітних цілей Європейського зеленого курсу.

Спільна аграрна політика (САП) належить до важливих завдань європейської політики. Навіть якщо держави-члени ЄС, впроваджуючи САП, і отримали завдяки новій моделі впровадження ще більшу відповідальність та більше можливостей для реалізації цієї політики, САП і надалі вважається найбільш «загальною» політичною сферою в ЄС.

У Регламенті щодо стратегічних планів аграрної реформи 2023 року, збереження прямих дотацій прив'язується, серед іншого, до збереження належного сільськогосподарського і екологічного стану посівних площ. При цьому йдеться переважно про обмеження ерозії, збереження та примноження органічної субстанції і уникнення ущільнень. Але вимоги, за допомогою яких має досягатися належний сільськогосподарський і екологічний стан посівних площ, сформульований поки досить розпливчато.

В 2022 році набув чинності Регламент про постачання добрив на ринок ЄС. У сфері економіки замкненого циклу Регламентом охоплюються також добрива з вторинної сировини, тобто органічні добрива і компост. Крім того, Регламент визначає граничні показники для важких металів і шкідливих речовин.

Отже, охороні ґрунтів приділено достатньо уваги на міжнародному, регіональному і місцевому рівнях, що знайшло свій вираз у зростаючій кількості міжнародних стратегій, політик та ініціатив. Сьогодні для України надзвичайно важливо адаптувати законодавство до положень права ЄС і європейські стратегії у сфері захисту ґрунтів, важливих законодавчих актів і існуючих та запланованих стратегій, які стосуються ґрунтів.

Список використаних джерел:

1. Охорона особливо цінних земель: досвід зарубіжних країн / Т. О. Євсюков // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2013. - № 3. - С. 19-26.
5. European Environment Agency (EEA) (2020): The European Environment — State and Outlook 2020. https://environment.ec.europa.eu/topics/soil-and-land_en
6. Panagos, P. et al. (2016): Soil conservation in Europe: wish or reality? *Land Degrad. Dev.* 27
7. Panagos P. et al. (2015), „The new assessment of soil loss by water erosion in Europe”.
8. Schjøning, P. et al. (2015): Driver-Pressure-State-Impact-Response (DPSIR) analysis and risk assessment for soil compaction—a European perspective. *Advances in Agronomy* 133
- . Gobin, A. et al. (2011): Soil Organic Matter Management Across the EU—best Practices, Constraints and Tradeoffs. Final Report for the European Commission’s DG Environment. pp. 34.
10. Tsiafouli, M.A. et al. (2015): Intensive agriculture reduces soil biodiversity across Europe. *Glob. Chang. Biol.* 21 (2)
11. Orgiazzi, A. et al. (2016): A knowledge-based approach to estimating the magnitude and spatial patterns of potential threats to soil biodiversity. *Sci. Total Environ.* 545

12. De Vries et al. (2007): Critical soil concentrations of cadmium, lead, and mercury in view of health effects on humans and animals. *Rev Environ Contam Toxicol* 2007;191. https://doi.org/10.1007/978-0-387-69163-3_4
13. Ballabio, C. et al. (2018): Copper distribution in European topsoils: An assessment based on LUCAS soil survey. *Sci. Total Environ.* 636.
14. Tsiafouli, M.A. et al. (2015): Intensive agriculture reduces soil biodiversity across Europe. *Glob. Chang. Biol.* 21 (2).
15. Pérez, A.P., Eugenio, N.R. (2018): Status of Local Soil Contamination in Europe: Revision of the Indicator “Progress in the Management Contaminated Sites in Europe”. EUR 29124 EN. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
16. European Environment Agency (EEA) (2020): The European Environment — State and Outlook 2020. https://environment.ec.europa.eu/topics/soil-and-land_en
17. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/land-take-statistics#tab-based-on-data>

*Оксана Сакаль, д.е.н., с.н.с., Роман Харитоненко, к.е.н., Юлія Рябова, фахівець
Інститут землекористування НААН України*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬ У ЄС

Цільове призначення земельної ділянки – допустимі напрями використання земельної ділянки відповідно до встановлених законом вимог щодо використання земель відповідної категорії та визначеного виду цільового призначення [1]. Зауважимо, що визначення «цільове призначення земельної ділянки» тісно пов'язано з поняттям «категорія земель», оскільки відповідно до земельного законодавства України (зокрема, ст. 19 Земельного кодексу України) за основним цільовим призначенням землі України поділяються на категорії. Тому, узагальнюючи вітчизняну практику, вважаємо, що категорія – це основне цільове призначення земельної ділянки.

Перед тим, як розглянути класифікацію цільового призначення у країнах Європейського Союзу, доцільно буде розглянути категорії земель в Україні.

Землі України, згідно статті 19 Земельного кодексу України, за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісгосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення [2].

На даний час до Європейського Союзу входить 27 держав-членів. Ми розглянемо класифікацію цільового призначення земель деяких країн.

У Нідерландах відповідно до електронної бази даних статистики країни «Satetline» є такі категорії земель за основним цільовим призначенням:

1. Землі транспорту: залізниця, головна дорога, аеропорт.
2. Землі забудови: житлова, роздрібна торгівля, готельне та громадське харчування, громадські установи, об'єкти соціально-культурного призначення, промзона та офіси.
3. Землі напівзбудованої території: смітник, місце розбиття автомобіля, цвинтар, район видобутку, будівельна площадка, інша напівзбудова.
4. Землі відпочинку: парки і сквери, спортивні майданчики, присадибна ділянка, зона для одноденних екскурсій, святковий відпочинок.
5. Землі сільського господарства: теплиці, інше сільськогосподарське використання.
6. Землі лісу і природи: лісистість, суха природна відкрита місцевість, волога природна відкрита територія.

7. Землі внутрішніх вод: Ейсселмер/ Маркермер, закритий лиман, Рейн і Маас, Рендмір, резервуар для води, вода рекреаційного використання, вода, де видобувають корисні копалини, зона аварії промислової води, інші внутрішні води.

8. Землі приливної води: Ваттове море, Емс, Доллард, Східна Шельда, Західна Шельда, Північне море [3].

У Латвійській Республіці цільове призначення земель визначається Положенням про порядок віднесення видів цільового призначення земель та критерії їх визначення, і налічує 8 категорій земель:

1) землі сільськогосподарського призначення – рілля, фруктові сади, пасовища та сіножаті;

2) ліс – землі, на яких переважають дерева на всіх стадіях розвитку, висота яких може досягати щонайменше 7 метрів поточної або потенційної крони, принаймні 20% від займаної лісової площі.

3) чагарник (підлісок) – землі, де переважають деревні рослини (верби, граки, жимолость, лопухи, сідла, смородина, ліщина, тополі, горобина, тиси), які утворюють стовбури заввишки від кількох до шести метрів;

4) болото – землі з перезволоженими, слабоаерованими торф'яними ґрунтами, на яких висота дерев у певному місці не перевищує семи метрів, а в ґрунтовому покриві переважають види різних родин осокових і сфагнових;

5) землі водойм – землі, які вкриті річками (включаючи струмки), озерами, ставками, дренами (канавами) та іншими водоймами, прибережними водами, а також землі зайняті штучно облаштованими водоймами для рибництва;

б) землі під будівлями і дворами – землі, зайняті будинками, спорудами і дворами, а також землі, необхідні для обслуговування будинків і споруд;

7) землі під дорогами – землі, зайняті вулицями, автомобільними дорогами та залізницями або коліями, а також їх розділові лінії;

8) інші землі – землі, зайняті піщаниками, кладовищами, парками, полями, балками, ярами, урвищами, схилами, якщо вони не вважаються лісами чи чагарниками, насіннєвими насадженнями та заливними просторами, а також землі, що використовуються для видобування корисних копалин [4].

Всі землі в Іспанії можна розділити на три категорії земель за цільовим призначенням:

1) Suelo Urbano – міські землі, які призначені для забудови та вже, як правило містять підводку основних комунікацій: світла, води та каналізації. Розташовані ділянки в межах населених пунктів;

2) Suelo Urbanizable – урбанізовані землі. Основне призначення – капітальне будівництво. Їх місцезорозташуванням є не тільки межі міста, а й прилеглі до нього території сіл. Якщо така ділянка внесена у міський план, її можна перевести в категорію міських, отримавши для цього узгодження в муніципальному відділі архітектури;

3) Suelo Rustico – ділянки, які призначені для ведення сільського господарства, або території, які наділені археологічною або історичною цінністю. Зведення будь-яких споруд на них заборонено [5].

У Болгарії згідно з розпорядженням Ради Міністрів Болгарії Про забезпечення правильного і повного обліку земель землі поділені на три категорії:

1) сільськогосподарські землі – землі сільськогосподарського призначення, які обробляються та необробляються, непридатні землі;

2) лісові землі;

3) землі населених місць (урбанізовані) – призначені для будівництва адміністративних, виробничих, курортно-туристичних, житлових, медичних та інших цілей [6].

Чотири категорії земель налічується у Чорногорії:

1) неурбанізовані землі, які не занесені до Генерального плану розвитку території;

2) урбанізовані землі, на яких дозволено будівництво об'єктів;

3) урбанізовані землі без об'єкта, які будуть включені до генерального плану розвитку території протягом найближчих років;

4) землі, які заборонені для забудови та продажу [7].

У Фінляндії розробляють Генеральний план розвитку території району або території на кожен район, згідно з яким всі землі поділяють за цільовим призначенням на:

1) землі призначені для житла;

2) землі промисловості;

3) землі транспорту;

4) землі для надання сфери послуг;

5) землі рекреації;

6) землі сільського господарства [8].

Землі Чехії поділяються на дві основні категорії:

1) сільськогосподарські землі – рілля, луки, пасовища, землі зайняти виноградниками, хмелем, плодовими деревами;

2) несільськогосподарські землі – інші земельні угіддя [9].

Таким чином, кожна із досліджених країн-членів ЄС має властивий їм історично сформований національний порядок віднесення видів цільового призначення земель, критерії їх визначення, обмеження використання, і перелік категорій земель. Не існує єдиного підходу до класифікації, можуть виділятися як дві основні категорії – сільськогосподарські та несільськогосподарські землі, так і зустрічається детальніша класифікація подібно до української.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

3. StatLine. Землекористування: всі категорії, муніципалітети [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/70262eng/table?dl=3DD4>.

4. Положення про порядок віднесення видів цільового призначення земель та критерії їх визначення [Електронний ресурс] // Постанова Кабінету Міністрів №562 у Ризі від 21 серпня 2007 р. Режим доступу : <https://likumi.lv/doc.php?id=162207>.

5. Як купити землю в Іспанії: особливості, ціни, оформлення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://migrant.biz.ua/ispania/neruxomist-es/iak-kupyty-zemliu-v-ispanii.html>.

6. Порівняльний аналіз розподілу земель на категорії в Україні та зарубіжних країнах [Електронний ресурс] // Технічні науки та технології – Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/15800/307.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

7. Дорош Й.М., Дорош О.С., Тарнопольський А.В., Харитоненко Р.А. Пропозиції щодо удосконалення класифікації видів цільового призначення земель (на прикладі категорії земель житлової та громадської забудови). Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. № 2. С. 14-29. <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2022.02.02>

8. Дорош Й.М., Ібатулін Ш.І., Дорош А.Й., Дорош О.С. Аналіз чинного класифікатора видів цільового призначення земель сільськогосподарського призначення та пропозиції щодо його удосконалення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2021. № 2. С. 4-13. <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2021.02.01>

9. Дорош Й.М., Дорош О.С., Харитоненко Р.А., Дорош А.Й. Науково-методичні засади розподілу (перерозподілу) земель за цільовим призначенням та видами використання Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2019. № 4. С. 30-38. <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2019.04.04>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ РІВНЯ БЕРЕГОВОЇ ЛІНІЇ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

Дослідження змін рівня берегової лінії Одеського регіону є важливим науковим завданням, оскільки допомагає виявити проблеми, пов'язані з екологічною та соціальною стійкістю регіону, та знайти шляхи їх вирішення. Результати дослідження можуть бути корисними для управління природними ресурсами, забезпечення безпеки людей і майна, а також для розробки стратегій збереження природи та забезпечення сталого розвитку регіону. Берегова лінія Одеського регіону є однією з найважливіших екологічних компонентів у південній частині України.

Таким чином, дослідження змін рівня берегової лінії Одеського регіону має велике значення для наукового та практичного плану, оскільки дозволяє розкрити багатогранність проблем, що виникають у зв'язку зі змінами рівня берегової лінії, та знайти рішення, які враховують інтереси екології, людей та економіки.

Поняття "берегова лінія" визначається як лінія, яка на поверхні землі відображає межу між сушею та водою [1]. Рівень берегової лінії визначається висотою води в морі, океані або іншому водному джерелі відносно рівня суходолу. Зміна рівня берегової лінії може бути результатом природних факторів, таких як припливи, прибої, бурі, а також людської діяльності, зокрема забудови прибережної зони та забруднення водойм.

Одеський регіон має складну географічну та геологічну структуру, що визначається різноманітністю ґрунтів та водних формацій [2]. Зміни рівня берегової лінії в Одеському регіоні можуть бути спричинені природними та антропогенними факторами.

Природні фактори: припливи, прибої, бурі, зміни гідрологічних умов тощо. Антропогенні фактори: забудова прибережної зони, забруднення водойм, зменшення кількості природних берегів, дноуглиблення та будівництво штучних гирл та насипів.

Крім того, недостатнє фінансування наукових досліджень та відсутність прозорих механізмів контролю за використанням земельних ресурсів також можуть сприяти зменшенню розміру прибережної зони та порушенню балансу між людською діяльністю та природоохоронними заходами.

У зв'язку з цим, важливим кроком в збереженні берегової лінії Одеського регіону є виконання наукових досліджень, які дозволять виявити причини змін рівня прибережної зони та розробити ефективні заходи з її збереження. До методів дослідження можуть належати вимірювання висоти рівня моря, аналіз геологічного складу ґрунтів та гідрологічних процесів, дослідження рухів ґрунтів та інші.

Крім того, важливою є роль місцевих органів влади та громадськості в збереженні природних ресурсів та інфраструктури регіону. Можливість залучення громадськості до процесу прийняття рішень та контролю за їх виконанням може сприяти покращенню екологічної ситуації в регіоні.

Історичний аналіз змін рівня берегової лінії Одеського регіону свідчить про те, що цей регіон піддавався значним змінам на протязі останніх століть. У 19-му столітті, Одеський регіон мав широкі пляжі та прибережні дюни, які були природними бар'єрами від морських стихій. Однак, з початку 20-го століття, розширення пляжів та забудова узбережжя призвели до зменшення розміру природних бар'єрів. У другій половині 20-го століття, зростання рівня моря та зменшення наявної прибережної зони, спричинило затоплення пляжів та заток [3].

На сьогоднішній день в Одеському регіоні спостерігаються значні зміни рівня берегової лінії. Зокрема, південна частина Одеської області, де розташовані Білгород-Дністровський, Ізмаїл та Одеса, є найбільш динамічною зоною, де берегова лінія змінюється найшвидше.

За результатами досліджень було встановлено, що впродовж останніх десятиліть рівень моря в Одеському регіоні зріс на 10-15 см, що призвело до значних змін берегової лінії.

Найбільші зміни відбуваються на південному заході регіону, де берегова лінія пересувається на відстань від 1 до 4 метрів на рік [4].

Також спостерігається ерозія прибережних ділянок, яка впливає на стан інфраструктури та природи регіону. Зокрема, на деяких ділянках берегова лінія зменшується на кілька метрів на рік, що призводить до підтоплення територій та загрози для існування житлових та інших об'єктів [5].

Негативний вплив змін рівня берегової лінії на природу та інфраструктуру регіону може бути досить значним. Наприклад, зниження рівня берегової лінії може призвести до затоплення територій, погіршення якості ґрунтів та підтоплення будівель, які знаходяться в прибережній зоні. З іншого боку, підвищення рівня берегової лінії може спричинити ерозію ґрунту та зниження якості пляжів.

На основі отриманих результатів було розроблено рекомендації щодо збереження природи та інфраструктури Одеського регіону. Серед таких рекомендацій можна виділити заходи зі збереження прибережної зони, такі як зелені зони, зелені коридори, відновлення мангрових заростей та інші природоохоронні заходи. Також рекомендується вживати заходи щодо збереження інфраструктури регіону, зокрема забезпечити ефективне функціонування системи водопостачання та водовідведення, вжити заходів щодо зменшення забруднення водойми та впровадити програми відновлення та реставрації прибережних зон.

Заходи зі збереження прибережної зони:

- Встановлення мораторію на будівництво нових об'єктів в прибережній зоні, яка буде допомагати зберігати стабільний стан природи та запобігати руйнуванню берегової лінії;
- Встановлення заборони на розривання прибережної рослинності, що відіграє важливу роль у збереженні берегової лінії та унеможливує руйнування ґрунту;
- Встановлення спеціальних зон для відпочинку на прибережній території, що не порушуватимуть екосистему регіону.

Заходи зі збереження інфраструктури регіону:

- Вдосконалення системи дренажу та очистки води, що сприятиме збереженню берегової лінії та запобігає забрудненню водних ресурсів регіону;
- Запровадження інноваційних технологій будівництва та відновлення інфраструктури, що дозволить зменшити негативний вплив на природу регіону;
- Створення інформаційно-освітніх кампаній щодо важливості збереження природи та раціонального використання ресурсів.
- Створення місцевих програм та проектів щодо збереження природи та раціонального використання ресурсів;

Одна з основних проблем, пов'язаних зі зміною рівня берегової лінії, є вплив на інфраструктуру регіону. Зниження рівня води може призвести до занурення мостів, зупинок громадського транспорту та інших будівель, які знаходяться біля узбережжя. Навпаки, підвищення рівня води може призвести до підтоплення доріг та будівель.

Щоб запобігти цим проблемам, необхідно проводити регулярне технічне обслуговування та ремонт інфраструктури, яка знаходиться біля узбережжя. Додатково, можуть бути введені заходи, такі як підвищення рівня мостів та доріг, які знаходяться біля узбережжя, а також встановлення захисних бар'єрів, які допоможуть запобігти підтопленню доріг та будівель під час підвищення рівня води. Місцеві органи влади та громадськість мають важливу роль у збереженні природи та інфраструктури регіону. Вони можуть сприяти проведенню досліджень та розробці планів заходів для збереження берегової лінії, а також забезпечувати виконання цих заходів. Крім того, місцеві органи влади можуть встановлювати правила та норми, які регулюють будівництво та розміщення будівель уздовж узбережжя, що допомагає зберігати прибережну зону в незмінному стані.

Список використаних джерел

1. Лановенко О.Г., Остапшина О.О. Словник – довідник з екології: навч.-метод. посіб. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2013. 226 с. URL: <https://web.archive.org/web/20180619190047http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/1563/1/СЛОВНИК%20-%20ДОВІДНИК.pdf>.
2. [Попельницька Н. О. Грунтово-географічні дослідження північно-західного Причорномор'я: дис. ... д-ра філософії в галузі географії: 11.00.05. Біогеографія та географія ґрунтів. Одеський національний Університет імені І. І. Мечникова; Львівський національний університет ім. І. Франка. Одеса – Львів. 2017. 209 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/dis_popelnytska.pdf](https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/dis_popelnytska.pdf).
3. Стан і якість природного середовища прибережної зони Північно-Західного Причорномор'я: монографія / за ред. Т.А. Сафранова, А.В. Чугай. Харків: ФОП Панов А.М., 2017. 298 с URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/1234/1/stan_i_yakist_pryrodnogo_seredovyscha_monogr%202017.pdf.
4. Екологічні проблеми Північно-Західного Причорномор'я: бібліогр. покажч. літ. за 2012-2014 роки / М-во культури України, ОННБ ім. М. Горького; упоряд. Н. П. Лошкарєва; наук. ред. і авт. вступ. ст. В. І. Михайлов; ред. І. С. Шелестович. Одеса, 2015. 214 с. URL: http://catalog.odnb.odessa.ua/ONNB_ec/NashiVid/rEco/318326.pdf.
5. Дмитрієва О. О., Хоренжая І. В. Екологічно безпечне водовідведення з території м. Одеса в аварійних ситуаціях: монографія. Х.: Видавництво І. С. Іванченка, 2013. 158 с.

*Валерія Богаш, студентка, Людмила Гунько к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗБИТКІВ ЗАВДАНИХ ЗЕМЛЕВЛАСНИКАМ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧАМ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Внаслідок військової агресії росії проти України було завдано чимало збитків. Велика частина земель зазнала значних пошкоджень, а землевласники та землекористувачі збитків. Це все має бути відшкодовано та відновлено.

Нині є багато питань щодо нормативно-правового забезпечення визначення збитків землевласників і землекористувачів в умовах воєнного часу, особливостей документальної фіксації завданих війною пошкоджень і руйнувань, їх відображення у системах обліку та звітності, застосування методичних підходів до оцінювання завданих збитків, ролі професійних землевпорядників, оцінювачів, архітекторів, геодезистів, органів слідства, судових експертів, а також юридичних стратегій майбутньої компенсації майнових збитків і шкоди. [1]

Інформаційною базою для визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації є акти обстеження земельних ділянок, акти комісій із визначення збитків власників землі та землекористувачів, звіти про експертну грошову оцінку земельних ділянок, первинні документи, облікові реєстри, бухгалтерська та інша звітність, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку підприємств, установ та організацій, проектно-кошторисна документація, відомості Державного земельного кадастру, документація із землеустрою, дані дистанційного зондування Землі та інші документально підтверджені відомості.

Власники землі та землекористувачі, підприємства, установи та організації, земельним ділянкам яких були завдані шкода та збитки внаслідок збройної агресії Російської Федерації, інформують обласні, Київську міську державні адміністрації (на період воєнного стану - військові адміністрації) про розмір завданої шкоди та збитків після їх визначення згідно пунктів 5-7 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації».[2]

Інформаційною базою для визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації є:

- акти обстеження земельних ділянок;
- акти комісій із визначення збитків власників землі та землекористувачів;
- звіти про експертну грошову оцінку земельних ділянок;
- первинні документи;
- облікові реєстри;

бухгалтерська та інша звітність, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку підприємств, установ та організацій;

- проектно-кошторисна документація;
- відомості Державного земельного кадастру;
- документація із землеустрою;
- дані дистанційного зондування Землі;
- інші документально підтверджені відомості (пункт 3 Методики [2]).

Шкода та збитки, що завдані земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, включають (п. 4 Методики [2]):

- фактичні витрати на рекультивацію земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій для облаштування державного кордону;
- завдані збитки власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
- витрати на відновлення меліоративних площ;
- витрати на розмінування.

Витрати власників землі та землекористувачів на рекультивацію земель визначаються на підставі кошторисної вартості запроєктованих робіт відповідних реалізованих робочих проєктів землеустрою щодо рекультивації порушених земель, які розроблені відповідно до Правил розроблення робочих проєктів землеустрою, затверджених постановою КМУ від 02.02.2022 р. № 86.[3]

Розміри збитків визначаються комісіями, до складу яких включаються представники Київської, Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад (голови комісій), власники землі або землекористувачі (орендарі), яким заподіяні збитки, представники підприємств, установ, організацій та громадяни, які будуть їх відшкодовувати, представники територіальних органів Держгеокадастру, Держекоінспекції, фінансових органів, органів у справах містобудування і архітектури.

До збитків землевласників та землекористувачів включається:

- вартість житлових будинків, виробничих та інших будівель і споруд, включаючи незавершене будівництво;
- вартість плодючих та інших багаторічних насаджень;
- вартість лісових і деревно-чагарникових насаджень;
- вартість водних джерел (колодязів, ставків, водоймищ, свердловин тощо), зрошувальних і осушувальних систем, протиерозійних і протиселевих споруд;
- понесені або необхідні витрати на поліпшення якості земель за період використання земельних ділянок з урахуванням економічних показників, на незавершене сільськогосподарське виробництво (оранка, внесення добрив, посів, інші види робіт), на розвідувальні та проектні роботи;
- інші збитки власників землі і землекористувачів, у тому числі орендарів, включаючи і неодержані доходи, якщо вони обґрунтовані. [1]

Факти забруднення ґрунтів та/або засмічення земель, а також їх рівень можуть встановлюються уповноваженими особами Держекоінспекції шляхом:

1. огляду земельних ділянок

2. даних дистанційного зондування землі
3. досліджень, отриманих зразків проб ґрунтів
4. опрацювань висновків будь-яких експертиз, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб.

Звісно, що з практичної точки зору працівники Держекоінспекції не завжди мають можливість зробити огляд земельної ділянки через мінування чи триваючі бойові дії. У таких випадках застосовується дистанційне зондування землі.

Визначення обсягу забруднення ґрунтів у кожному випадку є самостійним завданням. Це пов'язано з різноманітністю геоморфологічних, геологічних та гідрологічних умов. За наявності інформації про кількість (об'єм, маса) забруднюючої речовини, яка проникла у певний шар ґрунту, визначаються площа, глибина просочування забруднюючих речовин.

Розмір шкоди внаслідок забруднення ґрунтів чи засмічення земель обчислюється уповноваженими особами Держекоінспекції на основі нормативно грошової оцінки земельної ділянки.

За результатами проведених робіт представники Держекоінспекції передають, формують всі матеріали в окрему справу, яка зберігається в Держекоінспекції.

Таким чином, регулювання визначення шкоди внаслідок забруднення ґрунтів чи засмічення земель є комплексним питанням, яке регулюється не лише Методикою визначення розміру шкоди, завданої землі та ґрунтам внаслідок бойових дій, а й іншими нормативно - правовими актами.[4]

Список використаної літератури

1. Збитки землевласників та землекористувачів внаслідок збройної агресії: фіксація пошкоджень та руйнувань, методологія обрахунку, компенсація [Електронний ресурс] // Факультет землевпорядкування. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://nubip.edu.ua/node/109382>.

2. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації [Електронний ресурс] // МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ. – 30. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>.

3. Визначення шкоди, завданої земельному фонду війною: затверджено Методику [Електронний ресурс] // Журнал. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://ibuhgalter.net/ru/material/1352/26573>.

4. Оцінка збитків землекористувачів: розбір Методики визначення розміру шкоди, завданої землі та ґрунтам внаслідок бойових дій [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://biz.ligazakon.net/analytics/216942_otsnka-zbitkv-zemlekoristuvachv-rozbr-metodiki-viznachennya-rozmru-shkodi-zavdano-zeml-ta-runtam-vnasldok-boyovikh-dy.

*Ольга Панасюк, старший викладач, Валерія Гуляя, студентка,
Вікторія Шлапак, студентка
Одеський державний аграрний університет*

ОЦІНКА ВПЛИВУ АНТРОПОГЕННОГО ФАКТОРУ НА ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ

На сьогодні актуальність проблематики використання та охорони земельного фонду в Україні є важливою, через активне антропогенне втручання у сучасних високотехнічних умовах, що призводить до серйозних екологічних, соціальних та економічних проблем для суспільства. Адже найціннішою складовою з усіх природних ресурсів є земля, яка виступає основою для рослинного й тваринного світу, базисом для розвитку промисловості, населених пунктів, інфраструктури. Врешті речт, земельні ресурси – це чи не найголовніший засіб сільськогосподарського виробництва.

Основною метою даного дослідження є аналіз питань збереження земельно-ресурсного потенціалу та його поліпшення, а головним завданням - збір інформації про причини деградації земельних ресурсів внаслідок людського втручання.

В результаті дослідження можна з'ясувати, що ґрунтовий покрив утворювався десятки і сотні тисяч років завдяки ґрунтоутворним процесам, а їх деградації та навіть повне знищення – можуть відбутися в надто короткі терміни, через вплив антропогенних факторів, нераціональне їх використання.

Ґрунти, як основа розвитку аграрної сфери виробництва, повсюди зазнають деградації, змиву. На землях, що обробляються, розвиваються вітрова та водна ерозії, які супроводжують змив родючого шару. Науковці стверджують, що щорічно близько трьох тисяч гектар землі руйнуються ярами. Дорош Й. відзначає, що спостерігається втрата гумусу в орному шарі ґрунту в степовій зоні України понад 2% [1].

Сучасна структура використання земель не відповідає господарським і екологічним вимогам сьогодення. Так, вченими доведено, що вид і способи використання земель сільськогосподарського призначення не відображають оптимального співвідношення між природними умовами, цільовим призначенням земель, а також рівнем розвитку продуктивних сил. Нажаль втрачена можливість застосування проектів землеустрою на основі контурно-меліоративної організації території через розподіл земель на земельні частки (паї), а це тягне за собою зростання негативних тенденцій зміни якісного складу земель сільськогосподарського призначення через підвищення кислотності, засоленості, ерозійні процеси, втрату родючості ґрунтів тощо.

Останніми роками тільки знижуються в обсязі роботи по з підвищення кількості гумусу. Об'єм внесених мінеральних добрив із 140 кг речовини на 1 га зменшився до 20 кг/га, а для органічних – приблизно з 8 до 3 т/га. Найвний дисбаланс поживних речовин в земельних ресурсах. Збільшилася частка площі ґрунтів, кислотність яких підвищена, що зумовлено різким зменшенням вапнування. Меліоративні роботи знецінено: 6,5% з усіх земель, що зрошуються, перебувають у тяжкому стані, вториннозасолених – 7,7%, а раціонально використаних – 33,8%. Разом деградовані і малопродуктивні землі України займають площу 5133,8 тис. га [2].

Земельний фонд Одеської області складає більше 3 млн га. Під сільськогосподарськими угіддями зайнято майже 2,7 млн га, з яких: ріллі – 2,2 млн. га; багаторічних насаджень – 91 тис. га; сіножатей та пасовищ – майже 407 тис. га. Неправильна система землеробства вплинула на стан земельних ресурсів країни, що призвело до погіршення показників родючості ґрунтів [3].

Однією з причин втрати родючості є багаторазова оранка ґрунту різними знаряддями за допомогою потужних важких тракторів. Зазвичай поле обробляють кілька разів на рік. Не враховуються добрива, насіннєвий матеріал, зерно та солома, коренеплоди та бульби, що привозяться причепом. Крім того, часто трапляються випадки, коли транспортні засоби уникають закислених доріг і їдуть через поля та посіви, створюючи паралельні тимчасові дороги.

Боротьба з небезпекою для навколишнього середовища є невід'ємною частиною внутрішньої та зовнішньої політики урядів і головним завданням екологічної політики. Основними напрямками охорони ґрунтів, підвищення їх родючості та енергозбереження мають стати:

- впровадження нових технологій вирощування сільськогосподарських культур, у тому числі ґрунтозахисних та енергозберігаючих
- проведення роботи з вилучення малопродуктивних та ерозійних земель із інтенсивного землеробства;
- здійснення ґрунтозахисних, рекультиваційних робіт;
- упорядкування агроландшафтів території [4].

З метою покращення стану охорони та використання земель пропонується :

- розроблення програми охорони земель області, передбачивши заходи, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги у природному середовищі, стабільності стану земель, попередження або обмеження негативної дії природно-антропогенних явищ на продуктивність сільськогосподарських земель;
- розроблення програми виведення малопродуктивних земель з сільськогосподарського виробництва;
- проведення інвентаризації лісосмуг, розроблення програми щодо створення ефективних агролісових екосистем області;
- фінансування розробки програм по охороні земель за рахунок частини земельних податків, а також за кошти землекористувачів;
- визначення стану ґрунтів в наслідок засолення, осолонцювання, зрошування, пересушення чи перезволоження осушених земель, зміни кислотності ґрунтів, руйнування їх структури;
- розробка карти деградації та сучасних даних процесів ерозії ґрунтів, розробити екологічні карти техногенного забруднення ґрунтів, визначити землі сильно-, середньо-, слабо забруднені та екологічно чисті, які придатні для вирощування екологічно чистих продуктів [5].

Отже, результатами дослідження з'ясовано, що постає необхідність впровадження екологічно й економічно обґрунтованих систем ведення сільського господарства, адаптованих до місцевих умов, ведення науково обґрунтованих ґрунтозахисних сівозмін, елементів біологізації сучасного землеробства. В умовах сьогодення, пріоритет необхідно віддавати проектуванню сівозмін, з урахуванням новітніх технологій, адже їх методологічною основою є спрямованість на створення істотного поліпшення якісних параметрів ґрунтового покриву, недопущення ґрунтової ерозії через вирощування культур однієї групи в сівозміні та поліпшення якісних параметрів вирощеної продукції.

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» передбачає основні стратегічні цілі та завдання державної екологічної політики, які базуються на виявлених причинах екологічних проблем та фінансовій спроможності держави по їх вирішенню, з урахуванням завдань, які визначені в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Після дослідження визначеної проблеми, нами обґрунтовано, що антропогенні фактори здійснюють негативний вплив на земельні ресурси, а отже, система еколого-економічного використання та охорони земель повинна бути спрямована на збереження ґрунтів та мати природоохоронний, ресурсозберігаючий характер.

Характерною рисою реалізації національних екологічних інтересів та екологічної безпеки в цілому є чинник трансформації пострадянського суспільства, прагнення до інтеграції у світове співтовариство. Рівень турботи про екологічні проблеми чітко відповідає практичному вибору дипломатичної стратегії України, яка визначає основні пріоритети та напрямки національного розвитку для багатовекторного забезпечення економічної та екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Дорош Й. Напрями удосконалення екологічної політики в галузі земельних відносин. Землевпорядний вісник. 2012. № 2. С. 29-33.
2. Земельні ресурси: охорона та раціональне використання. Реферат. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/ecology/21092/> (дата звернення: 10.05.2023).
3. Панас Р. Сучасні проблеми зниження родючості ґрунтів України і перспективи її відтворення та збереження. Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. 2013. Вип. 2. С. 102-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sdgn_2013_2_25.
4. Позняк С. Ґрунт – незамінний дар природи /С. Позняк // Українознавство. №2. – 2010. – С. 83- 86 (дата звернення: 09.05.2023)
5. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV: станом на 16

жовт. 2020р. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/> (дата звернення 0.05.2023)

6. Служба новин. На Одещині понад 80% цінних ґрунтів втратили половину гумусу. Агрополіт - гаряча агрополітика. URL: <https://agropolit.com/news/21859-v-odeskiy-oblasti-rozorano-ponad-80-tsinnih-gruntiv--oda> (дата звернення: 10.05.2023).

7. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (Проект).- URL : [www.undp.org > docs > UNDP_Strategy_v06-optimized](http://www.undp.org/docs/UNDP_Strategy_v06-optimized) (дата звернення: 10.05.2023)

*Ірина Колганова, к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА В ЗЕМЛЕУСТРОЇ

Етику визначають як систематичне прагнення осмислити наш індивідуальний та суспільний моральний досвід таким чином, щоб встановити правила, які повинні управляти поведінкою людей, виробити цінності, яких варто дотримуватися, а також щоб виховати такі риси характеру людей, які їм корисно в собі розвивати (Р.Т.Де Джордж). В результаті виконання цих завдань етика розширює світогляд людини, з'ясовує для особистості смисл моральних цінностей та проблем, сприяє розвитку культури мислення, стимулює власний моральний пошук людини.

Професійна етика вирізняється усвідомленою ретельною розробкою професійних етичних норм; побудовою системи взаємозалежних цінностей, принципів і установок; існуванням групи людей, що відповідають за підтримку і захист цих норм.

Сучасне суспільство характеризується існуванням численних професій, кожна з яких передбачає наявність певних норм і принципів поведінки у професійному середовищі, тобто професійну етику. Професійна етика містить найважливіші положення професійної поведінки фахівця у процесі практичної діяльності. Вона є узагальненням отриманого досвіду, тому що етична обізнаність – необхідна складова кваліфікованої професійної практики кожного працівника [1].

Сучасні перспективи розвитку сфери геодезії та землеустрою не можливі без дотримання професійної поведінки фахівця у процесі його практичної діяльності.

Професійна етика в сфері геодезії та землеустрою відноситься до принципів та норм моральної поведінки, які регулюють діяльність фахівців у цих галузях. Вона визначає етичні стандарти, які мають дотримуватися геодезисти та землевпорядники, що працюють у цих професіях.

Royal Institution of Chartered Surveyors (RICS) та International Federation of Surveyors є професійними організаціями, які просують стандарти та кодекси етики; якість та найкращі практики; методи та технології навчання та викладання; освітній менеджмент та маркетинг; безперервний професійний розвиток в сфері геодезії та землеустрою; забезпечують дотримання найвищих міжнародних стандартів в оцінці, управлінні та розвитку землі, нерухомості, будівництві та інфраструктурі.

Головними тезами кодексу професійної етики фахівця в сфері геодезії та землеустрою є розуміння того, що бути професіоналом – це більше, ніж просто робота.

Основні принципи етики в геодезії та землеустрої включають:

Інтегритет (фахівці мають діяти з високою моральною чесністю та безупинно дотримуватися принципів справедливості. Виконувати свої обов'язки з точністю, надійністю та прозорістю, не піддаючи їх впливу корупції або особистих інтересів; активно просувати жінок в галузі, усунути приховане, упереджене ставлення до жінок);

Конфіденційність (фахівці повинні зберігати конфіденційну інформацію яку вони отримують в процесі своєї роботи. Поважати приватність клієнтів, утримуватися від незаконного використання або розголошення інформації; сприяти довірі до професії);

Професійна компетентність (фахівці повинні постійно підтримувати та розвивати свої професійні знання і навички, дотримуватися стандартів галузі та використовувати найкращі

практики, щоб забезпечити якість своєї роботи; ставитись до людей з повагою (ввічливо, уважно, незалежно від їх раси, релігії, віку, країни походження, статі, орієнтації або інвалідності);

Відповідальність перед суспільством (фахівці мають розуміти свою відповідальність перед суспільством і природою, враховувати екологічні та соціальні наслідки).

Список використаних джерел:

1. Ю. І. Колісник-Гуменюка, Формування професійної етики майбутніх фахівців, Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал, 2014, С. 215-222.

Любомир Казьмір, к.е.н.

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

БАЗОВІ НАРАТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Зараз Україна проходить найскладніші та найдраматичніші випробування з часу відновлення своєї незалежності у 1991 році. Російська воєнна агресія продовжує завдавати великих втрат і руйнувань. І хоча війна досі триває, надзвичайно важливим завданням держави є визначення тактичних і стратегічних орієнтирів повоєнного відновлення України [1]. При цьому мова повинна йти не просто про відбудову України до передвоєнного стану, а про глибоку модернізацію нашої країни, яка б дозволила їй остаточно позбутися своєї "пострадянської спадщини" й у найближчій перспективі утвердитись у колі демократичних країн Європи в ролі рівноправного партнера [1; 2]. Особливо важливим у цьому контексті є формування цілісної концептуальної моделі державної земельної політики та модернізації системи управління землекористуванням на всіх ієрархічних рівнях у нових геополітичних і гео економічних умовах.

При формуванні нової концептуальної моделі земельної політики варто відмовитись від догм неоліберального фундаменталізму й орієнтуватись на положення виробленого Організацією економічного співробітництва та розвитку "нового економічного наративу" щодо використання нових підходів до інтерпретації узагальнень економічної теорії й до реалізації економічної політики загалом, що, в свою чергу, передбачає використання значно ширшого набору політичних та інституційних інструментів [3].

При аналізі будь-якої державної політики важливу роль відіграє аналіз її наративів, які детермінують загальне коло проблем, що повинні вирішуватись цією політикою [4]. Тому в методологічному плані при формуванні нової моделі державної земельної політики особливо важливим є аналіз її базових наративів як ключових орієнтирів для досягнення бажаних цілей. Зауважимо, що під поняттям "наратив" у цій роботі будемо розуміти (вслід за Р. Дж. Шиллером) відображення узагальненого досвіду й ідей, які вражають людей настільки, що формують вибір політичних та економічних акторів, а, отже, й визначають загальну логіку прийняття ними цілком конкретних рішень [5].

Оцінюючи перспективи практичного застосування теоретичних ідей та концепцій, важливо орієнтуватись на їх економічну, політичну та адміністративну життєздатність [6]. Тому концептуальна модель нової земельної політики України повинна базуватись на тих ідеях, які здатні ефективно розв'язувати конкретні проблеми, і водночас є привабливими для політичної підтримки та придатними для практичного впровадження й подальшого адміністративно-інституційного супроводу.

Серед базових наративів державної земельної політики (ДЗП) виділимо такі:

- генетичний (ДЗП повинна трактуватись як система суб'єктно-процесних дій, що інтегрує в єдине ціле сучасне і майбутнє земле господарювання з урахуванням досвіду минулого);
- гносеологічний (реформування ДЗП вимагає глибокого пізнання специфіки регулювання земельних відносин та організації раціонального використання земельних ресурсів);

- адаптаційний (ДЗП повинна орієнтуватися на максимальну адаптацію до нових умов, існуючих і потенційних геополітичних викликів на основі впровадження технічних, соціальних та управлінських інновацій);
- аксіологічний (ціннісними орієнтирами для реформування ДЗП є підвищення її інтегральної ефективності як зваженої суми економічної, екологічної та соціальної складових);
- організаційний (в умовах демократизації та децентралізації системи управління суттєвого реформування потребують механізми організаційного забезпечення ДЗП).

Важливою умовою підвищення інтегральної ефективності ДЗП є чітка регламентація прав та обов'язків суб'єктів земельних відносин і модернізація інструментарію здійснення ключових функцій управління (аналізу, планування, організації, мотивації та контролю) на всіх рівнях. А це спонукає чіткіше структурувати сам процес управління та його механізми та інструменти.

У рекомендаціях Європейської економічної комісії ООН 2005 року, наголошується, що кожна країна повинна створити і експлуатувати власну систему управління землекористуванням, яка б якнайповніше враховувала їх соціальні, економічні та культурні умови і досвід [7]. Тому у нинішніх надскладних умовах Україні потрібно, максимально критично враховуючи існуючі виклики, досвід трансформації землеустрою у попередні роки та допущені при цьому помилки [8], а також доступні ресурси та можливості, утвердитись у власних планах модернізації системи управління землекористуванням.

Враховуючи той факт, що в Україні склались одні з найкращих природних умов для ведення сільського господарства у світі, особливої уваги при цьому вимагають питання організації раціонального використання земель в агросфері. Ключову роль у вирішенні цих питань і надалі повинно відігравати землевпорядкування (рис.1).

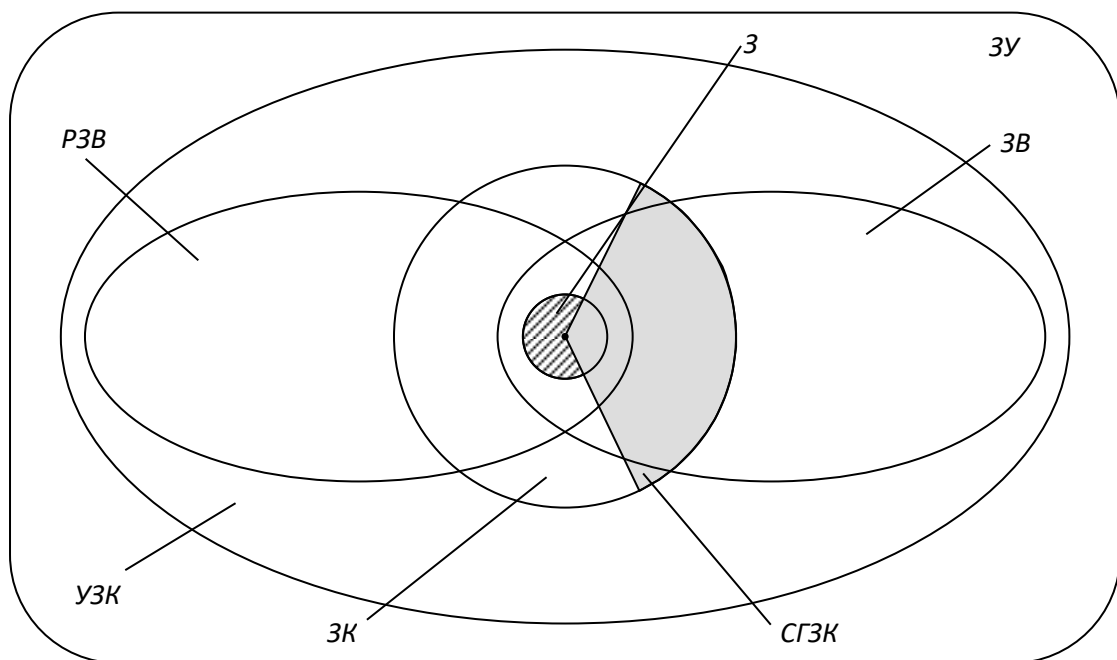

Рис. 1. Співвідношення між базовими складовими понятійно-термінологічної системи "земельний устрій"

"З" – земля; "ЗК" – землекористування; "СГЗК" – сільськогосподарське землекористування;
 "ЗВ" – землевпорядкування; "РЗВ" – регулювання земельних відносин;
 "УЗК" – управління землекористуванням; "ЗУ" – земельний устрій (землеустрій).

Джерело: [9].

На думку автора, однією з причин невизначеності перспектив землевпорядкування в загальній системі земельного устрою (землеустрою) в Україні є його методична невизначеність. Тому уже в найближчому майбутньому варто було б ініціювати фахову дискусію широкого кола науковців та управлінців-практиків щодо перспектив реформування системи землеустрою в нашій країні. Така дискусія дозволила б сформувати узгоджену (хоча б до певної міри) систему поглядів щодо ключових питань, безпосередньо пов'язаних з формуванням нової концептуальної моделі державної земельної політики в Україні, а також виробити необхідні практичні рекомендації у цій сфері.

Список використаної літератури

1. Казьмір Л. П. Теоретичні аспекти формування концептуальної моделі відновлення економіки України у повоєнний період. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: Збірник наукових статей за матеріалами VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро: ІПБТ УДУНТ, 2023. С. 23-25.
2. Відбудова України: принципи та політика / за ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. Париж: CEPR Press, 2022. 508 с.
3. Beyond Growth: towards a new economic approach: report of the secretary general's advisory group on a new growth narrative / OECD. 2019. URL: [https://www.oecd.org/naec/averting-systemic-collapse/SG-NAEC\(2019\)3_Beyond%20Growth.pdf](https://www.oecd.org/naec/averting-systemic-collapse/SG-NAEC(2019)3_Beyond%20Growth.pdf)
4. Roe E. Narrative policy analysis: theory and practice. Durham: Duke University Press, 1994. 240 p.
5. Shiller R. J. Narrative economics: how stories go viral and drive major economic events. Princeton : Princeton University Press, 2019. 400 p.
6. Hall P. A. The political power of economic ideas: Keynesianism across nations. Princeton: Princeton University Press, 1989. 356 p.
7. Управление земельными ресурсами в Европе: Тенденции развития и основные принципы. Нью-Йорк, Женева: ООН. 2005. 146 с.
8. Трансформація земельного устрою в Україні: проблеми теорії і практики / за ред. М. С. Богіри. Львів: Львів. НАУ, 2011. 244 с.
9. Казьмір Л. П. Організаційно-територіальні детермінанти суспенсивного розвитку сільського господарства. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 6 (110). С. 49- 59.

*Любов Коваленко, к. пед. н., доцент
Державний біотехнологічний університет*

ДО ПИТАННЯ КОНСОЛІДАЦІ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

У Земельному кодексі Молдови зазначено, що консолідація сільськогосподарських земель є комплексом юридичних і технічних дій з метою оптимізації розмірів і розміщення земельних ділянок, організації системи заходів щодо боротьби з ерозією ґрунтів і підвищення їхньої родючості, створення сприятливих умов для господарської діяльності селянських (фермерських) господарств, виробничих сільськогосподарських підприємств і кооперативів, що обробляють землі і перебувають у приватній власності [1].

Отже, консолідація земель – основна і невід'ємна частина землеустрою, без якої неможливо організувати раціональне використання й охорону земель. У Республіці Молдова після наділення селян землею (вони стали власниками різних земельних ділянок) почав діяти земельний ринок, що давав змогу продавати-купувати, дарувати, міняти й орендувати сільськогосподарські землі. Але у процесі земельної реформи, проведеної у прискореному темпі й за відсутності досвіду, неминуче було й допущення деяких помилок. З'явилися сотні тисяч власників ділянок орної землі розміром в 1-2 га. Експерти стверджують, що під час

наділення селян землею її фрагментація була неминучою. Крім того, багато земельних ділянок були розподілені уздовж спусків, що є грубим порушенням норм та екології і неминуче призводить до ерозії. А за надмірного поділу ділянок землі, зрозуміло, не йдеться про використання сучасних технологій і високопродуктивної техніки. Тобто розширення сільськогосподарських площ, що належать одному господареві, було й залишається актуальним. Ураховуючи це, Молдова приступила до нового етапу земельної реформи – консолідації земель сільськогосподарського призначення, укрупнення господарств і застосування технологій для одержання високоякісної продукції. За даними Міністерства сільськогосподарства Молдови, майже всі землі сільськогосподарського призначення зорані й використовуються. У 2007 р. був прийнятий об'ємний Проект щодо консолідації земель сільськогосподарського призначення за фінансової підтримки Всесвітнього банку. Завданням цього проекту було виправлення однієї з помилок земельної реформи – роздрібненості земель. В цілому процес консолідації у Молдові почався давно, переважно через оренду землі сільськогосподарського призначення. Саме цей механізм і покладений в основу створення аграрних підприємств, керованих «лідерами», і є першим етапом консолідації сільськогосподарських земель, втіленим ще в межах національної програми «Земля».

Однак, консолідація сільськогосподарських земель на основі оренди – не найважливіша форма, оскільки орендодавець не зацікавлений вкладати інвестиції в землю, що йому не належить, і намагається лише максимально її експлуатувати, звідки й формуються згубні для навколишнього середовища умови. Найбільш ефективна форма консолідації сільгоспугідь заснована на угодах купівлі-продажу, але саме ця форма – сповільнює процес з багатьох причин, основними з яких є: 1) велика вартість нотаріальних послуг щодо завірення договорів про сільськогосподарські вгіддя й видачі сертифікатів про спадщину; 2) великі тарифи на послуги територіальних кадастрових офісів з видачі витягів з реєстру нерухомості і реєстрації права власності на сільськогосподарські вгіддя; 3) фінансова неспроможність землевласників купувати нову орну землю; 4) відсутність програм іпотечного кредитування та інші проблеми.

Таким чином, без добре структурованої державної політики процес консолідації сільськогосподарських земель може тривати нескінченно.

Важливим для консолідації стало введення у 2002 р. до земельного кодексу Молдови нової статті «Консолідація сільськогосподарських земель». Якщо раніше процесом консолідації займалися зацікавлені селяни, то тепер – органи місцевого управління. Стаття знімає основну перешкоду щодо сівозмін, а в комплексі з МТС – до інтенсивного землеробства, впровадження сучасних індустриальних технологій (що можливо лише за наявності компактних земельних масивів оптимальних розмірів). Узаконено процедуру цього процесу. Консолідацію проводять з ініціативи власників як на основі договорів про спільну діяльність (наприклад, у межах агрокооперативів), добровільного обміну, так і на базі статусу агропідприємства через виділення, об'єднання, перегляд меж приватизованих земельних ділянок, їхньої оренди або купівлі-продажу (за ринковою вартістю).

Позитивним є те, що власники земель, які беруть участь у процесі консолідації, зобов'язані зберегти існуючий стан земель до завершення процесу консолідації, не змінювати в результаті своєї діяльності призначення і вартість земель. Ця норма передусім має екологічний підтекст, адже попереджує виснаження земель, спровоковане нехтуванням науково обґрунтованими основами ведення землеробства, для швидкого і більшого економічного ефекту, в тому числі порушенням сівозмін, а також забороняє зміну правового режиму земель.

Законом передбачено вибір способу консолідації за власниками, процес цей добровільний, у будь-який момент можна вийти з нього. Обов'язковою умовою є проведення робіт за спеціальними проектами, схваленими власниками землі, а витрати погашають з бюджету або інших джерел фінансування. Остаточний варіант проекту консолідації земель

затверджують після укладення письмової угоди з власниками земель, які беруть участь у процесі.

Проект консолідації земель й угоду власників затверджує рада села (комуни), міста. У рішенні про затвердження проекту консолідації земель повинні бути всі необхідні відомості про об'єкти та суб'єкти процесу консолідації. На підставі цього видають документи, що підтверджують права власників земель. Після затвердження проект консолідації земель виносять в натуру. Процес консолідації земель вважають завершеним з моменту реєстрації консолідованих земель у реєстрі нерухомого майна.

Таким чином, проект консолідації сільськогосподарських земель, затверджений рішенням ради певного населеного пункту Молдови, слугує його кадастровим планом і є підставою для реєстрації права власності на землю за конкретними власниками.

Список використаних джерел

1. Агенство земельних відносин та кадастру Республіки Молдова [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.arfc.gov.md/>. від 25 грудня 1991 року № 828-ХІІ (зі змінами та доповненнями станом на 17.11.2022р.)

Марина Пілічева, к.т.н., доцент

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ЗБИТКІВ ЗЕМЛЕВЛАСНИКАМ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧАМ

Законодавством України передбачено відшкодування збитків землевласникам та землекористувачам. Так статтею 22 Цивільного кодексу України [1] визначено, що збитки складаються з двох складових:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

У земельному законодавстві також це питання розглядається. У Земельному кодексі [2] визначено вичерпний перелік підстав відшкодування збитки землевласникам та землекористувачам, основними з яких є вилучення (викуп) сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісогосподарським виробництвом, тимчасове зайняття, обмеження та погіршення якості ґрунтового покриву та інших корисних властивостей сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників. Відшкодування збитків здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни та юридичні особи, які використовують земельні ділянки або діяльність яких обмежує права власників і землекористувачів, або погіршує якість земель.

Порядок визначення та відшкодування збитків землевласникам та землекористувачам регулюється відповідним порядком [3]. Розміри збитків визначаються комісіями, створеними Київською та Севастопольською міськими, районними державними адміністраціями, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад. Результати роботи комісій оформляються відповідними актами, що затверджуються органами, які створили ці комісії. Відшкодування відбувається не пізніше ніж протягом одного місяця після затвердження актів комісій.

Окремим порядком відбувається визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва. Для цього була прийнята

Постанова Кабінетів Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1279 [4]. Втрати за цією постановою визначаються із застосуванням нормативів по областях, але при цьому вони встановлені для всіх сільськогосподарських угідь крім перелогів. Для приведення втрат, приведених до необхідної дати, Порядком [4] визначено необхідність індексації нормативів за галузями народного господарства, але не встановлено процедуру розрахунку згаданих індексів, тому індексація нормативів не проводиться і втрати визначаються за показниками 1997 р. [5]. Врахувати цю невідповідність планувалося в 2015 р. за рахунок внесення змін у Постанову [4], за Проектом [6] пропонувалося збільшити нормативи втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва на коефіцієнт 7,474. Але цей проект Постанови Кабінету Міністрів так і не був прийнятий.

В жовтні 2022 р. внесені зміни в Земельний кодекс України [2], згідно яких не передбачається визначення втрат сільськогосподарського виробництва, регулюються тільки втрати лісогосподарського виробництва. Вони включають втрати, лісових земель та чагарників, а також втрати, завдані обмеженням у землекористуванні та погіршенням якості земель. Втрати лісогосподарського виробництва компенсуються незалежно від відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам. З метою приведення законодавства у відповідність з вимогами Земельного кодексу на обговорення подано Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення втрат лісогосподарського виробництва» [7].

За проектом [7] втрати лісогосподарського виробництва, спричинені вилученням лісових земель і чагарників для використання їх у цілях, не пов'язаних з веденням лісового господарства, визначаються на основі нормативів втрат по областях за формулою, яка визначена Постановою 1997 р. [4]. Величини нормативів представлені в проекті дорівнюють нормативам Постанови 1997 р.

У разі якщо розмір втрат лісогосподарського виробництва, визначений за формулою, наведеною у цьому пункті, менший за розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки лісогосподарського призначення, то втрати лісогосподарського виробництва відшкодовуються у розмірі 100 відсотків її нормативної грошової оцінки. У випадку якщо нормативну грошову оцінку земельної ділянки лісогосподарського призначення не проведено, розмір втрат лісогосподарського виробництва не може бути меншим від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області [7].

Розрахунок розміру втрат лісогосподарського виробництва є складовою проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Якщо проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок не розробляється, то розрахунок розміру втрат лісогосподарського виробництва складається та підписується до внесення відомостей до Державного земельного кадастру виконавцем на замовлення заінтересованої юридичної або фізичної особи. Після підписання виконавцем розрахунку розміру втрат лісогосподарського виробництва юридична або фізична особа в п'ятиденний термін надсилає примірник розрахунку розміру втрат лісогосподарського виробництва на офіційну адресу територіального органу Держгеокадастру за місцем розташування земельної ділянки. Розрахунок розміру втрат лісогосподарського виробництва складається у трьох примірниках, один з яких залишається у виконавця, другий – у замовника, третій – у територіальному органі Держгеокадастру.

Кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків передаються до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків – до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва і Севастополя)

На підставі аналізу змін в нормативно-правових актах, які регулюють відшкодування втрат лісогосподарського виробництва можна зробити висновок, про необхідність

додаткового дослідження та вдосконалення методичних підходів до їх визначення.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
3. Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Про розміри та Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Нечипоренко О. М., Матвієнко А. П. Методичні аспекти визначення розміру втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні земельних ділянок для інших цілей. Економіка АПК. 2020. № 8. С. 13-21. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008013>.
6. Проект Постанову Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1279». URL: <https://land.gov.ua/docs/nd-zd/027.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).
7. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення втрат лісогосподарського виробництва». URL: <https://land.gov.ua/proekt-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrayiny-pro-zatverdzhennya-poryadku-vyznachennya-vtrat-lisogospodarskogo-vyrobnytva/> (дата звернення: 10.05.2023).

*Роман Ступень, д.е.н., в.о. професора, Оксана Ступень, к.е.н., доцент
Львівський національний університет природокористування*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Земля як економічний базис кожної соціальної формації і фінансово-кредитної системи виступає головним ресурсом для оздоровлення еколого-економічної ситуації в країні. Тому одним з основних завдань формування розвинутого ринку земель сільськогосподарського призначення є забезпечення раціонального їх використання та підвищення ґрунтової родючості. Досягнення цих цілей є визначальним, адже земля – це не лише головний засіб аграрного виробництва, а й основа державності, національної само визначеності та просторовою народногосподарською засадою [5].

Винятковість земельного ресурсу, який є не лише природним, а й економічним благом, зводиться до його природної лімітованості та виробничої незамінності за облаштування та організації усіх господарських операцій у аграрній сфері. Цей ресурс неможливо просто забрати та зрушити чи транспортувати (в просторовому аспекті), експлуатувати і амортизувати без остатку, що засвідчує неповторність будь-якої земельної площі, обумовленої [1]:

- територіальною приналежністю, що розкривається через віддаленість визначеної земельної площі від певних поселень, рівень розвитку інженерно-транспортних комунікацій;
- природно-кліматичними особливостями, які позначаються на рівні ґрунтової родючості та показниках урожайності;
- придатністю до продукування рослинного покриву та органічної речовини, відновлюваністю рівня природної ґрунтової родючості;
- різновекторним цільовим використанням землі.

Таким чином, основними функціональними завданнями земельного ринку є:

- перерозподіл земельної власності;
- консолідація земельної власності в руках ефективних власників та орендарів;
- визначення рівноважної ціни землі на основі взаємодії попиту й пропозиції.

Крім того, ринок земель сільськогосподарського призначення – це головний спосіб досягнення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва та досягнення продовольчої безпеки країни. Це пов'язано з тим, що підвищення продуктивності сільськогосподарських товаровиробників можливе в тому випадку, якщо вони працюватимуть на власній землі, в яку вони зацікавлені вкладати власні кошти і яка приноситиме реальний дохід.

Тому, ринок земельних відносин, будучи ринком фактору виробництва виступає водночас і підсистемою відповідних взаємин, у межах якої реалізовується обіг земель, і ринковим сегментом загалом, визначальними складовими якого є землі сільськогосподарського призначення.

Згідно індикаторів ринкової просторової приналежності, розгляд функціонування земельного ринку варто здійснювати з огляду на [2]:

- ринкову ємність, кількісно-якісні характеристики земель та їх обсяги, а також екологічні застереження;
- циклічність темпів функціонування ринку, що проявляється у регулярності підписаних договорів;
- присутність стабільних продавців на місцевих ринках;
- взаємодію пропозиції землі, праці, капіталу та супутніх послуг, що розкривають рівень ринково-виробничого інфраструктурного забезпечення;
- багатоступеневість системи, що спричинено адміністративними межами, інституційно-економічними та природно-географічними особливостями;
- масштаби гуртового обігу аграрної продукції.

Прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» передбачає, що з 1 липня 2021 року скасовано дію мораторію на продаж аграрної землі, зокрема [4]:

- 1) у перші два з половиною роки буде діяти обмеження на купівлю землі, а саме не більше 100 га в одні руки. З 2024 року це обмеження становитиме до 10 тис га в одні руки;
- 2) з 1 липня 2021 до 2024 року право на покупку землі буде тільки у фізичних осіб. Юридичним особам заборонено купувати землю сільськогосподарського призначення;
- 3) продаж державних та комунальних земель заборонено;
- 4) щодо надання права іноземцям купувати землю позиція не змінилась – питання буде вирішене на референдумі.
- 5) іноземцям заборонено купувати землю, що розташована ближче 50 км від державного кордону України, незважаючи на результати референдуму;
- 6) передбачено переважне право орендаря на купівлю. Орендар має можливість передати переважне право на придбання ділянки іншій особі, але про це повинен бути письмово повідомлений власник;
- 7) мінімальна ціна до 2030 року встановлена не менше нормативної грошової оцінки.

Динаміку кількості, площі та середньої вартості відчужених земельних ділянок від липня 2021 року до квітня 2023 року згідно з даними моніторингу земельних відносин [3] відображено на рис. На законодавчому рівні жодних обмежень щодо ринку земель сільськогосподарського призначення держава не встановлювала. Тому з квітня 2022 року згідно з даними рис. спостерігаємо відновлення угод щодо відчуження земельних ділянок, коли укладаються відповідні правочини та реєструються речові права на земельні ділянки. Однак, у порівнянні з січнем 2022 року бачимо спад динаміки щодо кількості відчужених земельних ділянок у січні 2023 року на 56 % та площі – на 64 %.

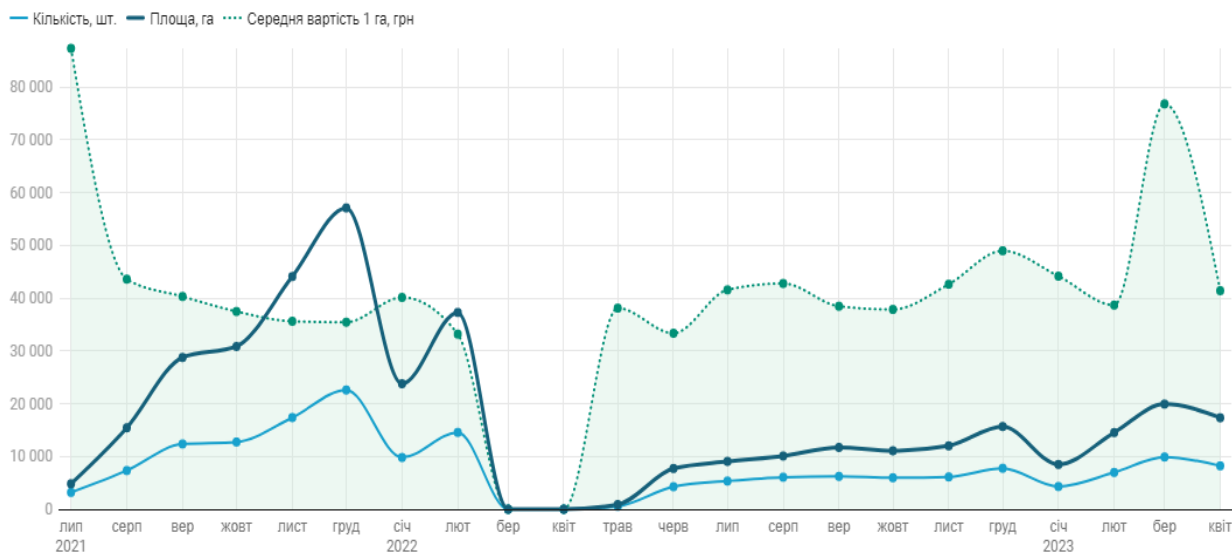

Рис. Динаміка кількості, площі та середньої вартості відчужених земельних ділянок з липня 2022 року по квітень 2023 року [3].

Можна зробити висновок, що воєнні дії на території України призвели до того, що ринок землі сільськогосподарського призначення перебуває знов на стадії формування, де функціонують лише його окремі елементи, зокрема ринок оренди земель сільськогосподарського призначення. Зрозуміло, що функціонування вільного обігу землі, насамперед сільськогосподарського призначення має відбуватися за наявності певних базових умов. Зокрема, це стабільність в економічній сфері, що сприятиме зростанню вартості земельної ділянки та стане підґрунтям для збалансування інтересів суб'єктів ринкових операцій із землею.

Список використаних джерел

1. Гайдуцький П. І., Стельмащук А. М. Земля: власність, оренда, рента. Київ, 1994. 184 с.
2. Гарнага О. М. Еколого-економічні засади формування ринку сільськогосподарських земель: монографія. Рівне: НУВГП, 2006. 142 с.
3. Моніторинг земельних відносин. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/index.php/monitorynh-zemelnykh-vidnosyn/>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-IX>.
5. Ступень Р. М. Ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні: стан та перспективи розвитку: монографія. Київ, 2018. 303 с.

*Валерія Бутиріна, студентка, Ганна Ішутіна, к.т.н., доцент,
Сергій Бегічев, к.т.н., доцент
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЛІСОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Україна займає 9 місце за площею лісів у Європі. За даними Державного агентства лісових ресурсів України лісистість нашої країни становить лише 15,9%, що майже удвічі менше нормативу прийнятого у світі (22%), крім того, у лісовому секторі склалася несприятлива еколого-економічна ситуація, знизилася продуктивність лісових екосистем,

виснажилися лісоексплуатаційні запаси, деградували природно-захисні функції лісових насаджень. Лісистість в різних регіонах України суттєво відрізняється: найбільша у західних областях від 30-50% (Волинська, Житомирська, Рівненська, Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Чернівецька), найменша на півдні - 3,7-6,1 % (Одеська, Херсонська Миколаївська, Запорізька обл.)

За даними обліку лісового фонду загальний запас насаджень в Українських Карпатах становить 523,4 млн. м³, тобто 30,15 % від загального по Україні; показник лісистості –36,7 %, це в 2 рази більше, ніж середньоарифметичне по Україні [1]. У зв'язку із незадовільним фінансуванням лісового господарства останні п'ятнадцять років характеризувались погіршенням стану відтворення лісів, зменшенням площ посадки лісів, погіршенням структури лісовідновлення.

Наразі можна виділити наступні основні проблеми у лісовому господарстві України, що поступово зростають і потребує вирішення: лісові пожежі; суцільні необґрунтовані рубки; пошкодження (ураження) деревостанів шкідниками, хворобами та іншими природними та антропогенними факторами; нелегальний ринок, величезний експорт деревини та слабкі функції лісової охорони; недостатнє бюджетне фінансування лісового господарства; відсутність на належному рівні заходів, що відновлюють ліси.

За статистичними даними щодо лісових пожеж [2] у лісах Держкомлісгоспу у 2000 р. було зареєстровано 2994 пожежі на площі 1150 га, а у 2001 р. – 2646 пожеж на площі 3297 га, що становило порівняно з 2000 р. 286,7 %. Серед лісопорушень у лісах України найбільш розповсюдженими є самовільні рубки.

Внаслідок самовільних рубок лісистість Українських Карпат зменшилась у 1,5 рази. За даними [3] у передгірських районах лісистість Українських Карпат становить близько 20%, а в гірських – близько 50 %.

Порушення лісового законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства. Згідно з діючими законодавчими актами (Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України) незаконне використання, вирубування, вивезення деревини, знищення, пошкодження та забруднення лісових ресурсів, порушення вимог пожежної безпеки в лісах, а також знищення корисної для лісу фауни тягне за собою лише накладання штрафу. За даними Державної служби статистики України виявлено 106,8 тис. лісових пожеж на площі 139,2 т за 28-річний період часу (1990–2017 рр.) які для кращої візуалізації наведені у вигляді рисунку 1 [4].

За даними Держлісагенства з початку 2022 року в лісах України вже ліквідовано 86 пожеж на площі 438 га, що в 11 разів більше від кількості та в 78 разів більше від площі загорянь за аналогічний період 2021 року. Сьогодні часто причиною виникнення пожеж є проведення бойових дій, ворожі обстріли, мінування, наявність непідірваних боєприпасів та диверсійні заходи на території Дніпропетровської, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей [5].

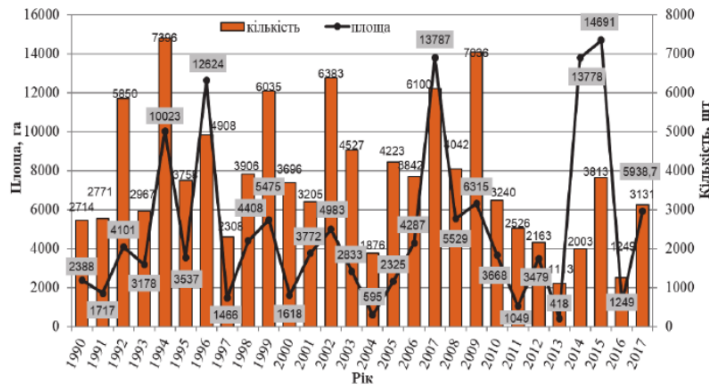

Рис. 1. Статистичні дані динаміки лісових пожеж в Україні за 28 річний період [4]

Загалом бойові дії різної інтенсивності велися на 3 млн га лісу, зараз – на 600 тис. га. Гасіння лісових пожеж в цих областях наразі ускладнено.

Для підвищення лісистості в країні, поліпшення якісного складу лісів, їх продуктивності та біологічної стійкості відповідно до Ст. 79 [6] повинно проводитися відтворення лісів шляхом їх відновлення та лісорозведення. При цьому періодичність залісення наступна:

- зруби і згарища підлягають залісенню протягом не більше двох років;
- лісові культури, що загинули, відновлюються в наступному році.

Пріоритет у національній лісовій політиці щодо залісення повинен надаватися гірським територіям. Лісистість у Львівській області зменшилася на 77 % за останні два століття. Верхня межа гірських лісів знизилася на 200-300 м [7]. Аналогічна ситуація спостерігається у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях.

В даний час в результаті ведення військових дій вражені максимум усі лісопосадки і відновлювати їх доведеться в мирний час. Разом із традиційними метами відновлення лісів особливо ефективними є такі сучасні технології як безпілотні літальні апарати (БПЛА) з обробкою результатів із застосуванням ГІС технологій. Ці технології використовуються для захисту сільськогосподарських угідь від вивітрювання, ерозії тощо. Лісовики ДП «Ніжинське лісове господарство» виконують моніторинг та оперативне картографування лісів за допомогою безпілотних літальних апаратів [8]. У дослідному лісництві ДП «Степовий філіал УкрНДЛГА» (Державне підприємство «Степовий філіал українського науково-дослідного інституту лісового господарства») було застосовано квадрокоптер для проведення поверхневої (листової) підкормки сіянів. Точне позиціонування літального апарату зменшує витрати розчину препаратів для обробки деревостанів від шкідників та хвороб, а це є важливою економічною складовою сучасного ведення лісового господарства. Квадрокоптер може підіймати до 20 літрів розчинів і перебувати у повітрі до 15 хвилин [9].

Аналізуючи сучасний закордонний досвід, звернемо увагу на Туреччину, що займає 1 місце в Європі та 6 місце у світі за рівнем озеленення, законодавством та національними програмами де регламентовано збільшення кількості лісових площ та догляд за існуючими лісами за допомогою застосування БПЛА у лісовому господарстві [10]. Перспективним напрямком є відновлення лісу шляхом використання дронів для розсіювання насіння у спеціальних захисних водорозчинних желатинових капсулах, в місцях запланованої висадки. Складність цієї технології у тому, що сам процес висівання залежить від напрямку вітру та інших природних умов, які заважають пропорційному потраплянню насінин на одиницю площі, а ймовірність проростання насіння лишається доволі низькою – особливо у посушливих місцевостях. Отже, традиційні старі методи висадження готових саджанців хоч є затратними та трудомісткими, але ж залишаються більш продуктивними і надійними.

У Словаччині експерти у сфері лісництва також застосовують БПЛА для моніторингу стану посівів, виявлення хвороб, внесення добрив та інших засобів обробки посівів.

У США – для боротьби з винищенням лісів: спеціалізовані дрони, здатні скинути 1200 насінин за 1,5 години, вони ж самі шукають місця з відсутністю лісу. Рослини та їхні види наносяться на карту також за допомогою цього безпілотної з точністю до сантиметра, щоб визначити, де дерева ростуть найкраще. Потім насіння розсіюється.

Отже, БПЛА дозволяють проводити аерознімання для складання планів лісопосадки й лісового фонду, дистанційно у будь-який момент часу виконувати моніторинг лісових пожеж та лісопатологічний стан насаджень. Необхідно для більш раціонального підходу підбирати комбіновані методи (традиційні та сучасні) з науковим супроводом.

Висновок. На відміну від трудозатратних наземних методів картографування, БПЛА дають змогу швидко та економічно вигідно виконати аерознімання територій з метою складання ортофотопланів, мають додаткові переваги порівняно з традиційним аеро- та космічним зніманням: точність, мобільність, висока оперативність. Здійснення моніторингу та контролю за лісами дозволяє ефективно протидіяти незаконним вирубкам, виявляти випадки браконьєрства, осередки пожеж а також визначити ділянки лісу з пошкодженнями хвое- та листогризучими шкідниками, вітровали, сніголами, буреломи, сухостої, захаращеність [8].

Виходячи з вимог діючого законодавства та екологічних реалій сьогодення основними пріоритетами ведення лісового господарства України є: збільшення лісистості території країни; нарощування природоохоронного та ресурсного потенціалу лісів, збереження біологічного різноманіття лісових екосистем; підвищення стійкості лісових екосистем до негативних факторів навколишнього середовища - зміни клімату, зростаючого антропогенного навантаження, лісових пожеж, хвороб та шкідників лісу; розширення застосування методів раціонального використання лісових ресурсів; підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісових насаджень.

Список використаних джерел

1. Адамовський О.М. Сучасний стан і завдання лісокористування в українських Карпатах. *Науковий вісник НЛТУУ*. Вип. 16., 2006. С. 215-220.
2. Холявка В.З. Еколого-економічні засади формування кореневих цін на деревину: Дис... канд. екон. наук: 08.08.01. Львів, 2003. 321 с.
3. Бобко А. Динаміка лісів карпатського регіону та еколого-економічні аспекти управління лісовим господарством. *Економіка України*. 999, № 7. С. 43-52.
4. Зібцев С. В., Сошенський О. М., Гуменюк В. В., Корень В. А. Багаторічна динаміка лісових пожеж в Україні «Ukrainian journal of forest and wood science. Vol. 10, № 3, 2019. С. 27-40. URL: https://www.researchgate.net/publication/336718099_BAGATORICNA_DINAMIKA_LISOVIN_POZEZ_V_UKRAINI
5. Укрінформ. Середня площа лісової пожежі в Україні зросла в 7 разів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3442670-plosa-lisovih-pozez-v-ukraini-zrosla-u-78-raziv.html>
6. Лісовий кодекс України : офіц. текст від 21.01.1994 № 3852-XII, ВРУ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
7. Синякевич І.М. Економіка лісокористування: Навч. підручник. Львів: ІЗМН, 2000. 402 с.
8. Безпілотні літальні апарати допомагатимуть лісовикам. URL: <https://n.forest.gov.ua/novini/bezpilotni-litalni-aparati-dopomagatimut-lisivnikam/>
9. Точні технології у лісовому господарстві. URL: <https://uriffm.org.ua/uk/news/252>
10. Зелена країна: як Туреччина вкриває себе лісами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisne-zhyttia/3233533-zelena-kraina-ak-tureccina-vkrivae-sebe-lisami.html>

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В СУЧАСНОМУ ПЛАНУВАННІ ЗЕМЕЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Інституціональне забезпечення системи землекористувань на території територіальних громад — це сукупність державних, місцевих та приватних інтересів, інституцій і дій, спрямованих на економічний розвиток відповідних територій. Сталий (збалансований) розвиток системи землекористувань територій громад визначається потребами, цілями та завданнями їх розвитку, передбачених у державних програмах суспільних пріоритетів. Впливовим фактором забезпечення сталого (збалансованого) розвитку території в цілому, та землекористування зокрема є ведення земельної політики на рівні держави, регіону, територіальних громад для сприяння в побудові організаційної структури системи землекористувань для досягнення значущих для суспільства цілей та завдань. Сформована належним чином нормативно-правова компонента, що містить норми, стандарти і правила, є значущим фактором впливу як на формування режиму системи землекористувань в цілому, так і окремо взятого землекористування на території територіальної громади з урахуванням екологічних, економічних і соціальних складових [6, с. 28].

Питання відновлення громад в період воєнного стану в Україні є дуже важливим на сьогодні. Відновлення економіки потребує значних інвестицій, в цьому контексті комплексний просторовий план може слугувати основою для забезпечення інвестиційної довіри, сприятиме належному врядуванню на рівні громади. Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади – новий вид містобудівної та землевпорядної документації, що з'явився після ухвалення закону України № 711-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель».

Сучасний землеустрій – це діяльність, що має відзначатися ефективними проектними рішеннями, які дозволять сформуванню територіальні, екологічні та соціально-економічні передумови сталого розвитку.

В динамічних ринкових умовах, коли важко дотриматися жорстких рамок щодо структури посівних площ в підприємствах, вченими пропонується концепція ґрунтоохоронних обмежень у використанні земель сільськогосподарського призначення, яка має базуватися на встановленні мінімальних вимог щодо періодичності повернення окремих сільськогосподарських культур на земельні ділянки, а не на жорсткій регламентації виробничої діяльності [3, с. 24].

Значна кількість вчених вважають, що стратегічним напрямом удосконалення землекористування повинно стати відновлення крупних товарних форм організації сільськогосподарського виробництва. Укрупнення сільськогосподарського виробництва в свою чергу не можливе без консолідації земель. Разом з удосконаленням аграрного землекористування слід підвищити роль держави в управлінні землевпорядною діяльністю. У першу чергу це стосується питань планування використання земель шляхом їх зонування по доцільному використанню та посилення зональної спеціалізації сільськогосподарських агроформувань [4, с. 154].

Порушення принципів розміщення посівних площ не забезпечують необхідних умов для росту та розвитку сільськогосподарських культур, сприяють деградації ґрунтів, наслідком чого можуть бути втрати продукції сільськогосподарського виробництва, що негативно позначається як на стані агровиробників, так і на екологічному стані ґрунтів. Отже, для підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель необхідними є заходи із землеустрою.

Значна увага в сучасній земельній політиці приділяється меліорованим землям, оскільки в Україні є значна площа меліорованих земель. В Україні сформувався регіональний іригаційно-меліоративний комплекс, який охоплює гідротехнічні й водогосподарські споруди та фонд меліорованих земель, основним завданням якого є забезпечення високої продуктивної та економічної ефективності використання земель. Незадовільний стан гідротехнічних і очисних споруд, недосконалість економічних механізмів у сфері використання водних об'єктів негативно впливають на збереження і відновлення ресурсів. Вирішення проблеми екологічної кризи та економічних питань в сфері використання водних ресурсів на сьогодні можливе через інвестування – критерій, що характеризує збільшення капіталу в різних галузях та сферах економіки, інфраструктурі, охорони довкілля, з одного боку, з іншого боку – як засіб надання соціальних послуг, які у кінцевому рахунку сприяють соціально-економічному розвитку суспільства [3, с. 209; 4, с. 147; 5, с. 15].

Для вдосконалення системи землеустрою територіальних громад: узгодження проектів землеустрою на регіональному рівні з регіональними та національними програмами використання земель; проведення інвентаризації земель; контроль за раціональною структурою посівних площ в агроформуваннях; забезпечувати доступ до інформації про інвестиційні проекти; економічне стимулювання зональної спеціалізації агровиробництва; сприяння екологізації виробництв та галузей.

Список використаних джерел

1. Мартин А., Краснолуцький О. Нова концепція формування ґрунтозахисних обмежень у використанні земель сільськогосподарського призначення. *Землепорядний вісник*. 2014. № 2. С. 20-24.
2. Кудрик А. П., Дребот О. В. Методологія ефективного використання земельних ресурсів сучасних агроформувань. *Збалансоване природокористування*. 2018. №1. С. 151-154.
3. Борисова В. А. Еколого-економічні аспекти відтворення природного ресурсного потенціалу аграрної сфери. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 1(18). 2020. С. 207-213.
4. Костирко А. Г., Козаченко Л. Еколого-економічні аспекти використання водних ресурсів в аграрному секторі. *Матеріали ІV Міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти», м. Миколаїв, 2019. С.146 – 149.*
5. Дмитрієва О.О., Мосейчук А.А., Проскурня М.І. Еколого-економічні аспекти питного водопостачання. *Агросвіт*. 2009. №4. С. 12-17.
6. Купріянич І. П., Мельник Д. М., Салюта В. А. Інституційний підхід до планування розвитку системи землекористувань територій територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. № 16. 2018. С. 25-30.

*Анастасія Гутник, Анна Кириченко, Євгеній Татарченко, студенти, Роман Третяк, к.е.н.
Національний авіаційний університет*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО КАРКАСУ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ (ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ), ЯК ОБ'ЄКТУ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Екологічна мережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших

територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні [1].

Охорона земель - система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [2].

Одним з ключових аспектів забезпечення ефективної державної політики у сфері охорони земель є:

- інституціональне забезпечення охорони земель;
- пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва;
- відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель;
- формування регламентів землекористування і реєстрація обмежень щодо впливу господарської діяльності на земельні ресурси;
- поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель;
- публічність у вирішенні питань охорони земель, використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на охорону земель.

Охорона земель включає в себе розробку Програм використання і охорони земель та інших природних ресурсів, формування реєстру режимотворюючих об'єктів, обґрунтування технологій планованої діяльності та оцінки впливу на довкілля. Це вимагає від землевпорядників знань щодо інструментів формування обмежень у землекористуванні.

Проектування системи землекористування в межах екологічної мережі, має свої особливості та вимоги до раціонального використання та охорони земельних, лісових, водно-болотних та рекреаційних ресурсів.

У процесі підготовки дипломних робіт за ОПП 193 «Землеустрій та кадастр» ми зіткнулись з проблемою відсутності знань у спеціалістів органів самоврядування щодо планування землеохоронних заходів та відсутності інформації в територіальних громадах щодо структурних елементів екологічної мережі та реєстру земельних ділянок, які включені в екомережу. У витягах із Державного земельного кадастру не має інформації про екологічну мережу.

Крім того, виникає конфлікт при узгодженні регіональних і місцевих схем формування екомережі із Зведеною схемою формування екомережі України, із затвердженою проектною документацією з урахуванням міждержавних, громадських і приватних інтересів. Ця проблема, пов'язана зі змаганням різних інтересів, що виникають при використанні природних ресурсів. Відведення земельної ділянки залежить від багатьох факторів, які потребують офіційного підтвердження з Державного земельного кадастру та інших кадастрів та реєстрів. У даному випадку маємо справу з конфліктом інтересів між захистом навколишнього середовища та економічною діяльністю. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного аналізу і врахування всіх факторів, що впливають на права та обов'язки землевласника.

Процедура встановлення обмежень власником земельної ділянки відбувається відповідно до Земельного кодексу України та Закону України «Про землеустрій», Закону України «Про Державний земельний кадастр».

Відповідно до пункту 23 Порядку до Державного земельного кадастру вносяться такі відомості про обмеження у використанні земель [3]:

- 1) назва та код, обліковий номер обмеження (в цілому і за окремими контурами);

- 2) контури обмеження з координатами їх поворотних точок та довжиною;
- 3) площа обмеження (в цілому і за окремими контурами);
- 4) перелік заборонених видів діяльності та обов'язків щодо вчинення певних дій з посиланням на нормативно-правові акти, згідно з якими встановлено обмеження, строк дії обмеження;
- 5) опис режимоутворюючого об'єкта (за його наявності):
 - найменування;
 - контури меж режимоутворюючого об'єкта з координатами поворотних точок та довжиною;
 - площа (в цілому і за окремими контурами);
 - характеристики, що обумовлюють встановлення обмеження;
- 6) інформація про документи, на підставі яких встановлено обмеження (назва, дата та номер рішення про затвердження документації із землеустрою, за якою встановлено обмеження, найменування органу, що його прийняв, дата, з якої діє обмеження), електронні копії таких документів;
- 7) опис режимоутворюючого об'єкта - контури, назви та характеристики, що обумовлюють встановлення обмежень.

Разом з тим, відсутня інформація щодо характеристики структурних елементів екомережі (ключові, сполучні, буферні, відновлювальні). Де органи самоврядування (землевпорядники територіальних громад) мають мати інформацію про необхідні заходи для формування просторової цілісності екомережі (орієнтовні площі територій з прив'язкою до заходів, передбачених відповідно до регіональних програм з охорони земель).

Ми рекомендуємо сформуванню відомості щодо землевласників та землекористувачів які мають земельні ділянки у власності і в користуванні в межах екомережі. Після чого зареєструвати обмеження та правовий статус режимоутворюючих об'єктів.

Отже основні завдання охорони земель при формуванні структурних елементів екомережі у реєстрації режимоутворюючих об'єктів та ідентифікації власників і користувачів земельних ділянок та донесення до них їх прав та обов'язків, відомостей про обмеження у використанні земельних ділянок.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про екологічну мережу» Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>.
2. Закон України «Про охорону земель» Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру». Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>.
4. Землевпорядне проектування. Частина 4. Організація землекористування структурних елементів екомережі України на місцевому рівні. / за ред. А.М. Третяка. – Навчальний посібник. / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Л.А. Гунько // Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. – 184 с.
5. Землевпорядний процес: навчальний посібник / А.М. третяк, Й.М. Дорош, Р.А. Третяк, Ю.В. Лобуцько: - Херсон: Олді-плюс, 2018. – 276с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Прийняття та реалізація законів і правил, які забезпечують правовий, економічний, екологічний та соціальний режим управління земельними ресурсами, є важливим елементом розвитку аграрної сфери будь-якої країни. Земельні ресурси відіграють ключову роль практично у всіх галузях економіки, оскільки вони є вагомим засобом виробництва для сільського та лісового господарства, складовою скарбниці національних природних ресурсів, а також територіальною основою життєзабезпечення держави та здоров'я населення.

Так як в Україні наразі триває земельна реформа, необхідно враховувати, що земельні ресурси є обмеженими в своєму використанні і піддаються процесам деградації, виснаження та ґрунтового зношування. Це означає, що земля є природним ресурсом, який потребує ефективної стратегії раціонального використання, без чого неможливий подальший економічний та соціальний розвиток суспільства [1]. Тому важливо правильно обрати шлях розвитку системи державного управління земельними ресурсами.

На нашу думку, комплексний підхід територіально-просторового планування та управління земельними ресурсами є практичним шляхом врегулювання конфліктів людських потреб і розвитку економічної та екологічної діяльності в порядку від загальнодержавного рівня до місцевого і навпаки. Мета комплексного підходу до планування та раціонального використання земельних ресурсів полягає у спрощенні процесу виділення землі для різних видів використання, які забезпечують стійке отримання вигоди, а також у сприянні переходу до більш раціонального та комплексного використання цих ресурсів [2]. Залежно від категорії, цільового призначення земельних ділянок та їх правового режиму залежать форми відносин прав власності на землю. Ці форми вимагають різних підходів до управління та використання земельних ресурсів, тому необхідно враховувати різні аспекти, такі як екологічні, соціальні та економічні, а також слід відмітити питання охорони територій, права на приватну власність та права мешканців територіальних громад тощо.

Основні засоби контролю земельних ресурсів має бути визначено в рамках економічного механізму, а саме:

- державна інвестиційно-кредитна політика;
- впровадження диференційованих платежів за землю;
- застосування економічних санкцій за занедбане господарювання та зниження родючості ґрунтів;
- економічне заохочення до органічного землеробства;
- економічний захист від вилучення земель сільськогосподарського призначення та їх переорієнтації на несільськогосподарські потреби [3].

Для підтримки найбільш оптимального та раціонального використання земельних ресурсів, органи законодавчої та виконавчої влади за підтримки регіональних і міжнародних організацій повинні вжити наступні заходи. По-перше, треба розробити комплексну систему визначення цілей та політики на різних рівнях: національному, регіональному та місцевому. При цьому необхідно враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти. По-друге, важливо розробити політику, що сприятиме раціональному землекористуванню та управлінню земельними ресурсами, з урахуванням питань, пов'язаних із фондом земельних ресурсів, демографічними питаннями та інтересами місцевого населення. По-третє, необхідно переглянути механізми правового регулювання, щоб визначити коригувальні заходи, які підтримуватимуть раціональне землекористування та обмеження передачі продуктивних орних земель на інші види використання. По-четверте, варто використати

економічні засоби та впровадити організаційні механізми, дотації і стимули, щоб заохотити фермерів до найбільш оптимального органічного землекористування [4].

Центральні органи влади мають переглянути системи планування та управління земельними ресурсами, щоб забезпечити комплексний підхід. Адже вони виконують важливі завдання, які охоплюють:

- ✓ розроблення державних, галузевих і регіональних програм, пов'язаних із регулюванням земельних відносин;
- ✓ встановлення меж областей, районів, міст, територіальних громад;
- ✓ раціональне використання земель та їх охорону;
- ✓ проведення моніторингу земель;
- ✓ відновлення родючості ґрунтів;
- ✓ ведення державного земельного кадастру;
- ✓ територіальне планування та ін. [4].

Також, органи державної влади повинні приділити особливу увагу розробці та досконалому наповненню інформаційних систем, необхідних для прийняття рішень і оцінки майбутніх змін у питаннях раціонального землекористування.

Отже, необхідно здійснювати планування використання земельних ресурсів у рамках державної стратегії раціонального використання та охорони земель, оскільки дане питання є актуальною потребою сьогодення. Без такої стратегії, яка визначається державою, неможливо буде здійснити комплексне управління земельними ресурсами в Україні, адже воно в подальшому має забезпечити їх економічно вигідне та екологічно безпечне використання.

Список використаних джерел

1. Дорош Й.М., Барвінський А.В., Дорош А.Й. Концептуальні засади формування системи раціонального сільськогосподарського землекористування. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. №1. С. 45-56.
2. Ботезат О.П. Актуальні проблеми державного управління. Державне управління. 2010. №4. С. 20-23.
3. Третяк А., Курильців Р., Третяк Н. Концептуальні засади розвитку в Україні сучасної багатофункціональної системи управління земельними ресурсами. Землевпорядний вісник. 2013. №9. С. 25-28.
4. Смирнова С.М., Смирнов В.М., Яслик Г.В. Основні положення концепції системи управління земельними ресурсами. Агросвіт. 2020. № 23. С. 65-70.

*Антон Третяк, д. е. н., професор,
член-кореспондент НААН,*

Білоцерківський національний аграрний університет

Валентина Третяк, д. е. н., професор,

Сумський національний аграрний університет

Тетяна Прядка, к. е. н., доцент,

Білоцерківський національний аграрний університет

Наталія Третяк, к. е. н., старший дослідник,

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ І ЇЇ РЕГІОНІВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Кінець ХХ - початок ХХІ століття відзначений як період особливої уваги людства до земельних ресурсів планети. І якщо донедавна головними проблемами називалися питання втрати родючих ґрунтів, продовольчої безпеки, то останніми роками все частіше починають

звучати інші проблеми, пов'язані із зміною клімату, опустелюванням та деградацією земель, сталим розвитком землекористування та управління які обумовили проблеми кліматичних змін та адаптації до них соціуму, збереження біологічної різноманітності та екосистемних послуг, підтримка та відтворення земельного капіталу, питання повторюваності та поширення надзвичайних ситуацій, зростання міст та розміщення продуктивних сил, і багато інших. Таким чином, простежується явна зміна традиційної парадигми сприйняття земель як джерела продовольчих ресурсів, обмеженої сільськогосподарським виробництвом, у бік сприйняття як невід'ємної частини біосфери, що забезпечує стійке існування людської цивілізації. Не менш важливим наслідком втрати земельних ресурсів, опустелювання та деградації земель є екологічні та соціальні проблеми земельного ринку, і особливо прояви негативних змін земельних та інших природних ресурсів, пов'язані із війною в Україні, масштаби яких досягли такого рівня, що стали впливати на глобальні та національні природні і соціально-економічні процеси. Зміна парадигми сприйняття земель та землекористування у схематичному вигляді представлена на рис.

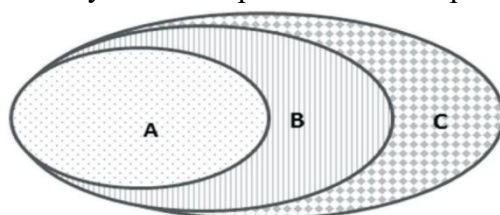

Рисунок. Розвиток підходів до оцінки землекористування

А. Ранній інтерес до впливу на довкілля підкреслював підходи, засновані на оцінці земель [1, 2] і потенціалу земель [3, 4] в яких основна увага приділялася використанню ґрунтових ресурсів, переважно для сільськогосподарських цілей. Підхід сталого землекористування розглядався як протилежність системам управління, що призводять до деградації земель, у тому числі до погіршення стану ґрунту та його «здоров'я» [5] При виробленні рішень для складних проблем деградації земель розглядався зв'язок між сталим землекористуванням, деградацією земель та здоров'ям ґрунту.

В. Більш широкий підхід до управління земельними та водними ресурсами і біорізноманіттям. При такому підході поняття земель визначається ширше і включає біосферу, ґрунт, гідрологію (*запаси поверхневих та підземних вод*), геологію поверхневих відкладень, населені пункти та пов'язану з ними інфраструктуру [6]. Екологічні ресурси, що розглядаються, варіювали в залежності від цілей дослідження, але в цілому відповідають концепції земельного потенціалу.

С. Пізніші підходи до управління земельними ресурсами і землекористуванням охоплюють три основні аспекти сталості — екологічну, економічну та соціальну [7, 8, 9, 10, 11]. Ця цілісна перспектива в даний час прийнята як найбільш підходяща [9], але вона одночасно є складнішою і потребує більше часу та ресурсів для вирішення. Ця перспектива узгоджується із сучасною концепцією прагнення до досягнення Нейтрального балансу деградації земель, яка спрямована на підтримку природного капіталу та екосистемних послуг наземних систем для забезпечення продовольчої безпеки та підвищення добробуту людей. Але вона потребує значних змін в концепції земельного устрою країни, регіону та територіальних громад. В цьому зв'язку нами пропонується необхідність невідкладного розроблення «Стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період». Можливу її структуру і зміст викладено нижче.

І. Загальні положення

1.1. Обґрунтування необхідності розроблення моделі земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період

1.2. Загальна оцінка земельного устрою України і її регіонів станом на сьогодні (*післявоєнні виклики*)

1.3. Земельний устій України і її регіонів як основа подальшого сталого управління землекористуванням та розвитку сільських територій

1.3.1. Парадигма системи землекористування

1.3.2. Значення земельних та інших природних ресурсів

1.3.3. Фактори, що впливають на опустелювання території України та її регіонів (наслідки військової агресії РФ, клімат, деградація земель і біорізноманіття, помилки територіально-адміністративного устрою, земельний ринок)

1.4. Визначальні принципи планування та реалізації моделі земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період

1.5. Основа та механізми реалізації стратегії

II. Основні стратегічні пріоритети

2.1. Стратегічний пріоритет № 1. Подолання наслідків військової агресії РФ (розмінування територій, інвентаризація земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок бойових дій та терористичних актів, рекультивація, відновлення та поліпшення порушених (знищених) земельних та інших природних ресурсів, відновлення прав на земельні ділянки).

2.2. Стратегічний пріоритет № 2. Створення екологічного каркасу (створення екологічної мережі та системи позахисних лісових смуг, відновлення мережі водних об'єктів тощо) регіональних систем землекористування та здійснення зонування земель за їх придатністю і цінністю інших природних ресурсів.

2.3. Стратегічний пріоритет № 3. Удосконалення інституціонального середовища розвитку земельного устрою в Україні (розроблення законів України «Про зонування земель», «Про державне та самоврядне управління землекористуванням», нових редакцій законів України «Про землевпорядкування», «Про охорону земель», державних та галузевих стандартів, норм і правил у галузі землевпорядкування та охорони земель).

2.4. Стратегічний пріоритет № 4. Шляхи виправлення помилок територіально-адміністративного устрою щодо районів та територіальних громад.

2.5. Стратегічний пріоритет № 5. Планування системи сталого (збалансованого) землекористування регіонів та територіальних громад (напрями зменшення розораності території, оптимізації структури екологостабілізуючих угідь та урбанізованих, здійснення заходів щодо нейтральної деградації земель та біорізноманіття, формування багатofункціонального землекористування в процес зонування земель).

2.6. Стратегічний пріоритет № 6. Усунення соціально вразливих механізмів та інструментів ринкового обігу сільськогосподарських земельних ділянок та інтенсифікація розвитку сімейного фермерського землекористування (законодавче врегулювання загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина України, яка не може перевищувати 100 га, розширення переліку осіб першої і другої черги переважного права купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, особливо щодо сімейних фермерських господарств, поетапного визначення Кабінетом Міністрів України територій територіальних громад сіл, селищ, міст щодо умов та порядку продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності та ділянок власників земельних часток (паїв) тільки після виконання рекультивації, відновлення та поліпшення порушених (знищених) земельних та інших природних ресурсів в наслідок бойових дій та терористичних актів а також розроблення та затвердження проектів землеустрою щодо зонування земель за типами (підтипами) землекористування за межами населених пунктів тощо).

2.7. Стратегічний пріоритет № 7. Розроблення типових моделей районів та територіальних громад земельного устрою і механізмів регулювання системи землеволодінь і землекористувань за формами власності і господарювання із врахуванням ліквідації наслідків бойових дій та терористичних актів РФ а також проектів землеустрою щодо зонування земель за типами (підтипами) землекористування за межами населених пунктів.

2.8. Стратегічний пріоритет № 8. Відновлення обліку земель, землекористування та земельних ділянок на національному, регіональному та рівні територіальних громад, покращити доступність, цілісність та інтегрованість кадастрових реєстрів.

2.9. Стратегічний пріоритет № 9. Здійснення комунікаційної підтримки розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період.

III. Моніторинг реалізації Стратегії

3.1. Моніторинг операційного та організаційного забезпечення Стратегії

3.2. Напрями моніторингу Стратегії та ключові показники виконання

Список використаних джерел

1. FAO (1976). A framework for land evaluation. FAO Soils Bulletin. № 32. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

2. Stocking, Michael A., and D. McCormack (1986). Soil potential ratings: II. A test of the method in Zimbabwe // Soil Survey & Land Evaluation. Vol. 6. P. 115–122.

3. Klingebiel, A.A., and P.H. Montgomery (1961). Land capability classification. Agriculture Handbook № 210. Washington, D.C.: Soil Conservation Service, Department of Agriculture.

4. Dent, David, and Anthony Young (1981). Soil Survey and Land Evaluation. London: George Allen and Unwin.

5. Beinroth, Freidrich, and others (1994). Land-related stresses in agroecosystems. In: Stressed Ecosystems and Sustainable Agriculture / S.M. Virmani, and others, eds. New Delhi: Oxford and IBH.

6. United Nations, 1995. Електронний ресурс: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1995/>.

7. World Bank (1998). Land quality indicators and their use in sustainable agriculture and rural development. Proceedings of workshop. Rome: United Nations Development Programme and Food and Agriculture Organization of the United Nations.

8. World Bank (2008). Sustainable Land Management Sourcebook. Washington, D.C.: World Bank.

9. FAO (2007). Land evaluation: towards a revised framework. Land and Water Discussion Paper No 6. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

10. Liniger, Hanspeter, and others (2011). Sustainable Land Management in Practice. Guidelines and Best Practices for sub-Saharan Africa. TerrAfrica, World Overview of Conservation Approaches and Technologies (WOCAT) and Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO).

11. Hatfield, Jerry, and Lois Wright Morton (2013). Marginality principle. In: Principles of Sustainable Management in Agroecosystems / Rattan Lal and Bobby A. Stewart, eds. Boca Raton, London, New York: CRC Press.

*Андрій Мась, почесний землевпорядник України, старший викладач
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

ПЕРСПЕКТИВИ ПЛАНУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

Орієнтація на ринкові відносини, які б були зосереджені на питаннях, що стосуються відбудови економічного простору в умовах сучасних реалій, вимагає також і обґрунтування плану дій, який би був зосереджений на ключових аспектах відновлення системи землекористування.

В сучасній науковій літературі нині зустрічаються публікації, в яких розкриваються пріоритети, які б розкривали аспекти щодо обґрунтування можливостей планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в Україні в умовах сьогодення [1, 2, 3, 4].

Безперечно, дослідження згадуваних вчених є цінними та заслуговують на увагу. Проте, як бачимо, в їхніх публікаціях не достатньо уваги приділено висвітленню орієнтирів планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в українському просторі, тому спробуємо дослідити цю нішу.

Відповідно метою публікації є обґрунтування основних ключових пріоритетів щодо перспектив планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в умовах сучасних реалій.

В нашій державі в 2020 році Верховною Радою України ухвалено Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель” [5], який став основоположним документом для практичного впровадження комплексного плану просторового розвитку територіальної громади.

Як бачимо, комплексне планування землекористування було запущено в Україні ще до повномасштабної російської агресії. Тоді перевагами цього закону було надання більш широких можливостей для залучення інвесторів, розвиток соціальної складової територіальних громад, повноцінний розвиток економіки.

Планування землекористування має на основі оцінки та напрямків використання виробничих ресурсів створити основу для прийняття перспективних рішень щодо розвитку конкретної території.

При цьому комплексна оцінка конкретного землекористування дозволяє прийняти обґрунтовані рішення на основі оцінки наявних ресурсів, перспектив розвитку території, вивчення її унікальних рис.

Вважаємо, що нині основними ключовими пріоритетами щодо обґрунтування перспектив планування землекористування в системі управління земельними ресурсами є:

- передбачення можливості консолідації земельних ділянок, що дозволить підвищити ефективність землекористування, а також ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечить збільшення продуктивності праці за рахунок повнофункціонального;
- перегляд програм державної підтримки порушених та зруйнованих територій у зв'язку з військовим станом з метою стимулювання приватних інвестицій в український простір та забезпечення прозорості прийнятих рішень;
- сприяння іпотечному кредитуванню та доступу дрібних власників до кредитних ресурсів, що дозволить перезапустити бізнес та оновити втрачені виробничі потужності, а також сприятиме зміцненню конкурентоспроможності продукції;
- надання земельних ділянок під забудову, а також зміна їхнього функціонального призначення мають відповідати планам розвитку місцевих громад та територій, передбачати ефективне управління землекористуванням, враховувати правила містобудування, а також інтереси місцевих мешканців та потенційних інвесторів;
- планування землекористування на місцевому рівні повинно забезпечити прозорість процедури планування та контроль за її дотриманням, а також передбачати виділення земельних ділянок лише під конкретне цільове призначення;
- передбачення відкритості інформації про планування використання земель на всіх рівнях, а також забезпечення достовірними адміністративними та статистичними даними;
- повноцінне відновлення роботи органів Державного земельного кадастру в регіонах, де це є можливим на сьогодні, що сприятиме забезпеченню процесу планування на місцевих рівнях оперативними та повними даними про сучасний стан землекористування;
- об'єднання зусиль центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів з метою створення повноцінної національної інфраструктури геопросторових даних;
- оприлюднення місцевими адміністративними підрозділами інформації у форматі відкритих даних, що сприятиме врахуванню територіальними громадами оперативних даних для планування перспективного та ефективного використання земель;

- затвердження плану оптимального та найбільш ефективного використання території місцевих громад на основі розроблених комплексних планів просторового розвитку території;
- формування земельних ділянок та їх продуктивне використання лише на основі розроблення детальних планів території, а також передбачення наявності планувальних рішень, які б сприяли реалізації комплексного плану;
- оприлюднення обласних та районних схем планування території, що забезпечить оперативне узгодження обласних, регіональних та місцевих інтересів під час планування землекористування на довгострокову перспективу;
- активне залучення стейкхолдерів задля налагодження конструктивного діалогу їх з центральними та місцевими органами виконавчої влади з метою забезпечення зворотнього зв'язку для запровадження дієвих та перспективних планів розвитку території.

Дотримання окреслених можливостей щодо перспектив планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в Україні сприятиме збалансованості подальшого ведення виробництва на землі.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на обґрунтуванні перспектив розвитку форсайту в системі управління земельними ресурсами в умовах післявоєнного періоду.

Список використаних джерел

1. Дорош О.С. Ландшафтно-кластерний підхід до територіального планування розвитку землекористування. *Ефективна економіка*. № 3. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1909> (дата звернення: 6.05.2023).
2. Дорош Й.М. Прогнозування розвитку земельних відносин залежно від зміни структури регіонального землекористування. *Ефективна економіка*. № 11. 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=817> (дата звернення: 6.05.2023).
3. Пендзей Л. П. Планування землекористування сільських територій в умовах обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06, Львів. нац. аграрний ун-т. Львів, 2021. 20 с.
4. Грещук Г.І. Еколого-економічні засади землевпорядного забезпечення сталого використання земель сільськогосподарського призначення. дис. д-ра екон. наук: 08.00.06. Львів, 2019. 458 с. URL: http://www.lnau.edu.ua/lnau/attachments/5767_dis.pdf (дата звернення: 6.05.2023).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України від 17. 06. 2020 р. № 711-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 46. Ст. 394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text> (дата звернення: 6.05.2023).

*Ольга Русецька, магістр, Андрій Попов, д.е.н., професор
Львівський національний університет природокористування*

РИНОК ЗЕМЛІ: МОТИВАЦІЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Ринок землі є одним з найважливіших елементів економіки країни та має вирішальне значення для розвитку сільського господарства.

1 липня 2021 року в Україні відкрився ринок землі зі зняттям мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення [1]. Раніше земельні ділянки надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва можна було лише надати у користування на умовах оренди або емфітевзису. Проте, набуття прав власності на такі земельні ділянки за правочинами купівлі-продажу стало можливим лише після прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" за № 552-IX [1].

Однією з переваг ринку землі є те, що він може стимулювати економічний розвиток і забезпечувати більш ефективне використання земельних ресурсів. За допомогою ринку землі, власники можуть продавати свої ділянки, отримувати гроші і використовувати їх для розвитку інших бізнесів або інвестицій. Він також може забезпечити можливості для іноземних інвесторів, які стимулюватимуть розвитку сільського господарства та збільшення їх продуктивності. А потенційна конкуренція між покупцями вплине на зниження вартості землі, що зробить ринок доступнішим для нових сільгосппідприємств та молодих фермерів. Це може призвести до збільшення кількості сільськогосподарських підприємств та збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

З іншого боку, є деякі ризики пов'язані з відкриттям ринку землі. Наприклад, можливість покупки землі великими сільськогосподарськими підприємствами (агрохолдингами) може призвести до того, що вони будуть володіти значною кількістю землі в країні (10000 га з 01.01.2024 р.), що може стати проблемою з погляду продовольчої безпеки, в т.ч. національної. Також, існує ризик того, що невеликі фермерські господарства чи землевласники-одноосібники не зможуть конкурувати з такими агрохолдингами, які мають значні фінансові ресурси. Це може призвести до зменшення кількості дрібних і середніх сільськогосподарських підприємств та збільшення концентрації землі в руках великих гравців на ринку.

Потенційні покупці землі можуть мати різні мотивації для придбання земельної ділянки. Наприклад, сільськогосподарські компанії можуть бути зацікавлені в придбанні земельної ділянки для розширення свого виробництва. Компанії, які спеціалізуються на будівництві, зацікавлені у пошуку земельних ділянок для будівництва нових об'єктів. Окрім того, деякі особи можуть шукати земельні ділянки для власного використання, такі як створення власного господарства.

Відкриття ринку земель стало, також, мотивацією для формування земельних ділянок їх землевласниками (землекористувачами). Земельну ділянку можна купити чи продати лише маючи статус сформованої – визначеної земельної ділянки як об'єкта цивільних прав. А це передбачає визначення її площі й меж та внесення інформації про неї до Державного земельного кадастру з присвоєнням кадастрового номера.

За інформацією Держгеокадастру, 25% сільськогосподарських земель або близько 10 млн га є несформованими (незарєєстрованими у Державному земельному кадастрі) [2]. Отже, ці площі не можуть бути об'єктом ринку земель (а правильніше зазначити ринку земельних ділянок [3]) доки вони не будуть зарєєстрованими у системі Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Таким чином, один із міфів про недоцільність запровадження ринку земель через не стовідсоткове наповнення Державного земельного кадастру є спростованим.

До початку повномасштабного вторгнення ринок землі проіснував вісім місяців, та попри російський терор продовжує функціонувати: купівля, продаж, передача в оренду – все це відбувається постійно, формуючи доходи як до бюджету країни, так і землевласникам. Війна також вплинула на цінову динаміку ринку. Згідно з даними KSE станом на січень 2022 року середня медіанна ціна для проданих сільськогосподарських ділянок в Україні становила 50 203 грн/га [3]. Тобто половина землевласників отримали більше за свою ділянку, а половина менше він законодавчо встановлену межу нормативної грошової оцінки продажу земельної ділянки – 27 500 грн/га. При цьому, медіанна ціна ділянок, призначених для ведення особистого селянського господарства становила 30 тисяч гривень, а для ділянок, призначених для товарного с/г виробництва, – понад 104 тис. грн. Водночас, Мінагрополітики порохувало, що за рік функціонування ринку середня ціна за гектар в Україні зросла на 30% – до 37,9 тис. грн [5]. Та варто зауважити, що з урахуванням інфляції та девальвації, середня ціна купівлі земельної ділянки після 24 лютого 2022 року фактично знизилася. Тому багатьох випадках ціна за ділянку залишається на рівні нормативної грошової оцінки, яка визначена законодавством нижньою межею при укладенні угод.

Варто зауважити, що впровадження ринку землі було запропоновано у два етапи: Перший – до 1 січня 2024 року купувати землю зможуть лише фізичні особи-громадяни України, зокрема концентрація землі в одні руки в перші два роки після запуску земельної реформи обмежена площею 100 га. Другий – з 1 січня 2024 року купувати землю сільськогосподарського призначення зможуть як громадяни України, так і українські юридичні особи загальною площею до 10 000 га. Саме другий етап викликав суспільний резонанс, адже в умовах, коли величезні холдинги складають значну частину українського агросектору, фермери та малі сільськогосподарські виробники не зможуть конкурувати з великими компаніями на торгах і врешті залишаться ні з чим, або й просто зникнуть. А в умовах повномасштабної війни, ситуація з «ліквідністю» земель лише погіршить ситуацію конкуренції на ринку. Тому подальші проекти та концепції злагодженого та найефективнішого процесу розвитку ринку землі є пріоритетними для нашої держави.

Розвиток ринку землі однозначно сприятиме формуванню земельних ділянок – реєстрації в Державному земельному кадастрі. У довгостроковій перспективі, ринок землі сприятиме економічному розвитку та забезпеченню продовольчої безпеки, а також забезпечуватиме можливості для власників земельних ділянок отримати прибуток від продажу своєї власності. Слід зауважити, що в погоні за такими прибутками слід уникати ситуації "перегонів до прірви" [6]. Тобто, у погоні за інвесторами у сільське господарство пропонуються все більш "щедрі" пропозиції, які призводять до ситуації, коли фінансові та інші вигоди від купівлі-продажу землі майже за безцінь можуть бути нижчими за витрати. Тому, важливо забезпечити контроль та регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення, щоб уникнути можливих ризиків та зберегти національну безпеку та розвиток дрібних і середніх сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», № 552-IX від 31.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>;
2. <https://land.gov.ua/>
3. Попов А.С. Розуміння сутності об'єкта ринку земель сільськогосподарського призначення. Матер. підсум. наук.-практ. конф. професор.-виклад. складу і здобувачів наук. ступ., 19-20 бер. 2020 р.; у 2-част. Харків: ХНАУ, 2020. Ч. II. С. 123-125.
4. Київська школа економіки/Дослідження, URL: <https://kse.ua/ua/>;
5. Офіційний портал Міністерства аграрної політики та продовольства України, URL: <https://minagro.gov.ua/>.
6. Попов А.С. Відповідальні інвестиції у сільське господарство як основа розвитку сільських територій. Сучасне українське село: соціальні та економічні виклики: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті Валентина Івановича Тарасенка, 14-15 травня 2020, Харків. С. 169-173.

*Євгенія Крикун, студентка, Роман Третяк, к.е.н.
Національний авіаційний університет*

ПРОЕКТУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ВОДНОГО ФОНДУ РИБГОСПУ НА ПРИКЛАДІ РІЧКИ НИВКА

Аквакультура (рибництво) – сільськогосподарська діяльність щодо розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, ведення селекційно-плеїнної роботи із ставовими рибами. [2]

Одним з ключових аспектів забезпечення ефективного рибництва є проектування землекористування водного фонду. Це включає в себе розробку раціональних планів використання водних об'єктів, формування режимоутворюючого об'єкта та прибережних та санітарних зон, визначення економічних показників щодо продукції яка буде вирощена у водоймах, обґрунтування технологій планованої діяльності та оцінки впливу на довкілля.

До того ж, в Україні на сьогоднішній день існує проблема недостатнього використання потенціалу водних ресурсів для рибного господарства. Так, за даними Державної служби статистики, кількість вилову риби в Україні з 2010 року стабільно зменшується. Водночас, на території України є багато водойм зі значним потенціалом для вирощування риби.

Проектування землекористування водного фонду, має свої особливості та вимоги до раціонального використання та охорони земельних та водних ресурсів.

Річка Нивка, яка протікає в столиці України місті Києві і є одним з водойм, на яких допустима діяльність риборозведення, а проектування землекористування водного фонду несе особливості зумовлені буферною зоною Національного природного парку «Голосіївський». За допомогою землепорядного проекту можна розробити оптимальну систему охорони та збереження та використання рибних ресурсів у річці Нивка.

Загальний підхід до проектування включає такі етапи:

- Збір та аналіз інформації про водне тіло, його стан та потенціал для рибогосподарства.
- Визначення необхідної земельної площі для розвитку рибогосподарства та зони охорони водного тіла.
- Розробка проекту будівництва необхідних споруд, таких як водосховища, канали, інженерні мережі тощо.
- Визначення необхідних ресурсів, таких як персонал, обладнання, корм та засоби догляду за рибою.
- Розробка технології та бізнес-плану, визначення економічних показників планованої діяльності та допустимого впливу рибгоспу на довкілля.

У процесі реалізації проекту землекористування водного фонду необхідно враховувати можливість виникнення непередбачуваних обставин та відповідні заходи з мінімізації ризиків. [4]. До таких належать: повінь, загибель риби, забруднення водойми вище течії, руйнування гідроспоруд, військові дії.

Щоб проект землекористування водного фонду рибгоспу був успішним, необхідно виконати кілька ключових етапів:

1. Аналіз поточного стану: необхідно вивчити екологічний стан річки, з'ясувати наявність водних об'єктів, що потребують реконструкції та відновлення. Також важливо дослідити стан земельних ділянок, які знаходяться біля річки в межах водоохоронної зони та з'ясувати, чи відповідають вони всім вимогам безпеки та охорони навколишнього середовища.

2. Розробка регламенту планованої діяльності: після аналізу поточного стану необхідно розробити технологію водокористування та землекористування рибгоспу. Вона повинна містити плани щодо функціонування та реконструкції штучних технологічних водних об'єктів, яке забезпечить збереження біорізноманіття та містити індикатори впливу на довкілля.

3. Визначення необхідної інфраструктури: проходи, проїзди технологічного транспорту, місця збору відходів та очисні споруди.

4. Планування робіт: після визначення стратегії та необхідної інфраструктури необхідно планувати роботи з будівництва або реконструкції водних об'єктів та забезпечення безпеки прибережних зон.

5. Фінансування: знайти джерела фінансування для оцінки впливу на довкілля, проектів землеустрою, моніторингу стану навколишнього середовища, заходів з охорони земель та водойм.

Нами досліджено близько 20 ставків різних розмірів. Ставки біля житлового масиву Біличі кияни називають Святошинськими. Деяким з них дали місцеві назви (оз. Верховина,

оз. Святошинське). Їх використовують у рекреаційних цілях. На одному зі ставків у пониззі річки у Святошинському районі м. Києва розташоване дослідне господарство «Нивка» Інституту рибного господарства Національної академії аграрних наук України. В цілому, у природоохоронному плані нижня частина річки знаходиться під опікою національного природного парку «Голосіївський». Необхідні земельні ресурси складають – 214,4 га, для обслуговування водойм площею – 181,4 га.

Отже максимально допустимий обсяг планованої реалізації рибопродукції за рік становитиме 30 тонн. Однак в майбутньому після проведення досліджень, випробувань, доопрацювання наукових розробок, проведення виробничої перевірки і впровадження їх у виробництво показники на підставі моніторингу регламенту допустимої діяльності можна буде коригувати. Однак такі землі мають бути виключені з екологічної мережі. Цільове призначення «Код 10.07 Для рибогосподарських потреб». За умови отримання статусу «Дослідне господарство» можлива зміна цільового призначення «для наукових розробок, які впроваджуються у рибництво» - «код 01.10 Для пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства».

Згідно з Класифікацією видів земельних угідь (КВЗУ) це Ставки - підгрупа включає штучно створені водойми місткістю не більше 1 млн. кубічних метрів.

Планована діяльність господарства буде спрямована на досягнення позитивних результатів при вирощуванні рибопосадкового матеріалу, товарної риби, проведення селекційно-племінної роботи, вирощування і реалізацію племінних плідників, племінного рибопосадкового матеріалу коропа, і в перспективі може отримати статус Племінного заводу за умови:

- з розведення української лускатої породи коропа (нивківського внутрішньопородного типу);
- з розведення коропа нивківської заводської лінії малолускатого внутрішньопородного типу української рамчастої породи. [1]

Продаж земель та приватизація рибгоспів можуть бути допустимими і недопустимими, через розміри та наявність земельних та водних ресурсів, які потрібні для рибогосподарської діяльності. Якщо землі рибгоспів належать до водного фонду, то вони не підлягають приватизації. Проте, відповідно до законодавства України, за таких умов земельні ділянки можуть бути передані в оренду підприємствам, які займаються рибогосподарською діяльністю.

Щодо гідроспоруд, які знаходяться на балансі рибгоспів, то вони можуть мати важливе значення для забезпечення рибного господарства водою та іншими ресурсами. Проте, якщо ці гідроспоруди не є нерухомим майном та не перебувають в реєстрі, то їх можна включити до орендного контракту на земельну ділянку, де вони знаходяться в статусі «земельних поліпшень». В будь-якому разі, рішення щодо приватизації рибгоспів повинно бути обґрунтоване та узгоджене зі всіма зацікавленими сторонами, включаючи представників рибного господарства, профільного міністерства, КМУ та ФДМУ.

Рибгоспи є режимоутворюючими об'єктами з будівнями та спорудами, тож навколо рибгоспів мають бути сформовані охоронні зони - однак і ріки мають свої зони, і національний природний парк має свої охоронні зони! Тому тут виникає питання: чиї зони є головнішими? Це проблема для науковців-землевпорядників, які готують документацію однак опонентами виступають реєстратори що можуть відмовити в реєстрації землекористування водного фонду в межах річки.

Ця проблема, пов'язана зі змаганням різних інтересів, що виникають при використанні природних ресурсів. Відведення земель на водному фонді залежить від багатьох факторів, включаючи зону водного об'єкта, яка може бути природоохоронною зоною, зоною рибогосподарського призначення, зоною водозабезпечення тощо. У даному випадку маємо справу з конфліктом інтересів між захистом навколишнього середовища та економічною діяльністю. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу та врахування всіх факторів, що впливають на ситуацію.

Процедура відведення земельної ділянки на воді рибгоспу відбувається відповідно до Закону України «Про рибальство та рибне господарство» [3] та Закону України "Про землеустрій".

На наш погляд землевпорядний процес складається з наступних етапів:

1. Отримання відповідної документації. Рибгосп повинен надати відповідні заяви та документи до органу місцевого самоврядування, який має право на відведення земельних ділянок на водному фонді.

2. Проведення землевпорядних робіт. Після отримання заяви про відведення земельної ділянки, проводиться землевпорядна робота, що включає визначення меж та розмірів ділянки на воді.

3. Розробка проекту відведення земельної ділянки. Після землевпорядних робіт складається проект відведення земельної ділянки на воді, який містить опис меж, площу, а також вимоги до використання земельної ділянки.

4. Узгодження проекту відведення земельної ділянки на воді. Проект відведення земельної ділянки на воді підлягає узгодженню з органами водного господарства та іншими заінтересованими сторонами.

5. Відведення земельної ділянки на воді. Після узгодження проекту відведення земельної ділянки на воді орган місцевого самоврядування приймає рішення про відведення земельної ділянки на воді рибгоспу.

6. Державна реєстрація прав на земельну ділянку на воді.

Можна сказати, що проблема відведення земель для рибгоспів пов'язана зі складністю правового статусу цих об'єктів. Рибгоспи мають на балансі гідроспоруди, які визначають їх титули та права, але вони не є нерухомим майном і не мають адрес. Крім того, землі водного фонду не підлягають приватизації, тому рішення КМУ про продаж таких об'єктів недоцільний. Навколо рибгоспів мають бути сформовані обмеження і обтяження, що ускладнює процес формування землекористування на воді та більш детального вивчення правового статусу цих об'єктів та урахування всіх зв'язаних з цим наслідків.

Список використаних джерел

1. Гуцуляк Ю. Основні засади впорядкування еколого-ландшафтної та економічної типології земель // Землевпорядний вісник. – 2019. – № 6. – С. 44–50.

2. Дослідне господарство Нивка Інституту рибного господарства національної академії аграрних наук України. Веб-сайт.

[URL:https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/22870664/](https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/22870664/).

3. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», 2012, № 17, ст.155.

4. Новаковський Л.Я. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування / Л.Я. Новаковський, М.А. Олещенко. – К.: Урожай, 2020. – 274 с.

5. Землевпорядний процес: навчальний посібник / А.М. третяк, Й.М. Дорош, Р.А. Третяк, Ю.В. Лобунько: - Херсон: Олді-плюс, 2018. – 276с.

*Андрій Пиріг, викладач, аспірант
ВСП "Стрийський фаховий коледж ЛНУП"*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті розглядаються особливості формування систем просторового планування ряду європейських країн, характерні особливості їх функціонування на сучасному етапі.

Постановка проблеми. Територіальне, або просторове планування є сьогодні одним із невід'ємних атрибутів управлінської діяльності розвинених країн. Саме завдяки сучасним планам і програмам можливе ефективне використання ресурсів усіх рівнів і видів,

забезпечення якості середовища проживання, збереження культурної спадщини та задоволення потреб громади.

Системи планування сьогодні функціонують в більшості країн світу та характеризуються певними особливостями.

У всіх економічно розвинутих країнах планування використання територій являється основним важелем державної земельної політики і регулювання земельних відносин. Територіальне планування пов'язується із плануванням розвитку землекористування і територіальним зонуванням. Отже, плануванню підлягає вся без винятку територія держави (національний рівень), території її областей і районів (регіональний рівень), території населених пунктів (місцевий рівень). На кожному з рівнів розв'язують специфічні притаманні саме йому завдання.

Виклад основного матеріалу. Останні декілька десятиліть характеризуються значним розвитком різноманітних варіантів та методів територіального планування та забудови в різних країнах світу. При плануванні та забудові в зарубіжних країнах акцентують увагу на сам перед на питаннях раціональності та удосконалення існуючої бази вітчизняного планування.

Характерною рисою минулого десятиріччя стали рішучі історичні кроки в реалізації процесів європейської інтеграції. Ці кроки поставили перед Радою Європи нові завдання і пріоритети. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту стали внеском Європейської конференції міністрів, відповідальних за регіональне планування (СЕМАТ), у стратегію соціальної єдності. Керівні принципи наголошують на територіальному аспекті прав людини і демократії. Їх завдання полягає у визначенні заходів територіального розвитку, ухвалення яких мало б допомогти усім людям в усіх державах-членах Ради Європи досягти прийнятних умов існування, що є необхідною умовою стабілізації демократичних структур у регіонах і муніципалітетах Європи.

Основою Керівних принципів є Європейська Хартія регіонального/ просторового планування (Торремоліноська Хартія). Ця Хартія включає принципи національних і загальноєвропейської політик щодо вдосконалення просторової організації держав-членів Ради Європи та вирішення проблем, що виходять за кордони окремих держав.

Усвідомлення континентального масштабу Ради Європи відкриває нові перспективи для просторового планування і разом з тим ставить його перед новими викликами. Континент повинен підтримувати й зміцнювати свої економічні позиції в умовах зростаючої глобалізації. Особливі можливості Європи, які на сьогодні використовуються неповністю, полягають у широкому різноманітті ландшафтів і культур, що відрізняють Європу, розвитку взаємодопомоги і співробітництва в різних районах континенту та зростаючій інтеграції Заходу, Сходу, Півдня і Півночі Європи.

Розглянемо особливості просторового планування на прикладі декількох країн Європи. На сьогоднішній час територіальне планування визначається безпосередньо по-різному, на це впливають такі фактори, як: форми, методи і саме головне, зміст терміну територіального планування.

У ряді країн – Нідерландах, Швейцарії, Австрії, ФРН – територіальне планування розуміють, як важливий процес планування, що охоплює декілька галузей: економіку, соціальну сферу і стан навколишнього середовища.

У ряді країн таких, як Іспанія, Франція, Італія, територіальне планування складає частину економічного планування і є тісно пов'язаним з територією цих країн. У Фінляндії, Швеції, Великобританії інших країнах територіальне планування зосереджується, головним чином, на проблемах регіонів.

Структура органів влади у Франції, виключаючи заморські території, включає національний рівень, 22 регіону, 96 департаментів і 36 564 громади (комуни). На національному рівні в просторовому плануванні країни найбільш активно беруть участь:

- Центральний комітет з планування, що задає основні орієнтири політики на чотири роки;

- Міністерство будівництва, житла, планування територій та транспорту, що має безліч управлінь, включаючи управління архітектури та містобудування;

- Управління з спадщини при Міністерстві культури та зв'язків, що відповідає за історичні пам'ятники, вимоги до їх охорони, організацію відпочинку і туризму.

Законодавством Франції про просторове планування ще в 1967 р був визначений склад генерального плану поселень, діяв (і діє понині) Національний містобудівний регламент (*Code de l'urbanisme*), що визначає вимоги до розміщення і характеристик будівель і вживаний при відсутності місцевих аналогічних документів.

На рівні муніципалітетів розробляється "схема територіальної зв'язності", що відноситься до декількох комун, яка охоплює життєвий простір населення. Схема визначає загальну орієнтацію планування і забудови (розміщення видів діяльності та комунікацій), включає текстову частину і карти розвитку. Місцева влада організовує *публічні слухання* і інші контакти з громадськістю. Розробка схем ведеться місцевими агентствами з планування та приватними компаніями.

Щорічно в країні приймається близько 2000 місцевих планів, які прийнято оновлювати кожні чотири роки.

Законодавство про просторове планування в Норвегії пережило кілька етапів трансформації. На сьогоднішній день у країні з 1985 р діє Закон про планування та будівництво, який регулює комплексне планування на всіх рівнях, особливо виділяє прибережні зони та дає змогу муніципалітетам самостійно планувати, як будуть використовуватись їх територія. Всі ті, кого стосується питання планування мають право брати участь у плануванні території: зустрічах, слуханнях, консультаціях. Причому це відбувається на самому початку робіт із планування. Всі державні інстанції мають право подати письмові заперечення проти муніципального планування.

Усі райони і муніципалітети Норвегії мають затверджені просторові плани. Ні національні керівництва, ні регіональні плани не мають сили закону, проте їх повинні враховувати нижчі органи. Вимоги до землекористування у складі муніципального комплексного плану і положення інших муніципальних планів мають законну силу.

За формою адміністративно-територіального устрою Німеччина – федеративна держава. До її складу входять землі, що, в свою чергу, поділяються на адміністративні райони. Територія району поділена між громадами окремих населених пунктів. При цьому державні органи на рівні федеральної землі наділені значною автономією. Таким чином, у Німеччині, при побудові системи влади використовується принцип децентралізації.

У рамках такої структури і здійснюється планування територій, яке складається з кількох ступенів.

1. Найвищим рівнем планування є законодавство Європейського Союзу. Міжнародне законодавство містить загальні приписи та вимоги, якими повинні керуватися країни-учасниці ЄЕС при розробці національного законодавства.

2. Наступний рівень планування – загальнодержавний (на рівні всієї федерації). Тут затверджуються закони та інші нормативні акти, обов'язкові для всіх земель Німеччини. Вказані нормативи і правові акти містять, зокрема, вимоги до документації із планування нижчих рівнів, а також процедуру їх розробки.

3. На рівні федеральної землі планування буває двох видів: розробка планів регіонального використання земель на всю федеральну землю та розробка регіональних планів на кілька районів. На рівні федерального планування вказано лише загальні категорії земель: ті, що можуть бути забудовані об'єктами регіонального значення, ті, що не можуть бути забудовані тощо. На прикладі плану землі Бранденбурга видно, що призначення, більшості земель на цьому рівні не визначається, це відноситься до компетенції окремих громад.

4. Базовий рівень стосується громад і полягає у розробці планів використання земель території (на всю територію громади) та обов'язкових планів забудови (розробляється на кожну конкретну земельну ділянку, у випадку нового будівництва).

Висновки. Сучасна система планування у країнах Європи має розроблене правове та інституційне підґрунтя, яке ґрунтується на значному досвіді планувальних робіт. Основними цілями просторового планування у Європі є збалансований соціально-економічний розвиток регіонів, поліпшення якості життя населення, відповідальне управління природними ресурсами та захист навколишнього середовища, раціональне використання землі.

В той же час, система просторового планування перебуває в безперервному процесі її вдосконалення та науково-консультативної підтримки документів, що розробляються. Планування території у країнах Європи на усіх рівнях відбувається із врахуванням специфіки кожного регіону та залученням до їх обговорення окремих територіальних громад.

Саме тому принципи, методи та форми просторового планування країн Європи можуть бути основою для просторового планування землекористувань на території України.

Список використаних джерел:

1. Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем : моногр. / М. М. Габрель; ІРД НАНУ. – К. : А.С.С., 2004. – 400 с.
2. Дорош О. С. Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування : [монографія] / О. С. Дорош. – Х.: Грінв Д. С., 2012.– 434 с.
3. Третяк А. М. Концептуальні засади землевпорядного планування розвитку міського землекористування в умовах децентралізації / А. М. Третяк //Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. –№ 1. – С. 3–13.
4. Сорока М. П. Державне стратегічне планування розвитку регіонів України: теорія, методологія, практика: [монографія] / М. П. Сорока. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 519 с.
5. Про Генеральну схему планування території України: закон України від 07 лютого 2002 року № 3059-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 10. – 22 березня. – С. 146.
6. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17. 02. 2011 р. № 3038-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 34. – С. 343.
7. Про містобудівний кадастр : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011р. № 559 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 41. – С. 1673.
8. Про затвердження Порядку розроблення містобудівної документації : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16. 11. 2011 р. № 290 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 100. – С. 3681.

*Оксана Черечон, к.е.н., доцент, Олег Черечон, аспірант
Львівський національний університет природокористування*

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЧЕРЕЗ КОНСОЛІДАЦІЮ ЗЕМЕЛЬ

Вирішальна роль однієї з провідних галузей економіки України належить земельним ресурсам та ефективній еколого-економічній збалансованій моделі їх використання. У результаті приватизації сільськогосподарських земель близько 6,9 млн селян набули права на земельні частки (паї) загальною площею майже 28 млн гектарів. Але розподіл сільськогосподарських земель серед колишніх працівників колективних сільськогосподарських підприємств не став основою для сталого соціально-економічного розвитку аграрної сфери та розвитку індивідуальних (сімейних) форм ведення сільського господарства.

Наслідком парцеляції сільськогосподарського землеволодіння стає неспроможність власників компенсувати витрати, пов'язані із застосуванням сучасних аграрних технологій, придбанням засобів хімізації, новітньої сільськогосподарської техніки тощо.

Власники дрібних земельних ділянок, які бажають обробляти їх самостійно, позбавлені можливості придбавати сучасні засоби автоматизації сільського господарства, створювати та розвивати сільськогосподарську інфраструктуру, впроваджувати системи управління якістю

продукції, оскільки доходів від звичайної сільськогосподарської діяльності для цього недостатньо.

Парцеляція земель істотно перешкоджає залученню інвестицій у сільське господарство, оскільки колишні поля тепер розділені між десятками окремих власників, кожен з яких є незалежним при вирішенні питань використання належної йому земельної ділянки.

Також консолідація є дієвим засобом подолання надмірної парцеляції земельних масивів та нераціонального використання сільськогосподарських угідь унаслідок недотримання сівозмін та відсутності критично необхідного комплексу інших агротехнічних заходів. Доцільність перегляду фундаментальних основ консолідації сільськогосподарських угідь пов'язана також із значним погіршенням їх екологічного стану: збільшенням площі еродованих земель – ріллі, яка становить близько 11 млн га, а сільськогосподарських угідь – більше ніж 13 млн га, або 31,8 % від усіх сільськогосподарських земель. Частка дефляційно небезпечних угідь дорівнює відповідно 19 млн га, або 46,3 %. [7]

Нераціональні розміри землеволодінь, черезсмузжя, вкраплення дрібних ділянок інших власників у сформовані масиви земель аграрних господарств стримують оптимізацію сільськогосподарського землеволодіння і землекористування та не дають змоги поліпшити технологічні умови використання сільськогосподарських земель. Усі розпайовані поля, прорізані «віртуальною» мережею польових доріг, що була покликана забезпечити транспортну доступність для кожної виділеної в натурі земельної частки [4].

Слід також звернути увагу, що існуюче правове регулювання консолідації земель (стаття 37 Земельного кодексу України [1], стаття 8 Закону України «Про оренду землі» [5]) на практиці показало свою низьку ефективність.

Причиною такої ситуації є насамперед те, що витрати, необхідні для здійснення примусової консолідації, заснованої на обміні правами користування земельними ділянками (як передбачає нині законодавство), є не виправдано великими порівняно з потенційними вигодами (які обмежені в часі через строковість оренди). Крім того, на практиці проблемним виявилось виконання умови для консолідації у вигляді наявності істотної частки у земельному масиві – це свідчить про те, що правила про консолідацію не повинні бути надто формальним.

У зв'язку із запровадженням в Україні з 01.07.2021 ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення [3] виникає необхідність встановлення правила про примусову консолідацію на основі права власності. Проте, запропоновані проектом закону № 5438 [4] норми створюють значні ризики порушення майнових прав власників земельних ділянок, а саме: позбавлення права приватної власності всупереч Конституції України та з порушенням зобов'язань за Конвенцією з прав людини та основоположних свобод; нечіткі умови для позбавлення майнових прав внаслідок консолідації та визначення розміру компенсації; продукує передумови для позбавлення прав на земельні ділянки несільськогосподарського призначення.

Приведені міркування щодо реформування системи сільськогосподарського землекористування не є однозначними, оскільки формування ринкових відносин у сфері використання сільгоспугідь є на сьогодні одним з найважливіших напрямів у розвитку сталого й конкурентоспроможного аграрного комплексу. Водночас держава, набувши метрику законодавчого регулятора суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва, закріпила за мешканцями сільських територій право власності на земельні частки (паї), які, у відповідності з площами, не можна ефективно експлуатувати в одноосібному господарстві.

Дані обставини унеможливили конструювання структури системи землекористування в сільському господарстві без консолідації окремих земельних часток (паїв) у такий відокремлений масив сільськогосподарських земель, економіко-виправдана площа якого була б відповідною існуючим науково-обґрунтованим нормативам.

Однак, позитивним є те, що законопроект дає змогу, крім власне консолідації у вузькому розумінні (як «зверстання» до одного місця черезсмузжних ділянок одного власника), внаслідок перерозподілу земель усунути різноманітні недоліки землекористування –

дальноземелля, дрібноконтурність, клиноземелля тощо. Це своєю чергою сприятиме встановленню ринкової вартості земельних ділянок сільськогосподарського призначення та умов для розвитку ринкових орендних відносин.

Водночас необхідно створити умови для найбільш бажаного для держави і суспільства (з огляду на соціальні, економічні, екологічні міркування) типу консолідації – в руках фермерських господарств сімейного типу. Для успішного здійснення консолідації земель шляхом стимулювання створення господарств хутірського типу слід прибрати перешкоди для створення відокремлених садиб на землях сільськогосподарського призначення та надати можливість створення житлової забудови садибного типу на всіх землях сільськогосподарського призначення.

Консолідація земель сільськогосподарського призначення пов'язана не лише із забезпеченням підвищення ефективності ведення сільського господарства за рахунок зменшення рівня фрагментації земель та раціонального їх використання, а й із підвищенням зайнятості сільського населення, удосконаленням податкової політики, покращанням інфраструктури та здійсненням заходів з охорони навколишнього середовища. Створення сприятливих умов ведення сільського господарства через консолідацію земель розглядається як один із пріоритетних напрямів гармонізованого екологічного, соціального та економічного сталого розвитку сільських територій.

Реструктуризація системи сільськогосподарського землекористування через консолідацію приватних ділянок має призвести до організації сільських територій та утворення земельних масивів, які за своїм правовим статусом й розмірами були б привабливими для ведення сучасного сільськогосподарського виробництва [2] та забезпечували виконання природоохоронних заходів. Поєднання еколого-економічних вимог у різних комбінаціях для відмінних кліматично-природних зон визначає у кожному конкретному випадку оптимальний варіант розміру земельної ділянки або масиву сільськогосподарських угідь.

Економічна ефективність консолідації земель в системі сільськогосподарського землекористування полягає у підвищенні ефективності у використанні згрупованих земельних часток (паїв) та зменшенні витрат на їх обробіток.

Екологічний ефект консолідації сільгоспугідь досягається шляхом підтримки й відновлення продуктивних властивостей ґрунтів за рахунок об'єднаних відшкодувань землевласників та землекористувачів.

Практична консолідація сільськогосподарських земель може бути здійснена за траєкторіями: оренди розпайованих земель, комасації приватних сільгоспугідь; створення об'єднань на засадах спільно-часткової власності; відчуження (викупу) земельних часток (паїв), запровадження механізму обміну земельними ділянками, збільшення розмірів відокремлених земельних утворень тощо. При цій ефективність консолідації окремих угідь, як одного із напрямів структурного удосконалення системи сільськогосподарського землекористування, є пов'язаною із рівнем рентабельності господарської діяльності, інтегрованим показником іманентного екологічного стану земель та системними витратами на проведення консолідації розпайованих ділянок до площі.

«Економічна ефективність» є показником, який визначає економію суспільної праці за результатами здійснення певних заходів у процесі виробничої діяльності [6, с. 322]. Позначений вид ефективності характеризує результативність функціонування економічних систем відмінного рівня (локальні, територіальні, національні) і передбачає співвіднесення вартісних показників, що фіксують результати акцій, та витрат на їх провадження.

З наданих позицій економічна ефективність консолідації сільгоспугідь – це показник реструктуризації системи сільськогосподарського землекористування, необхідної для збільшення продуктивної віддачі землекористування та зменшення витрат із організації заходів, пов'язаних з безпосереднім виробництвом продукції сільського господарства та охороною і відновленням земельних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. С.27.
2. Макарова В.В. Еколого-економічна організація системи сталого сільськогосподарського землекористування: дис. . д-ра екон. наук. Суми, 2021 с. 48.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення. *Відомості Верховної Ради України*, 2020, № 20, ст.142.
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань консолідації земель. № 5438 від 28.04.2021. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71783
5. Про оренду землі: Закон України від 02.10.2003 № 1211-IV. *Відомості Верховної Ради України* від 05.03.2004 -2004 р., № 10, стаття 102.
6. Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 9: С. 1978. 917 с.
7. Шворак А. М. Консолідація земель сільськогосподарського призначення: дис. . д-ра екон. наук. Київ, 2016. 433 с.

*Любов Пендзей, к.е.н., викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП "Буцацький фаховий коледж" ЗВО "Подільський державний університет"*

ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ – ОСНОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Територіально-просторове планування землекористування – це система специфічної соціально-економічної конструкції, яка характеризує встановлення і застосування в певних інституційних контекстах та в межах відповідних територій, часі і просторі певних методів використання земель і інших природних ресурсів, а також громадського порядку і співробітництва, спрямованих на планування та управління колективними діями із розвитку землекористування і території. Як складної організованої спільної діяльності різних видів та рівнів влади і фахівців безлічі професій просторове планування існує всього близько століття, проте просторові рішення в тій або іншій формі готувалися людьми і суттєво раніше. Територіально-просторове планування пов'язане з «проблемою координації або інтеграції територіально-просторового аспекту секторальної політики через стратегію, засновану на територіальному принципі». Представляючи собою більш складний процес, ніж просте регулювання землекористування, воно зачіпає нестиковки і протиріччя, які є в політиці, що проводиться в різних секторах, наприклад конфлікти між політикою економічного розвитку, політикою в галузі охорони навколишнього середовища і політикою соціальної єдності. Головна мета територіально-просторового планування полягає в забезпеченні більш раціональної організації діяльності і в узгодженості відповідних, що суперечать один одному політичних завдань [5].

Просторовий розвиток і просторове планування на сьогодні означають оптимальну організацію простору (території) з урахуванням його ресурсних (особливо земельних та інших природних) та соціально-економічних і екологічних особливостей, характеристик, зв'язків та часових параметрів. Таким чином, нинішня система планування в Україні має правове та інституційне підґрунтя, яка ґрунтується на значному досвіді планувальних робіт, але неодмінно потребує безперервного процесу її вдосконалення та наукової підтримки документів, що розробляються. Такі кроки дозволять зробити інтеграцію європейських підходів не формальною, а дієвою, крім того, збагатять її національною специфікою.

Плануванню економічного, збалансованого землекористування, підлягає не лише економічне зростання, а й інституціональні зміни соціального та екологічного стану відповідної території (рис. 1) [6].

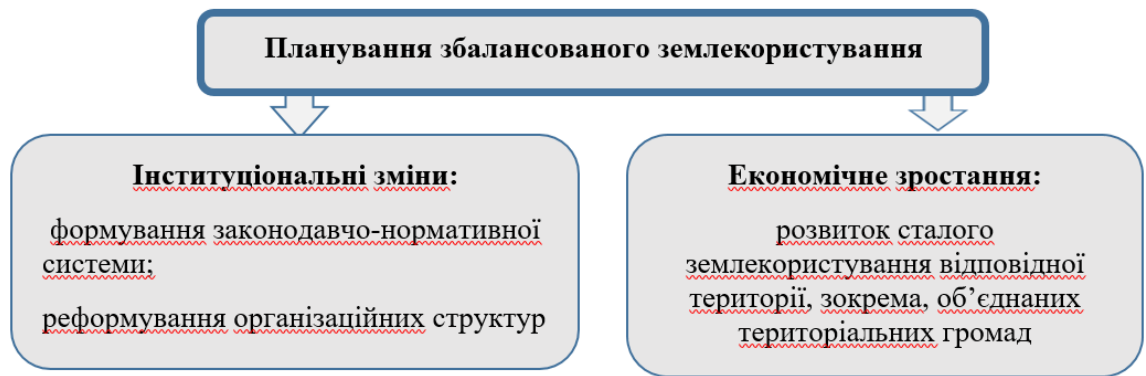

Рисунок 1. Логічно-змістовна модель сутності планування збалансованого землекористування.

Отже, територіально-просторове планування землекористування – це не просто оцінка землі, яка може бути дуже привабливою для міських забудовників і шкідлива для сільського господарства, а й класифікація продуктивності землі та цінності інших природних ресурсів. Територіально-просторове планування в Україні є функцією державного сектора, покликаної вплинути на майбутній розподіл діяльності на відповідних територіях залежно від наявності земельних та інших природних і людських ресурсів. Воно покликане забезпечити більш раціональну територіальну організацію використання земель і зв'язок між видами землекористування, збалансованість потреб розвитку і необхідності охорони навколишнього середовища та досягнення соціальних та економічних цілей. Територіально-просторове планування землекористування охоплює всі потенційні види використання земель, включаючи землі, придатні для сільського та лісового господарства, урбанізації, природно-заповідний фонд, рекреаційне землекористування тощо. Воно виконує функцію регулювання земельних та екологічних відносин і функцію розвитку землекористування. Як регулюючий механізм (на місцевому, регіональному та / або національному рівнях) визначає дозвіл на здійснення тієї чи іншої діяльності на землі; як механізм розвитку – розробляє інструменти розвитку землекористування для надання послуг та створення інфраструктури, визначення напрямку розвитку сільських та міських районів, збереження земельних та інших природних ресурсів, створення інвестиційних стимулів та забезпечує безпеку життєдіяльності.

В Україні стан завершується реформа децентралізації, яка передбачає зміну адміністративно-територіального устрою. У зв'язку із цим, при розгляді питань територіально-просторового планування землекористування потрібно орієнтуватися у тих видах адміністративно-територіальних одиниць, які планується утворити після завершення реформ. Фактично, об'єднана територіальна громада вже є адміністративно-територіальною одиницею, що об'єднує декілька сіл, селищ чи міст. Разом з цим, статус об'єднаної територіальної громади, як адміністративно-територіальної одиниці важливо закріпити у Конституції України. У проекті закону «Про засади адміністративно-територіального устрою України» не закладається термін «об'єднана територіальна громада». Однак у проекті використовується термін – «громада». Отже, громада – це адміністративно-територіальна одиниця базового рівня, до складу якої входять один або декілька населених пунктів. У просторовому виразі, беручи до уваги існуюче просторове розмежування адміністративно-територіальних одиниць, під громадою можливо зрозуміти: село із територією сільської ради; селище із територією селищної ради; місто із підпорядкованими до нього населеними пунктами у разі їх наявності.

Згідно статті 45-1 закону України «Про землеустрій» [2] Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади є одночасно документацією із землеустрою та містобудівною документацією на місцевому рівні. Він крім відомостей, передбачених Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» [3], згідно

статті 16-1 включає проектні рішення комплексного плану, зокрема: межі та правові режими всіх режимоутворюючих об'єктів та всіх обмежень у використанні земель (у тому числі обмежень у використанні земель у сфері забудови), встановлених до або під час розроблення проекту комплексного плану (у тому числі межі та правові режими територій і об'єктів природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, земель водного фонду, прибережних захисних смуг, водоохоронних зон, пляжних зон, інших охоронних зон).

Існуюча система територіального планування використання і охорони земель і інших природних ресурсів по суті не функціонує, необхідно удосконалити методологію інституціонального розвитку територіально-просторового планування землекористування ОТГ в інтеграції з містобудівним плануванням. Доцільно відмовитися від інституції Генеральних планів сільських населених пунктів та Схем планування територій ОТГ як не ринкової містобудівної документації та удосконалити інституції планувальної землевпорядної документації щодо розроблення Комплексних планів територіально-просторового розвитку землекористування ОТГ, які включають зонування земель за типами (підтипами) землекористування із врахуванням придатності земель та цінності інших природних ресурсів. Концептуально наукове рішення щодо удосконалення інституції планування використання земель на місцевому рівні шляхом здійснення зонування земель за типами (підтипами) землекористування. Основними концептуальними положеннями закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» [1] є: зонування земель в межах територій територіальних громад як просторово-територіальний захід визначення перспективи видів економічної діяльності та забезпечення якості життя населення.

Саме наявність та жорстке дотримання землевпорядної документації є запорукою гармонійного розвитку сільських територій відповідно до європейських стандартів життя та праці для осіб, що в них проживають. Це також дозволить плани соціально-економічного розвитку територіальних громад сільських територій об'єднати з просторовою системою землеустрою, що значно підвищить їх достовірність та реалістичність. Такий комплексний підхід стане важливою конкурентною перевагою громади як в отриманні коштів з державного бюджету у вигляді субвенцій, так і в залученні інвестиційного капіталу для розвитку своєї території [4] .

Таким чином, територіально-просторове планування має особливе значення для України, оскільки воно може забезпечити механізм управління та регулювання розвитку землекористування об'єднаних територіальних громад, створюючи, таким чином, більш стабільні умови для такого розвитку, інвестицій та фінансової стійкості. Територіально-просторове планування розвитку землекористування ОТГ повинно здійснюватись в інтеграції із містобудівним плануванням. Тому обов'язковим є зонування земель за типами (підтипами) землекористування, що базується на придатності земель та цінності інших природних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель від 17 червня 2020 року № 711-IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>
2. Закон України "Про землеустрій" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> .
3. Закон України "Про регулювання містобудівної діяльності від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
4. Курильців Р. Просторове планування землекористування як основа інтегрованого управління сільськими територіями *Економічний вісник* 2016. № 4. С. 105-112.

5. Територіально-просторове планування землекористування: навч. посібник. За заг. ред. професора А.М. Третяка. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 168 с.

6. Третяк А.М., Другак В.М., Колганова І.Г. Землевпорядне проектування: упорядкування існуючих сільськогосподарських землеволодінь та землекористувань та їх угідь. К. Держкомзем України. 2009. 210 с.

*Роман Ступень, д.е.н., в.о.проф., Володимир Дудич, магістр
Львівський національний університет природокористування*

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

За дослідженнями А. М. Третяка та В. М. Другак раціональне використання землі полягає в забезпеченні ефективного її використання відповідно до встановленої державою мети. Так, вони констатують, що «суть інтенсифікації використання земель і, відповідно, раціонального землекористування полягає в застосуванні сукупності інвестиційних і неінвестиційних факторів, націлених на підвищення родючості ґрунтів, їх охорону, збільшення кількості необхідної суспільству продукції, поліпшення її якості, підвищення продуктивності праці через мотиваційні фактори. Інакше кажучи, фактори, які застосовують, і ресурси виробництва повинні бути орієнтовані, перш за все, на поліпшення якісних характеристик головного засобу виробництва, на основі чого формується об'єктивна можливість динамічного розвитку раціонального землекористування». Раціоналізація землекористування перебуває в динамічному процесі і залежить від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин [1, с. 19].

В Україні на нинішньому етапі земельної реформи, що відбувається в умовах майже безконтрольного становлення ринкових відносин у земельній сфері, виникає серйозна небезпека втрати цінних екологічних територій. Для усунення суперечностей між короткотерміновими економічними вигодами й довгостроковими завданнями економічного зростання й сталого розвитку потрібна розробка і впровадження особливих економічних і правових механізмів, що стимулюють ощадливе і невиснажливе (стале) землекористування. У країнах з розвиненим земельним ринком і ринком нерухомості вироблений досить широкий спектр економічних і правових технологій, спрямованих на охорону цінних сільськогосподарських і природоохоронних земель, історичних і просто гарних ландшафтів. Закордонний досвід показує, що наявність різноманітних форм власності на землю супроводжується розвитком гнучкого правового регулювання землекористування, пов'язаного в основному з обмеженням прав власника, землекористувача. В основі методів економічного впливу на приватних власників лежить оцінка ринкової вартості земельних ділянок та іншого нерухомого майна конкретних землекористувачів, оцінка збитків, завданих в результаті впливу на навколишнє середовище й оцінка вартості природних благ або екосистемних послуг — властивостей і функцій живої природи, що мають соціальне, екологічне й природоохоронне значення. Через нехтування в минулому екологічних факторів нині доводиться здійснювати значні витрати, як-от на ліквідацію старих похованих смітників, дезактивацію радіоактивно забруднену територію, на проведення робіт із благоустрою території колишніх промислових зон, долин малих річок, які є реальним резервом для житлової й ділової забудови, створення привабливих паркових зон і зон відпочинку. Нинішнє неврахування екологічного фактора призводить до значних втрат доходів. Аналіз основних факторів, що призвели до еколого-економічної кризи в Україні, свідчить, що нині аграрний сектор економіки за негативним впливом на навколишнє природне середовище перебуває на одному рівні з найбільш екологічно небезпечними промисловими виробництвами. Інтенсифікація землеробства, збільшення навантаження на земельні ресурси, безконтрольне застосування засобів хімізації в умовах низької технологічної культури призводять до погіршення якості ґрунтів, зниження їхньої родючості,

розвитку ерозійних процесів. Отже, інтенсивні технології сільського господарства суперечать функціонуванню природних екосистем, порушують кругообіг речовин енергії в них, тому питання раціонального використання й охорони земельних ресурсів на сучасному етапі розвитку продуктивних сил є досить актуальними [2, с. 245].

Для формування системи раціонального сільськогосподарського землекористування потрібно гармонізувати економічні, екологічні та соціальні чинники сталого розвитку сільських територій. Така система має передбачати ґрунтозахисне упорядкування території сільськогосподарських підприємств, оптимізацію структури земельних угідь та посівних площ, запровадження ґрунтозахисних технологій [3, с. 53].

Для раціоналізації сільськогосподарського землекористування потрібно вжити дієвих заходів для посилення відповідальності землевласників за порушення норм і правил використання земель, застосування ґрунтозахисних систем та знищення ґрунтового покриву. Необхідно запровадити систему економічних та фінансових стимулів для стимулювання підвищення родючості землі. Також потрібно прописати в національній програмі використання земель нові заходи щодо раціоналізації землекористування.

Список використаних джерел

1. Москаленко А. М. Формування ефективного використання сільськогосподарських земель Полісся України в ринкових умовах : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.06. Київ, 2015. 489 с.
2. Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні: колективна моногр. / за ред. д-ра екон. наук, професора, чл.-кор. НААН О.В. Ульяновченка; Харк. нац. аграр. ун-т. Харків: Смуґаста тип., 2015. 320 с.
3. Дорош Й. М., Барвінський А. В., Дорош А. Й. Концептуальні засади формування системи раціонального сільськогосподарського землекористування. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. № 1. С. 45-56.

*Тетяна Кушнірук, к. с.-г. наук, доцент, Ірина Ясінецька, д.е.наук, професор
Валерій Додурич, асистент
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

За час проведення земельної реформи в Україні в цілому створені передумови для економічного обороту земельних ресурсів – відбулася демонополізація державної власності на землю, визначено загальний порядок набуття і реалізації прав на земельні ділянки та проведення транзакцій із ними, інтенсивно розвивається ринкова інфраструктура та здійснюється оцінка земель тощо. Функціонують ринок земель несільськогосподарського призначення та ринок оренди сільськогосподарських земель. Попри це, сучасне землекористування в Україні має відбиток колишніх радянських екстенсивних методів господарювання, а негативними наслідками реформування в аграрній сфері стали суцільна парцеляція земель, широке застосування адміністративних методів регулювання земельних відносин і законодавчі обмеження права приватної власності тощо.

Нині є очевидним, що проблема запровадження сталого землекористування в Україні потребує подальшого посилення дієвості державного регулювання ринкових земельних відносин, що має гарантувати формування сталого землекористування, розширення економічних свобод, створення умов для якомога повнішого і безперешкодного забезпечення учасників ринку земельними ресурсами. Земля є основним ресурсом людського розвитку у сільській місцевості, а тому існує неабияка потреба у розробці наукових підходів до консолідації сільсько-господарського землекористування у ході землеустрою за умови попередження надмірної економічної концентрації земельних ресурсів у ринкових умовах, підвищення ефективності використання земель державної власності.

Отже, розробка теоретичних та практичних механізмів регулювання ринку земель належить до надзвичайно актуальних завдань вітчизняної економічної науки. Наукове обґрунтування удосконалення державної політики у галузі регулювання економічних відносин, пов'язаних із реалізацією прав на земельні ресурси, у сучасних умовах слід розглядати як одну з ключових передумов успішності економічних реформ та формування сталого землекористування.

Суспільні відносини, пов'язані із перерозподілом земельних ресурсів, завжди вимагатимуть пильної уваги з боку держави, перш за все, щодо їх відповідності суспільним інтересам, адже одне лише існування інституту власності на землю можливе лише в тому випадку, коли ця власність визнається суспільством, а її існування виправдовується високою соціальною, економічною і екологічною ефективністю використання землі як основного національного багатства. [1]

В силу, як окремих системних прорахунків авторів земельної реформи, так і недостатнього ресурсного її забезпечення, більшість цілей земельного реформування дотепер залишаються не досягнутими, а запровадження ринкових земельних відносин так і не стало запорукою формування сталого землекористування. Проведена в Україні земельна реформа, мала своїм головним наслідком соціалізацію землі – її перерозподіл між населенням. При цьому при проведенні реформи було знехтуване значення землі як ресурсу територіального розвитку продуктивних сил та базисного компоненту довкілля, що в сучасних умовах стало причиною виникнення низки кризових явищ економічного та екологічного характеру у землекористуванні, складність вирішення яких істотно ускладнюється відносинами власності.

Регулювання земельних відносин є головним завданням земельного законодавства. Метою цього регулювання є забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель. Таким чином, виділяються дві основоположні задачі регулювання земельних відносин: по-перше, гарантування прав на землю та, по-друге, забезпечення раціонального та ощадливого землекористування. Поняттям «державне регулювання земельних відносин» слід розуміти цілеспрямований вплив держави на суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею, який здійснюється у відповідності із земельним законодавством та покликаний забезпечити упорядкування цих відносин і формування сталого землекористування.

Виділено три основоположних типи державного регулювання земельних відносин в умовах ринкової економіки: «жорсткий» – використання адміністративних і фінансово-економічних інструментів примусу і придушення економічних свобод власників землі та землекористувачів за допомогою заборон щодо певних способів використання земельних ділянок або набуття прав на них; «м'який» – встановлення ліберальних обмежень, що опосередковано впливають на темпи та масштаби розвитку земельних відносин; «стимулюючий» – переважання ринкових інструментів та створення державою сприятливого економічного середовища для власників землі та землекористувачів, діяльність яких відповідає суспільним інтересам.

Ефективна система державного регулювання земельних відносин може бути вибудована лише у формі комбінації різних типів регулювання, але всі вони повинні мати глибоке теоретико-методологічне обґрунтування та базуватися на відповідних економіко-правових механізмах. Пріоритет також доцільно надавати саме методам ринкового (економічного), а не адміністративного регулювання, адже останні, за своєю сутністю, нівелюють такі фундаментальні основи ринкової економіки як свободу підприємництва та договірних відносин, перешкоджають повноцінній реалізації права власності, спотворюють ринкове ціноутворення тощо. [2]

Економічний механізм регулювання земельних відносин в Україні потребує серйозного переосмислення та напрацювання нової цілісної системи економічних регуляторів, що ефективно вирішуватимуть задачі державної земельної політики в умовах розвинених

ринкових відносин, адже більшість існуючих економіко-правових інструментів базуються на застарілій нормативній та методичній базі. Потребують пріоритетної уваги науковців та практиків питання розвитку антимонопольного регулювання земельних відносин, удосконалення платності землекористування, централізації бюджетування у сфері охорони земель, а також європейського та світового досвіду управління земельними відносинами.

Підхід до складання документації із землеустрою щодо розмежування земель державної та комунальної власності населених пунктів сприятиме реальному розмежуванню земель державної та комунальної власності і повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо регулювання земельних відносин з метою створення умов для реалізації ними конституційних прав власності на землю, забезпечення національного суверенітету, розвитку матеріально-фінансової бази місцевого самоврядування.

Головною передумовою «перегрівання» ринку нерухомості слід вважати перетікання в нього значної кількості кредитних ресурсів, а також поступове перетворення землі із засобу виробництва у інструмент для заробляння грошей на земельних оборудках. Головним симптомом «перегрівання» стає вважають переінвестування в економічні фонди, що спричиняється такими факторами, як низька ціна позичених грошей (процентних ставок), високий споживчий попит, а також спекулятивний бум, викликаним новими інвестиційними можливостями в окремих галузях економіки. За звичай, воно супроводжується високими (вище середніх) темпами росту економіки, зростанням товарного і фондового ринків і, обов'язково, помірною або низькою ціною кредитних грошей.

«Перегрівання» ринку земель у 2010 роках можна констатувати як довершений факт, а попередження негативних наслідків подібних феноменів ринку земель має стати важливою задачею державної регуляторної політики у сфері земельних відносин. Своєчасно вжиті превентивні заходи завжди можуть стати важливою запорукою збереження в Україні фінансово-економічної стабільності.

Внаслідок неусталеності економіко-правових відносин щодо володіння і користування землями сільськогосподарського призначення, 2005-2010 роки відзначились формуванням в Україні специфічної форми господарювання у аграрній сфері – агрохолдингів. Виникнення агрохолдингів внесло значні корективи в існуючий стан економічної конкуренції у сільській місцевості. Агрохолдинг – це сукупність материнської компанії та контрольованих нею дочірніх компаній, що здійснюють господарську діяльність у сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Умовно, агрохолдингом можна вважати сукупність поєднаних компаній, що сукупно використовують понад 50 тис. га сільськогосподарських земель. Таких компаній наразі нараховується 93. [3]

Агрохолдинги в Україні, як правило, – це виключно бізнес-проекти, основною метою яких є одержання прибутку та примноження капіталу їхніх засновників. Підтримка і розвиток сільської інфраструктури ніколи не була функцією агрохолдингу, адже засновники чи власники агрохолдингу, як правило, не проживають в місцях ведення агробізнесу і ні вони, ні члени їх сімей не мають наміру користуватися сільською інфраструктурою.

Створення агрохолдингів, з одного боку, є цілком природним наслідком прагнення бізнесу підвищувати власну ефективність за рахунок концентрації ресурсів в умовах глобалізованого аграрного ринку, але, з іншого боку, їх діяльність спричиняє зростання ризику монополізації ринку та обмеження економічної конкуренції, які матимуть своїми наслідками втрату ефективності виробництва та зростання суспільних витрат на виплату монопольної земельної ренти.

Список використаних джерел

1. Бистряков І. К. Просторове та інституціональне забезпечення сталого землекористування в Україні // *Продуктивні сили України*. №1 (007). 2010. С. 52-58.
2. Добряк Д. С., Мартин А. Г. Землеустрій – наукова основа раціонального використання та охорони земельних ресурсів // *Землеустрій і кадастр*. 2006. № 1. С. 10–16.
3. Кириленко І. Г. Актуальні питання ринку земель сільськогосподарського призначення // *Економіка АПК*. 2009. № 3. С. 44–46.

СЕКЦІЯ «АДМІНІСТРУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ»

*Ольга Петрище, доцент, Юлія Лобунько, асистент, Валерій Додурич, асистент
ЗВО «ПДУ»*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

В Україні основоположним документом, який регулює питання територіального планування та містобудування, є Закон України «Про Генеральну схему планування території України». Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» визначає три рівні планування території: національний, регіональний і локальний. Так, національному рівню відповідає Генеральна схема територіального планування в Україні, якою передбачено забезпечення раціонального використання території України, створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, охорони довкілля, охорони здоров'я населення, охорони пам'яток історії та культури, визначення державних пріоритетів розвитку систем розселення, виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, а також схеми планування окремих частин держави.

Хоча варто зазначити, що сьогодні в Україні вже здійснено перехід від централізованої політики планування землекористування до сучасних підходів планування в системі управління земельними ресурсами.

В нашій державі в 2020 році Верховною Радою України ухвалено Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», який став основоположним документом для практичного впровадження комплексного плану просторового розвитку територіальної громади.[1]

Комплексне планування землекористування було запущено в Україні ще до повномасштабної російської агресії. Тоді перевагами цього закону було надання більш широких можливостей для залучення інвесторів, розвиток соціальної складової територіальних громад, повноцінний розвиток економіки. Вченими землевпорядниками в наш час запропоновано удосконалену нині удосконалену модель територіально-просторового планування розвитку землекористування об'єднаних територіальних громад в інтеграції з містобудівним плануванням

Основою цієї моделі є відмова від Генеральних планів сільських населених пунктів та Схем планування територій. Натомість основоположною є розробка Комплексних планів просторового розвитку землекористувань. На сьогодні Комплексний план є відносно новим документом, який визначає планувальну організації території, мережі, інженерної інфраструктури, благоустрою, охорону земельних ресурсів, поетапне освоєння територій.

Отже, планування землекористування має на основі оцінки та напрямків використання виробничих ресурсів створити основу для прийняття перспективних рішень щодо розвитку конкретної території. [3]

При цьому комплексна оцінка конкретного землекористування дозволяє прийняти обґрунтовані рішення на основі оцінки наявних ресурсів, перспектив розвитку території, вивчення її унікальних рис.

З еколого-економічної точки зору при плануванні землекористування та розробленні Комплексного плану просторового розвитку мають бути передбачені такі параметри, як рівень освоєння території (в наш час з урахуванням заходів, що передбачають відновлення порушених територій), родючість ґрунтів, інженерне облаштування території, розвиток виробництва та промислових об'єктів, транспортне обслуговування, наявність трудових ресурсів. Комплексна оцінка території має проводитися за такими напрямками як наявні інженерні та будівельні умови певної території, наявний виробничий, технічний, демографічний потенціал, розвиток соціальної інфраструктури, рекреаційний, природно-заповідний, наявність транспортної інфраструктури, облаштування території.

Отже, дані Комплексний план просторового розвитку території крім аналізу її природних умов, крім визначення основних екологічних проблем, що пов'язані з реалізацією планувальних рішень, має передбачати оцінку рішень, що заплановані та перспективи їх прояву.

Відтак наявність Комплексного плану просторового розвитку територіальної громади є перспективним кроком, що забезпечуватиме сталий розвиток певної громади цілому.

Враховуючи проаналізовані нами особливості планування землекористування в країнах Європейського Союзу та наявні на сьогодні зрушення в українських реаліях, спробуємо віднайти можливості їх застосування і в Україні.[4]

Основними ключовими пріоритетами щодо обґрунтування перспектив планування землекористування в системі управління земельними ресурсами є – передбачення можливості консолідації земельних ділянок, що дозволить підвищити ефективність землекористування, а також ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечить збільшення продуктивності праці за рахунок повнофункціонального;

- перегляд програм державної підтримки порушених та зруйнованих територій у зв'язку з військовим станом з метою стимулювання приватних інвестицій в український простір та забезпечення прозорості прийнятих рішень;

- сприяння іпотечному кредитуванню та доступу дрібних власників до кредитних ресурсів, що дозволить перезапустити бізнес та оновити втрачені виробничі потужності, а також сприятиме зміцненню конкурентоспроможності продукції;

- надання земельних ділянок під забудову, а також зміна їхнього функціонального призначення мають відповідати планам розвитку місцевих громад та територій, передбачати ефективне управління землекористуванням, враховувати правила містобудування, а також інтереси місцевих мешканців та потенційних інвесторів;

- планування землекористування на місцевому рівні повинно забезпечити прозорість процедури планування та контроль за її дотриманням, а також передбачати виділення земельних ділянок лише під конкретне цільове призначення;

- передбачення відкритості інформації про планування використання земель на всіх рівнях, а також забезпечення достовірними адміністративними та статистичними даними;

- повноцінне відновлення роботи органів Державного земельного кадастру в регіонах, де це є можливим на сьогодні, що сприятиме забезпеченню процесу планування на місцевих рівнях оперативними та повними даними про сучасний стан землекористування;

- об'єднання зусиль центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів з метою створення повноцінної національної інфраструктури геопросторових даних;

- оприлюднення місцевими адміністративними підрозділами інформації у форматі відкритих даних, що сприятиме врахуванню територіальними громадами оперативних даних для планування перспективного та ефективного використання земель;

- затвердження плану оптимального та найбільш ефективного використання території місцевих громад на основі розроблених комплексних планів просторового розвитку території;

- формування земельних ділянок та їх продуктивне використання лише на основі розроблення детальних планів території, а також передбачення наявності планувальних рішень, які б сприяли реалізації комплексного плану;

- оприлюднення обласних та районних схем планування території, що забезпечить оперативне узгодження обласних, регіональних та місцевих інтересів під час планування землекористування на довгострокову перспективу;

- активне залучення стейкхолдерів задля налагодження конструктивного діалогу їх з центральними та місцевими органами виконавчої влади з метою забезпечення зворотного зв'язку для запровадження дієвих та перспективних планів розвитку території.

Дотримання окреслених можливостей щодо перспектив планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в Україні сприятиме збалансованості подальшого ведення виробництва на землі.[3]

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведене дослідження узагальнює теоретико-методологічні аспекти, що забезпечують розв'язання наукової проблеми знаходження можливостей застосування досвіду планування землекористування в системі управління земельними ресурсами країн Європи.

Отримані результати дозволили зробити висновки і пропозиції теоретико-методологічного та прикладного характеру, спрямовані на обґрунтування основних ключових пріоритетів щодо перспектив планування землекористування в системі управління земельними ресурсами в умовах сучасних реалій з врахуванням досвіду країн Європи.

Список використаних джерел

1. Дорош О.С.Ландшафтно-кластерний підхід до територіального планування розвитку землекористування. Ефективна економіка. 2013. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1909>
2. Пендзей Л.П.Планування землекористування сільських територій в умовах обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення :автореф. дис.канд. екон. наук : 08.00.06, Львів. нац. аграрний ун-т. Львів,2021. 20 с.
3. Гарнага О.М.Основи управління землекористуванням : монографія. Рівне : НУВГП, 2014. 212 с. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/1877/1/735245%20zah.pdf>
4. Про Генеральну схему планування території України :Закон України від 07лютого 2002 року № 3059-III. Офіційний вісник України. 2002. № 10. 22березня. С. 146.

Oleksandra Kostyshyn,

Lviv National Environmental University

Jolanta Barbara Cichowska,

Bydgoszcz University of Science and Technology (Poland)

Lesia Dudych,

Lviv National Environmental University

STRATEGIES FOR ECOLOGICAL DEVELOPMENT: IMPLEMENTATION OF ECO-MODERNIZATION BASED ON THE EXAMPLE OF POLAND

Ecological development is becoming an increasingly important topic in the modern world. Threats of environmental pollution, depletion of natural resources and climate change force states to realize the need to implement strategies aimed at balanced economic development and environmental preservation.

Eco-modernization is a concept based on the use of advanced technologies to achieve ecological development. The main principles of eco-modernization are the efficient use of resources, reduction of emissions of harmful substances, promotion of innovative development and creation of a sustainable economy.

One of the strategies that deserves attention is eco-modernization, which has been successfully implemented in Poland.

Interest in green energy in Ukraine, as well as in Poland, is connected with the growing awareness of the need to transition to clean energy sources and the fight against climate change. Ukraine and Poland, like other countries in the world, have committed to providing 20% of their energy needs from renewable energy sources (RES) by 2030. In this context, both countries are actively developing green energy and trying to attract investments in this sector. In 2020, they signed a memorandum on cooperation in the field of energy efficiency and renewable energy, which aims to increase the level of energy efficiency and develop renewable energy sources.

Poland is an example of a country where eco-modernization has been successfully implemented. The country used innovative technologies to improve energy efficiency, reduce pollution and develop renewable energy. For example, Poland is intensively developing the use of wind energy and solar panels, which helps reduce carbon consumption and contributes to the creation of a developed and sustainable energy system. In 2021, more than 200 megawatts of new capacity from solar power plants were launched, making this country one of the largest in Europe in terms of the number of new solar power plants. Due to certain reasons (wars, unstable economy and other related factors), Ukraine lags significantly behind its neighbor.

One of the key aspects of the success of eco-modernization in Poland is the implementation of effective political and legislative measures. The Polish government has created favorable conditions for the development of environmental technologies by providing financial support, tax discounts and incentives for companies implementing eco-modernization measures [1]. In addition, cooperation between government agencies, the private sector and academic institutions has contributed to the exchange of knowledge and technological progress.

The implementation of eco-modernization in Poland has led to positive results in the field of environmental development. The reduction of emissions of harmful substances contributed to the improvement of air quality and the health of the population. The development of renewable energy has reduced dependence on coal and other unsustainable energy sources. In addition, eco-modernization stimulated innovation and economic development, creating new jobs and supporting sustainable growth.

Today, despite the war, Ukraine is actively developing renewable energy, in particular, solar and wind energy, which allows reducing dependence on energy imports and reducing greenhouse gas emissions.

The development of green energy by Ukrainian companies can bring positive changes in land use planning in Ukraine [3]. One of the key areas of green energy development in Ukraine is the construction of solar and wind power plants. These power plants require large areas of land for their construction and operation. For this reason, the government of Ukraine plans to change the land use rules to allow the use of land plots for the construction of wind and solar power plants. In particular, in September 2020, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted a draft law, which provides for the possibility of using land plots that are in seizure or in accordance with the established procedure taken into state registration, for the construction of RES.

Also, the government of Ukraine is developing a National strategy for the development of renewable energy until 2035, which will contain plans to increase the volume of energy production using RES, including by increasing the number of installed solar and wind power plants. Within the framework of this strategy, special programs can be developed to support green energy and infrastructure development for RES, which in turn can affect land use planning of the respective territories.

According to data from the Ministry of Energy and Environmental Protection of Ukraine, the largest producer of electricity using renewable energy sources (RES) in Ukraine is the Western region, which includes Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Khmelnytskyi and Chernivtsi regions. According to data at the end of 2021, the total capacity of renewable energy sources produced in the Western region is more than 3.7 GW, which is more than in any other region of Ukraine. In particular, large solar power plants such as "Bogorodchanska" and "Dobrotvirska", as well as wind power plants such as "Kinska-1" and "Stepova" operate in the Western region. Potential land plots for the use of renewable energy sources in Ukraine include lands with minor elevation differences, with good natural resources and access to the power grid. In particular, large spaces with convenient access to sunlight are needed for solar power plants, and for wind power plants - with a high level of wind flows.

In the Western region of Ukraine, potential land areas for RES use include areas with significant elevation differences, such as mountain ranges and hills, as well as land with open fields and flat terrain. These plots of land can be used for the construction of wind and solar power plants. In particular, in the Lviv region, potential land plots for RES include the Carpathians and adjacent

areas, such as Skolivskiy and Turkivskiy. In the Ivano-Frankivsk region, potential land plots include mountain ranges and adjacent areas, such as Kolomiyskiy and Kosivskiy. In the Ternopil region, potential land plots include areas with significant height differences, such as Zbarazky and Kremenetsky [2].

Today's obstacles to the development of renewable energy sources in Ukraine include the following aspects:

- insufficient legal framework: Ukraine needs more progressive legislation and regulatory mechanisms to support renewable energy. The lack of a stable legislative environment and the lack of guaranteed tariffs for renewable energy create uncertainty for investors and limit the development of the industry.

- economic instability: war often leads to economic instability in a country, which can reduce the availability of financing for the development of renewable energy sources. Unstable economic conditions may affect the ability of governments and investors to secure the necessary resources to support the development of renewable energy projects.

- financial barriers: lack of access to financing and high financing costs are serious challenges for the development of renewable energy. The banking system is not always ready to provide loans with favorable terms for renewable energy projects, and there is also a need to create specialized funds and support programs.

- lack and today's destruction of infrastructure: the development of renewable energy requires well-established infrastructure, such as power grids, energy storage systems and charging stations for electric vehicles. In Ukraine, there are challenges regarding the development of this infrastructure, which is key to the effective use of renewable energy. Military action can cause severe damage to energy infrastructure, including power grids, wind and solar farms, hydroelectric power plants, etc., which in turn complicates recovery and the development of renewable energy sources.

- technical challenges: in renewable energy there are technical challenges related to energy storage and transmission. The efficiency of energy storage, especially on a large scale, still needs improvement. Also, the integration of a large amount of renewable energy into the energy system requires the modernization and adaptation of existing networks and infrastructure.

- social factors: the lack of sufficient awareness and understanding among the population regarding the importance of the transition to renewable energy can become an obstacle to the development of this industry. It is necessary to conduct an effective information campaign and educate the public about the benefits of renewable energy sources and their impact on the environment.

- geopolitical factors: our country has a difficult geopolitical situation, which can affect the development of renewable energy. Dependence on energy imports and political risks can affect the stability and progress of the country

The implementation of the eco-modernization strategy based on the example of Poland is an important step in the direction of the ecological development of our country. Poland successfully uses innovative technologies to achieve sustainable development, reduce pollution and resource consumption. Her experience can be valuable both for other countries and for Ukraine in particular.

References

1. <https://ecolog-ua.com/news/ekomodernizaciya-na-prykladi-transformaciyi-rumuniyi-ta-polshchi> (date of application 04/03/2023)
2. <https://www.ukrainianinpoland.pl/uk/polish-solutions-for-improving-the-environment-uk/> (date of application 11/04/2023)
3. [Відновлювані джерела енергії - LibreTexts - Ukrayinska](#) (date of application 04/28/2023)

ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Досягнення цілей збалансованого розвитку аграрного сектора, спрямованого на задоволення економічних, екологічних та соціальних потреб, вимагає вдосконалення процесу управління в сфері сільськогосподарського землекористування. Тому забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів передбачає створення комплексного підходу до еколого-економічного обґрунтування системи управління земельними ресурсами, спрямованої на поєднання імперативів інтенсифікації виробництва та дотримання природоохоронних вимог. Така система управління має створити умови для більш ефективного господарювання та якнайшвидшої адаптації сільськогосподарських товаровиробників до якісно нових економічних умов, а також забезпечити зведення до мінімуму негативних процесів, що погіршують якість земельних ресурсів.

Визначено, що постійно зростаюче антропогенне навантаження на земельні ресурси зумовлює їх охорону та організацію раціонального використання як стратегічну мету державної політики, що знаходить своє відображення в цілому ряді законодавчих документів. Для запобігання негативних процесів і явищ у використанні земельних ресурсів, створення екологічної рівноваги необхідний принципово новий підхід до організації раціонального землекористування. Тому управлінські дії в галузі сільськогосподарського землекористування повинні спиратися на достовірну інформацію, що характеризує об'єкт управління – земельні ресурси.

Земельні ресурси агросфери є унікальним, багатофункціональним і структурно складним природним об'єктом, а управління ними здійснюється на взаємопов'язаних рівнях: державному, регіональному, місцевому та господарському. Таке управління дозволяє комплексно реалізувати єдину державну земельну політику в тісній взаємодії із землекористувачами. Таким чином, з одного боку, земельні ресурси виступають як об'єкт, на який поширюються управлінські функції органів влади, з іншого – як об'єкт господарської діяльності. У першому випадку застосовується метод влади і підпорядкування, що проявляється як правовий імператив. У другому випадку застосовується диспозитивний підхід із застосуванням методу, що виражається в узгодженні та врахуванні тих чи інших рішень органу державного управління земельними ресурсами. [1]

Проаналізувавши різні визначення поняття «управління земельними ресурсами» варто зазначити, що в процесі управління земельними ресурсами держава і суспільство впливають безпосередньо на земельні відносини, які характеризується відповідною політичною організацією їх регулювання. Впливаючи на земельні відносини, держава здійснює земельну політику, використовуючи правові, економічні, організаційні та інші заходи. У цьому випадку державна земельна політика є інструментом управління земельними ресурсами. Виходячи з цього та враховуючи специфіку сільського господарства, пропонуємо під управлінням земельними ресурсами агросфери розуміти систематичний цілеспрямований вплив суб'єктів управління на земельні відносини в сільському господарстві через сукупність механізмів, форм та методів спрямованих на забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів.

Пропонуємо концептуальні підходи до функціонування системи управління земельними ресурсами у сфері сільськогосподарського виробництва побудувати на принципах об'єктно-орієнтованого моделювання окремих заздалегідь підготовлених модулів, взаємозв'язок між якими забезпечується через застосування системного підходу.

З системних позицій нами розглянуті питання вдосконалення концептуальних засад, на яких базується механізм еколого-економічного управління земельними ресурсами, що

включає підходи до формування структури і циклу управління, методи оцінки та інтенсифікації використання земельного потенціалу, а також практичні підходи до підвищення ефективності використання земельних ділянок. Системне уявлення про земельні ресурси дозволяє визначити сутність еколого-економічного управління як процесу формування земельних відносин, спрямованого на виявлення взаємозалежності раціонального використання та оптимізації структури земельних ресурсів, створення сприятливих організаційно-економічних умов для функціонування господарюючих суб'єктів, забезпечення охорони і відтворення ґрунтового покриву, а також сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. [2]

Специфіка реалізації процесу управління земельними ресурсами в аграрній сфері свідчить про доцільність використання адаптивно-системного підходу для аналізу причинно-наслідкових зв'язків, сукупність яких дозволяє змінювати параметри управління земельними ресурсами залежно від характеристик агроландшафтів, екологічного стану землекористувань, економічного розвитку та форми реалізації власності на землю.

Дослідження зарубіжних моделей управління земельними ресурсами, показало, що сільські території в більшості розвинених іноземних держав служать самостійним об'єктом управління. Їх використання і охорона є пріоритетними завданнями національної, регіональної та місцевої земельної політики й реалізується на основі планів та проектів землеустрою. Будь-яка дія із земельними ділянками у сільській місцевості без наявності, розроблених та затверджених в установленому порядку, планів (схем) і проектів землеустрою не допускається.

Сільські території в більшості зарубіжних країн є самостійним об'єктом управління. Їх використання та охорона є пріоритетними завданнями національної, регіональної та місцевої земельної політики, яка проводиться в інтересах підвищення зайнятості, збереження традиційного укладу і поліпшення рівня життя сільського населення, збереження та відтворення земельних та інших природних ресурсів. [3]

Регулювання використання сільських територій здійснюється на основі планів та проектів землеустрою, що складаються землепорядниками-проектувальникам та підлягають широкому всенародному обговоренню. Перерозподіл земельних ділянок, зміна цільового призначення та видів дозволеного використання земельних ділянок перехід на інші види організації території без наявності затверджених, в установленому порядку планів та проектів землеустрою, не допускається.

Використання земельних ділянок, планування і забудова території у межах населених пунктів здійснюється на основі містобудівної документації, що розробляється архітекторами-проектувальниками. Основу даної документації складають правила землекористування і забудови, що включають в себе матеріали містобудівного зонування міської території, містобудівні регламенти, а. також порядок застосування даних документів і внесення до них змін.

Сільськогосподарські угіддя (рілля, сіножаті, пасовища, сади, виноградники та ін.) в зарубіжних країнах є об'єктом пильної уваги і захисту, вони охороняються органами влади всіх рівнів і служать основним капіталом сільських товаровиробників, місцем вкладення інвестицій.

Список використаних джерел

1. Дорош Й.М. Напрями удосконалення екологічної політики в галузі земельних відносин // *Землепорядний вісник*. 2012. № 2. С. 28–33.
2. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-IV // *Офіційний вісник України*. 2003. № 25. С. 122.
3. Третяк А. Стратегічні напрями розвитку земельних відносин в Україні на 2015-2025 роки // *Землепорядний вісник*. 2014. № 12. С. 18–22.

**ПОЛІПШЕННЯ ОЦІНКИ ПРИДАТНОСТІ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ А АГРАРНОМУ СЕКТОРІ**

Грошова оцінка земельних ділянок визначається на рентній основі.

Залежно від призначення та порядку проведення грошова оцінка земельних ділянок може бути нормативною і експертною.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат лісгосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо. Експертна грошова оцінка використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок.

Грошова оцінка земельних ділянок проводиться за методикою, яка затверджується Кабінетом Міністрів України. [1]

Вартість землі в країнах Європи є досить диференційована, що залежить від якості ґрунту, місця розташування та попиту, зорієнтованого в основному на використання землі в несільськогосподарських цілях. Найвищі ціни на землю в Північній і Західній Європі, у регіонах з найвищою густиною населення. Наприклад, ціна 1 га орної землі в Німеччині і Голландії складає близько 15 тис. євро, натомість у Франції – 3,2 тис. євро. [2]

Вартість землі передусім залежить від її сільськогосподарської придатності. Враховуючи недосконалість існуючих методик її оцінки, ми пропонуємо підхід польських вчених, адаптований до вітчизняних умов. Зокрема, нами використано метод IUNG (Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa (Pulawy)). [3]

Для оцінки придатності земель рекомендується враховувати чотири складові:

$$Wb = Wb_1 + Wb_2/2 + Wb_3/2 + Wb_4, \quad (1)$$

де Wb_1 – якість землі;

Wb_2 – рельєф – топографія території;

Wb_3 – водний режим;

Wb_4 – агроклімат.

Для оцінки вартості землі можуть бути застосовані методи ринкових цін. Зокрема, особливо придатним, новим може бути так званий порівняльно-ціновий метод.

У методі IUNG якість ґрунту оцінюється у двох поняттях – топографії території, водні і кліматичні (агроклімат) умови. Між відібраними елементами середовища існують більш або менш тісні зв'язки.

Ми вважаємо і цілком погоджуємося з певними вченими, що для оцінки придатності земель для сільськогосподарського виробництва, передусім продукції рослинності, треба брати до уваги не тільки класи бонітування земель, а й інші характеристики території, зокрема топографію місцевості, водні умови і агроклімат.

Якість ґрунтів пропонується оцінювати у двох площинах: за класами бонітування і економічною оцінкою землі за 100-бальною шкалою. При цьому найкращі ґрунти приймаються за 100 балів і для кожного їх типу встановлюють відповідні коефіцієнти.

Загальний показник якості сільськогосподарських угідь визначають за формулою:

$$Wek = Wbo + Wo, \quad (2)$$

де, Wbo – середній показник бонітування угідь, визначений за формулою:

$$Wbo = A \cdot b \cdot W_0, \quad (3)$$

де A – площа ґрунтів відповідного i -го класу бонітування;

b – коефіцієнт перерахунку відповідного типу ґрунту в умовні гектари;

W_0 – середня оцінка землі, розрахована аналогічно до середнього класу бонітування.

Топографія місцевості має як опосередкований, так і безпосередній вплив як на формування організаційно-виробничої і галузевої структури господарства, уклад інших умов господарювання і локалізації, так і на ефективність діяльності господарюючого суб'єкта.

Відзначимо, що це особливо впливає на витрати на транспорт, обсяг і витрати на механізовані роботи і, безперечно, урожайність, стосується водних умов, мікроклімату, водної і вітрової ерозії.

У методиці IUNG пропонується рельєф ґрунту оцінювати за 10-ти бальною шкалою.

Середню оцінку рельєфу території здійснюємо за формулою:

$$Wpel = \frac{\sum Wi + Pi}{100}, \quad (4)$$

де, $Wpel$ – показник рельєфу території;

Wi – частка в загальній поверхні відповідного типу рельєфу;

Pi – кількість балів відповідного i -го типу рельєфу.

“Із збільшенням крутизни схилів посилюються поверхневий стік, лінійна і площинна ерозії. Це сприяє механічному виносу продуктів забруднення, які можуть накопичуватися в формі різного роду”.

Оцінку водного середовища здійснюємо за десятибальною шкалою. Достатньо придатною, на наш погляд, з цією метою може бути спрощена оцінка, запропонована польськими вченими.

Оскільки дуже важливо врахувати вплив надто сухих земель (з сильною нестачею води), то пропонується оцінку водних умов проводити на основі двох показників. Перший із них ($W\delta b1$) є добутком двох множників: частки окремих категорій земель з відповідною вологістю і кількості балів, наданих цим категоріям. Він визначається за формулою:

$$W\delta b1 = \frac{\sum_{i=1}^n Ui \cdot Pi}{100} \quad (5)$$

де, Ui – питома вага i -ої категорії вологості сільськогосподарських угідь у досліджуваному ареалі;

Pi – кількість балів, наданих i -ій категорії вологості;

n – кількість категорій вологості досліджуваної території.

Другий показник $W\delta b2$ розраховується за питоною вагою угідь, що належать до IV і V категорій водних умов. При цьому приймається, що 0 балів надається сухим землям (власне IV і V категорій), а інші – оцінюються в 10 балів:

$$W\delta b2 = \frac{(100 - U) \cdot 10}{100} = \frac{100 - U}{10} = 10 - 0 = 0,1U, \quad (6)$$

де U – питома вага земель IV і V категорій вологості.

Узагальнення обох зазначених показників проводиться на основі середньої арифметичної:

$$W\delta b = \frac{W\delta b1 + W\delta b2}{2} \quad (7)$$

Ці умови оцінюють за 15-бальною шкалою. При цьому прийнято низку умов. Зокрема, урожайність визначається в зернових культурах:

урожайність 28 29 30 31 32 33 34 35

бали 1 3 5 7 9 11 13 15 [4, с.141].

Показник агрокліматичних умов в конкретному господарстві буде визначатись за формулою:

$$Wba = A + pa, \quad (8)$$

де Wba – показник бонітування агроклімату;
 A – кількість балів, падіння урожайності в цілих числах;
 P – кількість балів за приріст 1 ц/га;
 a – надлишок урожайності понад ціле число A .

Прийняти урожайність в якості основи для визначення бала агроклімату ми вважаємо недоцільним принаймні з двох причин. При цьому на землях з урожайністю нижче 26 ц/га приймається оцінка в 1 бал, а вище 40 ц/га – оцінка 15 балів, оскільки такі відхилення більшою мірою є свідченням рівня господарювання конкретного господарюючого суб'єкта. Відповідно формула оцінки агроклімату матиме вигляд:

$$Wba = A + a, \quad (9)$$

де A – кількість балів в цілих числах;
 a – надлишок (додаток) до певного цілого числа урожайності.

Оцінка наведених чотирьох показників як складових елементів сільськогосподарської придатності земель дозволяє встановити синтетичний показник. При цьому цілком можна погодитись з Bud-Rusanmon [4], що передусім треба скоригувати два показники (топографії місцевості $Wb2$ і показник водних умов $Wb3$), оскільки вони враховані в бонітуванні сільськогосподарських угідь. Тому вплив цих показників рекомендують зменшити наполовину. Тоді показники придатності земель для сільськогосподарського виробництва визначатимуться за методом IUNR:

$$Wb = Wba + \frac{Wdt}{2} + \frac{Wbv}{2} + Wba. \quad (10)$$

Висновок. Зауважимо, що запропонована методика може використовуватись як на рівні адміністративно-територіального поділу територіальних одиниць, так і для господарюючих суб'єктів і окремих земельних ділянок.

Використання земель у сільськогосподарському виробництві потребує оцінки їх придатності. З цією метою пропонується підхід, що забезпечує і оцінку привабливості для покупців земель для сільськогосподарського використання з урахуванням сукупності параметрів, що характеризують якість ґрунту, агроклімат, рельєф та водний режим.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/> Редакція від 31.03.2023, підстава - 2849-IX.
2. Інтернет-ресурс: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/13/infografika/ekonomika/rynok-zemli-vartist-hektara-krayinax-yevropy-ta-pivnichnoyi-ameryky>.
3. Waloryzacja rolniczej przestreni produkcyjnej Polski / red. T. Witek. – Pulawy : IUNR, 1981.
4. Bud-Rusain. Toksacja rolnicra. – Warszawa : Scraw, 2005. – 141 s.

Юрій Губар, д.т.н., доц., С. Главацька
Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ПРИБУДИНКОВИХ ТЕРИТОРІЙ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ

Земельні ділянки під наявними будинками формуються з урахуванням прибудинкової території, необхідної для обслуговування такого будинку. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 [1]: прибудинкова територія - територія навколо багатоквартирного будинку, визначена на підставі відповідної містобудівної та землепорядної документації, у межах земельної ділянки, на якій розташовані багатоквартирний будинок і належні до нього будівлі та споруди, що необхідні для обслуговування багатоквартирного будинку та задоволення

житлових, соціальних і побутових потреб власників, співвласників та наймачів (орендарів) квартир, а також нежитлових приміщень, розташованих у багатоквартирному будинку. На нинішній час порушується питання стосовно проведення коригування Генеральної схеми, у процесі здійснення якого необхідно всебічно врахувати дані моніторингу [2]. Відповідно до норм чинного законодавства прибудинкові території можуть передавати відповідні органи місцевого самоврядування у власність або користування винятково ОСББ [3].

Складовою частиною власності одиниці нерухомості є частина земельної ділянки прибудинкової території. На основі розробленої нами методики для всіх власників одиниць нерухомості багатоквартирного будинку пропонуємо розраховувати прибудинкову частку одиниці нерухомості [4].

Прибудинкова частка одиниці нерухомості - це така територія, яка визначається для власника конкретної одиниці нерухомості (житлової або нежитлової) в квадратних метрах, не виділяється в натурі і призначена для фіскальних та містобудівних цілей.

Вихідними даними для визначення прибудинкових територій та розрахунку прибудинкової частки одиниці нерухомості виконавцем робіт є результати геодезичного знімання (або коригування планово-топографічної основи населеного пункту) в масштабі 1:500 або 1:1000, Черговий кадастровий план територіального органу управління земельних ресурсів з врахуванням всіх раніше відведених та (або) приватизованих земельних ділянок.

Підходом до встановлення плати за виконання робіт щодо визначення прибудинкових територій та розрахунку прибудинкової частки одиниці нерухомості є проведення тендерних змагань серед потенційних виконавців [5].

Кошти, які необхідні для проведення тендерів та виконання проектних робіт щодо прибудинкових територій, повинні бути закладені до муніципальних бюджетів.

Для визначення прибудинкових територій та розрахунку прибудинкової частки одиниці нерухомості необхідно виконати підготовчі роботи з визначення площ:

- одиниці нерухомості, яка перебуває у власності або користуванні, що підтверджено відповідним правовим документом для кожного власника або користувача у житлових будинках кварталу в межах червоних ліній;
- житлового кварталу в межах червоних ліній або ліній регулювання забудови;
- житлових та (або) нежитлових будівель та споруд у межах проектного кварталу;
- земельних ділянок землевласників та землекористувачів, які перебувають у власності або користуванні, відповідно до державних актів на землю;
- інженерних споруд, які необхідні для нормального функціонування інженерних мереж.

У загальному випадку площа прибудинкової частки, яка розраховується для власника або користувача одиниці нерухомості, складається із площі земельної ділянки під будівлею, в якій розташована одиниця нерухомості, та площі земельної ділянки в прибудинковій території за вирахуванням площ всіх будівель у межах їх периметра.

Отже, площа житлового кварталу, в якому визначатимуться прибудинкові території та обчислюватимуть умовні прибудинкові території, становить:

$$S_{\text{житл.кв.}} = S_{\text{кварт}} - S_{\text{приват}} - S_{\text{корист}} - S_{\text{дбн}} - S_{\text{заг}}, \quad (1)$$

де $S_{\text{кварт}}$ - загальна площа кварталу; $S_{\text{приват}}$ - площа земельних ділянок приватної власності; $S_{\text{корист}}$ - площа земельних ділянок постійного користування; $S_{\text{дбн}}$ - площа земельних ділянок постійного користування; $S_{\text{заг}}$ - площа земельних ділянок загального користування.

У загальному випадку площа прибудинкової частки, яка розраховується для власника або користувача одиниці нерухомості, складається із площі земельної ділянки під будівлею, в якій розташована одиниця нерухомості, та площі земельної ділянки в прибудинковій території за вирахуванням площ всіх будівель у межах їх периметра.

На основі викладених суджень вдосконалено методику визначення прибудинкових територій у частині розрахунку прибудинкових часток одиниць нерухомості.

Суть її полягає в такому:

1. Визначення меж житлового кварталу (мікрорайону), де розраховуватимуть межі

прибудинкових територій.

2. Визначення територій у межах кварталу, які вилучаються із площі житлового кварталу. До таких територій зараховують: земельні ділянки, які перебувають у приватній власності і оформлені відповідно до чинного законодавства; площа земельних ділянок приватної власності; земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні і оформлені відповідно до чинного законодавства: площа земельних ділянок постійного користування.

Земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні, але не оформлені відповідно до чинного законодавства. Площу таких земельних ділянок визначають відповідно до [6] або згідно з земельно-обліковими документами. Наприклад, дитячі садочки, загальноосвітні, музичні школи тощо.

Земельні ділянки загального користування - проїзди, вулиці, пішохідні проходи тощо. Земельні ділянки загального користування виділяють з метою передавання таких ділянок у державну (комунальну) власність для того, щоб забезпечити рівні права для користування всім суб'єктам різної форми власності.

Основним регулятором розміру будівель повинен стати коефіцієнт площі (Floor Area Ratio - FAR) - відношення загальної площі багатопверхової будівлі ($S_{буд}$) до площі її відведеної земельної ділянки ($S_{з.д.}$), тобто:

$$K_{FAR} = \frac{S_{буд}}{S_{з.д.}} \quad (2)$$

Під час зонування території кожен район має свій коефіцієнт площі, який при множенні на площу земельної ділянки визначає кількість допустимої житлової площі в цій зоні. Наприклад, на 10000 квадратних метрів відведеної земельної ділянки з максимальним $K_{FAR} = 1,0$, площа підлоги будівлі з врахуванням поверховості не може перевищувати 10000 квадратних метрів.

Правилами дозволяється максимально 30% вкритої території. Глибина фасаду будівлі має бути хоча б такою як на сусідній ділянці, але не менше ніж 6,10м. Висота контролюється площиною експозиції неба, похилою лінією, яка починається на висоті 7,62м від мінімальної фасадної лінії. Максимальна межа висоти (блакитна лінія) встановлюється для кожної будівлі в районі R3, R4 і R5, в тому числі для традиційних малоповерхових районів. R3A, R3X, R4a і R5a райони дозволяють тільки окремі одно- і двоквартирні будинки [7].

Якщо площа земельної ділянки класу R5, наприклад, складає 0,0500га, а ширина з фасаду 15м, тоді для житлового багатоквартирного будинку, що стоїть окремо, дозволяється до 625м² житлової площі, а 0,0275га - дозволена максимально зайнята земля під спорудами (рис. 1).

Зазвичай ці райони знаходяться далеко від центральних ділових районів, в районах з обмеженим доступом до громадського транспорту. Ці райони характеризуються низькою поверховістю будинків, ландшафтними подвір'ями та значною наявністю автомобілів у власності. Деякі райони більш низької щільності складаються з земельної ділянки для однієї сім'ї в будинку на великій прибудинковій території, інші мають одну або дві сім'ї в окремо збудованих будинках, і ще інші - відокремлені квартали зі зблокованими або з'єднаними будівлями або в змішаному вигляді.

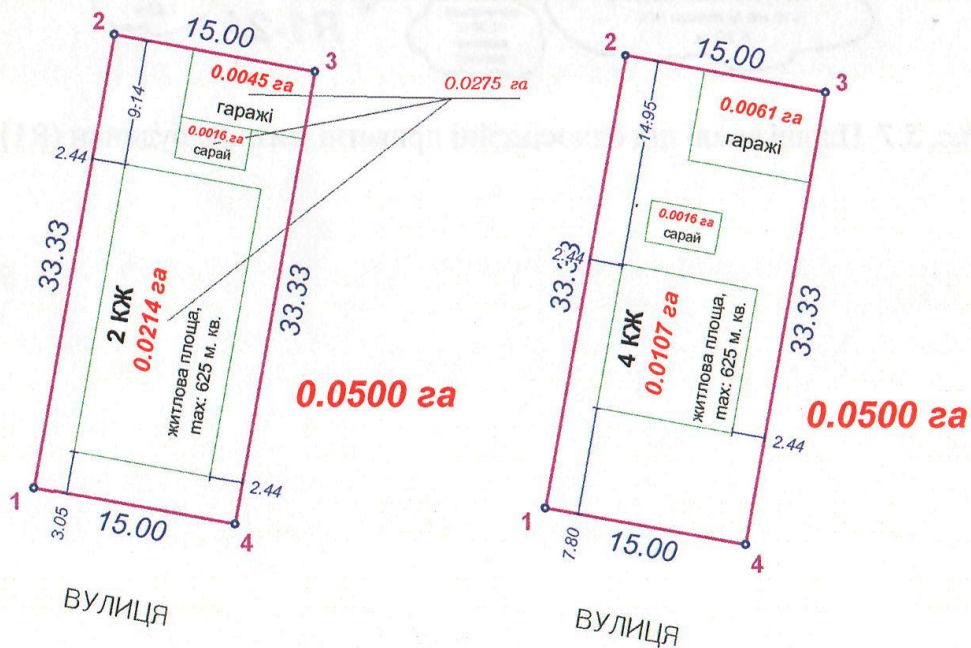

Рис.1. Схема земельної ділянки прийнята для розрахунків.

Отже, виконані дослідження доводять, що прибудинкові території є частиною майнового комплексу об'єднання співвласників житлового будинку та представляють собою складну багатофункціональну систему у просторі та часі, яка відображає якісну та кількісну оцінку взаємозв'язків між її елементами. Її основою є оптимальне використання та розвиток територій для покращення якості проживання мешканців багатоквартирних житлових будинків, визначення конкретної частки у власності ОСББ власників одиниць житлової та комерційної нерухомостей, справляння ринкової плати за користування землею на основі даних земельного та містобудівних кадастрів. Доведено, що при зонуванні території житлові райони з різними коефіцієнтами площі дозволять точніше визначати розмір земельної ділянки, відсоток забудови, площу під покриттям, вільну площу, щільність та інші елементи управління територіями. Дотримання вищерозглянутих положень нормативно забезпечить розмір та конфігурацію площі земельних ділянок для житлових будинків у районах із низькою щільністю забудови. При цьому значно знижується корупційна складова містобудівної галузі країни.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>.
2. Палеха Ю.М. Генеральна схема планування території України і структурні зміни у використанні земель (за даними щорічного моніторингу Генеральної схеми / Ю. Палеха, А. Олещенко // Землеустрій та кадастр. - 2014. № 1 – С. 20-25.
3. Бордюжа А. Світовий досвід розвитку кадастрових систем землекористування / А. Бордюжа // Економіст. - 2011.- № 10. - С. 34-35.
4. Перович Л.М. Кадастр нерухомості: монографія / Перович Л.М., Перович Л.Л., Губар Ю.П. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2003.-120с.
5. Лагоднюк О. Організація прибудинкових територій житлових багатоквартирних будинків: монографія / Лагоднюк О., Черняга П. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2012.-176с.
6. І.Шпилевський, Ю.Палеха, А.Економов, Г.Айлікова, Л.Безкоровайна, та інші. Планування та забудова територій ДБН Б. 2.2-12-2019, Київ. Мінрегіон України.
7. Боровий В. ГІС-технології в геодезії та землеустрої: монографія / Боровий В., Зарицький

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МАЙДАНЧИКА ЗЕМЕЛЬНИХ ТОРГІВ

Конкурентоспроможність ринку землі є важливим атрибутом на шляху економічної трансформації держави та суб'єктів господарювання. В умовах надзвичайного зростання зовнішніх впливів на економічне життя українського суспільства центральним стає питання формування конкурентоспроможності і забезпечення на цій основі сталого поступального розвитку.

Функціонування ефективного електронного сервісу земельних торгів, що дасть можливість підвищити якість та забезпечити відкритість та прозорість надання послуг, знизити можливість для проявів корупції та підвищити взаєморозуміння влади із громадськістю, є вкрай актуальним для сьогодення.

Досвід проведення електронних земельних аукціонів підтвердив доцільність запровадження такого формату здійснення ринкових операцій. Разом з тим, виникла необхідність в розробці спеціалізованого електронного майданчика для проведення торгів виключно земельними ресурсами та пов'язаними з ними правами.

Електронний майданчик *Rynok-zemli*, що створений за результатами дослідження земельного ринку в контексті підвищення його конкурентоспроможності в цілому відповідає поставленому завданню на проектування та вимогам чинного законодавства [2]. Водночас, для повноцінного впровадження його на ринок земельних торгів, необхідно пройти процедуру авторизації та акредитації в адміністратора електронної торгової системи - державного підприємства “Прозорро. Продажі”. Процес авторизації поряд з іншим включає тестування електронного майданчика на відповідність технічним вимогам та вимогам щодо рівня акредитації. Зважаючи на це, електронний майданчик *Rynok-zemli* на даний час перебуває в процесі тестування.

Поряд з перевіркою електронного майданчика на відповідність технічним вимогам, доцільно провести всебічний аналіз електронного майданчика з метою визначення подальших перспектив його впровадження. Для цього використаємо SWOT-аналіз (табл. 1).

Таблиця 1.
SWOT-аналіз впровадження електронного майданчика *Rynok-zemli*

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Спеціалізація виключно на земельних торгах та операціях із землею	Необхідність постійного оновлення та удосконалення технічних рішень
Інтегрована Публічна кадастрова карта України та гугл-карти	
Детальніша в порівнянні з іншими майданчиками характеристика кожної земельної ділянки	
Єдиний та простий особистий кабінет, що підходить як для учасника, так і для організатора земельних торгів	
Консультації безпосередньо від фахівців у сфері землеустрою	
Підготовка лота до торгів	
Можливості, що розвиваються при реалізації (O)	Загрози (T)
Залучення значної кількості суб'єктів	Залежність від технічного забезпечення

земельного ринку	
Підвищення рівня конкуренції на ринку землі	Наявність на ринку досвідчених конкурентів
Продаж на земельних торгах земель приватної власності	
Популяризація та підвищення обізнаності суспільства про земельних ринок	

SWOT-аналіз – інструментарій стратегічного планування, який полягає у виявленні факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовищ. Факторами внутрішнього середовища об'єкта аналізу (фактори, на які об'єкт має вплив) є сильні (S) та слабкі (W) сторони, а факторами зовнішнього середовища (на які об'єкт не має впливу) є можливості (O) та загрози (T). Оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовищ у процесі формування стратегічних напрямів ґрунтується на виділенні груп факторів, що мають найбільший вплив на розвиток об'єкта, що аналізується [1]. На основі реалізованих проектних рішень ідентифіковано фактори впливу на функціонування електронного майданчика земельних торгів, врахування яких надасть можливість визначити перспективи його впровадження.

Результати проведеного аналізу дають підстави стверджувати, що впровадження електронного майданчика Рynok-землі буде успішним за умови реалізації можливостей за рахунок використання сильних сторін [3].

Впровадження електронного майданчика земельних торгів сприятиме:

- 1) залученню значної кількості суб'єктів земельного ринку
- 2) підвищенню рівня конкуренції на ринку землі
- 3) продажу на земельних торгах земель приватної власності
- 4) популяризації та підвищенню обізнаності суспільства про земельних ринок.

Список використаних джерел

1. Войтко С. В., Воронкова І. Ю. Застосування SWOT-аналізу для розробки стратегічних напрямів кластероутворення поліграфічних підприємств. ISSN 1562-0905 Регіональна економіка 2016, №1
2. Модуль аналітики Prozorro. Продажі. Земельні торги. URL: <https://land-bi.prozorro.sale/#/>
3. Організатори торгів. Українська універсальна біржа. URL: <http://torgi.fg.gov.ua/services/ukra-nska-un-versalna-b-rzha/>
4. Українська універсальна біржа. Веб-сайт. URL: <https://www.uub.com.ua/>

*Євгеній Чернокульський, студент, Лідія Смоленська, старший викладач
Одеський державний аграрний університет*

ПРОБЛЕМИ МІСТОБУДІВНОГО КАДАСТРУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Останні століття сфера містобудування зазнала значних змін, які призвели до сучасного стану містобудівного процесу. В основі стоять потреби людини та їх обмеження відносно ресурсів. Можливість безперервного процесу містобудівного регулювання розвитку населених пунктів виникла завдяки нинішнім технологіям. Сучасний етап провадження містобудівного регулювання може бути дещо ускладненим без його допоміжної системи - містобудівного кадастру [1].

Містобудівний кадастр є важливою складовою міського планування та розвитку, оскільки його основна мета полягає в наданні необхідної інформації державним органам, органам місцевого самоврядування, громадянам і юридичним особам України, а також іноземним юридичним та фізичним особам. Розробка містобудівного кадастру є необхідністю для забезпечення ефективного планування та управління містобудівними

процесами. Крім цього, містобудівний кадастр сприяє підвищенню інвестиційної привабливості регіонів. Проте, відсутність відкритих інформаційних ресурсів містобудівного кадастру ускладнює повне та ефективне управління розвитком території для містобудівних потреб.

Розв'язання цих проблем полягає у широкому впровадженні сучасних геоінформаційних технологій та використанні геопросторових баз даних для виконання функціональних завдань державних органів і органів місцевого самоврядування. Це сприятиме покращенню управління процесами соціально-економічного розвитку регіону і підвищенню якості життя населення. На даний момент вже схвалено цільову програму створення та ведення містобудівного кадастру в Рівненській області на період з 2022 по 2024 рік. Необхідним є забезпечити більше міст програмами утворення та ведення містобудівного кадастру

Формування містобудівного кадастру передбачає впровадження комплексу сучасних геоінформаційних технологій та геопорталу, що дозволяють сформувати електронну базу даних про забудову територій. Таким чином, для успішної реалізації містобудівного кадастру і вимагається значний фінансовий внесок, спрямований на розвиток відповідної матеріально-технічної та програмної інфраструктури [2].

В Україні існують проблеми з вже існуючими містобудівними кадастрами, які ускладнюють ефективне міське планування та розвиток. Вони відображені на рис.1.

Однією з проблем є недостатній контроль за змінами в міському середовищі та земельних ділянках. У багатьох випадках, зміни не відображаються вчасно в містобудівному кадастрі, що може призвести до невідповідності з документацією та недостовірною інформацією про об'єкти нерухомості. Періодично можуть відбуватись проблеми з забезпеченням інформацією з даних Державного земельного кадастру.

Серед недоліків можна виділити недостатню кількість кваліфікованих кадрів у сфері містобудування та земельних відносин, що може призвести до невірної оцінювання міських територій, неправильного виділення та використання земельних ділянок для різних цілей. Шляхами усунення проблем є здійснення системних заходів на різних рівнях влади. Наприклад, утворення відповідних служб, які б здійснювали моніторинг за станом міських територій та контролем виконання робіт з містобудівного кадастру. Отже, є необхідність встановлення ефективної системи моніторингу і контролю за оновленням даних містобудівного кадастру.

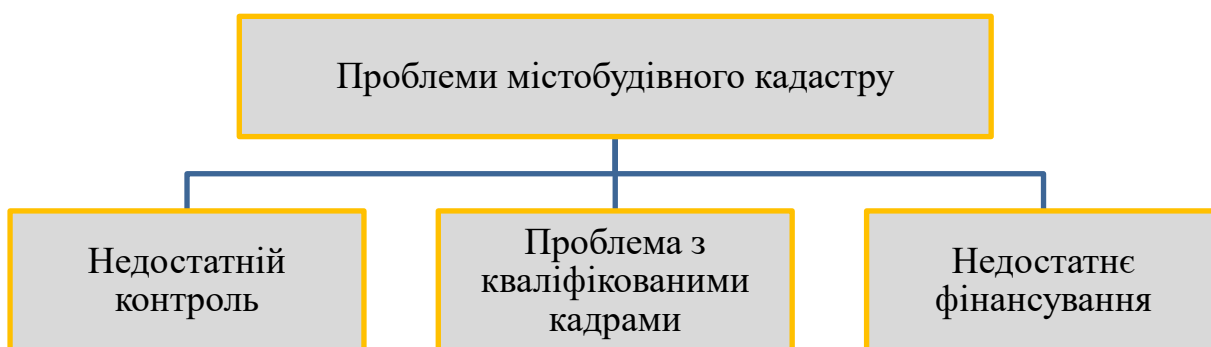

Рис.1 Перелік проблем містобудівного кадастру

Забезпечення підвищення кваліфікації кадрів теж важливий момент, який має включати навчання та практичну підтримку, щоб забезпечити ефективну й безпечну працю. Для підвищення кваліфікації кадрів можна застосувати різні заходи, спрямовані на розвиток професійних знань та навичок, наприклад:

- тренінги та семінари, які можуть бути організовані для навчання новим технологіям, методам роботи та іншим актуальним питанням;
- кураторство та наставництво інших досвідчених робітників для допомоги новим працівникам покращити їх професійні навички і збільшити продуктивність;

- вдосконалення методик навчання, для забезпечення якісної підготовки кваліфікованих кадрів;

- самоосвіта за допомогою спеціальних веб-ресурсів та інших джерел покращення професійних знань.

Недостатнє фінансування запровадження та підтримки містобудівного кадастру теж гальмує процес розвитку в даній галузі і може призвести до обмежень у розширенні функціональності й покращенні якості роботи кадастру. Деякі міста не мають коштів для відведення ресурсів з розробки інформаційної системи та її підтримки, що є необхідним для ефективного формування сучасного підґрунтя забезпечення містобудівної діяльності й інших потреб, які забезпечує містобудівний кадастр. Ця проблема може перешкоджати розвитку кваліфікованих кадрів та зменшувати якість навчальних заходів, тому важливим є вдосконалення механізмів державного фінансування і забезпечення ефективного використання наявних ресурсів та фінансування з боку держави.

Нинішні проблеми містобудівного кадастру потребують певних покращень на різних рівнях влади та відповідального підходу до їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Гермонова К.О., Митрофанова О.І., Богак Л.М. Проблеми створення містобудівного кадастру Донецької області. *Вісник ДНАБА*. №107, 2014. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnaba_2014_3_13.pdf.

2. Цільова програма створення та ведення містобудівного кадастру в Рівненській області на 2022-2024 роки: проект / Департамент з питань будівництва та архітектури Рівненської облдержадміністрації. URL: <https://www.rv.gov.ua/npas/pro-cilovu-programu-stvorennya-ta-vedennya-mistobudivnogo-kadastru-v-rivnenskij-oblasti-na-2022-2024-roki-60-2022>

3. Про містобудівний кадастр: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05. 2011 №559 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-%D0%BF#Text>

4. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02. 2001 № 34 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

*Галина Козій, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач – методист
Олег Козій, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач – методист
ВСП «Кіцманський фаховий коледж ЗВО «ПДУ»*

ПЕРСПЕКТИВИ 3D КАДАСТРУ В УКРАЇНІ

Статтею 79 Земельного кодексу України встановлено, що земельна ділянка - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами [1].

Серед можливих об'єктів земельних правовідносин земельна ділянка займає особливе місце. Вона є індивідуально-визначеним об'єктом, ознаки якого можуть бути встановлені на основі аналізу норм земельного законодавства. Земельна ділянка, як частина поверхні землі, має сукупність різноманітних властивостей і характеристик, а саме: екологічних, економічних, соціальних, правових. Вона є частиною навколишнього природного середовища, засобом виробництва в сільському і лісовому господарстві, просторово-територіальним базисом для розміщення різноманітних об'єктів, місцем розселення людей тощо.

Кожна земельна ділянка, незалежно від форми власності чи використання, має конкретне цільове призначення. Основою для визначення цільового призначення земельної ділянки є її належність до відповідної категорії земель. До якої ж із категорій буде віднесена земельна

ділянка, коли на ній «пошарово», або зміщено «під»/ «над» розташовуються різні споруди, різноманітного використання?

Отже, земельна ділянка набуває ознак одночасно різного цільового використання (так званої «подвійної приписки»). Об'єкти можуть частково займати території суміжних земельних ділянок (вклинюватися, накладатися).

Традиційно земельну ділянку розглядають як власність, що чітко обмежена на двовимірній (2D) поверхні землі. Але, двовимірний (площинний) кадастр не в змозі адекватно відобразити просторово-часові властивості об'єктів нерухомого майна, а також пов'язані з ними права і обмеження [2].

У деяких країнах з 2D земельною ділянкою пов'язують власність простору вниз до центру Землі і вгору до нескінченності. У цьому випадку 2D земельна ділянка з юридичної точки зору фактично тривимірна (3D) в тому сенсі, що 2D земельна ділянка містить все, що розташоване вище і нижче поверхні земельної ділянки. Проте, основною проблемою сьогоденних 2D земельних ділянок є те, що неможливо мати окремі права власності на простір вище і нижче поверхні землі.

3D кадастр реєструє і дає уявлення про права та обмеження не тільки на земельну ділянку, але і на 3D об'єкти нерухомості. 3D одиницею власності є обмежений обсяг простору, на який суб'єкт має право власності.

Попов А.С. вважає, що основними передумовами створення трьохвимірної моделі кадастрової реєстрації, є:

- ✓ значне підвищення інтересу до земельних ділянок і/або об'єктів нерухомості (особливо приватної форми власності), а відповідно і їх вартості у містах;

- ✓ наявність великої кількості земельно- майнових операцій, які відбуваються на земельних ділянках міст;

- ✓ велика кількість тунелів (метро), кабелів (телекомунікацій, електричних, телефонних тощо) і трубопроводів (каналізацій, водопостачання тощо), створення підземних міст, стоянок, магазинів та іншої великої кількості багаторівневої інфраструктури, наявність якої кількість якої за останні 10 років дуже збільшилася;

- ✓ розвиток трьохвимірних моделей в інших галузях (трьохвимірні геоінформаційні системи, трьохвимірне планування у будівництві) [3].

На сьогодні в Україні такі передумови фактично сформувалися. Створення цифрових 3D кадастрів на часі. Їх дані зможуть забезпечити важливою інформацією різні аспекти земельного та майнового менеджменту, дадуть можливість органам державної влади і органам місцевого самоврядування оптимізувати управлінські рішення щодо розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України. Закон від 25.10.2001 № 2768-III. Електронний ресурс – [Режим доступу] <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

2. Сидор В.Д. Теоретичні підходи до визначення ознак земельної ділянки // Серія ПРАВО. Випуск 27. Том 2 / Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород, 2014. Вип. 27.- С.97-100

3. Попов А.С. Передумови створення 3D кадастру в Україні. Електронний ресурс – [Режим доступу] <file:///C:/Users/Admin/Desktop/2009-v51Statti-Popov.pdf>

4. Дубницька М. В. 3D кадастр, як інструмент регулювання майнових відносин у сфері землі та нерухомості / М. В. Дубницька, П. Д. Крельштейн // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. / - К : КНУБА, 2016. - Вип. 60. - С. 124-131.

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ ПРО ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

Створення територіальних громад та надання їм якісно нових повноважень з управління земельними ресурсами вимагає належних облікових відомостей про них. Серед найбільш очікуваного результату процесу децентралізації є створення самодостатніх територіальних громад, які б володіли відповідними матеріальними, земельними, фінансовими ресурсами з метою створення умов для збалансованого та ефективного розвитку землекористувань. Тому на облік земель покладається важлива управлінська функція.

Узагальнюючими документами з кількісного обліку земель до 2016 року були форми №№ 6-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем, які велися територіальними органами земельних ресурсів згідно з Інструкцією із заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (Наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 № 377) [5]. Наказом № 337 від 30.12.2015 р. Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України запроваджувалися нові форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцій щодо їх заповнення [4]. На сьогодні формування облікових даних у цих формах не ведеться.

Таким чином, територіальні громади фактично залишилися без облікових даних або ж користуються застарілими актуальними на період 2016 р. Зруйнована вертикаль формування кадастрових облікових даних: базовий – регіональний- національний рівні.

Деталізацію та конкретизацію положень щодо обліку земель, закріплених Земельним кодексом України [1], здійснює Закон України «Про Державний земельний кадастр» [2], який визначає правові, економічні та організаційні основи діяльності у сфері Державного земельного кадастру. Згідно цього Закону метою обліку земель та державної реєстрації земельних ділянок є забезпечення необхідною інформацією органів державної влади та місцевого самоврядування, зацікавлених організацій, підприємств й установ, громадян з метою регулювання земельно правових відносин, раціонального землекористування й охорони земель, визначення цінності земель як цілісної складової частини природних ресурсів та розміру плати за землю, контролю за охороною і використанням земельних ресурсів, економічного й екологічного обґрунтування проєктів землеустрою і бізнес-планів.

Порядком ведення «Державного земельного кадастру» [3] визначено, що документація із землеустрою та оцінки земель є підставою для внесення відомостей (змін до них) до Державного земельного кадастру.

Територіальним органам центральних органів виконавчої влади, інших органів державної влади доступ до відомостей Державного земельного кадастру надається в межах території дії їх повноважень про: геодезичну та картографічну основу Державного земельного кадастру; державний кордон (графічне зображення державного кордону, повне найменування суміжних іноземних держав, документи, на підставі яких встановлено державний кордон, проведено демаркацію (редемаркацію, делімітацію) державного кордону); землі в межах територій адміністративно-територіальних одиниць, територіальних громад, масиви земель сільськогосподарського призначення, межі територій, на яких розташовані земельні ділянки, необхідні для розміщення об'єктів, щодо яких відповідно до закону може здійснюватися примусове відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності, функціональні зони, угіддя адміністративно-територіальної одиниці, нормативна грошова оцінка земель в межах території адміністративно-територіальної одиниці, бонітування ґрунтів адміністративно-територіальної одиниці; землі в межах

державного кордону за межами територій адміністративно-територіальних одиниць; обмеження у використанні земель; меліоративну мережу, складову частину меліоративної мережі; відомості про земельні ділянки [3].

Інформація, яка на сьогодні сформована у системі кадастру спорадичного характеру, в основному отримана внаслідок обліково-реєстраційної діяльності і не охоплює весь спектр облікових відомостей про земельні та інші природні ресурси територіальної громади.

Низка інформаційних відомостей ДЗК вимагають методичного забезпечення. Для прикладу, не визначені механізми та принципи формування функціональних зон за межами населених пунктів. Відсутня інформація щодо меліорованих земель в розрізі територіальних громад та її внесення до системи ДЗК.

Воєнні дії завдали значних руйнувань та погіршили стан земель. «Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [29] передбачена можливість визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації. Зокрема, ним встановлено основні показники для оцінки втрат земельного фонду, а саме:

- фактичні витрати на рекультивуацію земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій для облаштування державного кордону;

- завдані збитки власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

- витрати на відновлення меліоративних площ;

- витрати на розмінування.

Для вирішення визначених завдань необхідно розробити класифікатор показників забруднення ґрунтів, певної системи обліку та фіксації їх у ДЗК, удосконалити механізми збирання і накопичення інформації про диференційовані показники стану та використання земельних ресурсів. Така інформація важлива також для господарюючих суб'єктів територіальної громади для цілей бухгалтерського обліку землекористування та постановки на баланс, оскільки в них відображається облік операцій із земельними ділянками, їх якість та вартість (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [7], П(С)БО 7 «Основні засоби», Закон України «Про оцінку земель» [15]). Облік за землекористуваннями загалом відсутній на державному рівні [8].

Земельні ресурси є специфічною економічною категорією і об'єктом обліку. Управління їх використанням і охороною вимагають індивідуальних знань і підходів не тільки в правових, а і в землевпорядних, економічних, екологічних та бухгалтерських питаннях [10].

Розв'язання економічних, екологічних і соціальних проблем, прийняття проектних рішень при формуванні комплексних планів просторового розвитку території територіальних громад, планування розвитку сталого землекористування вимагають та можливі за наявної повної інформації про ресурси території. В процесі просторового планування визначаються довгострокові і середньострокові цілі розвитку території, розробляються стратегії і плани, відбувається координація заходів політики в різних сферах, наприклад, в містобудуванні, транспорті, сільському господарстві та охороні навколишнього середовища. Природні ресурси завжди знаходилися на перетині інтересів більшості учасників соціально-економічних відносин; їх використання підвищує капіталізацію землекористування та мають вплив на навколишнє середовище.

З огляду на зазначене для територіальних громад важливе питання обліку земельних і природних ресурсів і вони шукають вихід із даної ситуації різними шляхами, в тому числі через розробку програмних продуктів. Позитивним є візуалізація даних, але кожен із програмних продуктів формує відомості за своєю структурою, змістом що не дозволить їх інтеграцію у інші системи. Через відсутність єдиної законодавчої та методичної бази, стандартів і правил формування облікових даних втрачаються основні принципи їх формування – єдність, достовірність, повнота.

Таким чином, організації облікових даних ДЗК територіальної громади є актуальним питанням сьогодення. Саме тому, доцільно на державному рівні розробити методи та технології удосконалення організаційно-правових норм формування відомостей та функціонування кадастрової системи на базовому рівні, можливі шляхи інтеграції відомостей від господарюючих об'єктів у систему ДЗК на даному рівні та на вищих рівнях ієрархії.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України 2768-III від 25.10.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Про державний земельний кадастр: Закон України 3613-VI від 07.07.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
3. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова КМУ 1051-2012-п від 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження форм адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцій щодо їх заповнення: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 337 від 30.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-16#Text>
5. Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкція з заповнення: наказ Державного комітету статистики України 377 від 05.11.1998). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-98#Text>
6. Сокаль О., Третяк Н. Напрями удосконалення земельного обліку як інституційної основи сталого розвитку територій. Землевпорядний вісник. 2014. № 5. С. 22–26., с. 24
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України 996-XIV від 16.07.1999. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
8. «Про оцінку земель» Закон України. 1378-IV від 11 грудня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>
9. Ковалишин О. Облік кількості земель, земельних ділянок та землекористувань юридичних осіб, сформованих на різних правах: стан а проблеми в умовах євроінтеграційних процесів. Землевпорядний вісник. 2015. № 8. С.37-41.
10. Третяк А.М., Третяк В.М. Ковалишин О.Ф. Земельно-кадастровий облік як інформаційна база управління земельними ресурсами та землекористуванням. Агросвіт. 2021. №16. С. 3-12

Галина Нестеренко, к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ТА ПАСПОРТИЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ БЛАГОУСТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Незалежно від призначення, форми власності, віку, капітальності, технічних особливостей усі збудовані об'єкти та споруди підлягають періодичним обстеженням з метою оцінки їх технічного стану та паспортизації, а також прийняття обґрунтованих заходів до забезпечення надійності та безпеки при їх подальшій експлуатації.

Паспорт є технічним документом власника будівлі, в якому міститься зроблений на основі об'єктивних даних висновок про придатність (або непридатність) будівель до подальшої експлуатації [1].

Особливості проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів

Згідно Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 29.10.2012 р. за № 550 Про затвердження Інструкції з проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів [2], правила обстеження, оцінки технічного стану та інвентаризації будівель поширюються на споруди різного призначення:

- парків (гідропарків, лугопарків, лісопарків, парків культури та відпочинку, парків - пам'яток садово-паркового мистецтва, спортивних, дитячих, історичних, національних, меморіальних та інших), рекреаційних зон, садів, скверів та майданчиків, пам'яток культурної та історичної спадщини, майданів, площ, бульварів, проспектів, вулиць, доріг, провулків, узвозів, проїздів, пішохідних та велосипедних доріжок, пляжів, кладовищ, інших територій загального користування;

- прибудинкових територій;
- територій будівель та споруд інженерного захисту територій;
- територій підприємств, установ, організацій та закріплених за ними територій на умовах договору, а також інших об'єктів благоустрою в межах населеного пункту (крім земельних ділянок, на яких розташовано вказані об'єкти).

Інвентаризація земельних ділянок, на яких розташовано об'єкти благоустрою населених пунктів, проводиться відповідно до Порядку проведення інвентаризації земель, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 року № 513 [3].

Технічна інвентаризація об'єктів благоустрою може бути плановою або позаплановою. Власник будівлі зобов'язаний забезпечити обстеження будівель шляхом залучення на договірних засадах для виконання цієї роботи спеціалізованої організації.

Технічна інвентаризація об'єктів благоустрою – сукупність заходів з обстеження, спрямованих на підтвердження наявності об'єктів нерухомого майна, елементів благоустрою та оцінку їх технічного стану, а також наявності інженерних мереж на об'єкті благоустрою.

Паспортизація об'єктів благоустрою - складання технічних паспортів об'єктів благоустрою за результатами їх інвентаризації.

Планова технічна інвентаризація повинна проводитись згідно з планами, затвердженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування [2].

Позапланова технічна інвентаризація проводиться у разі:

- введення в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта благоустрою;
- закінчення ремонту об'єкта благоустрою;
- зміни власника (балансоутримувача) об'єкта благоустрою;
- протиправного знищення чи пошкодження об'єкта благоустрою;
- надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру на об'єкті благоустрою;
- прийняття рішення про її проведення власником (балансоутримувачем) об'єкта благоустрою.

Основним документом проведення технічної інвентаризації та паспортизації є Інструкція з проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів [2].

На підставі матеріалів технічної інвентаризації, на кожний об'єкт благоустрою складається інвентаризаційна справа, на основі якої складається його технічний паспорт, який затверджується власником (балансоутримувачем) цього об'єкта благоустрою та підписується представником виконавця. Технічний паспорт долучається до матеріалів інвентаризаційної справи. Інвентарна справа ведеться протягом усього терміну існування об'єкта [4, С. 124].

На ринку робіт із технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна працюють не лише комунальні підприємства – бюро технічної інвентаризації, а й інші суб'єкти господарювання, які у своїй діяльності керуються Інструкцією про порядок проведення технічної інвентаризації [5, С. 157].

У технічному паспорті зазначаються дані про технічні особливості споруди та її стан на момент проведення технічної інвентаризації. Якщо все ж незалежні експерти виявили проблемні моменти в технічному стані об'єкта, власник може усунути ті чи інші технічні неточності, після чого може бути проведена повторна технічна інвентаризація.

Для того щоб тримати в актуальному стані документи на об'єкти нерухомості, необхідно вчасно відображати всі зміни які відбуваються у їх технічному стані. Методом, який використовується для фіксації всіх вище описаних дій, є технічна інвентаризація та виготовлення технічного паспорта об'єктів благоустрою населених пунктів.

Список використаних джерел

1. Технічна паспортизація. Незалежний інститут судових експертиз: [сайт]. URL: <https://nise.com.ua/tehnichna-pasportizatsiya>.

2. Про затвердження Інструкції з проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 29.10.2012 р. за № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1937-12#Text>.

3. Порядку проведення інвентаризації земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. за № 513. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/513-2012-%D0%BF#Text>

4. Історичні аспекти та особливості проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна. "Вісник ХНАУ" ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». №4.2017. С. 123-133.

5. Особливості формування та зберігання даних отриманих у ході виконання робіт із технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна. "Вісник ХНАУ" ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні нау-ки». №2.2018. С. 156-164.

СЕКЦІЯ «КАРТОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНО-КАДАСТРОВИХ РОБІТ»

*Олександр Чумаченко, к.е.н., доцент, Євгенія Кривов'яз, к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ТОПОГРАФО -ГЕОДЕЗИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ РОБІТ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Геодезичне приладобудування сьогодні переживає етап свого революційного розвитку. Зростаюча потреба в геодезичних приладах, з одного боку, і розвиток електроніки, лазерної техніки, комп'ютерних технологій, з іншого, дозволяють створювати не тільки нові моделі вже відомих приладів, але і розробляти принципово нові інструменти і технології. Продовжується вдосконалення таких приладів, як електронний тахеометр, нівелір, лазерний сканер, GnsS приймач геодезичного класу тощо. Останнім часом при виконанні землевпорядних робіт все частіше використовуються системи GPS. Сучасні GPS-технології в диференційному режимі - технологія RTK у сукупності з іншими пристроями, як інтегрована система, дозволяє вирішувати будь-які задачі у сфері координатного забезпечення [4,5]. Отже, мережа RTK є на сьогодні провідним методом для точного визначення місця розташування [1,2].

Посилаючись на практичний досвід та праці багатьох дослідників, використання GnsS-rtk зйомок є досить перспективним на сьогодні, в тому числі при веденні сучасного землеустрою, який перед виконавцем робіт ставить все нові і нові вимоги та завдання, щодо швидкості, точності, релевантності отримуваних даних при топографо-геодезичних вишукуваннях [3,6]. На сьогодні, проводяться як тахеометричні зйомки, так і GnsS спостереження при встановленні меж земельних ділянок. Під час написання роботи було системно проаналізовано всі особливості кожної із зйомок. Результати авторського аналізу подано в таблиці 1.

Висновки. Досліджено, що встановлення меж земельної ділянки методом електронної тахеометрії у порівнянні із GNSS зніманням має ряд переваг та недоліків. Проведена оцінка виконаних робіт і виявлено, що для встановлення меж земельної ділянки в умовах сільського населеного пункту з точністю облікової одиниці площі до 1 квадратного метра оптимальніше використовувати GNSS приймач виходячи із його основних переваг, а саме:

- визначення координат точок безпосередньо в «полі», на протязі хвилини із сантиметровою точністю;
- однорідність і висока точність створюваної геодезичної мережі;
- скорочення витрат, мінімум в два рази та в 5 разів пришвидшується процес GPS-вимірювання;
- відсутність випадкових помилок виконання GPS знімання;
- зменшення вартості комплексу обладнання – достатньо одного приймача;
- зйомку можна вести без прямої видимості між точками;
- вимірювання можна проводити 24 години на добу;
- спрощення процесу прив'язки знімального об'єкту та визначення точності взаємного положення пунктів.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика тахеометричного знімання та супутникового геопозиціонування при проведенні топографо-геодезичних робіт в землеустрої

Тахеометр	GNSS RTK
Переваги	
Точність кутових вимірів досягає половини кутової секунди ($0^{\circ}00'00,1''$), відстаней - до 0,5 (1) мм+1 мм на км. Точність лінійних вимірювань в безвідбивному режимі – до 1мм + 1 мм на км.	Рекомендована зона роботи із 1 базової станції - 30 км
Можливість працювати із перевищеннями (особливо при виконанні будівельних робіт)	Вплив віддаленості від перманентної станції: чим ближче, тим точніше
Робота в складних погодних умовах	Кліматичний фактор
Робота в режимі «без відбивача»	Видимість супутників, число PDOP
Відносно низька вартість обладнання	Отримання тривимірних координат з високою точністю та в реальному часі
	Зйомку можна вести без прямої видимості між точками
	Спрощення процесу прив'язки знімального обґрунтування та визначення точності взаємного положення пунктів
	Однорідність і висока точність створеної геодезичної мережі
	Скорочення витрат, мінімум в 2 рази та в 5 разів підвищується процес GPS знімання
	Зменшення вартості комплексу обладнання - достатньо одного приймача
	Постійний контроль виконання вимірювань
	Вимірювання можна проводити 24 години на добу і в будь-якому місці планети
Недоліки	
Необхідність "прив'язки" відзнятих точок до відомих пунктів ДГМ	См-точність у реальному часі на лінії завдовжки навіть до 300 км
Необхідність прокладання тахеометричних ходів, що ускладнює та уповільнює знімання	Вплив щільності забудови, рослинності, джерел радіохвиль та інших перешкод на точність і швидкість роботи
Неможливість відслідковувати "загублені" об'єкти місцевості	Неможливість вести спостереження в заданій точці при відсутності необхідної кількості сигналів від супутників
Щільність пунктів ДГМ має бути не менше: - не забудована територія: 1:5000 - 1 пункт на 20-30 км ² ; 1:2000 і більше - 1 пункт на 5-15 км ² . - забудована територія: - в забудованій частині - 4 пункти на 1 км ² ; - в незабудованій частині - 1 пункт на 1 км ²	Швидкість визначення координат дещо поступається тахеометру
	Неможливість відслідкувати "загублені" об'єкти місцевості

Список використаних джерел

1. Волосецький Б. Особливості геодезичного забезпечення земельно-кадастрових робіт // Геодезичний моніторинг, геодинаміка і рефрактометрія на межі ХХІ століття: зб.наук.пр. міжнар.наук.–практ. конференц. –Львів, 1998, с;
2. Жолкевський П.Ф. Вимоги до точності і якості картографічної інформації для реєстрації землі і права власності на неї // Інженерна геодезія: Наук.–техн. збірник – К., 1998. –вип.39. – с.68–71.;
3. Закон України "Про землеустрій" прийнятий 22 травня 2003 року № 858–IV // www.rada.gov.ua.;
4. Інструкція про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками” затвердженої наказом Держкомзему України від 18 травня 2010 року №376.;
5. Терещук О. , Нистор'як І. Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва, Попередні результати та аналіз GNSS-спостережень на чернігівщині // випуск ІІ(26), 2013;
6. Церклевич А. Використання нових технологій і актуальні задачі земельного кадастру // Сучасні досягнення геодезії, геодинаміки та геодезичного виробництва: зб. наук. пр. –Львів, 1999, с.121–124.

*Іван Залуцький, к.е.н. доцент, старший науковий співробітник,
ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України"
Іван Рій, к.е.н., доцент,
Львівський національний університет природокористування*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТОПОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ

Топографо-геодезичне та картографічне забезпечення є одним з найбільш вагомих завдань держави щодо реалізації життєво важливих фундаментальних національних інтересів України. Проте стан оновлення топографо-геодезичних матеріалів залишається перманентною проблемою в умовах безпрецедентних загроз з боку Росії.

Згідно із ЗУ «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» створення та оновлення державних топографічних карт і планів належить до загальнодержавних топографо-геодезичних і картографічних робіт, виконання яких фінансується за рахунок держбюджету. Держгеокадастр організовує і координує виконання загальнодержавних топографо-геодезичних і картографічних робіт на основі встановлених КМУ Порядку побудови державної геодезичної мережі [5] та Порядку загальнодержавного топографічного і тематичного картографування [7], державних, міжгалузевих і галузевих програм, планів, проектів, відповідних норм і правил. Під час виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт для потреб оборони і національної безпеки Держгеокадастр взаємодіє з Міноборони. Відповідно до Порядку загальнодержавного топографічного і тематичного картографування, геодезичні та картографічні роботи для планування території здійснюються в масштабах 1:500 - 1:5000. Зазначені роботи є необхідними для Збройних Сил та інших військових формувань у зонах бойових дій. Проте, фінансування цих робіт здійснюється за рахунок місцевих бюджетів, що призводить до недостатньої системності та повноти виконання цих робіт, зокрема щодо обороноздатності держави. Загальнодержавне топографічне картографування включає масштаби від 1:10000, до 1:1000000. Оновлення карт проводиться не рідше ніж раз на п'ять років. Узгодженість даних з реєстрами і кадастрами потребує врахування нормативно-технічних документів, затверджених відповідними міністерствами та академією наук. Державні тематичні карти створюються підприємствами та організаціями, які підпорядковані Мінекономіки, Держгеокадастру і галузевим науковим установам. Зміни визначили топографічну карту масштабу 1:50000 як основну, а карту масштабів 1:10000,

1:100000 і 1:250000 втратили свій статус. Базовою залишається топографічна карта масштабу 1:10000. База топографічних даних створюється на основі цих карт для забезпечення геоінформаційних систем та картографічного виробництва. А 29 листопада 2022 року черговими змінами до цього Порядку встановлено (відповідно до нового пункту 35 [1]), що для потреб Збройних Сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, створюються топографічні карти у світовій геодезичній системі WGS-84 та у картографічній проекції Меркатора (UTM) відповідно до вимог нормативно-технічних документів, затверджених Міноборони [7].

Таким чином, в сучасних умовах ведення війни з Російською Федерацією змінено акценти щодо основної державної топографічної карти масштабу 1: 50000, запроваджено перехід до світової геодезичної системи WGS-84 та у картографічній проекції Меркатора (UTM) для потреб Збройних Сил та інших військових формувань. Тому оновлення планово-картографічної продукції апіорі здійснюватиметься лише в рамках фінансування зазначених підходів, що істотно позначиться на спроможності забезпечення сучасних потреб Збройних Сил та інших військових формувань у відповідній планово-картографічній продукції. Водночас немає окремої Державної програми щодо послідовного оновлення та системного забезпечення Збройних Сил та інших військових формувань за рахунок коштів держбюджету топографічними картами масштабу 1:1000, 1:2000, 1:5000, що вкрай необхідні для успішного ведення бойових дій.

Проте, головним пріоритетом Держгеокадастру залишається угоди про відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а створення топокарт масштабів 1:10 000 та 1:25 000 є лише шостим пріоритетом серед ключових завдань. Кризові тенденції в галузі топографо-геодезичного забезпечення підтверджуються Законом України [7], який звільняє виконавців топографо-геодезичних і картографічних робіт загальнодержавного призначення на відповідних територіях від обов'язкового страхування відповідальності за шкоду, спричинену необережністю чи професійними помилками. Проте, під час воєнного стану неприйнятні результати робіт можуть мати серйозні наслідки, тому необхідно посилити особисту відповідальність замовників і виконавців щодо якості топографо-геодезичної продукції.

Топографо-геодезичні, картографічні та гідрометеорологічні роботи віднесено до сфери законодавчо регульованої метрології [9], що має бути дієвим інструментом формування якості топографо-геодезичного потенціалу держави. Важливо захищати засоби вимірювальної техніки від несанкціонованого доступу. Порядок метрологічного забезпечення геодезичних робіт визначається Порядком побудови Державної геодезичної мережі, але процедура взаємодії між метрологічними службами Мінагрополітики та Збройних Сил не затверджена. Затвердження Положення про метрологічну службу Мінагрополітики, що є завданням Мінагрополітики, залишається нереалізованим [3]. Крім того, в умовах воєнного часу саме Мінагрополітики залишається головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, ДЗК. Тому згідно пункту 17 Порядку загальнодержавного топографічного і тематичного картографування визначення Порядку створення та функціонування бази топографічних даних також віднесено до повноважень Мінагрополітики, які цим відомством вкотре не виконані. Варто враховувати, що згідно пункту 22 чинної Стратегії національної безпеки [12] джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики.

За нерівності щодо забезпечення планово-картографічних матеріалів та їх дефіциту, аргументи надання доступу військовим формуванням до ДЗК включають: державна геодезична мережа є геодезичною основою для ДЗК; картографічна основа ДЗК складається з карт та ортофотопланів, створених у рамках проекту "Видача державних актів на право власності на землю у сільській місцевості та розвиток системи кадастру" та інших картографічних матеріалів; державна система координат УСК-2000 використовується для

формування картографічної основи ДЗК; відомості про картографічну основу включають склад відомостей на карті, дату створення, інформацію про особу, що створила карту, масштаб та систему координат; картографічна основа використовується для формування і ведення містобудівного кадастру та кадастрів інших природних ресурсів; ДЗК містить геопросторові дані, метадані та сервіси, доступ до яких здійснюється через Інтернет згідно із ЗУ "Про національну інфраструктуру геопросторових даних"; публічна кадастрова карта, що є частиною програмного забезпечення ДЗК, надає доступ до відомостей та оприлюднення відкритих даних.

Важність та доцільність пріоритетного надання доступу до ДЗК підрозділам ЗСУ та іншим військовим формуванням, як актуального ресурсу для планування та успішності бойових дій, підтверджується системністю та повнотою цих відомостей. Інформація на кадастровому плані земельної ділянки має особливу оперативну цінність для військових задач. Кадастровий план містить таблиці з координатами меж земельної ділянки, переліком земельних угідь, їх площами та відомостями про цільове призначення. Інформація ДЗК також відображає землі в межах адміністративних одиниць та територіальних громад.

Стратегічна цінність Державного земельного кадастру та використання його відомостей засвідчується Законом [6]. Згідно з пунктом 12 цього Закону, ДЗК тимчасово було призупинено, але постановою № 564 від 7 травня 2022 року [3] урядом було регламентовано умови його функціонування в умовах воєнного стану. Зокрема, доступ до кадастрових відомостей надається користувачам, які мали його до 24 лютого 2022 р., за рішенням Держгеокадастру. Координати поворотних точок меж об'єктів ДЗК доступні лише державним кадастровим реєстраторам, сертифікованим інженерам-землевпорядникам та інженерам-геодезістам, які мають спеціальне дозволення на виконання топографо-геодезичних робіт. Для відновлення доступу до ДЗК у цьому випадку, сертифіковані інженери-землевпорядники та інженери-геодезисти подають до Держгеокадастру заяву про відновлення доступу з дозволом від СБУ. Згідно підпунктів 3-4 пункту 1 Постанови, доступ до ДЗК для користувачів, які мали такий доступ до 24 лютого 2022 року, здійснюється за рішенням Держгеокадастру на підставі звернень таких користувачів, як Міноборони, до зазначеної Служби. Вимоги щодо оприлюднення інформації на офіційному веб-сайті Служби, включаючи Публічну кадастрову карту та всі відомості ДЗК, не застосовуються, а інформаційний шар «Міноборони» на Публічній кадастровій карті також не працює. Це створює проблему в умовах воєнного стану, оскільки немає ефективного алгоритму оперативного доступу військовослужбовців до відомостей ДЗК, включаючи координати поворотних точок меж об'єктів, навіть для тих, хто має допуск до державної таємниці.

Отже, постає необхідність оновлення законодавства України у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності та функціонування ДЗК з огляду на інтереси національної безпеки. Важливо змінити фокус на формування і використання топографо-геодезичного потенціалу з пріоритетом обороноздатності та безпеки держави. Державна політика у цій сфері повинна бути закріплена за Міністерством оборони, а моніторинг її здійснення - за Службою безпеки України. Тим самим фокусуватиметься пріоритетність актуального формування і релевантного використання бази топографічних даних на основі імплементації відомостей, отриманих за результатами проведення топографо-геодезичних і картографічних робіт, інженерно-геологічних та інженерно-гідрогеологічних вишукувань, земельно-кадастрових робіт, територіального планування, статистичних досліджень та інших спеціальних робіт і обстежень.

Список використаних джерел

1. Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 р. № 564. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2022-%D0%BF#Text>

2. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15 (із змінами). *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF#Text>.
3. Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України: постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 року № 124. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text>.
4. Порядок загальнодержавного топографічного і тематичного картографування: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 661 (із змінами). *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-2013-%D0%BF#Text>.
5. Порядок побудови Державної геодезичної мережі: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 7 серпня 2013 р. № 646. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2013-%D0%BF#n9>.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 року № 2247-IX. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>.
7. Про внесення зміни до Порядку загальнодержавного топографічного і тематичного картографування: постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1332. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1332-2022-%D0%BF#n2>.
8. Про затвердження Порядку функціонування національної інфраструктури геопросторових даних: постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 532. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2021-%D0%BF#n447>.
9. Про метрологію та метрологічну діяльність: закон України від 5 червня 2014 року № 1314-VII. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18#Text>.
10. Стратегія національної безпеки України «БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – БЕЗПЕКА КРАЇНИ»: затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
11. Цифра дня -171 473. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://land.gov.ua/>.

СЕКЦІЯ «ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ»

*Наталія Музика, к.е.н., доцент, Назар Музика, магістр
Національний університет "Львівська політехніка"*

ФОРМУВАННЯ ГІС ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Геоінформаційна система управління земельним фондом (далі- ГіС) це робочий інструмент для землевпорядника, і призначена для можливості обробки всієї інформації (схематичної, табличної, графічної, картографічної) яка пов'язана із землевпорядною документацією. ГіС окрім відображення в ілюстрованому, картографічному вигляді може розміщувати матеріали, що виконують важливі функції такі як резервне копіювання всіх даних, автозбереження інформації і надійність у роботі.

На сьогоднішній день в Україні є 2 способи використання ГіС в громаді: це безкоштовні ресурси з відкритим доступом системи де програмне забезпечення таких ГіС базується на: OpenStreetMap, PostGIS, QGIS, SAGA, Leaflet.

Ці продукти відносяться до безкоштовних, адже не вимагають закупівлі чи оплати підписок ліцензій та можуть користуватись будь-хто і використовувати для своїх особистих чи підприємницьких, фермерських, дослідницьких та інших цілей. Є перспектива їх удосконалювати та опубліковувати похідні від них продукти. Перевагами таких програмних забезпечень є їх вартість, відсутність купівлі ліцензій, користування світовими розробниками. Але розробками на таких ресурсах ГіС не користується великим попитом через невеликий заробіток на такій базі компаній по картографічному моделюванні.

Інший спосіб – це самостійно або через грантові програми закупити на платному програмному забезпеченні ГіС. За ці програмні забезпечення потрібно платити через купівлю ліцензії або оплачувати підписку на період користування. У цьому випадку, окрім перелічених переваг, система здійснює навчання кадрів, технічних супровід, україномовний інтерфейс, зручний та налаштований під вимоги спеціаліста функціонал, проведення курсів по навчанні розробників, безстрокові ліцензії та перспективна адаптувати під державні системи управління. До таких ГіС належить карти MAPINFO, а також продукти від офіційних дистриб'юторських компаній:

- Digitals (програмне забезпечення розроблене в Україні м. Вінниця);
- ESRI;
- Easy Trace;
- ER Mapper;
- MapEdit;
- Продукти серії Intergraph;
- TNT Mips.

Саме з цих програмних забезпечень в основному складається пропозиція на ринку України в сфері створення геоінформаційних систем. Тому ринок України достатньо розвинутий в плані пропозицій, різновидів і способів використання, проблемою ж є недостатньо кваліфіковані кадри в органах місцевого самоврядування.

Інформаційною базою даних для громад може виступати різного типу інформація, адже це залежить від вимог спеціалістів до самої системи. Основою інформації, якщо говорити про ГіС земельного фонду, є інформація з різного типу реєстрів, картографічні дані наявні в громаді, та іншого типу інформація пов'язана з веденням земельно кадастру. Тому під час створення ГіС-розробники поділяють на 2 типи вихідної інформації, на основі якої створюється внутрішня база:

- вихідні картографічні дані громади;
- витяги з Реєстрів.

Для розуміння повноти та актуальності містобудівної і землевпорядної документації громади розробники в першу чергу подають звернення на отримання всіх наявних топографічних, картографічних та геодезичних матеріалів, які напрацьовані в територіальних громадах. В основному це картографічні, графічних та табличні дані в електронному чи паперових форматах.

В найкращому випадку, коли громада володіє всією документацією та супутніми матеріалами земельного кадастру, а саме:

- генеральні плани всіх населених пунктів громади;
- планшети нормативно-грошових оцінок усіх земель;
- цифрові ортофотоплани;
- погосподарські книги;
- інформація про платників податків;
- інформація про використання та обмеження;
- матеріали про власників, користувачів (інформація про які відсутні дані у ДЗК);
- інформація про землі та підприємства комунальної власності;
- вся база даних по об'єкти нерухомості на балансі органів виконавчої влади громади;
- всі назви елементів вулично-дорожньої мережі;
- топографічні зйомки різних масштабів(1:500, 2: 000, 1: 10 000);
- планшети ґрунтових зйомок;
- інвентаризаційні матеріали;
- проекти: формування території і встановлення меж населених пунктів, які входять в територіальні громади; землеустрою щодо встановлення меж населених пунктів; організації території земельних часток (паїв); роздержавлення земель сільськогосподарських підприємств чи фермерств;
- копії: державних актів, виданих до 2004 року; державних актів на право постійного користування, виданих установам, підприємствам, організаціям; державної статистичної звітності з кількісного обліку земель; документації із землеустрою на земельні ділянки, які надані у приватну власність, інформація про які відсутня в ДЗК, чергового кадастрового плану, що вівся або ведеться на паперових носіях (сканкопія), документації по встановленні меж інших категорій(природно-заповідного, рекреаційних та ін.), проектів землеустрою, які розробляють для еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

Проте, навіть при наявності всієї інформаційної бази, на жаль, не може скласти цілісну картину про земельний банк.

Тому, наступним кроком є збір інформації з реєстрів. Цю частину інформації можуть збирати як громада, так і розробник який має на це відповідні права та дозволи. У першому випадку громада звертається сама у органи влади для отримання відповідної інформації. В основному це:

- файли обміну інформацією про результати робіт із землеустрою у форматі IN4/XML;
- кадастровий номер земельної ділянки;
- точна площа;
- терміни цільове призначення;
- обмеження у використанні;
- судові рішення(дані про боржників за несплату земельного податку на ін).

Джерелом інформації в цьому випадку являються дані з Мін'юсту, Податкового кодексу, Держгеокадастру України та ін., дані з Реєстрів, (в основному цікавить громаду інформація з Державного речових прав на нерухоме майно), Реєстр обмежень та обтяжень рухомого майна, реєстр судових рішень та податкові реєстри. На жаль, на даному етапі немає можливості автоматичного оновлення всіх даних до ГіС через заборону саме зі сторони законодавчого органу влади, але на момент створення ГіС і подання запиту на отримання даних інформація є абсолютно правильною. В такому випадку громада має можливість

подавати офіційні запити до Реєстрів та отримувати відповіді в табличному вигляді та оновлювати інформацію в подальшому самостійно.

В іншому випадку громада лише подає свої пропозиції та запити до розробника ГІС зі своїми побажаннями, які їх цікавлять дані з реєстрів земельної ділянки та додаткова інформація про власника чи користувача ділянки.

Якщо говорити конкретно про вихідні дані комплексного плану просторового розвитку, то саме для цього і створили комплексний план, який об'єднує всю земельну, містобудівну та суміжні документації в одній організації, адже кінцевою ціллю є *впровадити єдину цілісну систему управління громадою*.

Вихідними даними для комплексного плану просторового розвитку є сукупність всіх матеріалів для повного та цілісного ведення землепорядної діяльності в громаді, а саме:

- дані з ДЗК;
- об'єкти нерухомого майна (крім земельної ділянки);
- дані з речового права на нерухоме майно (в тому числі крім земельної ділянки);
- обмеження у використанні землі;
- об'єкти всіх категорій земель;
- об'єкти внесені до спадщини ЮНЕСКО;
- всі мінерально-сировинні ресурси на території громади;
- об'єкти соціальної сфери життя;
- інженерна інфраструктура;
- кліматичні та природні умови територіальних громад;
- інформація про стан навколишнього середовища (грунти, землі, водний простір);
- якщо на території є об'єкти визначені Генеральною схемою планування території України, Стратегія регіонального розвитку чи Державною стратегією регіонального розвитку;
- браунфілди та грінфілди;
- після розробки концепції інтегрованого розвитку вноситься концепція;
- операційні та стратегічні цілі, прогнози та програми економічного розвитку;
- затверджена містобудівна документація;
- проекти землеустрою щодо впорядкування всіх сфер життя громадян.

Комплексного плану просторового розвитку містить метадані, просторові дані та інші елементи, які можуть складати проектні рішення, котрі створюються у електронній формі.

Відповідно до ЗУ ст. 16 «Про регулювання містобудівної діяльності» [1] Кабінет Міністрів постановив формати створення документації (генплани, детальні плани, топографічні зйомки) для комплексного плану просторового розвитку, а саме:

- генеральний план та детальні плани територій розробляються відповідно до форматів у вигляді пакету файлів та із застосуванням геоінформаційних систем:
- бази геоданих передаються у форматі File Geodatabase (GDB) чи JavaScript Object Notation (GeoJSON). У них має міститися повний набір просторової бази і метаданих документації (Бази геоданих містобудівної документації на місцевому рівні);
- eXtensible Markup Language (XML), саме у цих даних міститься інформація, котру вносять у ДЗК, всі вимоги до структури, змісту чи технічних характеристик ведуться Порядком ведення ДЗК і затверджені у постанові КМУ від 17 жовтня 2021 року, №1051 [2];
- Adobe Portable Document Format (PDF), всі текстові, графічні чи табличні матеріали документації.

Пакети файлів потрібно створювати у Lempel Ziv Welch (ZIP).

Ці формати можуть розповсюджуватись і на створення іншої МД (історико-архітектурний опорний план, детальні плани, якщо це окремі розділи, та на іншу картографічну документацію, котра входить до комплексного плану просторового розвитку).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI / Відомості Верховної Ради України – 2011 р., № 34, ст.343.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 17 жовтня 2012 р. № 1051.

Зоряна Рижок, к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ВИЗУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ КАРТИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ВЕБ-ДОДАТКУ SENTINEL-2 LAND COVER EXPLORER

Своєчасні дані супутникового моніторингу та можливості аналізу їх змін є фундаментальними для виявлення інформації з карт землекористування [5]. Супутникові знімки, одержані штучним супутником Sentinel-2 Land Cover Explorer [3], являються доступними в додатку ArcGIS Living Atlas [1] від компанії Esri. Одержані карти землекористування представляють собою інструмент для прийняття рішення на місцевому, регіональному чи національному рівнях. Відповідні карти дозволяють кількісно визначити та краще зрозуміти вплив земних процесів та людської діяльності на навколишнє середовище з метою прийняття ефективних рішень із землеустрою, що забезпечать сталий розвиток землекористування.

Карту землекористування у веб-додатку Sentinel-2 Land Cover Explorer [3] представлено для часового ряду упродовж 2017-2022 років згідно з класифікацією за дев'ятьма видами рослинності. При дослідженні доступною є функція проведення аналізу змін у площі рослинності, посівів сільськогосподарських культур, лісів чи міських територій. Sentinel-2 Land Cover Explorer забезпечує динамічний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс для виявлення, відображення та аналізу цих змін [2]. У режимі Swipe на рис. 1 відображено візуальний аналіз змін на інтерактивній карті землекористування Львівської області у порівнянні з 2017 та 2022 роками.

Рис. 1. Аналіз змін на інтерактивній карті землекористування Львівської області у порівнянні з 2017 та 2022 роками у веб-додатку Sentinel-2 Land Cover Explorer.

Для того, щоб візуалізувати один із дев'яти класів рослинності потрібно вибрати його назву та відфільтрувати відповідне відображення на карті. На рис. 2 візуалізовано клас сільськогосподарських культур в межах території Львівської області, що у 2022 році становить 46 % від поточного масштабу карти.

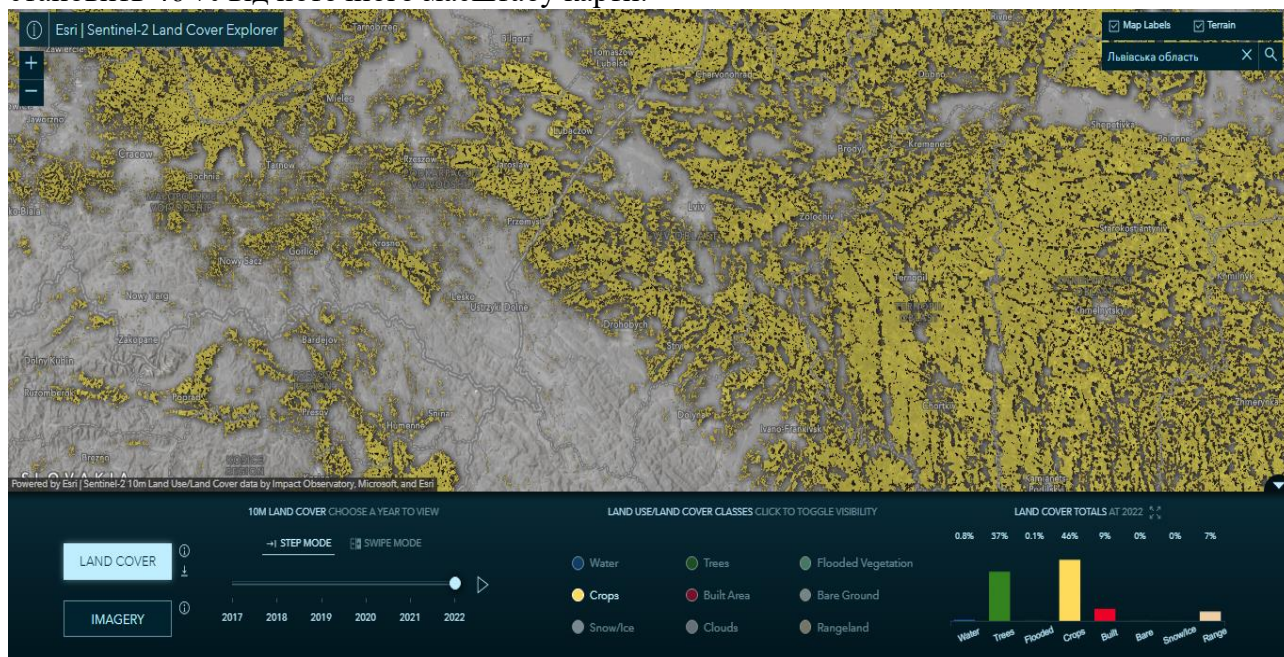

Рис. 2. Аналіз змін на інтерактивній карті, що відображає клас сільськогосподарських культур в межах території Львівської області за 2022 рік у веб-додатку Sentinel-2 Land Cover Explorer.

Разом із аналізом змін для кожного класу передбачено побудову статистичних діаграм. Sentinel-2 Land Cover Explorer дозволяє у динаміці відобразити охоплення кожного класу у відсотках від поточного масштабу карти. На рис. 3 представлено таку діаграму для Львівської області упродовж 2017-2022 років, з якої видно, що у порівнянні з 2017 роком рослинність та площа посіву сільськогосподарських культур зросла на 2 %, а площа пасовищ – навпаки зменшилася на 5 %.

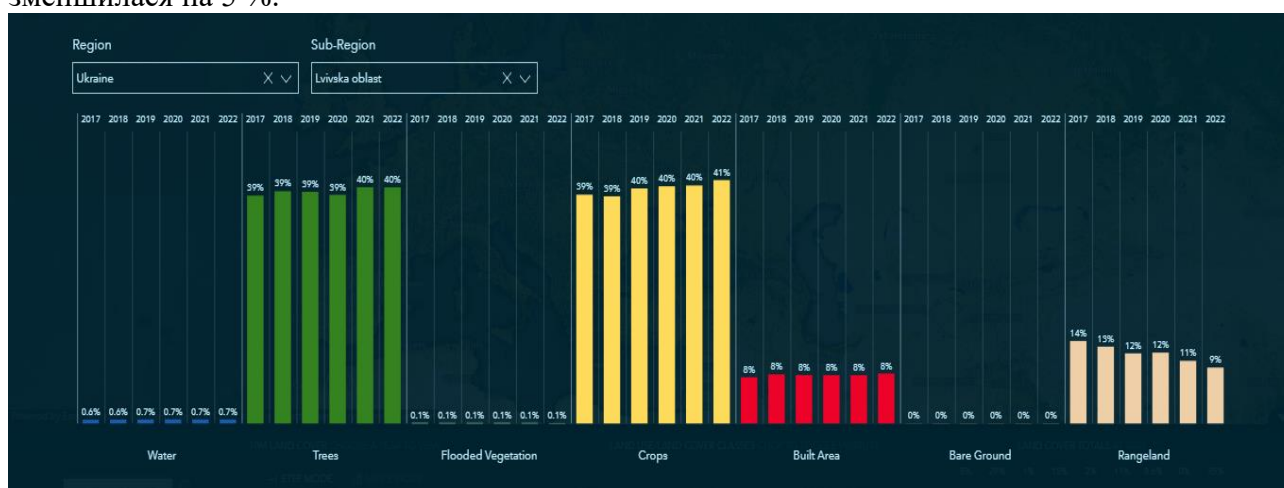

Рис. 3. Статистична діаграма за класами землекористування для Львівської області упродовж 2017-2022 років у веб-додатку Sentinel-2 Land Cover Explorer.

На рис. 4 візуалізовано інтерактивну карту землекористування, на якій відображено результати нормалізованого диференційного вегетаційного індексу (NDVI), згідно з яким темно-зелений колір символізує активну рослинність та підходить для моніторингу її стану, аналізу ґрунтового покриття та здоров'я рослин [4] у порівнянні станом на серпень 2017 та 2022 років. Крім того, доступним є аналіз землекористування на вибір за такими мульти спектральними візуалізаціями та індексами, як Natural Color, Agriculture, Color IR, SWIR та NDMI у залежності від запиту.

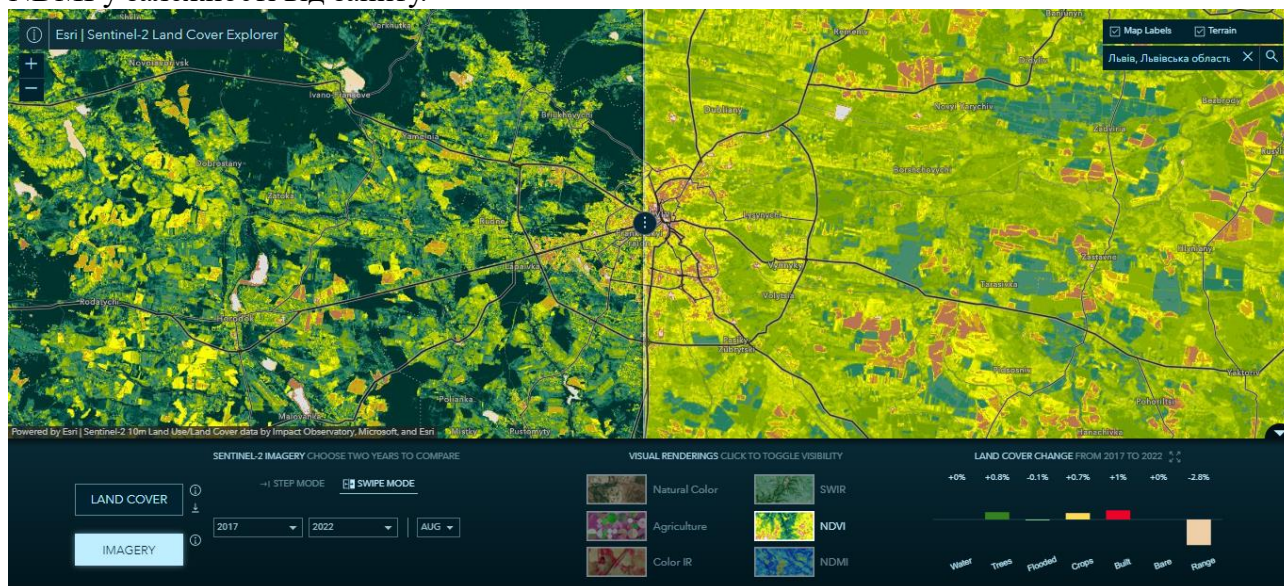

Рис. 4. Аналіз змін нормалізованого диференційного вегетаційного індексу (NDVI) на інтерактивній карті землекористування Львівської області у порівнянні з 2017 та 2022 роками у веб-додатку Sentinel-2 Land Cover Explorer.

Варто зазначити, що геоінформаційна система ArcGIS дає можливість користувачам для швидкого створення та вільного обміну картами. Ці можливості представляє Sentinel-2 Land Cover Explorer – веб-додаток для картографування, створений на основі ArcGIS від компанії Esri, що відображає інтерактивну карту землекористування на основі даних штучного супутника Sentinel-2.

Список використаних джерел

1. ArcGIS Living Atlas of the World. URL: <https://livingatlas.arcgis.com/en/home/>.
2. Global Land Cover Revealed. URL: <https://www.esri.com/arcgis-blog/products/arcgis-living-atlas/imagery/global-land-cover-revealed/>.
3. Sentinel-2 Land Cover Explorer. URL: <https://livingatlas.arcgis.com/landcoverexplorer/#mapCenter=31.203%2C29.941%2C11&mode=step&timeExtent=2017%2C2022&year=2022>.
4. Stupen M., Stupen N., Ryzhok Z., Stupen O. Application of satellite monitoring data for winter cereals growing in the Lviv Region. *Geomatics and Environmental Engineering*. 2020. Vol. 14. № 4. P. 69-80. DOI: 10.7494/geom.2020.14.4.69
5. Stupen R., Ryzhok Z., Stupen N., Stupen O. The method of creating agricultural thematic maps in geoinformation systems using the method of automatic unsupervised classification. 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). (Lviv, 10-12 November 2022). Lviv, 2022. P. 301-304. DOI: 10.1109/CSIT56902.2022.10000510c.

*Світлана Бабушко, д. пед. н., професор, Сергій Попович, к. і. наук, доцент
Національний університет фізичного виховання і спорту України*

ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У МУЗЕЯХ УКРАЇНИ

На сьогодні створення рівних умов доступності й універсальності для всіх верств населення є одним з пріоритетних завдань функціонування цивілізованого суспільства. Однією з таких специфічних категорій населення є особи з інвалідністю, які потребують особливої уваги та турботи з боку держави та суспільства у формі надання різних соціальних послуг, у тому числі й туристичних. Проблема організації та проведення активного й змістовного відпочинку людей з особливими потребами, забезпечення їм рівних можливостей доступу до природних об'єктів, історико-культурних пам'яток і підприємств туристичної інфраструктури є нині надзвичайно важливою.

У туристичній сфері багатьох країн світу відбуваються істотні зміни: до загального туристичного процесу залучаються люди з обмеженими можливостями, а напрацювання спеціалізованих туристичних програм (з урахуванням доступності для цього сегменту туристів) створює рівні умови для реалізації прав кожної особистості на оздоровлення та змістовний відпочинок.

Не є винятком у цьому відношенні й вітчизняна туристична сфера. Туризм для людей з інвалідністю в Україні є відносно новим напрямом діяльності, його соціальне значення зумовлено, зокрема, й тим, що чисельність осіб з різними видами інвалідності невпинно зростає. Передусім, це пов'язано з повномасштабною агресією російської воєнщини, запеклими бойовими діями з армією загарбників, кривавими обстрілами та бомбардуваннями мирних українських міст і сіл. За даними Державної служби статистики України на початку 2023 р. в країні налічувалось понад 2.9 млн осіб з інвалідністю. На жаль, кожен день російського вторгнення збільшує чисельність людей з інвалідністю, насамперед, це воїни Сил оборони України, жінки, діти, літні люди, які потребують спеціальної реабілітації та оздоровлення, у тому числі й засобами туризму. Відтак, вкрай нагальним є створення та впровадження спеціалізованих програм для занять різними видами туризму й адаптування їх до потреб людей з обмеженими можливостями з метою їх абілітації та реабілітації, повернення до повноцінного життя.

Наразі у вітчизняній науковій літературі не існує чіткого визначення поняття «адаптивний туризм». Найчастіше використовують поняття «доступний туризм», «безбар'єрний туризм» чи просто «туризм для людей з інвалідністю» та ін. Усі ці визначення пов'язані з тим, що послуги адаптивного туризму дійсно передбачають створення доступного й безбар'єрного середовища, що включає планування за нормами доступності архітектурних будівель усіх громадських місць, доступність громадського транспорту, усунення бар'єрів пересування та отримання інформації, а основною категорією учасників адаптивного туризму, як правило, є люди з інвалідністю.

Адаптивний туризм в Україні перебуває нині на початковій стадії формування. На жаль, його становленню на сучасному етапі катастрофічно завадили пандемія COVID-19 і повномасштабна російська військова агресія. Однак, попри наявні негативні чинники музеї України продовжують активно впроваджувати екскурсійні послуги для осіб з інвалідністю. Аналіз сайтів українських музеїв дозволив виокремити особливості екскурсійного обслуговування осіб з інвалідністю, зокрема:

у Києві в Національному музеї народної архітектури та побуту України для людей з особливими потребами один день на місяць безкоштовний; екскурсійне обслуговування у складі групи інвалідів, за узгодженням з керівництвом музею, також безкоштовне; інваліди з

порушенням слуху прибувають до музею із сурдоперекладачем; інваліди-«візочники» можуть вільно пересуватись територією заповідника;

у Львівському музеї народної архітектури та побуту особлива категорія людей (діти-сироти, інваліди I групи та супроводжуюча особа, постраждалі внаслідок аварії на ЧАЕС) має можливість відвідування музею безкоштовно; інваліди на візочках мають можливість вільно пересуватись територією музею, потреби в облаштуванні пандусів немає; екскурсійні групи інвалідів з листом від організації, що привозить їх до музею за згодою адміністрації, обслуговується безкоштовно; крім того, музейні працівники проводять пересувні виставки в закладах, де є така категорія людей, як інваліди;

на Кіровоградщині, у Державному музеї-заповіднику І. Карпенка-Карого (Тобілевича) «Хутір Надія» стежини пристосовано для того, щоб проїхати інвалідним візочком, потреби у спеціальних пандусах немає; доторкнутися до минулого, літературної спадщини видатного українського драматурга інваліди I та II групи можуть безкоштовно; екскурсійні групи осіб з інвалідністю обслуговуються також безкоштовно;

у Національному історико-культурному заповіднику «Чигирин» (Черкаська обл.) інваліди I та II групи відвідують заповідник безкоштовно; при адміністративній будівлі та музеях заповідника у 2007 р. збудували пандуси для вільного пересування інвалідів у візочках;

у Кам'янець-Подільському державному історичному музеї-заповіднику (Хмельницька обл.) для інвалідів I та II групи вхід безкоштовний, екскурсійні групи інвалідів за листом від організації, що привозить інвалідів до заповідника, за згодою адміністрації музею обслуговуються безкоштовно;

у Луцькому історико-культурному заповіднику (Волинська обл.), створеному на базі комплексу історико-архітектурних споруд Старого Луцька, до усіх пам'яток заповідника доступ для інвалідів безкоштовний, екскурсійне обслуговування у складі групи інвалідів також безкоштовне, однак люди у візочках не мають можливості потрапити на верхні галереї замку;

у Національному заповіднику «Хортиця» (Запорізька обл.) щороку обслуговувалось екскурсіями понад 400 осіб з обмеженими фізичними можливостями; майже стільки ж інвалідів відвідувало індивідуально Історико-культурний комплекс «Запорозька Січ», розташований поряд з Музеєм історії козацтва [11; 28];

у Харківському художньому музеї з 2018 р. експонати стали доступнішими для людей з інвалідністю: розроблено аудіогіди, розраховані, у тому числі, і на незрячих. Над створенням аудіогідів, якими можуть користуватися незрячі відвідувачі музеїв, працювала команда фестивалю «ІнклюзіОН» та громадського об'єднання «Громадська альтернатива». Харківським художнім музеєм започатковано проведення інклюзивних екскурсій для батьків з дітьми, людей з проблемами слуху та зору: огляд експозиції «Вітчизняне мистецтво XVI–початку XX ст.» проходить з відеогідом жестовою мовою. Художньо-меморіальним музеєм імені І. Ю. Рєпіна підготовлено програму для батьків з дітьми та людей з проблемами слуху (майстер-клас з розпису глиняної іграшки) [39; 105].

Таким чином, адаптивний туризм на сьогодні найактивніше розвивається саме як екскурсійна діяльність у вітчизняних музеях. Серед типових послуг, що пропонуються особам з інвалідністю, є: безкоштовний вхід, пандуси для вільного пересування інвалідів у візочках, відеогіди з жестовою мовою, виїзні пересувні виставки. Соціальну значущість таких ініціатив важко переоцінити, адже завдяки їм відбуваються процеси інтеграції інвалідів у різні сфери суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О., Топалова О. І. Адаптивний туризм: європейський та національний досвід. Часопис соціально-економічної географії. 2021. Вип. 30. С. 24-31.
2. Жеребко І. Можливості впровадження соціальної послуги інклюзивного туризму в Україні. Social Work and Education. 2021. Т. 8. № 2. С. 175-189.

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

З початком війни в Україні змінилось усе і це відчув на собі кожен громадянин країни. Постраждали всі сфери та галузі, в том числі, сектор туризму. Важко уявити, як в таких надскладних умовах можна подорожувати не лише з метою переселення до більш безпечних місць, а й можливості хоч на якийсь час втекти від жахливих реалій, що принесло за собою повномасштабне вторгнення.

Говорити про зовнішній туризм навіть не приходиться з відомих причин. По-перше, у великої кількості громадян зросли витрати та зменшилися доходи. По-друге, військовозобов'язані не мають змоги виїздити за кордон з сім'єю, навіть якщо у них є на це кошти. По-третє, існують складнощі, пов'язані з логістикою. Також не треба очікувати прибуття великої кількості іноземних туристів до того часу, доки в країні не буде безпечно. Так як війна триває, ситуація буде погіршуватися.

Коли держава опинилася в ситуації військового конфлікту, це відобразилося на психологічному та емоційному стані громадян. Через постійний стрес та перебування у стані напруження, страху та відчаю люди як ніколи потребують можливості хоча б у невеличких радощах знайти відраду та тимчасовий спокій. Туристичні подорожі добре цьому сприяють, допомагають на деякий час переорієнтуватися, відпочити фізично та психоемоційно. Це благотворно впливає на здоров'я та працездатність. Адже країна як ніколи потребує сильних та впевнених у завтрашньому дні громадян, готових у майбутньому відбудувати зруйноване.

У перші тижні російського повномасштабного військового вторгнення на територію України всі українці максимально мобілізувалися заради однієї мети – дати відсіч ворогові, при цьому зберігши свої життя. Люди жили на межі своїх можливостей, чим би вони не займалися – на передовій, в інформаційних військах, волонтерили, забезпечували життєдіяльність міст або ж рятували генофонд країни, вивозячи жінок і дітей за кордон. У ті часи соцмережі та новинні ресурси рясніли шокуючими повідомленнями про звірства росіян і особистими трагедіями кожного українця. Тому будь-яке радісне фото на тлі загальнонаціонального горя сприймалося вкрай негативно.

Однак так не може тривати вічно – і про це вже через місяць-півтора війни активно заговорили психологи, всіляко просуваючи ідею, що потрібно продовжувати жити навіть під час війни, дозволяючи собі дрібні радості. Адже тільки так можна зберегти своє психічне здоров'я і продуктивність, щоб потім продовжити забезпечувати надійний тил нашим захисникам на передовій.

Відпочивати під час війни, щоб хоч трохи відновити свої сили і психічне здоров'я, не просто можна, а дуже навіть потрібно. Хоча б заради того, щоб з новими силами приєднатися до боротьби з ворогом. Звісно, при цьому варто враховувати цілу низку нюансів, розуміючи, що ваш відпочинок буде не зовсім таким, як ви звикли, а ще – трошки поваги до почуттів інших людей точно не завадить.

На жаль, вже стає ясно, що війна в Україні не закінчиться так швидко, як нам усім хотілося б, а тому, з наближенням літа, українці починають подумувати про відпочинок. Туризм вирішив розібратися, де можна відпочити, а доречніше сказати "відновити сили", цього року українцям і як це зробити, щоб при цьому нікого не образити і не нарватися на критику.

Навіть в умовах війни туристична галузь продовжує функціонувати. У зв'язку з тим, що з'явилося багато звернень від туроператорів та турагентів з проханням пояснити правила безпеки під час мандрівок країною, ДАРТ публікує інформацію про дозволи і обмеження, які діють під час воєнного стану в центральних та західних регіонах України.

Збираючись у мандрівку, варто дізнатися про наявність укриттів по маршруту вашої подорожі. Туроператором та екскурсоводам теж необхідно формувати маршрути з урахуванням розташування бомбосховищ, бо це відповідальність за людські життя. Хочемо наголосити, якщо ви плануєте відпустку або хочете відвідати туристичні локації, перед візитом потрібно уточнити графік роботи об'єкту. Також просимо при плануванні туристичних мандрівок враховувати те, що з метою підтримання правопорядку на території областей діє комендантська година. Як правило, вона триває з 23.00 поточної доби до 05.00 наступної доби.

Відпочинок українців влітку 2023 року буде кардинально відрізнятися від попередніх років. З одного боку, стримують обмеження під час воєнного стану. З іншого — людей не тягне на адреналінові види спорту, перевагу надають тихій відпустці, бажано за невеликі кошти.

Головна ж перевага в такому відпочинку – тиша і спокій, можливість пожити хоч кілька днів без постійних загроз ракетних обстрілів і сигналів тривоги, адже, на жаль, на даний момент повністю безпечних в Україні місць немає.

Більшість українців, які все ж зможуть викроїти трохи часу для відновлення сил в умовах війни, найімовірніше, відправляться на відпочинок в Україні. При цьому звична для українців географія літнього відпочинку все ж зміниться.

На жаль, цього року, як і минулого, українці залишаться без літнього морського відпочинку на Чорному та Азовському морях, адже частина півдня України, на даний момент під російською окупацією, а навколо решти – ведуться активні бойові дії. І навіть якщо ці території вдасться повернути повністю під контроль України, а активні бойові дії припиняться – через мінування берегової лінії перебувати там все ще буде небезпечно.

Туризм в класичному його розумінні – майже на паузі. Навіть у локаціях, де готелі заповнені. Бо ж не треба плутати туриста і тимчасово переміщених осіб. Які виїхали вимушено, часто – втративши домівки, рятуючи себе та родини. Та й навіть родини, які повезли діток на пару тижнів якомога далі від сирен і ночівлі в коридорі чи сховищі – хіба то туристи?

Так, ці люди живуть у готелях, харчуються в ресторанах, платять здебільшого туристичний збір. І підтримують готельну сферу, інколи дозволяють власникам заробляти за весняний сезон більше, аніж за увесь попередній рік.

Про курортний сезон багато не скажеш, окрім того, що війна його на 90% зруйнувала. Значна частина морського узбережжя тимчасово окупована ворогом. А там, де є доступ до моря, є ризик обстрілів та мін. І хоч деякі власники готелів на узбережжі моря обіцяють відкриття чи вже відкрили двері для гостей, в порівнянні з мирним часом кількість відпочивальників мізерна.

Як варіант, можна зробити вибір на користь менш розкручених напрямків, які раніше ви обходили стороною, зосередившись на "зеленому" або оздоровчому туризмі.

Можна поїхати посподіти в горах в затишній хатині, розбавляючи своє дозвілля пішими походами та іншими активностями/пасивностями на свіжому повітрі. Насправді, крім розкручених Буковеля, Яремче, Пилипча або Ворохти, де можуть бути проблеми з наявністю вільних місць, по всій карпатській і прикарпатській частині України повно інших населених пунктів, головне тільки поставитися метою їх знайти.

За даними туроператорів, спостерігається тенденція пошуку не гамірливих місць з орендою будиночків на 1 - 2 місяці, бажано з водою та чудовим краєвидом. Люди винаймають садиби в Карпатах або невеликі котеджі.

"На Закарпатті найкраще людям "зайшли" саме природні локації. Похід по Боржаві, шум водоспаду Шипіт, краєвиди на гори та полонини.

Дуже подобаються парки, де багато квітів, яскраві кольори – все те, що дозволяє перезавантажитись. Адже тільки природа лікує душі.

У Тернопільській області є Національний природний парк – Кременецькі гори. Там можна походити по екологічних стежках, взяти екскурсію. Також там працюють веломаршрути, даються на прокат велосипеди.

Можна відвідувати ботанічні й зоологічні локації: заповідники, зоопарки, заказники, зокрема, Галицький національний природний парк, Рівненський зоопарк, Карпатський біосферний заповідник тощо. Милуватися цвітінням рододендронів у горах можна у Горганах, на Свидовці (у масиві Близниці), Черногорі та Мармаросах. Одним із безпечних варіантів екотуризму є відвідування печер. Наприклад, серед тернопільських природних пам'яток знаковими є печери Оптимістична і Млинки. "Це такі природні пам'ятки, де людина відчуває себе в лоні природи, адже маршрути там не освітлені. Треба використовувати додаткове світло.

Список використаних джерел

1. http://zelena.org.ua/sites/default/files/posibnyk_inklyuzyvnyy_turyzm.pdf
2. https://mfknukim.mk.ua/images/konferentsii/turyzm_2015_2.pdf

*Олена Воскресенська, к. т. н., старший викладач, Вероніка Олійникова, студент
Одеський національний технологічний університет*

ЗАГАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ТУРИЗМУ ТА ВПЛИВ ЕПІДЕМІЇ COVID-19 І ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЇ

Туризм є однією з провідних та найбільш розвиваються галузей економіки та за швидкі темпи він визнаний економічним феноменом сторіччя. Швидкому його розвитку сприяє розширення політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між державами і народами світу. Масовий розвиток туризму дозволяє мільйонам людей розширити свій кругозір, познайомитися з визначними пам'ятками, культурою, традиціями тієї чи іншої країни.

У багатьох країнах туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, активізації зовнішньоторговельного балансу, створення додаткових робочих місць та забезпечення зайнятості населення, має великий вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, виробництво товарів народного споживання, тобто, виступає своєрідним стабілізатором соціально-економічного розвитку. Щоб досягти успіху в туристичному бізнесі необхідно добре знання міжнародних правових норм і правил, практики туристського менеджменту і маркетингу, перш за все, потрібна професійна, заснована на потребах споживача туристських послуг організація виробництва і реалізації туристського продукту, потрібна повна і всебічна поінформованість виробника туристичних послуг щодо всього того, що стосується клієнта, як споживача цих самих послуг.

Італія є однією з найдавніших в історії країн і в той же час це молода держава, що з'явилася на політичній карті лише трохи більше ста років тому після остаточного об'єднання у 1871 р. з існуючих раніше на її території окремих герцогств і королівств. Нині це високорозвинена держава, яка входить до «Великої сімки». Образ Італії сильно змінилося за останнє сторіччя. Тепер Італія має першокласну туристичну інфраструктуру і стабільну клієнтуру – жителів Північно-Західної Європи.

Італія розташована на півдні Європи, у басейні Середземного моря. Площа країни – 301,3 тис. км². Її територія складається із трьох географічно окреслених частин – материкової, куди входить Падуанська низовина і схили Альпійської гірської дуги; Апеннінського півострова, що розташований між Адріатичним і Тірренським морями; островів Сицилія, Сардинія та ін

Вплив епідемії COVID-19 туризм в Італії

Епідемія COVID-19 сильно позначилася на шопінг-туризм в Італії. Країна відчула вплив пандемії на своїй економіці та туристичній індустрії. У Італії пандемія спричинила значний

спад в туризмі, включаючи шопінг-туризм. З метою зменшення поширення вірусу, уряд Італії ввів карантинні заходи, що призвело до тимчасового закриття магазинів та торгових центрів. У 2020 році туризм в Італії скоротився на 63% порівняно з попереднім роком, а дохід від туризму скоротився на 60%. Торговельні центри та магазини відкрилися з певними обмеженнями, такими як обмеження кількості клієнтів, дистанційність та використання масок, що вплинуло на кількість відвідувачів та обсяг продажів. У квітні 2020 року виробництво модної продукції (текстиль, одяг, взуття та аксесуари зі шкіри) скоротилося приблизно на 81%, а продажі через традиційні канали продажів (виключаючи електронну комерцію) знизилися на 83% порівняно з квітнем 2019 року. Італійська мода система також постраждала від перерви у шопінг-туризмі, який у 2019 році торкнувся близько 14% міжнародних туристів у 2019 році. Однак у 2021 році посиленні обмеження в Італії діяли з 15 березня по 6 квітня, під час яких були закриті ресторани. 10 з 20 регіонів країни виявилися в «червоному» рівні, де ввели жорсткі обмеження – в цю зону, зокрема, потрапили Рим і Мілан. У «червоних» регіонах люди могли виходити з дому тільки в разі, якщо необхідно їхати на роботу або через погіршення стану здоров'я. Ресторани, бари (втім, вони могли працювати на доставку), спортзали, салони краси, школи і магазини, які продають товари не першої необхідності були закриті, Також заборонялося виїжджати за межі «червоного» регіону.

Під час пандемії значно зріс інтерес до онлайн-покупок. Процес безконтактних покупок зробив електронну комерцію першим вибором для людей під час покупок; У зв'язку з бумом онлайн-покупок багато продавців вирішили запуснути рекламну діяльність через платформи соціальних мереж для просування брендів та збільшення продажів за рахунок заохочення споживачів пересилати інформацію та запрошувати онлайн-друзів. Сабаноглу стверджує, що в Італії річний приріст обороту електронної комерції у першому кварталі 2020 року становив 20%.

Загалом, епідемія COVID-19 сильно вплинула на шопінг-туризм у Італії та Україні, спричинивши значні складнощі для туристичної індустрії та економіки країн. Однак, існує попит на шопінг-туризм у цих країнах, і з початком послаблення карантинних заходів та введення вакцинаційних паспортів, кількість туристів, які знову відвідують магазини та торгові центри, поступово зростає. У той же час, шопінг-туризм може бути наступною галуззю, яка зазнає значних змін у світі після пандемії COVID-19. Туристи можуть бути більш уважними до гігієни та безпеки в магазинах та торгових центрах, а також можуть більше користуватися онлайн-шопінгом та електронними платіжними системами.

Вплив війни в Україні на шопінг туризму в Італії

Чим довше триває війна в Україні, тим більше від неї страждає Європа. Про це свідчать висновки Європейської туристичної комісії (ЄТК), експерти якої вважають, що російська агресія не тільки створює суттєві перепони відновленню туристичної галузі континенту після пандемії, а й спонукає туристів розглядати альтернативні туристичні напрямки до інших країн.

Не секрет, що європейський туристичний ринок багато років поспіль був орієнтованим на російських туристів. Однак цього року через війну в Україні та відповідні санкції проти країни-агресора Європі доведеться забути про заможних туристів із росії. Найближчим часом більшість опитаних росіян (60%) не планують виїжджати за межі СНД, 20% мають плани подорожувати, але не в Європу.

Загалом, війна в Україні має обмежений вплив на шопінг туризм в Італії, але він може бути відчутним у деяких аспектах. Так основним впливом є:

- зменшення російських туристів через санкції;
- зменшення платоспроможності українських громадян, які є в Італії у статусі біженців;
- збільшення цін через ускладнення економічної ситуації в світі пов'язаної з війною в Україні;

Війна в Україні має певний вплив на шопінг туризм в Італії. Італія - це популярна країна для шопінг туризму, оскільки вона відома своїми високоякісними товарами та лімітованими колекціями, що привертає туристів з усього світу.

Проблеми з якими стикається індустрія туризму та гостинності можна більш чітко обумовити дивлячись на роботу туристичних підприємств.

1. Нестача достатньо кваліфікованих співробітників (не у всіх співпрацівників є фахова освіта, тож в деяких питаннях їх не можна вважати достатньо професійними та здатними надати найпродуктивнішу консультацію клієнту)

2. Висока плинність співробітників (що створює необхідність постійно навчати новачків та витрати час на тренінги)

3. Неповна зайнятість співробітників у фірмі (багато хто працює тільки у форматі part-time)

4. Недостатньо висока заробітна плата, що демотивує робітників, а це впливає на їх роботу з клієнтами.

5. Велика частка годин відпрацьованих у неробочий час (тому що, в основному, з клієнтами постійно потрібно бути на зв'язку, тож, співробітники не встигають достатньо добре відпочити - відповідно час проведений в офісі не є достатньо продуктивним)

6. Нехтування оновленими платформами для ведення бази даних (yclient)

7. Обмежена кількість турів та локацій. Більшість навіть найвідоміших турагенцій у своїх програмах використовують щось стандартне та «гучне». Проте, наскільки б не був цікавий тур – клієнт завжди хоче чогось нового та незвичайного. І, якщо він не отримає бажаного, є неабиякий ризик, що він знайде свою мрію у конкурентів.

8. Недоцільна цінова політика. Ціни змінюються у квадратному гніздовому порядку, не піддаючись ні логіці, ні курсу валют.

9. Відсутність маркетингової служби або, бодай, достатньо кваліфікованого маркетолога.

10. Відсутність продвинутого користування провідними соцмережами (Instagram, Facebook, Twitter та ін.) Багато туристичних підприємств більш покладаються на «сарофанне радіо», дотримуючись старих звичок.

Таку зневагу соц. платформами у 21 сторіччі можна вважати злочином проти прогресу. Така політика у рекламі зовсім не сприяє підвищенню популярності фірми та залученню не тільки нових клієнтів, а й інвесторів, адже зараз без розвинутою сторінки неможливо достатньо ефективно просувати жоден бізнес.

Список використаних джерел

1. Чир Н.В., Фірге Р.А. Аналіз ринку туристичних послуг Італії. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. 2015. С. 227-228.

2. Undergraduate tourism and Hospitality Students Attitudes Toward a Career in the Industry: A Preliminary Investigation Режим доступу до ресурсу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15313220802410112>

3. The Use of Social Media and Its Impact on Shopping Behavior of Slovak and Italian Consumers during COVID-19 Pandemic URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/4/1710>

4. Чир Н.В., Фірге Р.А. Аналіз ринку туристичних послуг Італії. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. 2015. С. 227-228.

1. Як війна в Україні вплинула на європейський туризм? URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/yak-viyna-v-ukrayini-vplinu-la-na-ievropeyskiy-turizm>

ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН

У сучасному світі люди відчують потребу пізнавати нове, включаючи різні культури, бачити нові й незвичайні речі, які можуть викликати сильні почуття без шкоди для здоров'я відвідувачів, їх моралі та суспільної користі. До таких подорожей входять тури Україною. Активний розвиток на початку ХХІ ст. набуває зелений (сільський) туризм, коли туристи відчують потребу відпочити від промислових центрів, що в свою чергу стимулює соціально-економічний розвиток у сільській місцевості. Завдяки цим потребам вдавалося поєднувати сімейний та дитячий туризм, пізнавальний та оздоровчий туризм.

Та, на жаль, війна Росії проти України змусила багатьох людей подумати, що іноземці ще довго до нас не завітають. Однак у світі є багато прикладів, коли країни після масштабних конфліктів швидко відновлювалися і знову зустрічали гостей.

Варто відзначити, що нині сфера туризму визначається певними особливостями: туристичний бізнес більш зосереджений на волонтерстві та перетворенні туристичних хабів на гуманітарні чи волонтерські штаби; на туристичному маршруті повинні бути передбачені бомбосховища чи інші захисні споруди; повинні бути мінімізовані маршрути довкола важливих державних і військових об'єктів, які можуть стати мішенями ракетно-бомбових ударів російського агресора; пляжні та пішохідні тури неможливі через триваючі військові дії й наявність мінних полів, розмінування яких, за прогнозами, триватиме кілька років після закінчення війни[1].

Наслідки війни спричиняють глибокі зміни у туристичній «схемі» різних країн. Створюється нова спадщина, коли постконфліктний «туризм пам'яті» поєднується з іншими сферами культурного туризму.

Однією з країн, у якій розцвів туризм після війни, стала Хорватія. Він практично припинився в 1990-х роках під час війни. Однак розвиток рейсів бюджетних авіаліній, дешеве житло, відкриття пляжів і запуск круїзних маршрутів допомогли розвивати туризм пізніше, вже у 2000-і рр.. У країну поступово стали надходити іноземні інвестиції, а держава почала займатися поширенням туристичних напрямків за кордоном. Наприклад, у 2017 році тільки з січня по серпень того ж року країна зустріла 15 мільйонів туристів. Також країною зацікавилися великі круїзні компанії, послугами яких користувалися вимогливі платоспроможні туристи, що дало змогу відновитися з руїн та підняти туризм на міжнародний рівень[3].

Кіпр за своїх часів теж зазнав значущих ударів війни, та вже у 2018 році курортний острів отримав рекордну кількість туристів – 3,8 млн. при населенні в 1,22 млн. жителів. Доля туризму в економіці країни складає близько 18%. У 2021 році приріст турпотoku в пікові місяці складав до 300% порівняно із 2020 роком.

Кіпр відомий відмінною туристичною інфраструктурою та великою кількістю пляжів з «Блакитним прапором». У 1960 році Кіпр став незалежною від Великобританії державою. У наступні роки на острові точився міжетнічний конфлікт між грецькими та турецькими громадами. У 1964 році там розмістився миротворчий контингент ООН і була проведена демаркаційна лінія.

У 1975 році Кіпр остаточно був поділений на південну грецьку частину та північну — турецьку. Взаємне переселення греко-кіпріотів та турко-кіпріотів відбувалося під контролем миротворців ООН[3]. У 2004 році південна частина острова була прийнята в ЄС. Самопроголошену у 1983 році Турецьку Республіку Північного Кіпру підтримує Туреччина.

Серед вище перелічених країн велику увагу заслуговує Ізраїль, адже країна продовжує жити у стані війни із Палестиною. Ізраїльсько-Палестинський конфлікт триває десятиліттями

– за спірні території. У 1947 році ООН проголосувала за розділення Палестини на окремі єврейську та арабську держави, а Єрусалим визнали міжнародним містом. У 1948 році була створена держава Ізраїль, яку не визнала арабська сторона[3]. Навіть, знаючи про те, що в країні триває війна, іноземні туристи охоче їдуть до Ізраїлю: гуляти вулицями давнього біблійного Єрусалиму, куштувати традиційні страви у Тель-Авіві або відновлюватися на курортах Мертвого моря.

Виникає логічне запитання в контексті нинішніх подій в Україні: чи можливий туризм під час війни, але представники туріндустрії наводять приклади Ізраїлю, Чорногорії, Румунії, Грузії й інших країн, відродження і становлення в яких цієї галузі розпочалося або під час військових дій, або після їх закінчення. Нинішню увагу до України з боку практично усього світу теж можна використати з користю: давати інформацію про нашу історію та культуру, а не тільки про бойові дії.

За час війни Росії проти України більш ніж 10 млн. українців змушені були виїхати з рідних місць і покинути свої домівки. З них понад 4 млн. ос. виїхало за кордон. Звісно, подорожі по країні з метою туризму зведені до нуля.

Україна експерт з туризму та засновниця туристичних проєктів, то ж як зміниться туризм в Україні після завершення війни, можна тільки припускати. Відбуватиметься занурення в інші культури та перебування за кордоном істотно вплине на українців.

По-перше, люди, які раніше не так часто подорожували, були змушені переїхати. Хтось – вперше у житті. Серед цих людей – значна частина тих, які ніколи не були в іншій країні.

Ще до війни часто говорили про те, що багато українців бояться подорожувати. До основних причин можна віднести незнання мови, невпевненість і страх перебування в іншій державі, небажання взагалі виїжджати за межі своєї батьківщини, а також перешкодою для подорожей часто вважається похилий вік. Однак через обставини ці відмовки не працюють. Якщо людина рятується від бойових дій та вкрай кризової ситуації, потреба пристосовуватися до нових правил та умов стає, у прямому сенсі, життєво важливою. А інтеграція в інше середовище так чи інакше передбачає занурення у побут, вивчення мови, традицій.

Гуляючи новими для себе містами, українці вдивляються в нові архітектурні форми, проходять нетиповими для України вуличками, куштують відмінну від української кухню, споглядають визначні пам'ятки мистецтва та культури, спостерігають за іноземцями. Такі дії розширюють світогляд і розуміння «себе» у світі, внутрішньо збагачують. І це збільшує шанси на те, що після повернення в Україну люди будуть більш вимогливими, маючи порівняння з іншими країнами[2].

Серед тих, хто виїхав за кордон, дуже багато дітей. Вони, зазвичай, швидко адаптуються до нових умов і гармонійно інтегрують у своє життя новий досвід, який вони зможуть вкласти у новітнє життя українців. Це, безумовно, вплине на їх подальший життєвий досвід, на особистий вибір, на смаки. І ці діти хочуть вивчати рідну країну. Вони будуть прагнути подорожувати, збагачувати та удосконалювати Україну.

Багато українців ледь не вперше завдяки війні дізналися про такі міста як Чорнобаївка, Бахмут, міста-героїв входять у нашу історію і розширюють внутрішній туризм після війни.

Війна спустошила сферу туризму, порушила фінансові, енергетичні та продовольчі ринки, спричинила шалену інфляцію по всьому світу. Туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився. З огляду на такі тенденції питання відновлення туризму, зокрема у повоєнний період, є особливо актуальним в умовах сьогодення.

Український туризм зараз втрачає значні кошти. Перш за все, це пов'язано зі зменшенням загальної кількості туристів. Наразі Україна повністю позбавлена іноземних туристів, у 2020 році їх кількість досягла близько 4 мільйонів, з яких близько 90 тисяч скористалися послугами українських турфірм. 13 із 24-ти областей України майже повністю припинили діяльність туристичних підприємств [3].

Чим довше затягнеться війна в Україні, тим більше страждатиме Європа. Такі прогнози засвідчують висновки Європейської туристичної комісії (ЄТК) [4]. Вважається, що російська

агресія не лише стала серйозною перешкодою для відновлення туристичної індустрії континенту після пандемії, а й спонукає туристів розглядати альтернативні напрямки інших країн. Мандрівники зі США, Канади, Китаю, Японії та Бразилії значно скоротять свою присутність на європейському континенті цього року, згідно з аналізом шести найперспективніших іноземних туристичних ринків для Європи. Основними причинами є небезпека та подорожчання житла [3].

Під час війни на карті країни з'явилося безліч міст та громад, які незламно і героїчно чинили спротив агресору. Маріуполь, Гостомель, Херсон, Бахмут – тепер це міста-героїв. Ними вже зараз пишаються ті, хто там ніколи не був. Війна змінить мандрівки Україною після перемоги над ворогом. Українські туристські принади популяризуватимуть у світі. Україна стає все цікавішою для іноземних туристів і це збільшить не тільки внутрішні потоки, а й може спричинити туристичний «бум» в Україні для майбутнього туристичної галузі.

Перспективи розвитку туризму в Україні після війни включають наступне [5]:

– збільшити частку туристів можна завдяки досвіду країн, які пережили війну, оскільки у багатьох туристів виникає великий інтерес до місць, які стали пам'ятними маршрутами та повоєнними символічними місцями. Освітній туризм може бути актуальним для того, щоб «побувати і побачити на власні очі» лихоліття, які відбувалися в Маріуполі, Бучі, Ірпені, Харкові та інших містах і селах після війни. Ще одним важливим напрямком відновлення українських туристичних зон, особливо прибережних територій, є розмінування прибережних туристичних територій. Могутня енергія українського народу врешті буде направлена на розвиток наших міст, і водночас залишаться руйнування як згадка про війну. Все це формує наше майбутнє та наблизить повернення до ще кращого життя.

Отже, перспективними напрямками повоєнного відновлення сфери туризму в Україні є розвиток воєнного, спортивного, ділового, освітнього, зеленого туризму; забезпечення тісної співпраці між країнами у напрямку взаємопідтримки туристичної діяльності. Також у контексті відбудови сфери туризму в Україні варто опиратись на досвід інших країн, які ефективно відбудували індустрію туризму після кризових ситуацій, в тому числі війн.

Список використаних джерел

1. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці : Технодрук, 2022. С. 337–341.
2. <https://life.nv.ua/ukr/blogs/yak-rozvivatimetsya-ukrajina-pislya-viyni-maybutnye-turizm-50229752.html>
3. <https://www.tourism.gov.ua/blog/yak-viyna-vukrayini-vplinula-na-ievropeyskiy-turizm>
4. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>
5. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view>

*Svitlana Zaika, Ph.D. economy sciences, professor,
Lilia Kharchevnikova, Ph.D. economy sciences, associate professor, Olena Zaika, assistant
State Biotechnological University*

INNOVATIVE MARKETING TECHNOLOGIES IN THE MICE INDUSTRY

The MICE industry is an important component of the business sphere that provides enterprises with opportunities to organize meetings, conferences, seminars, and other events aimed at improving business efficiency and increasing employee motivation. Despite the challenges and complex modern conditions for the development of tourism in general and the MICE industry in particular, the role and importance of this area for the economy cannot be overstated [1]. The

tourism industry enables cities, regions, and ultimately, the entire country to effectively boost their budgets. This industry attracts investments to the country, creates jobs in the field of tourism and in all related industries, due to the consumption by tourists of a wide range of services and goods [2].

With increasing technological capabilities and changing consumer demands, the MICE industry requires innovative marketing technologies to help businesses ensure the success of their events. Marketing is an essential component of any enterprise that offers goods and services, and tourism enterprises are no exception. Innovative marketing technologies are a crucial element of business development and can assist MICE companies in increasing their market share, building customer loyalty, and increasing profits.

In the MICE industry, innovative marketing technologies can be aimed at improving consumer relations processes, ensuring the comfort and safety of guests, and ensuring the development of new products and services [3]. Technologies such as digital marketing, customer relationship marketing, and innovation marketing can be used to achieve these objectives.

Digital marketing involves the use of digital technologies to promote a brand, product, or service. Digital channels such as social media, email, search engines, websites, mobile applications, and others enable businesses in the MICE industry to quickly and efficiently connect with their customers. Digital marketing may also include the use of data analytics to study consumer behavior and improve the effectiveness of marketing campaigns.

Marketing relations with consumers involve creating and maintaining mutually beneficial relationships between enterprises and their customers. This technology may include creating loyalty programs, providing excellent customer service, resolving customer problems, and utilizing communication channels to interact with consumers.

Innovation marketing involves creating and developing new ideas, products, or services to ensure the competitiveness of enterprises in the MICE industry. This technology may include market research and analysis, product or service development, and the implementation of new solutions to improve business performance.

The main new marketing technologies used in the MICE industry today are:

- Digitalization involves using digital technologies and the internet to improve the tourist experience. This process includes using various digital solutions such as mobile applications, online booking platforms, social media, and virtual tourism, where tourists can explore new places using virtual reality and other digital tools to determine their preferences. Light and interactive installations are popular trends that blur the line between real and virtual, and various holographic installations and 3D displays will be in demand in the near future.

- Telepresence is becoming more popular as globalization intensifies. Hybrid events mean events in which some participants are a thousand kilometers away but can actively follow the performances and even participate in the discussion in real-time. Telepresence robots are controlled by signals sent to a computer, enabling remote participants to move around the room and communicate with individual colleagues during breaks or when working in groups.

- Virtual reality and robotics are of great interest to many enterprises in the MICE industry. Visual ways of perceiving information are often more attractive than purely textual ways. Virtual and augmented reality technologies, widely used in various areas of the MICE industry, are gaining popularity from entertainment to scientific purposes.

It should also be noted that there is a possibility of using 3D printers, which can be used to print any product, as well as the use of drones, which allow recording of business events on video cameras from above.

The influence of virtual and augmented reality software on the MICE industry is still relatively small, but it is increasing every year. The global virtual reality market is expected to grow to \$44.7 billion by 2024 [4].

- AI, chatbots, and multi-channel delivery services are an indispensable trio for new technology brands in the MICE industry of the 21st century. The advantage of using these technologies is that while algorithms can scan large volumes of information and extract the data they need, AI tools can apply predictive analytics algorithms to identify patterns in these data sets. This allows travel

companies to create micro-targeted marketing campaigns that have a higher probability of generating high ROI. Analyzing past online and offline customer behavior can help travel businesses choose the most effective ways and channels to use in the future, allowing travel brands to create added value for customers through personalized offers based on their preferences.

Soon, the impact of such technologies on the MICE industry will be significant, and they will become the only mediators between travelers and service providers. For users who already have existing relationships with offline agents, the travel business can also offer the necessary technological support, thereby improving customer service. In the new digital era, AI works in tandem with human emotions and intelligence to offer a convenient customer experience across both online and offline channels. This approach leads to increased efficiency, productivity, and a deeper understanding of services. Machines also help advance components like marketing to optimize the entire travel process by focusing on what customers want.

- Interior video mapping is the creation of an interactive virtual environment using digital media. Instead of projecting images on a screen, digital photos and videos, 3D animation, and other audiovisual elements surround the user, immersing them in a simulated space. Interactive digital images can also be used as tools for actions and interfaces for communication and interaction [5].

B. Ekim notes that the main goal of video mapping is to create a physical illusion of an image by combining audiovisual elements [6]. Video mapping projects are commonly used in presentations, corporate events, concerts, and exhibitions.

- An interactive creative workshop is an example of creative use in the MICE industry that is a popular tool for teamwork, learning, and strengthening ties between employees. During a corporate tour, businesses can organize an interactive creative workshop where participants can learn to create something new, such as culinary dishes, folk crafts, or art. This allows participants to have fun, enjoy new experiences, stimulate creativity and teamwork, and create an informal atmosphere that helps strengthen ties between employees. Participants can share ideas and help each other, promoting teamwork.

Moreover, an interactive creative workshop can be a great way for a business to attract customers' attention and create a favorable impression of the brand. For example, if a company organizes an interactive creative workshop for customers, it can demonstrate its ability to innovate and attract customers to interaction and cooperation.

An interactive creative workshop can be organized in various formats, including online and live meeting formats. In a virtual format, participants can join the workshop from anywhere using any device with Internet access, allowing for a broader range of participants and reducing organization costs.

The MICE industry has undergone significant changes in recent years. The digital component, which initially began as a necessity, has become a crucial part of business processes, playing a significant role in the industry. Event planning by clients without leaving their homes or offices is becoming increasingly relevant, making the optimal set of marketing tools and available functionality more important than ever.

Therefore, innovative marketing technologies are essential tools for enterprises in the MICE industry. They allow for increased effectiveness of marketing strategies and provide a competitive advantage in the market.

literature

1. Zaika S.O. Business tourism industry: evolution and principles of organization. Modern Issues of Physical Education, Sports, Tourism-Local History, and Physical Culture, and Recreation Work. Monograph. Scientific editors: Nataliia Khlus and Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2023. P. 5-45.

2. Радіонова, О. і Бражник, Н. (2021) «Аналіз розвитку ділового туризму в Харківській області», *Економіка та суспільство*, (32). DOI: 10.32782/2524-0072/2021-32-109.

3. Zaika S.O., Kharchevnikova L.S. The role of innovations in the development of tourism. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи: матеріали І

Міжнар. наук.-практ. конф. (3-4 листопада 2022 р.). Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2022. С. 76-78.

4. EasyJet offers customers new 3D augmented reality hand luggage scanning feature [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 76 <https://mediacentre.easyjet.com/story/9939/easyjet-offers-customers-new-3daugmented-reality-hand-luggage-scanning-feature>.

5. Гладчук М. Ю. Інтерактивність та динамічність сучасних об'єктів-трансформерів в контексті художньо-образного підходу до формотворення. Art and Design. 2021. № 2 (14). С. 105-117. URL: <https://jrn.knutd.edu.ua/index.php/artdes/article/view/847/878>.

6. Ekim B. A video projection mapping conceptual design and application: YEKPARE. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC. 2011. Vol. 1, Is. 1. URL: Art and Design №2, 2022 науковий фаховий журнал Мистецтвознавство. Технічні науки. 38 <https://www.researchgate.net/publication/3149273>.

*Наталія Рунчева, д. е. н., доцент, Дарія Дегтярьова, студентка
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ

До основних геополітичних факторів, які безпосередньо впливають на динаміку та розподіл туристичних потоків, відносяться наступні.

– Політичні перевороти. Вплив політичних переворотів на туристичні потоки найкраще видно на Близькому Сході. У 1990-х і 2000-х роках Єгипет, Туніс і Марокко стали популярними туристичними напрямками. Позитивну динаміку розвитку туризму в цих країнах порушили бурхливі події «арабської весни», яка почалася з революції 2011 року та зміни політичної системи в Тунісі, а згодом охопила низку країн Близького Сходу та Північної Африки. Найбільших втрат зазнав Єгипет. Приплив туристів до цих країн у 2010-2014 роках скоротився на 31,5%.

– Терористичні атаки. У цьому сенсі туризм є найбільш привабливим явищем, яке використовується як інструмент політичного впливу. Аналіз наукової літератури показує, що саме туризм дозволяє терористам досягати своїх цілей – розголосу, економічного розрухи, ідеологічного протистояння з туризмом. Парадоксально, але вже при першому зближенні туризму і тероризму можна помітити деякі спільні риси. Обидва явища перетинають національні кордони, залучають громадян різних країн і використовують подорожі та комунікаційні технології. Терористи можуть почуватися комфортно в туристичному середовищі. Спалахи насильства та релігійного екстремізму регулярно відбуваються в різних туристичних країнах світу: Єгипті, Ізраїлі, Індії, Кенії, ПАР, Перу, Туреччині, Ямайці та ін. Іноземні туристи, гарантовано привернуть увагу світових ЗМІ, завдяки чому терористичний акт набуває глобального масштабу.

– Військовий конфлікт. Саме збройні конфлікти можуть змінити структуру туристичних потоків у світовому масштабі, призвести до колапсу туристичної галузі, втрати рекреаційного потенціалу та знищення цілих міст та історично привабливих пам'яток. Як приклад, конфлікт у Боснії та Герцеговині, який тривав з 1992 по 1995 рік. За офіційними даними, з 1995 р. приріст припливу туристів в країну становить 24% на рік. Подібна ситуація була в Хорватії, Чорногорії та Сербії, де туризм практично припинився під час війни у 20 столітті. Також під час війни була знищена туристична індустрія – в Алжирі, Лівані, Північній Ірландії, Сирії. У 2014 році Україна зазнала великих втрат, а саме окупації Криму, на який припадає близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу, та військових подій на сході України. Наразі наступ Росії на Україну не лише вплинув на загальний імідж країни та скоротив в'їзний туризм до мінімуму, а й спричинив радикальні зміни в структурі міжнародного туризму [1].

Важливим геополітичним чинником, який може суттєво вплинути не лише на розвиток туристичної галузі, а й на економіку цілих регіонів, є виникнення та поширення епідемій

небезпечних захворювань. Пандемія СНІДу разом з іншими природними та соціально-економічними чинниками унеможливує активізацію розвитку міжнародного туризму в багатьох країнах Африканського континенту. Поширення SARS (коронавірусу) вже завдало мільярдні збитки індустрії туризму Канади, Китаю, Тайваню, Сінгапуру та всього регіону Південно-Східної Азії.

Взаємозв'язок геополітики, екології та туризму є одним із вирішальних моментів глобального розвитку туристичного простору та розвитку туристичної індустрії та самої глобалізації. З одного боку, транснаціональні корпорації захоплюють природні системи екологічно сприятливих країн, що часто призводить до деградації чутливих екосистем.

З іншого – численні техногенні аварії і катастрофи в районах традиційного відпочинку, інтегрованих у світову індустрію туризму, виводять їх із рангу популярних і створюють низку проблем на шляху подальшого розвитку. Таким чином, екологічна ситуація стає важливим геополітичним чинником, від якого залежить розвиток не лише індустрії туризму, а й усіх світогосподарських процесів [2].

Отже, наявна необхідність дієвого розвитку правил та механізмів суспільної взаємодії як інституційного забезпечення функціонування кожної сфери соціуму, туристичної, зокрема. А нові можливості сьогодення надають підґрунття для її розгортання в умовах надання Україні статусу кандидата до вступу в ЄС.

Список використаних джерел

1. Башак М. М. (2022). Вплив геополітичної нестабільності на розвиток туризму. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*, (5), 5-12. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/tourism/article/view/1117/1054>
2. Геополітичні чинники розвитку міжнародного туризму. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5243/%D0%86.%20%D0%92.%20%D0%A1%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

*Наталія Добрянська, д.е.н., професор, Ганна Саркісян, д.е.н., професор,
В'ячеслав Іванченко, к.е.н., ст.викл.,
Одеський національний технологічний університет*

СТРАТЕГІЯ ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Проблема сталості та розвитку як ніколи актуальна для усього глобального світу. Загроза воєнної агресії спрямованої проти цивілізованих націй; знищення культурної спадщини; економічний занепад багатьох галузей промисловості у зв'язку із порушенням ланцюгів постачання; продовольча криза, пов'язана із розграбовуванням та блокадою експорту сільськогосподарської продукції з України в інші країни світу – це об'єктивні обставини, в яких опинилась більша частина країн світу.

Україна, яка безпосередньо переживає активні бойові дії на власній території страждає не тільки від економічних втрат. Варварське вторгнення російської армії супроводжується руйнуванням пам'яток історії та культури цінність яких для світової спадщини навіть не можливо уявити. Концепція сталого туризму та її реалізація у новій інтерпретації може стати інструментом відновлення втраченої історико-культурної спадщини та способом насадження і пропаганди національних культурних цінностей так само як і глобальних цінностей країн цивілізованої частини світу [1].

Проблематикою розвитку сталого туризму займалися велика кількість українських і закордонних дослідників. На особливу увагу заслуговують роботи В. Бруч та Н. Галиш [2], О. Роїк та М. Лущик [3], Г. Чепурди [4], Г. Гапоненко, О. Євтушенко та І. Шамари [5], М. Грицюк та Ю. Грицюк [6]. Більшість публікацій присвячена стратегічним аспектам впровадження концепції сталого туризму із урахуванням певних регіональних особливостей.

Просторово-рекреаційну оцінку об'єктів історичної і культурної спадщини України та їх географічного розміщення здійснювали багато дослідників.

Включення історичного центру м. Одеси до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО - це велике досягнення для захисту і збереження унікального архітектурного і культурного надбання міста Одеси. Але всі маємо чітко усвідомлювати, що це досягнення накладає на нас також і велику відповідальність. Ця відповідальність поширюється не лише на міську владу, а й на кожного жителя м. Одеси. Усіх, хто живе в місті Одеса, хто тут займається бізнесом. Кожен повинен, розуміти, що зворотнього шляху не буде, що іншого виходу ніж спільними зусиллями охороняти, зберігати та реставрувати архітектуру м. Одеси немає.

Від Комітету ЮНЕСКО отримали перелік рекомендацій, які Одеса та Україна мають виконати до червня 2023 року, а частину – до лютого 2024 року. Рекомендації стосуються наступного:

По-перше, розширення об'єкта всесвітньої спадщини до меж комплексної охоронної зони.

По-друге, виключення Одеського порту з об'єкта всесвітньої спадщини, але включення його до буферної зони – території навколо об'єкта, де будуть діяти обмеження щодо нового будівництва.

По-третє, посилення правового регулювання з метою захисту об'єкта та його видатної універсальної цінності від неналежного містобудівного розвитку; удосконалення системи управління та моніторингу об'єкта ЮНЕСКО. Третій блок рекомендацій є дуже важливим, де необхідно розробити запобіжники, що дозволять блокувати спроби негативного впливу на об'єкт всесвітньої спадщини. Розробити та запровадити таку систему управління та контролю, що не дозволить шкодити спадщині та сприятиме її збереженню. Після створення такої ефективної системи управління об'єктом всесвітньої спадщини розпочнеться третій етап – етап рішучих дій та розвитку. Повинні бути готові до впровадження заходів, які можуть бути дещо болісними, але поступово приведуть до бажаного результату – перетворення центру м. Одеси на справжнє історичне місто, своєрідну «капсулу часу», місто, що буде цікаве для гостей з Європи та інших країн світу, які підтримують Україну в цілому.

Головна мета, яку необхідно досягти Україні як стороні Конвенції про охорону культурної та природної спадщини, та м. Одесі як ініціатору включення історичного центру до Списку ЮНЕСКО, полягає у збереженні унікальної одеської архітектури для людства, для майбутніх поколінь.

Щоб досягти цієї мети, необхідно виконати декілька важливих завдань:

По-перше, це покращити технічний та естетичний стан історичної забудови. Організувати проведення реставраційних робіт, заохочувати власників будинків-пам'яток культурної спадщини брати фінансову участь у протиаварійних та ремонтних роботах, залучали інвестиції з метою реабілітації окремих будівель та застарілого житлового фонду.

По-друге, активізувати заходи з благоустрою об'єкту всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, робити комфортнішим міський громадських простір. Це означає: поступово усувати ті дисгармонійні елементи, що заважають насолоджуватися одеською архітектурою (пластикові балкони, агресивна реклама, позбавлені смаку літні майданчики, МАФи та торгові точки, антени та кондиціонери на фасадах тощо). Також попереду велика робота по підготовці «дизайн-коду» - кодексу візуальних правил і стандартів. Необхідно розробити розгортки фасадів по вулицям в зоні ЮНЕСКО з детальним описом автентичних кольорів, типів вікон і дверей, параметрами допустимих вивісок тощо. Разом з цим створити креслення і моделі автентичних огорож, навісів, вуличних меблів, кіосків, стендів для афіш, паркувальних стовпчиків, клумб та інших типів міського середовища в притаманному м. Одесі історичному стилі XIX – початку XX ст.

І нарешті, по-третє, змінити ставлення людей до свого міста Одеси. Необхідно проводити просвітницькі і навчальні заходи для мешканців і для бізнесу центральної частини міста Одеси. Необхідно довести людям, що м. Одеса - це місто архітектури і культурного спадку до якого потрібно ставитися поважно і відповідально.

На реальних прикладах доведено, що концепція сталого туризму в оновленій інтерпретації має і надалі проваджуватися на території України, адже вже проявлена соціальна відповідальність всіх стейкхолдерів галузі та їх соціальний діалог на міжнародному рівні стануть запорукою збереження та відновлення національної культурної спадщини України.

Список використаних джерел:

1. Заваріка, Г., Зеленко, О. Сталий туризм як інструмент збереження культурної спадщини та відновлення постраждалих територій. *Економіка та суспільство*, 2022. №39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-78>
2. Бруч В., Галиш Н. Сталий розвиток туристичної індустрії: екологічний та статистичний вимір. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 4. С. 23–30.
3. Роїк О., Лущик М. Стратегічні напрями сталого розвитку туризму у Львівській області з урахуванням сучасного стану. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. С. 158–164.
4. Стратегії сталого розвитку в туризмі та готельно-ресторанному бізнесі: можливості і проблеми запровадження в Україні : кол. монографія [Електронний ресурс] / за ред. д-ра іст. наук, проф. Чепурди Г. М.; Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2021. 189 с.
5. Гапоненко Г., Євтушенко О., Шамара І. Пріоритетні напрями забезпечення сталого розвитку туризму України в умовах пандемії. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 227–235.
6. Грицюк М., Грицюк Ю. Побудова стратегії сталого розвитку туризму в карпатському регіоні. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2017. Вип. 27, №2. С. 130–136.

*Катерина Пилипенко, д.е.н., професор,
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*

ТУРИЗМ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У Законі України «Про туризм» визначено такі види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, для інвалідів, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо [1].

З початком війни в Україні постраждали всі сфери та галузі економіки та соціального життя, в том числі, сектор туризму, змінилися устої життя і це відчув на собі кожен громадянин країни. Важко уявити, як в таких надскладних умовах можна подорожувати не лише з метою переселення до більш безпечних місць, а й можливості хоч на якийсь час втекти від жахливих реалій, що принесло за собою повномасштабне вторгнення.

Туристичний процес розглядається як загальна ознака, що відображає ринкову взаємодію між споживачами і виробниками туристичних продуктів та просторово-часову відповідність між попитом і пропозицією з точки зору кількості та структури споживання [2].

Найдорожчий тур придбаний на початку 2023 року в Україні 315 тис.грн на 10 днів.

Особисто чула від різної спільноти питання: навіщо взагалі думати про туристичні подорожі, якщо зараз такі складні часи? Це питання психологічного характеру, та все набагато складніше та глибше. Річ не лише у в змозі відпочити, відновитись, відчуті та повернутись в довоєнні часи. Давайте поглянемо на це з економічної точки зору, туризм грає велику роль, суттєво впливаючи на економіку країни та благополуччя громад та її громадян. Тому не треба розглядати його лише як сектор розваг.

Серед всіх галузей туризм за обсягами доходу займав(є) третє місце у економіці країни. Прибуток з туристичних подорожей, і, відповідно, податки з них, складають вагому долю бюджету.

Саме туризм дає поштовх до розвитку різноманітних частин інфраструктури, включаючи підприємства торгівлі. Він надає багато робочих місць та можливостей для заробітку,

створює умови для функціонування компаній у галузях, що співпрацюють зі сферою туризму.

У 2021 році туристичний збір сягнув 244 млн. грн, що на 86,8 % перевищив показники 2020 року. До ТОП-5 лідерів за сплатою туристичного збору увійшли місто Київ та 4 області. Столиця України поповнила бюджет на 68 млн грн, Одеська область заробила 26,8 млн грн, третє місце посіла Львівська – 23 млн грн, четверте – Київська з 15,3 млн грн. На п'ятому місці – Закарпатська область, яка заробила 11,7 млн грн, що удвічі більше у порівнянні з 2020 роком, коли дохід до бюджету становив 5,6 млн грн., це ми бачимо на рис.1 [4].

Рис. 1 - Показники туристичного збору у 2021 р. в Україні

Слід нагадати, що ставка збору встановлюється за рішенням місцевих рад за кожен добу тимчасового розміщення в розмірі до 0,5% для внутрішнього туризму і до 5% для в'їзного. Станом на 2021 рік суми склали до 30 грн для внутрішнього туризму і до 300 грн для в'їзного туризму.

Нагадаємо, що кількість іноземців, які перетнули кордон нашої держави у 2021 році, у порівнянні з 2020 роком зросла на 26,3% та склала майже 4,271 млн осіб. Що ж до українців, то минулого року кордон перетнуло 14,7 млн наших співвітчизників.

Представники туристичної галузі України у 2022 році сплатили 1,551 млрд грн податків, що майже на 31% менше, ніж у 2021 році, коли до бюджету надійшло 2,231 млрд грн, повідомили у пресслужбі Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) [4].

«Попри війну туристична галузь України працює, проте як ніколи потребує підтримки від українців. Сплачуючи податки, ми фінансуємо нашу економіку, лівова частка доходів якої йде на оборону та армію. Тому важливо розуміти, що мандруючи Україною, українці не лише перезавантажуються та наберуться сил і натхнення для роботи, а й допоможуть ЗСУ», - наводить слова глави ДАРТ Мар'яни Олесків пресслужба [4].

Як показала статистика туризму, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за рік скоротилася на 17%. При цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 14%, а фізичних - на 18%. Найбільшу частку надходжень до держбюджету за минулий рік сплатили готелі - 898 млн грн, що на 30% менше, ніж у 2021 році.

На 35% зменшилися податки від діяльності туристичних операторів, які сплатили до держбюджету у 2022 році 167 млн 858 тис. грн, тоді як у 2021 році ця цифра становила 259

млн 5 тис. грн. Турагенства заплатали до держбюджету на 27% менше податків - 204,795 млн грн [4].

З початку повномасштабного вторгнення туризм в країні скоротив свою діяльність. Все ускладнюється тим, що Україна, як і багато інших держав світу, ще не повністю оговталася після пандемії коронавірусу. Галузь знову повернулася до збитковості і не змогла досягти показників 2019 року.

Говорити про зовнішній туризм навіть не приходиться з відомих причин. По-перше, у великої кількості громадян зросли витрати та зменшилися доходи. По-друге, військовозобов'язані не мають змоги виїздити за кордон з сім'єю, навіть якщо у них є на це кошти. По-третє, існують складнощі, пов'язані з логістикою. Також не треба очікувати прибуття великої кількості іноземних туристів до того часу, доки в країні не буде безпечно. А ті, що відвідують Україну сьогодні – це в першу чергу представники закордонних ЗМІ та співробітники відомств, що переміщуються по країні з робочою метою. Так як війна триває, ситуація буде погіршуватися. Якщо порівнювати з минулим роком, бюджет в цьому році зможе отримати не більше 10% від попереднього показника. У 2021 юридичні особи сплатили туристичні збори в обсязі 154 млн гривень, ФОП – 90 млн. Чимало фірм, що організовували тури, припинили свою діяльність. Велика кількість співробітників малого та середнього бізнесу залишилися без роботи та доходів>ці данні не секрет і я відкрито їх отримав.

Та все ж сфера туризму не дивлячись на важкі обставини продовжує боротися зі складнощами. Зараз він працює приблизно на 30%, орієнтуючись на подорожі всередині держави – переважно у західноукраїнському напрямку до прикладу мальовничий та затишний край біля озера Синевир. Вона всіляко намагається підтримувати і своїми податками бюджет, і своїми послугами людей, що потребують відпочинку у цей надзвичайно складний період. І не забувають і про тимчасово переміщених осіб. Багато фірм займається волонтерством, підтримуючи армію необхідним, а також переселенців, розміщуючи їх у санаторіях та організовуючи їх пересування далі.

Криза у секторі туризму це також недоотримання бюджету країни податків, із яких в тому числі фінансується ЗСУ та найбільш соціально незахищені категорії населення. Підтримуючи економіку країни, туристична сфера сама потребує підтримки.

Гарним прикладом є українська туристична компанія Join UP! Вона протягом 2022 року бренд Join UP! з'явився в Естонії, Латвії, Литві, Казахстані, Польщі та Румунії. Сюди також слід додати зміцнення позицій на ринку Молдови, де Join UP! представлений уже кілька років.

Наскільки така диверсифікація важлива в поточних умовах - видно зі статистики бронювань туроператора. Так, наприклад, у грудні 2022 року (коли продажі в Польщі та Румунії ще не були відкриті) на зовнішніх ринках було заброньовано 60% від усіх турів, у той час як в Україні - 40% [3].

Хочеться вірити, що відродження туристичного бізнесу надасть для країни та українців можливостей не лише у сфері «відкриття нових горизонтів» але – це підтримка бюджету країни та ефективної психологічної реабілітації. Саме туристичні подорожі добре цьому сприяють, допомагають на деякий час переорієнтуватися, відпочити фізично та психоемоційно, що в свою чергу впливає на здоров'я та працездатність. Адже Україна як ніколи потребує сильних та впевнених у завтрашньому дні громадян, готових боротися та відбудовувати зруйноване.

Країни, що хочуть жити не лише сьогоднішнім днем, вже під час війни думають про те, як вони будуть жити після її закінчення. Відбудовувати, налагоджувати діяльність важливих економічних секторів та сферу туристичних послуг – це можливість швидше повернутися до повноцінного життя. Тому туризм має і буде працювати, він вже працює і не припиняв цього.

Список використаних джерел:

1. Про туризм: Закон України (дата звернення 13.05.2023)

2. Marmul Larysa, Marchenko Oksana, Pylypenko Kateryna, Velychko Tetiana and Hranovska Viktoriia, Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development, International Journal of Management (IJM), 11 (3), 2020, pp. 287–293. <http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp?JType=IJM&VType=11&IType=3>

3. ДАРТ! Статистика туризму. Україна отримала рекорді 244 млн грн туристичного збору у 2021 р. URL:<https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-otrimala-rekordi-244-mln-grn-turistichnogo-zboru>

4. ДАРТ! Податки від туристичної галузі у 2022 році. <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31>

5. Час кризи та виходу на нові ринки – звіт 2022 року (Join UP!) URL:<https://joinup.ua/uk/news/chas-krizi-ta-vihodu-na-novi-rinki-zvit-2022-roku/>

*Володимир Васильчук, д. і. н., професор
Київський національний лінгвістичний університет*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Сучасна епоха – це епоха глобалізації, про яку заговорили тоді, коли з розвитком технологій, транспортних засобів та інформаційних каналів відбулася зміна всього світоустрою. У сучасних умовах глобалізація є одним з об'єктивних, невідворотних та, водночас, суперечливих процесів сучасного суспільства. Суспільство вирізняється прискореним розвитком туризму, що перетворило його на глобальне за масовістю, формами і технологіями організації відпочинку явище. Туризм є політикою глобального рівня, завдяки якій можна вирішити певні міжнародні проблеми за допомогою «народної дипломатії». В ідеологічному аспекті він сприяє зміні існуючих соціокультурних стереотипів і формуванню нових світоглядних орієнтирів. Завдяки туризму в сучасному світі міжкультурна комунікація стає можливою вже в планетарному масштабі.

Глобалізація (від англ. «globe» – земна куля) – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів та включає багато проблем. Саме це робить проблематичним дати єдине, однозначне сформульоване визначення глобалізації, яке б охопило всі сторони цього вкрай складного явища, що має планетарні масштаби.

Наукові праці, присвячені аналізу безпосередньо глобалізації як явища, з'явилися наприкінці ХХ ст. і характеризувалися високою часткою міждисциплінарності через необхідність описати явище з різних позицій. Осмислення сутності глобальних процесів, їх причин, історичних меж, характеру і наслідків стало предметом полеміки серед дослідників різних сфер гуманітарного знання: політологів, економістів, етнографів, культурологів, соціологів, істориків, юристів тощо [1]. Однак те, що глобалізація має об'єктивний характер, що її процеси сприяють міжнародно-політичним трансформаціям у всіх напрямках і рівнях системи міжнародних відносин зазначається у науковому доробку переважної більшості дослідників феномена глобалізації.

Поняття «глобалізм», як і «глобалізація», як наукові категорії першим почав використовувати англійський дослідник Р. Робертсон в 1983 р., однак широкоговжитку набуло з кінця 1990-х рр. Глобалізм розглядався як взаємопов'язана система соціально-економічних, політико-ідеологічних, військових тощо заходів, що в цілому спрямовані на утвердження на глобальному системному рівні панування якоїсь популярної на певний проміжок часу політичної, соціальної, ідеологічної або економічної доктрини [2. с. 25-40]. В основному визначеним формоутворенням концепцій глобалізму історично стає сильна держава системи міжнародних відносин.

Сьогодні глобалізація вже призвела до формування специфічних виробничих відносин, нових технологічних систем і способу виробництва загалом. У сучасних умовах

туристична індустрія світу, пропонуючи уніфіковані системи відпочинку й обслуговування, експлуатує регіональні природні відмінності і національну та культурну самобутність етнічних груп і місцевих громад, що в багатьох випадках стає головним мотивом подорожі.

Отже, міжнародний туризм став феноменом дійсно глобального масштабу. Здійснюється понад 900 млн. туристських поїздок на рік, на економічному рівні він являє собою потужну світову індустрію, що виробляє до 10 % світового валового продукту, в сфері соціально-економічних відносин туризм може претендувати на певний структуроутворюючий рівень у зв'язку з тим, що кожна 15-а людина у світі так чи інакше пов'язана з індустрією туризму [3, р.7]. Вплив процесів глобалізації на туристичну індустрію вивчають міжнародні інституції, такі як Всесвітня туристична організація (UNWTO). Зокрема UNWTO розглядає глобалізацію як головний тренд та водночас детермінанту у розвитку сучасної туристичної сфери світу [4].

В умовах науково-технічного прогресу, розвитку інфраструктури, появи сучасних технологій та підвищення відкритості кордонів між державами суспільство отримало великі можливості для спілкування з представниками інших культур. Однак ринок туризму постійно переживає втручання факторів, дії яких неможливо передбачити та важко подолати. Постійні політичні катаклізми ряду країн активного туризму, зміни клімату традиційних туристичних напрямків, епідеміологічна ситуація у світі досить часто корегують маршрути подорожей внутрішніх туристів та орієнтують їх на залишення коштів у межах країни [5].

Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. З одного боку, її шанси скористатися перевагами глобалізації зростають, але з іншого – вона стає відкритішою для нових глобалізаційних загроз. До них Україна, як молода держава, не підготовлена й найчастіше – від них не захищена. В чому ж саме полягають негативи глобалізації для України, як глобалізація загрожує її національним інтересам? Так, виклики глобалізації передусім, проявляються в загостренні конкуренції між світовими центрами сили, нерідко з порушенням норм міжнародного права і застосуванням силового тиску; в кризі міжнародної системи безпеки, сформованої ще на ялтинсько-гельсінських домовленостях, порушенні системи міжнародних угод у галузі стратегічної стабільності і послабленні ролі міжнародних інститутів – гарантів безпеки. Все це, в комплексі з недосконалою системою міжнародного права, уможливило безкарне застосування сили на міжнародній арені для реалізації власних інтересів.

Таким чином, глобалізація туризму має негативні наслідки, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток індустрії туризму. Йдеться про екологічні проблеми, спалахи захворювань і епідемії у різних куточках світу та загрозу терористичних актів. Найнебезпечнішою з цих проблем може бути збільшення дефіциту прісної води, що може стати важливим фактором глобальної нестабільності найближчим часом. Зв'язок між екологією та туризмом є одним із визначальних моментів глобального розвитку туристичної галузі. Міжнародний тероризм загрожує розвитку туризму, змушує чиновників, менеджерів та маркетологів шукати вихід із загрозливої ситуації.

Дуже серйозні проблеми у туристичній сфері в Україні у 2014 - 2015 рр. також були спричинені геополітичною ситуацією, яку спровокувала сусідня Московія. Повномасштабна війна в Україні створює нові проблеми у глобальному економічному середовищі, погіршує кон'юнктуру світового ринку туризму, ризикує завадити відновленню довіри до безпеки подорожей. Закриття повітряного простору України, заборона польотів, банківські санкції є серйозними стримувальними чинниками відновлення внутрішньоєвропейського ринку туризму, а також призводить до негативних відхилень на трансконтинентальних рейсах між Європою та Східною Азією та ін.[6].

Але, глобалізація і регіоналізація – складові єдиного процесу розвитку міжнародного туризму, що робить його унікальним економічним інструментом, здатним формувати виробничі системи інтернаціонального характеру і зберігати локальну значущість. У туризмі вихід компанії за межі державних кордонів є звичною практикою, яка зумовлена специфікою

туристичного продукту. Ініціатива інтернаціоналізації виробництва в туризмі належить країнам, які генерують потужні туристичні потоки, оскільки саме їм вона дає найбільший зиск. У Північній Америці це – США та Канада, в Європі – Німеччина, Великобританія і Франція, в Азії – Японія та Китай. Саме тому більшість ТНК, діяльність яких охоплює туристичний бізнес, базуються у США, Західній Європі, Японії і, з недавнього часу, в Гонконгу та Сінгапурі.

Таким чином, туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту багатьох країн світу, сприяє створенню додаткових робочих місць і забезпеченню зайнятості населення, є джерелом валютних надходжень. Також, впливає на такі ключові галузі, як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво споживчих товарів міжнародний туризм виступає своєрідним каталізатором розвитку всього світового соціально-економічного простору.

Проте глобалізація породжує взаємозалежність учасників туристичного ринку: на сьогоднішній день зміна попиту на ринку однієї країни здатна стимулювати або ж, навпаки, стримувати ринок інший. Цей взаємозв'язок пояснює необхідність розвитку системи заходів, спрямованих на забезпечення стабільності туристичної галузі. Окрім цього, явище глобалізації поглиблює міжнародну співпрацю та культурну комунікацію за допомогою створення міжнародних об'єднань і організації світового туризму.

Список використаних джерел

1. Mittleman J. H. The Globalization Syndrome. Princeton : Princeton University Press, 2000. 396 p.
2. Robertson R. Discourses of globalization: Preliminary considerations / R. Robertson, H. Knodker *International sociology*. - 1999. - Vol 13, №. 1. - С. 25- 40
3. International tourism : a global perspective / editor, Chuck Y. Gee ; co-editor, Eduardo Fayos-Solá; World Tourism Organization in cooperation with WTO Education Network. – 3 ed. World Tourism Organization, 2010. – 431 p.
4. UNWTO. Tourism in a Globalized Society / UNWTO. – Alexandria, Egypt, 2003. – 126 p.
5. Глобальні виклики управління знаннями в туризмі: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18314/1/88-Mukhaylichenko-154-156.pdf>
6. Impact of Ukraine invasion threatens global tourism recovery. UNWTO says \$14 billion could be lost globally by 2022 if war drags on – URL: <https://thediplomatinspain.com/en/2022/06/impact-of-ukraine-invasion-threatens-global-tourism-recovery/>

*Катерина Пилипенко, д.е.н., професор, Аліна Качанова, студентка
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Відомий факт, що розвиток туризму в Україні тісно взаємопов'язаний з такими секторами національної економіки, як транспортна галузь, сфера роздрібної торгівлі, послуги зв'язку, будівництво, аграрний сектор, виробництво товарів широкого вжитку, і, як наслідок, є одним з найперспективніших стратегічних напрямів структурної перебудови національної економіки, що підтримує історико-культурні традиції, стимулює розвиток народних промислів, підтримку та відродження рецептів гастрономії, вимагає збереження навколишнього середовища та створення сприятливих соціально-економічних умов для свого оптимального функціонування.

З поширенням обмежень туристична індустрія постала перед кризою, яка має всі підстави виявитися найгіршою та найболючішою в історії людства. Туризм та його складові давав близько десятої частини у рості глобальної економіки. Останніми роками галузь не безпідставно вважали навіть її глобальним драйвером розвитку, адже вона розвивалася значно швидшими темпами, ніж світова економіка загалом. Сучасний туризм був однією з найбільш прогресуючих галузей світового господарства [1].

Україна багата на природні, культурно-історичні та туристично-рекреаційні ресурси, які можуть сприяти виходу на світовий туристичний ринок та підвищити соціально-економічний розвиток, що вдалося багатьом країнам із менш привабливими ресурсами.

Але навіть маючи великий потенціал у туристичній галузі, без довгострокової стратегії, яка буде враховувати всі окремі напрями розвитку кожного регіону країни, неможливо успішно розвивати туристичну галузь, яка б істотно вплинула на створення нових робочих місць, поповнення бюджету та приплив валютних надходжень, на соціально-економічний розвиток як країни у цілому, так і кожного регіону окремо. Із туристичною галуззю пов'язано багато галузей (мистецтво, торгівля, транспортна інфраструктура, будівництво, культура, фінансові установи, готельно-ресторанне господарство та ін.), які стимулюються розвитком саме туризму [2]. Вагомий вплив на розвиток економіки України та її регіонів має саме туристична галузь, тому в Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 передбачено:

- кількості іноземних туристів збільшиться у 2,5 разів;
- кількості внутрішніх туристів збільшиться в 5 разів;
- кількості робочих місць у сфері туризму збільшиться в 5 разів;
- наповнення бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності збільшиться в 10 разів;
- кількість суб'єктів туристичної діяльності зросте в 5 разів;
- туристи витратять під час подорожей в Україні до 80 млрд грн;
- буде створено позитивний імідж України як країни, привабливої для туризму [3].

Втім напрями розвитку туристичної галузі, орієнтованої на туристичні регіони в Україні, повинні враховувати:

— досягнення європейських і світових параметрів співвідношення якості послуг і цін на ці послуги на основі системних заходів щодо стандартизації рівня якості послуг;

— якнайшвидшу адаптацію нормативно-правових і законодавчих актів галузі рекреації і туризму до стандартів, прийнятих у європейському співтоваристві;

— залучення зовнішніх інвестицій до реалізації програми регіонального розвитку та окремих проектів, що входять до її складу;

— транспорт, торгівлю, зв'язок, виробництво продукції для використання у курортно-рекреаційній діяльності і сфері послуг;

— створення привабливого туристичного іміджу регіону та просування регіонального турпродукту на національний та міжнародний туристичний ринок;

— розвиток матеріально-технічної бази та інфраструктури спортивно-оздоровчих видів туризму;

— введення в експлуатацію новозбудованих рекреаційних об'єктів на основі розробки економічного механізму стимулювання інвестиційної діяльності у цій сфері;

— комплексний підхід до підвищення якості прийому туристів та сервісного обслуговування;

— доведення до норм і міжнародних стандартів класифікації готелів, сертифікації інших приймаючих структур;

— доведення до міжнародного рівня організації ресторанної справи та її сервісного обслуговування;

— розширення кількості і якості туристичних послуг, що надаються;

— участь у роботі регіональних і європейських салонів і ярмарків;

— організацію турів, що дадуть змогу якнайкраще ознайомитися із запропонованою продукцією і оцінити якість прийому;

— здійснення системного маркетингу ринку туристичних послуг;

– створення сприятливих умов для інвестицій, податкового і митного регулювання розвитку регіону;

– забезпечення раціонального використання та охорони туристичних ресурсів регіону, створення програм та планування подальших перспектив розвитку туристичного регіону [4].

Наразі туристична галузь України завжди може розширювати вікно своїх можливостей і сьогодні підприємництво в туризмі намагається втримати власну справу не просто для заробітку, а й для підтримки країни.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку туристичної галузі України в умовах невизначеності. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/204%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-196-1-10-20210407.pdf>

2. Головкава, Л., & Юхновська, Ю. (2019). Оцінка якості стратегії розвитку туристичної галузі регіонів України. *Підприємництво та інновації*, (9), 18-23. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/9.2>

3. Стратегія розвитку туризму на період до 2026 року. URL: <https://kurort.gov.ua/bez-kategoriyi/strategiya-rozvytku-turyzmu-ta-kurortiv-na-period-do-2026-roku/>

4. Савіцька О. П. Стратегія розвитку туристичної індустрії в Україні: регіональні аспекти. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління. 2013. № 754. С. 68-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPP_2013_754_12.

Ганна Кучерява, к. г. н., доцент

Київський національний лінгвістичний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Україна – країна з потужним туристсько-рекреаційним потенціалом. Конкурентні переваги країни на ринку туристичних послуг обумовлені рядом чинників, зокрема вигідним географічним розташуванням, сприятливими погодно-кліматичними умовами, різноманітністю рельєфу та ландшафтів, унікальністю культурно-історичної спадщини, розвинутою туристичною інфраструктурою тощо. Туризм є однією з важливих галузей економіки України, що впливає на розвиток транспорту, малого та середнього підприємництва, міської та комунальної інфраструктури та інших суміжних галузей.

Туристичний ринок є досить чутливим до змін будь-якого характеру. З одного боку, збільшення добробуту населення сприяє поживавленню туристичної активності, а з іншого – будь-які кризові ситуації, як то епідемії, військово-політичні конфлікти, природні стихійні лиха призводять до дестабілізації в галузі [1].

За останні роки туристична галузь України зазнала колосальних збитків. Пандемія коронавірусу та повномасштабна війна в Україні призвели до значного скорочення туристичних потоків, практичної відсутності в'їзного туризму, закриття або перепрофілювання діяльності туристичних підприємств. Так, велика кількість закладів готельного господарства нині приймають та розміщують вимушено переміщених осіб, біженців з окупованих територій, надаючи їм місця для тимчасового проживання.

Воєнні дії, постійні бомбардування та обстріли, що тривають у багатьох містах та регіонах України, завдають серйозної шкоди навколишньому середовищу та природним екосистемам, знищують об'єкти культурної спадщини та інфраструктури. Українські морські курорти Азовського та Чорноморського узбережжя, переважно Херсонської, Миколаївської, Запорізької та Одеської областей, перебувають під окупацією або в близькості до зон проведення бойових дій, що робить їх наразі недоступними для туристів. В умовах, коли пляжі заміновані, постійно оголошуються повітряні тривоги, організація відпочинку в південних регіонах є досить ускладненою, а в окремих випадках небезпечною та

неможливою. Крім цього, по всій території України під час дії воєнного стану заборонені сплави, походи, екскурсії та прогулянки біля критичної інфраструктури, військових та стратегічних об'єктів. В окремих регіонах, які були деокуповані, або в яких велися бойові дії, заборонено відвідувати ліси та зелені зони поза межами житлових масивів. Також діють обмеження щодо відвідування гірських маршрутів та водойм в деяких областях [2].

Водночас, відносно безпечні регіони, де не ведуться активні бойові дії, продовжують приймати туристів. Здебільшого в західних регіонах України туристам пропонують гастротури, хайкінг, прогулянки на велосипедах, походи в музеї, купання та інші види відпочинку. Доступним є міський туризм у населених пунктах центральних та західних регіонів України.

Важлива роль у відновленні туристичної галузі належить професійним об'єднанням. В Україні є асоціації, які займаються питаннями відродження туризму в країні, популяризації України як туристичної дестинації, розширення спектру послуг та підвищення якості туристичного обслуговування. Однією з них є Асоціація в'їзних туристичних операторів в Україні. Серед основних завдань цієї асоціації – маркетинг території та розкриття туристичного потенціалу України для різних цільових ринків, розробка туристичних продуктів, участь у міжнародних виставках та співпраця з міжнародними профільними організаціями, освітянська діяльність у туристичній сфері [3].

Як свідчить досвід країн, які пережили війну, післявоєнний період характеризується значним збільшення туристичних потоків та зростанням частки туристів. У цьому аспекті важливо розуміти роль туризму у відбудові країни.

Серед основних перспективних напрямів розвитку туризму в Україні у повоєнний період варто зазвати наступні:

1. Культурно-пізнавальний туризм. Популярними серед як внутрішніх, так і іноземних туристів будуть історичні музеї та об'єкти, пов'язані з історією, культурою, традиціями українського народу – замки, фортеці, музеї-садиби, музеї сучасного українського мистецтва, сакральні та культові споруди. Багатими на такі об'єкти є Львівська, Чернівецька, Волинська, Тернопільська, Київська області та ін.
2. Воєнно-історичний туризм. Сьогодні потенційними регіонами для розвитку цього виду туризму можна вважати Київську, Харківську, Чернігівську, Сумську, Херсонську, Миколаївську, Одеську, Запорізьку, Донецьку, Луганську та інші області. Особливої уваги заслуговують міста Маріуполь, Северодонецьк, Харків, Ізюм, Чернігів, Суми, Буча, Ірпінь тощо. Важливою складовою розвитку воєнно-історичного туризму є складання маршрутів пам'яті.
3. Екотуризм. Найпопулярнішими серед туристів є західні регіони України – Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина, Тернопільщина, Рівненщина, Хмельниччина, які багаті на природні локації, відомі незрівняними краєвидами на гори та полонини. Розвитку екотуризму в цих регіонах також сприятиме наявність національних природних парків, заповідників, заказників.
4. Гастрономічний туризм, який також набув популярності в західних регіонах України. Туристів приваблюють сиро-винні тематичні екскурсії Львівщини, Закарпаття, Тернопільщини. Окремо варто виділити перспективи міського гастротуризму. В таких містах, як Київ, Львів, Одеса зосереджені найкolorитніші заклади харчування, відвідування яких є власне метою подорожі туристів.
5. Сільській туризм. Територія центральних та західних регіонів України володіє значними ресурсами для організації сільського туризму. Агрооселі та сільські садиби набувають популярності серед туристів, які мають бажання відволіктися від міського способу життя та відпочити на природі. Особливо гострими стають такі потреби в умовах постійного стресу та тривоги.
6. Екскурсійний туризм як найпоширеніша форма пізнавального туризму. Багато людей вимушено перемістилися зі східних та південних областей в центральні та західні

регіони України та є потенційною цільовою аудиторією оглядових та тематичних екскурсій.

7. Приміські тури вихідного дня. Цей вид відпочинку є затребуваним серед мешканців великих міст. Короткотривалий відпочинок неподалік від місця постійного проживання є чудовою можливістю відновитися та активно провести час.

Отже, беззаперечно, у повоєнний період туризм має стати однією з ключових галузей у відновленні економіки країни. Нажаль, певний час існуватимуть обмеження щодо організації пляжного відпочинку та відвідування деокупованих територій східних та південних регіонів нашої країни. Водночас, після війни Україна матиме нові можливості для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму.

Список використаних джерел

1. Зарубіна А. В., Сіра Е. О., Демчук Л. І. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Випуск № 41 / 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>
2. Подорожі під час війни: де дозволено відпочивати і як безпечно організувати мандрівку. URL: <https://life.pravda.com.ua/travel/2022/06/20/249177>
3. Асоціація в'їзних туристичних операторів в Україні. URL: <https://www.aitoukraine.org>

*Галина Мельничук, викладач-методист,
ВСП «Львівський фаховий коледж Львівського національного університету
природокористування»*

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ЛЬВІВЩИНИ ШЛЯХОМ ОБ'ЄДНАННЯ ЗУСИЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

За нинішніх умов зростає зацікавленість туристів до подорожей Україною, але туристично-рекреаційний потенціал поки що використовується лише частково. До недавнього часу основними ініціаторами формування та просування туристичних продуктів на національному ринку були або великі міста, або органи влади на рівні областей чи районів. Етап трансформації адміністративно-територіального устрою активізував процеси децентралізації публічного управління та зближив суб'єкти та об'єкти управління місцевим економічним розвитком. [1]

Для громад Львівщини розвиток туризму став одним із стратегічних напрямів розвитку економіки та підвищення інвестиційної привабливості ОТГ. За розвитком туризму у громадах побачили не лише можливості додаткових надходжень до бюджету, але й виявлення усього потенціалу, яким громада може бути цікавою для інших людей. У громадах розпочали моніторинг історичних та культурних пам'яток, цікавих та незвичайних місць, народних майстрів та творчих особистостей у кожному селі громади, наявних об'єктів туристичної інфраструктури.

У 2021 році Львівською облдержадміністрацією був започаткований проект «Експедиція громад: фокус на туризм», який дає можливість налагоджувати ефективну співпрацю між туристичним бізнесом на місцях, туроператорами та владою. Також Львівська облдержадміністрація разом з представниками туристичного бізнесу регіону підписали Статут з нагоди створення громадської спілки «Туристичний кластер Львівщини». Учасники спілки об'єднуються, щоб забезпечити сталий розвиток туристичної галузі Львівської області на основі спільних інтересів, які надалі реалізуватимуть через різноманітні програми чи проекти. «Туристичний кластер Львівщини» може здійснювати співробітництво з іноземними чи міжнародними організаціями. [2]

Львівська область має вже певний досвід кластерних ініціатив. В останні роки відбулося створення нових туристичних кластерів за ініціативою територіальних громад, які розуміють бюджетонаповнюючу роль індустрії туризму.

Туристичний кластер «Львівське Опілля» є спільним проектом чотирьох об'єднаних територіальних громад: Бібрської, Давидівської, Розвадівської та Тростянецької. Львів, до якого щороку приїжджають мільйони туристів, знаходиться лише за півгодини автомобілем від кластеру, проте абсолютна більшість туристів ніколи не бачили наявні тут цікавий рельєф, історичні пам'ятки, ліси, не коштували смачні місцеві продукти – за оцінкою представників самоврядування, саме це є ресурсом, який може бути задіяним для «перехоплення» частини туристичного потоку приїжджих до обласного центру. [3]

Варто виокремити Тростянецьку ОТГ. Неповдалік від села Ілів є Стільське городище, яке називають поселенням білих хорватів. Локація популярна, але ОТГ потрібно робити більше промоційних заходів, наприклад, організувати фестиваль, щоб популяризувати локацію. Взимку ця ОТГ теж доволі популярна. Бо на її території розташований гірськолижний комплекс «Казкова Поляна». Тому у них є потенціал розвитку як активного, так і культурно-пізнавального туризму.

У Бібрській ОТГ добре розвивається медичний туризм, бо на їхній території в селі Стрілки є курортний спа-готель Edem Resort & Spa. З-поміж інших видів туризму медичний приносить у п'ятеро-ушестеро більші прибутки. Іноземців приваблює наша цінова політика на такі послуги. У цій громаді варто відвідати Свірзький замок, оборонну вежу в П'ятничанах.

Кластерна ініціатива «Горбогори» (Семенівська сільська рада, Солонківська ОТГ) – ще один приклад вдалої реалізації кластеру агротуристичного типу. Його ініціатором став Департамент агропромислового комплексу Львівської облдержадміністрації та місцеві фермерські господарства тваринницької спеціалізації. Рекреаційно-туристична складова розвитку кластеру передбачає облаштування сільських садиб для обслуговування туристів, розробку туристичних маршрутів та проведення фольклорних фестивалів (наприклад, агротуристичного ярмарку «Добрі традиції Галичини»).

Проект «Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури агротуристичного кластера «ГорбоГори» створив п'ять туристичних маршрутів, що проходять територією кластеру. Розроблені маршрути (2 велосипедних, 2 пішохідних і 1 кінний) увійдуть в обласну мережу туристичних шляхів, як складову національних. Таким чином, продукти проекту матимуть більшу промоційну можливість, що в свою чергу збільшить відвідуваність Львівщини гостями та туристами. [4]

Іншим позитивним прикладом є туристичний кластер «COWBOYKY: Український дикий захід» (Новомиська ОТГ). Новомиській об'єднаній громаді вдалося отримати фінансування Євросоюзу під нестандартний туристичний проект. Тут вже створили сироварню, парники, «ковбойське» містечко та Школу економічного розвитку. На черзі - готель, електрозаправка і ретропотяг. [5]

На території Вільшаницької ОТГ у Самбірському районі від села Сприня було промарковано пішохідний маршрут (8км) на вежу пам'яті, що на горі Діл. Також заплановано ознакувати веломаршрут протяжністю 21 кілометр від Самбора до села Сприня.

Учасники сільського туризму для створення нового туристичного продукту об'єдналися на Сколівщині в етнографічно-екологічний кластер сільського туризму «Бойківські газди» під девізом «До бойківської криниці і в гори по розум». Мета кластеру направлена на розвиток краєзнавчо-етнографічного, екологічного та відпочинкового туризму на базі співпраці сільських садиб та міні-готелів, закладів харчування, виробників традиційної та екологічної продукції, самодіяльних фольклорних груп, природоохоронних та історико-охоронних установ. [6]

Славська ОТГ залишається лідером у розвитку туристичного і рекреаційного потенціалу. Завдяки розвинутій інфраструктурі збільшились туристичні потоки. Популярними в громаді є піші та велошляхи. Було промарковано маршрут на гору Тетерівка з Нижньої Рожанки, до села Либохора і до гори Магура та Високий Верх зі Славська. Також зараз в межах проекту «Велокарпатія» триває будівництво велодоріжки протяжністю 6,8 кілометра.

Більшість ОТГ на Львівщині мають туристичний потенціал, який склався історично. Є певні культурні об'єкти, які доповнюють сучасні фермерські господарства, де займаються власною справою, вони відкриті для туристів. Найшвидше розвивається напрямок туризму, пов'язаний із використанням природних рекреаційних ресурсів, які не вимагають значних фінансових інвестицій: це сплави по річках, велосипедні маршрути, краєзнавчі екскурсії із залученням сакральних та історичних об'єктів.

Розвиток туризму на території ОТГ спонукає дбати про екологію, берегти історико-культурні пам'ятки та традиції, розбудовувати інфраструктуру, підтримувати локальних виробників тощо. Розвиток місцевого туризму – це стимул не лише для розвитку громади, але й потенціалу її людей – майстрів народних ремесел, знавців фольклору, хранителів давніх традицій. Саме тому туристичний бізнес обов'язково має розвиватися в ОТГ – наповнювати їхні бюджети і покращувати якість життя мешканців.

Реформа місцевого самоврядування відкриває нові можливості. ОТГ стають своєрідними центрами, де народжуються туристичні продукти, які після вдалої реалізації приносять прибутки громадам.

Список використаних джерел

1. Карий О.І., Глинський Н.Ю. Об'єднання зусиль територіальних громад з метою використання їх туристично-рекреаційного потенціалу [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/17.pdf

2. На Львівщині створили туристичний кластер, що об'єднав бізнес і владу [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3365226-na-lvivsini-stvorili-turistichnij-klaster-so-obednav-biznes-i-vladu.html>

3. Популяризувати Львівське Опілля допоможе туристичний кластер [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2877719-popularizuvati-lvivske-opilla-dopomoze-turistichnij-klaster.html>

4. Кластер ГорбоГори розробив п'ять туристичних маршрутів [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/klaster-gorbogory-razrabotal-pyat-turisticheskikh-marshrutov>

5. 1 000 000 євро для Нового Міста. Досвід громади із залучення коштів [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/news/12677?page=3>

6. «Бойківські газди» запрошують на відпочинок [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://www.greentour.com.ua/news/boukivski_gazdy_zaproshuyut_na_vidpochynok

*Анастасія Бритвєнко, к.е.н., доцент, Софія Бригіна, студентка
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Військова агресія значно вплинула на всі галузі економіки України, туристична не стала винятком. Березень та квітень 2022 року стали критичними періодами, подорожі з метою туризму практично зупинились. Деякі регіони країни стали недоступні для туристів у зв'язку з окупацією частини території та активністю військових дій. Херсонська, Миколаївська та Запорізька області, які раніше славилися своїми курортами, не приймали відвідувачів через небезпеку для життя і здоров'я людей. Однак інтенсивність бойових дій має нерівномірний характер, що посприяло більшому розвитку туристичної галузі в таких областях: Чернівецька, Рівненська, Львівська, Закарпатська, Волинська, Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Дніпропетровська.

Як ми бачимо, відновлення туристичного напрямку розпочалося завдяки центральним та західним областям, але досягнути показників перших місяців року так і не вдалося. Так, згідно з даними туроператора Join UP!, впродовж 2022 року тільки 41% від загальної кількості туристів, що скористались його послугами, були відправлені за два місяці до початку активних бойових дій, а на всі інші 10 місяців приходиться 59% мандрівників. Однак, якщо порівняти з аналогічним періодом 2022 року, то у цих місяцях було продано втричі менше турів. Разом зі зменшенням кількості українців, які відпочивають за кордоном, збільшилася кількість людей, які віддають перевагу внутрішньому туризму. Статистика туроператора Join UP! вказала на значний ріст попиту на подорожі Україною у жовтні 2022 року. Кількість заброньованих турів збільшилася майже вдвічі порівняно з аналогічним періодом 2021, що свідчить про те, що бажання подорожувати та відпочивати залишаються високими навіть у складних умовах. Так, в грудні 2022 року частка проданих турів Україною склала 40% [1].

Складні умови обумовлені, перш за все, неможливістю гарантування 100-відсоткової безпеки. Тому до проблем внутрішнього туризму слід віднести [2]:

- військові дії, які є небезпечними для всього населення. Загроза ракетних обстрілів стає головною і найбільш серйозною перешкодою;

- втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів: історичні пам'ятки, культурні об'єкти, архітектура, релігійні та природні заповідники, у зв'язку з їх руйнуванням або розміщенням в зонах окупації та бойових дій;

- відсутність безпечної зони на території України. Наразі в Україні немає абсолютно безпечної території для відпочинку. Обмеження діють щодо відвідування деяких гірських маршрутів, водойм, лісів у різних областях. У Києві та Київській області заборонено відвідувати ліси та зелені зони поза межами житлових масивів. Купання в Києві не заборонене, але міська влада не рекомендує купатись у столичних водоймах, тому муніципальні пляжі закриті. Пляжний сезон на деокупованих територіях Київщини взагалі не відбувся через замінування водойм. На Півдні України, зокрема в Одесі та Миколаєві, купатись у морі суворо заборонено, адже Чорне море заміновано[3];

- руйнування туристичної інфраструктури в зонах проведення активних бойових дій;

- порушення логістики на території України, пов'язані з руйнуванням шляхів сполучення або розміщенням окупаційних військ на них;

- розміщення окупаційних військ на території туристичних центрів. Прикладом слугує курортне селище міського типу Кирилівка. Воно було потужним центром внутрішнього туризму, яке зараз є окупованим;

- втрата трудових ресурсів, пов'язана виїздом персоналу за кордон, переміщенням персоналу в інші регіони України.

Для зменшення впливу зазначених проблем на внутрішній туризм рекомендується здійснення наступних заходів:

- здійснення державними органами заходів для надання інформації про безпеку та попередження про зони, які є небезпечними для відвідування;

- відновлення історичних та культурних об'єктів. Україна славиться потужною культурною спадщиною, але військові дії призводять до її руйнування, тому слід приділити особливу увагу до їх відновлення в післявоєнний період;

- розробка альтернативних маршрутів для туристів, які не проходять через зони активних бойових дій. Таким чином, можна зменшити ризик для туристів та сприятливо вплинути на розвиток туризму в інших регіонах країни;

- відбудова туристичної інфраструктури, доріг та інших інфраструктурних об'єктів в зонах, що відновлюються для забезпечення безпеки туристів та повернення бізнесу в ці регіони. Для відновлення туристичної інфраструктури необхідно залучити кошти держави та іноземних інвесторів;

- впровадження державної програми післявоєнного відновлення України, яка повинна включати туристичну галузь;

– підтримка працівників туристичної галузі. Держава може надавати допомогу туристичним компаніям та іншим підприємствам, щоб вони могли зберегти робочі місця.

Наразі внутрішній туризм, перебуваючи у стані невизначеності, може бути перспективним напрямом подальшого розвитку туристичної сфери України в цілому.

Список використаних джерел

1. Внутрішній туризм зростає, але до відновлення галузі ще далеко — аналітика Join UP!
URL: <https://joinup.ua/uk/news/vnutrishnij-turizm-zrostaye-ale-do-vidnovlennya-galuzi-shhe-daleko-analitika-join-up/> (Дата звернення 12.05.2023).
2. Зарубіна А.В., Онуйко Ю.Ю., Щербатюк Н.І. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму. Економіка та суспільство, 2023, № 48.
3. Н. Баюрко. Туризм в Україні в умовах Пандемії COVID-19 та війни. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2022, № 4 (118).

Юлія Боруцька, к. г. н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: МИНУЛЕ – СЬОГОДЕННЯ – МАЙБУТНЄ...

Екологічний туризм наразі стає ще популярнішим як в Україні, так і в усьому світі. Він поєднує подорожі зі збереженням природи та культурного спадку, залучаючи туристів до гармонійної взаємодії з довкіллям і місцевими спільнотами. Щоби зрозуміти усі причинно-наслідкові зв'язки розвитку такого поняття як «екотуризм», вартує проаналізувати різнопланові аспекти цього перспективного, життєво необхідного для відновлення і фізичних, і духовних сил людського організму виду активного відпочинку в минулому, сьогоденні та майбутньому.

Сучасна концепція екотуризму виникла відносно недавно. Уперше термін «екологічний туризм» запропонував у 80-их рр. ХХ ст. мексиканський економіст-еколог Гектор Цебаллос-Ласкурейн. На його думку, екотуризм – це поєднання подорожі з дбайливим ставленням до природи, вивчення зразків флори та фауни з можливістю сприяти їхньому захисту. Найпростіша форма екологічного туризму – подорож «серед природи». Більш розвинена фаза екотуризму охоплює такі сфери, як різноманітність життєвих форм, збалансовані види економіки, охорону навколишнього середовища, культурну спадщину та суспільство. Тобто екологічний туризм являє собою важливий інструмент сталого розвитку територій.

Одним із найпоширеніших є визначення, запропоноване Всесвітнім фондом дикої природи (WWF): «Екологічний туризм – це туризм, що включає подорожі в місця з відносно незайманою природою, з метою отримати уявлення про природні і культурно-етнографічні особливості даної місцевості, який не порушує при цьому цілісності екосистем і створює економічні умови, при яких охорона природи і природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення».

Історично склалося дві моделі екотуризму. Перша з них реалізується у формі подорожей здебільшого в недоторкану природу. Сформувалася вона в США та Канаді, але наймасштабніше втілювалася в Австралії, тому її називають австралійською. Друга – західноєвропейська модель, реалізується в культурному ландшафті, тобто перетвореному діяльністю людини. Ця модель отримала ще назву «природно-орієнтованого, екологічно та соціально-відповідального туризму». Отже, перше визначення характеризує більш вузьке, класичне пояснення цього поняття, що застосовується в країнах із великими природними територіями. Широке трактування використовується в західноєвропейських країнах, де площа малопорушених природних територій незначна. Власне тому, тут і сформувалася західноєвропейська модель екотуризму, яка заснована на

використанні культурного ландшафту й акцентує свою увагу на засадах сталого розвитку туризму, на збереженні тих природних ресурсів, які ще залишилися в Європі [1; 2].

Загалом, концепція екологічного туризму базується на основі наступних принципів:

- ✓ знайомство з природою, місцевими звичаями і культурою відвідуваних територій;
- ✓ зведення до мінімуму негативного впливу на природні ландшафти й історико-культурну спадщину цих територій;
- ✓ сприяння охороні природи і місцевого соціокультурного середовища;
- ✓ екологічна освіта учасників екотуристичної діяльності (місцевого населення і туристів);
- ✓ економічна ефективність і внесок у сталий розвиток відвідуваних регіонів.

Концепція сталого розвитку з'явилася порівняно недавно. Вперше вона набула широкого розголосу в 1980 р. у Всесвітній стратегії охорони природи, яка була розроблена Міжнародним союзом охорони природи і природних ресурсів при консультації, співробітництві та фінансовій підтримці Програми ООН з навколишнього середовища, Всесвітнього фонду дикої природи та інших міжнародних неурядових організацій. Одна з головних цілей документа – донести до суспільства думку про те, що збереження природи є одним з невід'ємних елементів процесу збалансованого соціально-економічного розвитку. За словами представників нашого уряду, Україна досягла прогресу в 15 з 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) ще у 2019 році. Такі дані наведено у Добровільному національному огляді щодо досягнення ЦСР в Україні. Про це повідомили під час відеозвернення до учасників Політичного форуму високого рівня зі сталого розвитку під егідою Економічної і соціальної ради ООН у місті Нью-Йорку (рис. 1).

Рис. 1. Перелік Глобальних цілей сталого розвитку

Сталий розвиток – процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямок інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку погоджені одні з одними та посилюють теперішній і майбутній потенціал для задоволення людських потреб. При сталому розвитку задоволення потреб на часі не підриває здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби (доповідь «Наше спільне майбутнє», Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку, 1987). У концепції сталого розвитку береться до уваги використання трьох

підходів: економічного, соціального та екологічного (конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, Ріо-де-Жанейро, 1992).

З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Згідно з концепцією сталого розвитку було розроблено і поняття «сталий туризм». За визначенням Всесвітньої туристичної організації, сталий туризм передбачає «управління всіма ресурсами таким чином, щоб економічні, соціальні та естетичні потреби могли би задовольнятися одночасно з підтримкою культурної цілісності, важливих екологічних процесів, біологічної різноманітності та систем, які забезпечують життєдіяльність». Крім того, було підкреслено, що норми і практику управління сталим розвитком туризму можна застосовувати до всіх видів туризму і до всіх типів напрямків, включаючи масовий туризм і різні складові туристичних сегментів. І все-таки, на думку фахівців, саме екологічний туризм найбільш повно відповідає концепції сталого розвитку. Власне цей вид туризму має успішно реалізовувати на практиці основні принципи концепції [3].

Для популяризації сталого розвитку територій через призму екологічного туризму використовують еколого-туристичні маршрути й екологічні стежки – туристичні маршрути, спеціально створені для подорожуючих із метою вивчення, аналізу та дослідження біорізноманіття природних популяцій, їхньої ролі та значення для екосистем і довкілля загалом. Такі «вектори руху» у природному середовищі дозволяють усім відвідувачам збагнути зміст екологічних процесів і явищ, їхньої взаємодії у природі. Виховання екосвідомості, заохочення поваги до природних ресурсів і збереження біорізноманіття є головною метою таких маршрутів (рис. 2).

Рис. 2. Еколого-пізнавальна стежка «Долиною річки Кам'янки»

На нашу думку, екологічний туризм в майбутньому матиме ще більшу популярність і стане одним із найважливіших інструментів для збереження біорізноманіття, природних ресурсів і довкілля загалом. Однією з основних тенденцій буде зростання попиту на екологічно чисті та сталі туристичні послуги, такі як екоготелі, екопрогулянки, екотури та екопродукти. Також, інтенсивніше розвиватимуться екотехнології, які допоможуть зменшити негативний вплив туристичної інфраструктури на довкілля: сонячні панелі, вітрогенератори,

інші відновлювані джерела енергії, а також прилади для біологічного очищення води та повітря. Важливо зазначити, що екологічний туризм має великий потенціал у контексті економічного розвитку регіонів і може стати джерелом доходу для місцевих жителів, допомагаючи зберігати та примножувати автентичну культуру, традиції, звичаї.

Список використаних джерел

1. Боруцька Ю. З. Практикум із методики створення еколого-туристичних стежок і маршрутів (з елементами сільського зеленого туризму) : навч.-метод. посіб. Екологічний коледж Львівського національного аграрного університету. Львів, 2020. 166 с.
2. Ecoturismo instrumento de desarrollo sostenible. URL: https://www.academia.edu/8054769/Ecoturismo_Instrumento_Developmento_Sostenible.
3. ПРООН в Україні. Що таке Цілі сталого розвитку? URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>.

*Марта Мальська, д.е.н., професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Оксана Крупа, к.е.н., доцент,
Львівський національний університет природокористування*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Належне збереження, своєчасне відновлення та підвищення ефективності використання туристично-рекреаційних ресурсів напряму пов'язані з процесами розвитку туристичної сфери як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. В умовах сьогодення туристична галузь України знаходиться в глибокій кризі та змушена протистояти численним викликам, спричинених пандемією коронавірусу та російською агресією. За цих обставин головним завданням суб'єктів туристичного підприємництва стає адаптація до складних і непередбачуваних умов господарювання, збереження існуючого туристично-рекреаційного потенціалу, а також трансформація стратегії розвитку галузі. Її цілі повинні враховувати не лише ключові туристичні тренди сучасності, але й бути орієнтованими на швидке відновлення і подальший розвиток туризму у післявоєнний період. Побудова такої стратегії потребує вивчення європейського досвіду реалізації стратегічних програм, та його пристосування до внутрішніх умов.

Головним аргументом на користь зазначеного підходу є те, що навіть у докризовий період Львівська область, маючи значні обсяги цінних туристично-рекреаційних ресурсів, співмірні з ресурсами Польщі, Чехії, Словаччини та інших туристично-орієнтованих європейських країн, використовувала їхній потенціал неповністю. А саме Європа, як глобальний макрорегіон, здійснює найбільш дієву політику у туристичній сфері та займає перше місце у всіх дотичних до цієї галузі показниках. При цьому європейську модель управління туристичною діяльністю можна вважати найбільш наближеною до нашої країни. Крім того, у післявоєнний період вимальовуються досить чіткі перспективи розвитку міждержавного та регіонального співробітництва України та Європейського Союзу у галузі туризму та рекреації.

Ще одним аргументом на користь вивчення європейської практики використання туристичних ресурсів є досвід Балканських країн (Хорватії, Сербії, Боснії та Герцеговини), які також перенесли занепад туристичної індустрії через війну, а сьогодні стали успішними туристичними напрямами і є одними із лідерів за темпами розвитку туризму. Наприклад, щорічне збільшення кількості туристів у Боснії і Герцеговині після закінчення війни становило 24%. Якби не епідемія коронавірусу, у 2020 році ця країна стала б третьою у сфері розвитку туризму [1].

З огляду на європейські тенденції сучасна стратегія розвитку туристичної сфери повинна базуватися на концепції сталого розвитку. Сталий розвиток туристичної галузі можливий за

умови існування рівноваги між збереженням природних та історико-культурних ресурсів, економічними інтересами держави і соціальними потребами місцевого населення, а також якщо будуть створені державою сприятливі умови для формування якісного національного туристичного продукту. Виходячи з цієї тези, ключовою умовою забезпечення ефективного використання наявних туристично-рекреаційних ресурсів Львівської області є запровадження комплексного управління туристично-рекреаційними ресурсами, туристичне районування, встановлення системи пріоритетів.

З огляду на свої ресурсні можливості, туристична сфера Львівщини, попри сучасні труднощі функціонування, у перспективі має усі шанси на відносно швидке відновлення та подальший успішний розвиток за рахунок створення високоякісних туристично-рекреаційних продуктів (послуг), формування конкурентоспроможної туристично-рекреаційної індустрії та забезпечення на основі цього комплексного розвитку регіону.

Оцінюючи стратегічні цілі розвитку туристичної індустрії у Львівській області через призму зарубіжного досвіду, необхідно відзначити, що основні передумови формування стратегії розвитку туризму пов'язані з вирішенням низки проблемних питань: збереження культурної спадщини (87% опитаних представників держав світу), нормативно-правове регулювання (81%), збереження біорізноманіття та ефективне управління (79%) [2].

У контексті запозичення досвіду управління процесами формування та використання туристично-рекреаційного потенціалу найбільш близькою для України (і зокрема, Львівської області) є Польща. Це зумовлено передусім територіальним сусідством, що визначає схожість та спільність природних ландшафтів (Розточчя, Карпатський хребет, Надсяння), а також тісним переплетенням історії та культури цих країн. Адже багато історико-архітектурних пам'яток Львівщини формувалися саме у період перебування регіону у складі Польщі. Сусідня країна багата на туристичні ресурси усіх видів. Крім того, досить тісним і тривалим є туристичне співробітництво з Польщею.

Основним чинником процвітання туризму у сусідній країні стало поєднання вмілого використання історико-культурних та природних туристично-рекреаційних ресурсів та раціонального управління галуззю на державному і місцевому рівнях. У Польщі туризм покликаний сприяти посиленню тенденцій солідарності, людиноорієнтованій моделі суспільного розвитку та консолідації суспільства [3].

Досвід Польщі у сфері використання туристично-рекреаційних ресурсів можна узагальнити у наступних пунктах:

1) активне та всебічне використання інформаційних ресурсів у процесі промоції туризму (яскравий дизайн та інформативне наповнення друкованих матеріалів, видання їх дванадцятьма мовами, використання інформаційних стендів і вказівників, маркування туристичних маршрутів, проведення рекламних кампаній, масштабних подієвих заходів);

2) реалізація проекту «Туризм для всіх», орієнтованого створення можливостей доступу до туристичних об'єктів людей з особливими потребами;

3) науковий, організаційний та консалтинговий супровід використання туристично-рекреаційних ресурсів через спеціалізовані структури (Інститут туризму, Польська туристична організація, Польська агенція з розвитку туризму, Польська туристична палата);

4) пріоритет туристично-рекреаційного використання територій, розвідка нових джерел мінеральних вод для розширення бальнеологічної курортної мережі;

5) подальше розширення видів активного туризму з використанням місцевих ресурсів (кінного, сплавів на каное, гірського, велосипедного та ін.);

6) удосконалення освітніх програм підготовки фахівців у галузі туризму та рекреації;

7) включення у склад туристичних ресурсів при створенні туристичного продукту не лише історичних пам'яток, але й сучасної архітектури та інтерактивних музеїв.

Досвід Франції засвідчує, що максимальний ефект в розвитку туризму досягається лише за умови тісної співпраці між органами виконавчої влади, місцевими громадами, громадськими і професійними організаціями та підприємницькими структурами. Цікавим також є підхід цієї країни щодо розвитку соціального туризму (державна програма «Туризм

для інвалідів», фінансова підтримка відпускних подорожей і відпочинку для незаможних родин.

Заслуговує на увагу досвід Італії щодо привернення уваги до історико-культурних ресурсів, особливо тих, які не належать до всесвітньо відомих. Урядом країни було прийнято рішення щодо створення єдиної інформаційної бази всіх архітектурних та історичних пам'яток, розташованих на її території та надано безкоштовний доступ до отримання туристами необхідної інформації.

Вивчення досвіду Чехії важливе передусім у контексті просування туристичного продукту на зовнішній ринок, що базується на активному використанні інструментів брендингу, географічних зазначень, інформування мешканців інших країн про чеську історію та культуру через Чеські центри та представництва культурної дипломатії. Кожен регіон Чехії має свою унікальну програму розвитку туризму, що базується на місцевих туристично-рекреаційних ресурсах, але основоположні засади і стратегічні цілі є єдиними для всіх [3].

У контексті сучасних подій, зумовлених російським вторгненням, в Україні набуває поширення такий напрям як мілітарний (воєнний), темний («чорний») туризм. Досвід Боснії та Герцеговини, на території якої у 90-х роках минулого століття велися бойові дії засвідчує, що ресурсами для такого виду туризму є місця бойових дій, зруйновані обстрілами будівлі, військові поховання, знищена військова техніка, зразки зброї, меморіально-тематичні композиції, історії героїв війни та відомих людей, що загинули під час неї. Частково такі ресурси наявні й на території Львівщини, що дозволяє започаткувати новий напрям мілітарі-туризму.

Узагальнивши описаний вітчизняний і зарубіжний досвід можна зробити висновок, що удосконалення стратегії розвитку туристичної індустрії Львівської області передусім повинно здійснюватися з акцентом на її туристично-ресурсний потенціал та можливі напрями розширення сфери їхнього використання (рис. 1).

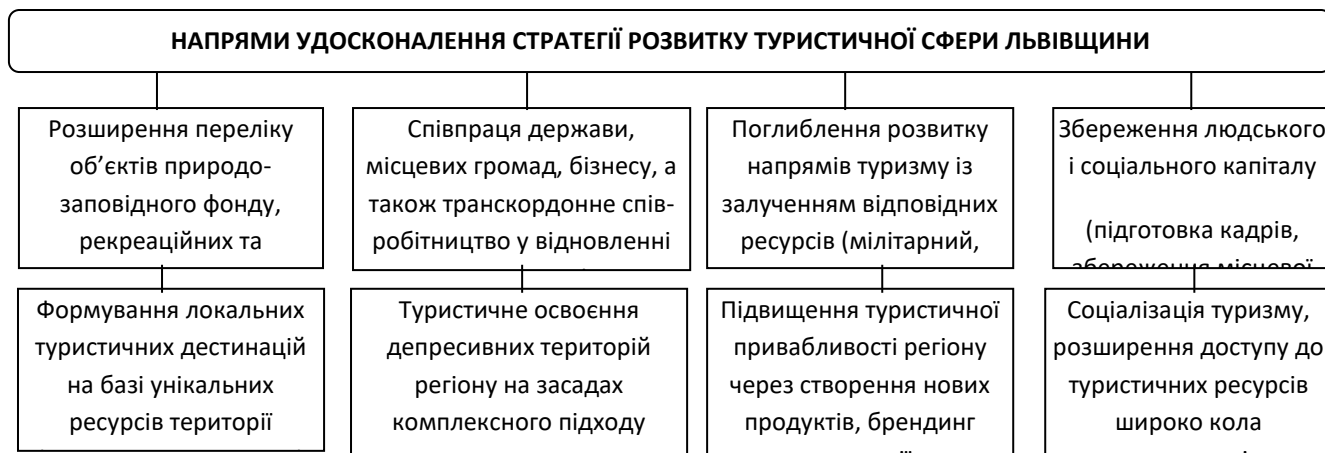

Рис. 1. Напрями удосконалення стратегії розвитку туристичної сфери Львівської області з акцентом на її ресурсний потенціал

Реалізація зазначених стратегічних напрямів передбачає формування низки проміжних цілей та завдань у напрямі відновлення і розширення існуючого туристично-рекреаційного потенціалу регіону; залучення у господарський оборот усіх доступних видів ресурсів, в тому числі – депресивних районів та сільських територій; широке використання інформаційних та подієвих ресурсів, удосконалення туристичної інфраструктури, проектування та створення нових туристичних продуктів, заснованих з однієї сторони на базі унікальних ресурсів певної території, а з іншої – на вивченні інтересів та цінностей туристів.

Список використаних джерел

1. Маджмудар О., Гончарова К. Повстати з руїн. Які країни після війни стали популярними у туристів. *TRAVEL РБК-Україна*. 20 березня 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/1647724135.htm> (дата звернення: 02.05.2023).
2. Baseline Report on the Integration of Sustainable Consumption and Production Patterns into Tourism Policies. URL: <https://www.unwto.org/investment/tourism-investment-report-2020>. (дата звернення: 06.05.2023).
3. Кривенкова Р. Ю. Зарубіжний досвід формування туристичного потенціалу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. №4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2002> (дата звернення: 08.05.2023).

Ірина Дидів, к.е.н., в.о. доцента

Львівський національний університет природокористування

НОВІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ

Туристична індустрія, як і багато інших бізнесів в Україні, переживає кризу через наслідки пандемії COVID-19 та введення воєнного стану в країні. Для вирішити цих проблем, з'являються нові сегменти індустрії туризму, які пропонують широкий спектр послуг, додаткові зручності та безпечні можливості для відпочинку. Для сприяння розвитку індустрії туризму в Україні до перспективних напрямків пропонується віднести внутрішній, сільський, гастрономічний та історико-культурний туризм, а також інноваційні туристичні продукти та послуги на основі цих видів туризму. Щоб швидко адаптуватися до нової норми, індустрія туризму повинна зосередитися на залученні більшої кількості людей, пропозиції нових турів і спеціальних напрямків, наданні високоякісних послуг і прискоренні впровадження онлайн-ових і цифрових інструментів для надання туристичних послуг.

В сучасних умовах стають актуальними новітні напрямки туристичної індустрії, які пропонують повний комплекс послуг із додатковими зручностями, дотримуючись принципів безпечного відпочинку. Однією з визначальних тенденцій у цій галузі є відпочинок, який поєднує ділові та туристичні подорожі. Такий вид подорожей передбачає продовження відраджень на кілька днів з метою активного відпочинку. Індивідуальні мандрівники мають різні причини для подорожі, такі як знайомство з новими місцями, знайомство з новими людьми, загоєння душевних ран і знаходження внутрішнього спокою. Соціальні мережі допомогли популяризувати цей тренд. Туризм став ще більш привабливим під час пандемії, коли туристи все більше зосереджуються на безпеці харчових продуктів, екологічності та здоров'ї та безпеці у своєму виборі подорожі [1].

Індустрія туризму пропонує нові тренди для розвитку, наприклад оздоровчого туризму, який зосереджується на підтримці здорового фізичного та психологічного стану здоров'я людей. Сільський туризм також має потенціал для отримання прибутку для місцевих жителів і стимулювання місцевої економіки. Це також надає туристам можливість відчувати місцеву культуру, традиції та спосіб життя, а також взяти участь у різноманітних сільських заходах. Тому розвиток сільського туризму може сприяти сталому розвитку сільської місцевості України. Варто зазначити, що розвиток сільського туризму потребує інвестицій та підтримки з боку уряду та приватного сектору [2].

Для адаптації до поточної ситуації, туристичній індустрії необхідно впроваджувати інноваційні напрямки та враховувати світові тренди, щоб залучати більше людей та створювати додатковий дохід від туристичної сфери. Варто зосереджуватись на стимулюванні розвитку внутрішнього туризму та просуванні онлайн-форм і цифрових інструментів для надання туристичних послуг, а також зосередитися на сегменті внутрішнього туризму та розробці нових пропозицій, таких як індивідуальний та

екологічний туризм. Необхідно підвищити якість обслуговування туристів, враховуючи санітарно-епідеміологічний стан місць перебування та якість страхових послуг. Крім того, суб'єктам туристичного бізнесу необхідно зробити внесок у цифрову трансформацію операційних процесів та процесів розвитку туристичної галузі.

Список використаних джерел

1. Чаркіна Т.Ю., Зайцева В.М., Пікуліна О.В., Реукова А.О. Сучасні тренди розвитку та нові напрями туристичної індустрії. Агросвіт. 2022. № 3. С. 49–56.
2. Лагодієнко В.В., Меліх О.О., Саркісян Г. О. Інноваційний вплив на регіональні туристичні ринки. Вісник ХНАУ. Сер. Екон. науки : зб. наук. пр. Харк. нац. аграр. ун-ту ім. В. В. Докучаєва. 2020. № 1. С. 325–333.

Оксана Березівська, к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

Україна володіє значним туристичним потенціалом і має всі передумови для розвитку внутрішнього туризму. Проте, туристичний сектор залежить від ситуації в країні. Зокрема, пандемія, війна, пов'язані з цим обмеження на виїзд за кордон, економічна нестабільність мають значний вплив на попит на туристичні послуги та загальний рівень розвитку галузі.

До 2020 року в Україні активно розвивався туризм, зокрема внутрішній, де кількість туристів постійно зростала. Щороку Україну відвідувало близько 13–15 млн гостей. Однак пандемія COVID-19 в 2020 році призвела до раптового зменшення кількості відвідувачів. За цей рік до України приїхало всього 3,3 млн туристів, з яких 1,8 млн прибуло у перші три місяці [1].

У 2021 році туристичні потоки почали відновлюватися. Іноземні туристи знову вирушили до України, завдяки чому було прийнято 4,3 млн гостей, з яких 70% склали європейці [1]. Проте, в лютому 2022 року розпочалася війна з росією, яка фактично призупинила функціонування туристичної галузі. У зв'язку з окупацією частини території та зонами активних бойових дій, південні регіони країни стали недоступними для туристів. Через ракетні обстріли та небезпеку підірватися на мінах не відкривався курортний сезон на Одещині.

Завдяки центральним та західним областям, розпочалося відновлення туристичного напрямку. Із зменшенням кількості українців, які відпочивають за кордоном, збільшилася кількість людей, які віддають перевагу внутрішньому туризму.

В зв'язку з теперішньою ситуацією в Україні у внутрішньому туризмі сформувалися ряд тенденцій. Однією з основних тенденцій, яка сформувалася в галузі внутрішнього туризму, полягає в переважанні санаторного (оздоровчого) відпочинку та відпочинку для заспокоєння, якомога далі від повітряних тривог та вибухів. Люди прагнуть відпочивати в безпечному та спокійному середовищі, де можна відновити своє здоров'я та емоційний стан. Найпопулярнішими стали санаторні тури. На другому місці – поїздки до Карпат. Третім за популярністю напрямком є гірськолижні курорти, попит на які зростає в зимовий період. Крім того, українці відправляються в автобусні подорожі країною, купують тури до санаторіїв на морському узбережжі, обирають міський туризм та спеціалізований дитячий відпочинок. Все частіше туристи віддають перевагу подорожам на одну людину або зі своєю родиною, а ніж в групах [2].

В останній рік спостерігається тенденція зменшення часу планування подорожей. Як зазначають фахівці багато туристів віддають перевагу турам «на завтра», бронюючи їх буквально в останній момент. Однак, дуже часто такі тури є недоступними, оскільки популярні місця відпочинку бронюються заздалегідь. Тому дедалі частіше туроператори звертають увагу туристів на місця, які ще не стали популярними серед відпочиваючих.

Наприклад, на сьогодні напрямком №1 для любителів активного відпочинку серед українців та іноземних туристів є гірськолижний курорт Буковель. Тури замовляються заздалегідь, тому практично всі готелі на зимові свята заброньовані. В зв'язку з цим туроператори пропонують інші, менш популярні гірськолижні курорти, такі як Яблуниця, Славське, Драгобрат, Мигово, Пилипець, Ворохта, Плай, Яремче, Красія тощо [3].

Новою тенденцією внутрішнього туризму стало зменшення тривалості подорожей. Як правило, відпочинок обмежується вікендом або короткими вихідними. Короткі подорожі Україною найчастіше розглядаються не як відпочинок, а як «перезавантаження» [4]. Люди хочуть відпочити, розслабитись та повернутися до роботи з новими силами.

На теперішній час зростає попит на pet-friendly готелі, оскільки більшість туристів не хочуть залишати своїх улюбленців наодинці під час подорожі. Це призводить до збільшення кількості готелів, які дозволяють розміщення з тваринками [5].

Також зросла кількість жінок в 4–5 разів в порівнянні з чоловіками, які подорожували минулого року. Крім цього, значно зросла кількість людей, які замовляють тури для однієї особи [6].

Популярним стало брати участь в туристичних програмах, що спрямовані на допомогу Збройним Силам України. Такі подорожі не лише допомагають зібрати гроші на потреби ЗСУ, але й дозволяють відчути себе частиною великої справи і зробити щось корисне для своєї країни. Адже сплачуючи податки, туристична галузь фінансує вітчизняну економіку велика частка доходів якої йде на оборону та армію. Тому мандруючи Україною, українці не тільки перезавантажуються та набираються сил і натхнення для роботи, а й допомагають ЗСУ [2].

Таким чином, зазначені тенденції свідчать про те, що не дивлячись на воєнний стан, люди продовжують подорожувати Україною, що в свою чергу сприяє розвитку внутрішнього туристичного ринку нашої країни.

Список використаних джерел

1. День туризму разом з Visit Ukraine. Visit Ukraine. 2022. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/927/denturizmu-2022-razom-z-visit-ukraine> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Зарубіна, А., Онойко, Ю., & Щербатюк, Н. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-32> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Шум А. ТОП-10 найкращих гірськолижних курортів України. *Отпуск Тайм*. 2022. URL: <https://otpusktime.com/uk/krainy/girskolyzhni-kurorty-ukrayiny/> (дата звернення: 12.04.2023).
4. Вікенди для перезавантаження. Як змінилася специфіка відпочинку туристів в Україні через війну. *Твоє місто*. 2022. URL: https://tvoemisto.tv/news/yak_zminylasya_spetsyfika_vidpochynku_vnutrishnih_turystiv_v_ukraini_cherez_viynu_135095.html (дата звернення: 12.04.2023).
5. Артюх К. Відпочинок на генераторах: як влаштований туризм в Україні взимку 2022–2023. *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3634086-vidpocinok-na-generatorah-ak-vlastovaniy-turizm-v-ukraini-vzimku-20222023.htm> (дата звернення: 12.04.2023).
6. Тарасовський Ю. Куди і як подорожували українці під час війни. *Join UP!* показав результати й тенденції 2022 року. *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/kudi-i-yak-podorozhuvали-ukraintsi-pid-chas-viyuni-joinup-pokazav-rezultati-y-tendentsii-2022-roku-09022023-11629> (дата звернення: 12.04.2023).

**ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО
ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТТІ
НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД**

Найбільші виклики, які стоять сьогодні перед країною – це здобути Перемогу і зберегти людський потенціал. Ми, як фахівці сфери туризму, можемо і повинні докласти свої зусилля до розвитку лікувально-оздоровчого туризму, що забезпечить відновлення фізичного та психічного здоров'я громадян України як у цей складний час, так і в перспективі.

Лікувально-оздоровчий туризм базується на природних лікувальних ресурсах, серед яких мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування кліматичними умовами [2].

Закарпаття – не просто регіон з потужними природними лікувальними ресурсами, мережею санаторіїв, оздоровчих та туристичних комплексів. Сьогодні це практично єдиний регіон, інфраструктура якого не постраждала від російських бомбардувань. Це регіон, якому судилося стати оздоровницею №1 для народу України.

Для того, щоб визначити можливості регіону, необхідно мати повну інформацію про туристично-рекреаційний потенціал (наявні природні лікувальні ресурси), спосіб та рівень його використання на даному етапі.

Закарпаття має сприятливі для лікування кліматичні умови, а за якістю та кількістю мінеральних вод (далі – МВ) займає перше місце в Україні [3, с. 11]. Нажаль, Державний кадастр природних лікувальних ресурсів наразі в процесі формування, останній статистичний облік санаторно-курортних закладів датується 2017 р., що негативно вплинуло на кількість наукових доробок у цьому напрямі. Спробуємо частково заповнити цей пробіл та проаналізуємо рівень використання МВ Закарпатської області.

В доступних нам джерелах інформація про кількість родовищ, типи та види закарпатських МВ значно відрізняється. Ми оперуємо даними, які представлено в Екологічному паспорті Закарпатської області станом на 05.07.2022 р. Інформація про діючі санаторно-курортні заклади зібрана в результаті емпіричних досліджень та аналізу офіційних сайтів закладів розміщення Закарпаття [4].

В Екологічному паспорті Закарпатської області [1] міститься інформація про наявність 34 спеціальних ліцензій на використання 20 родовищ та 2 ділянок МВ. Тридцять підприємств отримали ліцензії на тривалий період: 20 – 40 років. Лише 3 підприємства отримали ліцензії терміном по 5 років та одне – 10 років. Сприятливими періодами для ліцензування видобутку МВ були 2002–2008 та 2012–2017 рр. (див. рис. 1). Серед тих, які отримали ліцензії у 2021 р. два планують продовжувати розливати МВ воду у пляшки, і два (ЛЮЗ «Косино» та УСБ «Закарпаття») – надавати лікувально-оздоровчі та оздоровчі послуги, відповідно. Отже, ця інформація ніяким чином не вказує, що використання МВ у лікувально-оздоровчому туризмі регіону буде збільшуватися.

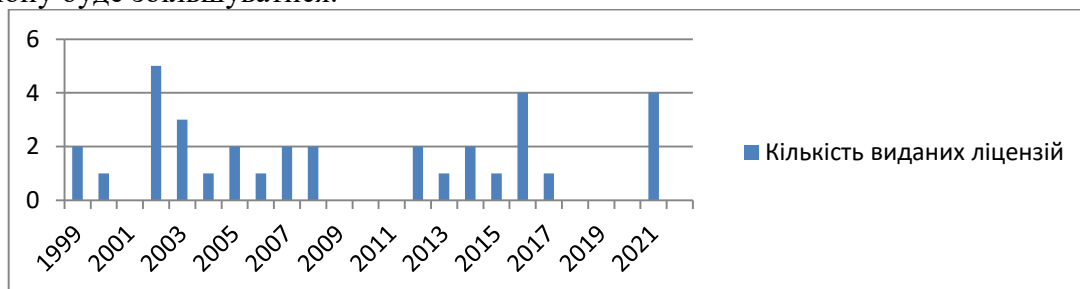

Рис. 1. Динаміка видачі ліцензій на видобуток МВ

Проаналізуємо, як використовуються МВ регіону на основі даних про основний вид

діяльності цих підприємств (див. Таблицю 1).

Таблиця 1. Вид діяльності підприємств, які мають ліцензії на видобуток МВ

Назва родовища	Назва підприємства	Вид діяльності підприємства (за ЄДРПОУ)
Нижнесолотвинське	ТОВ «Термал-стар»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Синякське	ДП «Санаторій «Синяк» ЗАТ «Укрпрофздоровниця»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Велятинське	ТОВ «Сільгоппромрекреація «Теплі води»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Голубинське	ТОВ «Санаторій «Кришталева джерело»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
	ТОВ «Свалявські мінеральні води»	11.07 Виробництво МВ*
	ТОВ «Маргіт»	11.07 Виробництво МВ
	ДП Санаторій Квітка полонини» ЗАТ «Укрпрофздоровниця»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
	ПП Фірма "Глобус"	Відсутнє в ЄДРПОУ
Косинське	СТОВ «Берег-Кочік»	36.00 Забір, очищення та постачання води
	ТОВ «ЛЮЗ «Косино»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Нова Поляна	ДП Санаторій «Сонячне Закарпаття»	86.10 Діяльність лікарняних закладів 11.07 Виробництво МВ
	МПП «Алекс»	11.07 Виробництво МВ
	ТДВ «Свалявські мінеральні води»	11.07 Виробництво МВ
	ТОВ «Карпатські зорі»	11.07 Виробництво МВ
Неліпінське 1	ТОВ «Карпатські зорі»	11.07 Виробництво МВ
	ТОВ «Прогрес-С»	11.07 Виробництво МВ
Свалявське	ВАТ «Свалявські мінеральні води»	11.07 Виробництво МВ
Полянське	МПП «Алекс»	11.07 Виробництво МВ
	ВАТ «Свалявські мінеральні води»	11.07 Виробництво МВ
	ДП Санаторій «Поляна»	86.10 Діяльність лікарняних закладів 11.07 Виробництво МВ
	ДП Санаторій «Сонячне Закарпаття» ЗАТ «Укрпрофздоровниця»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Шаянське	ДП Санаторій «Шаян» ЗАТ «Укрпрофздоровниця»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Плосківське	ТОВ «Плосківський завод мінеральних вод»	11.07 Виробництво МВ
Гірськотисянське	ТОВ «Готіс»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Теплиця	ТОВ «Акватермал – 22»	86.10 Діяльність лікарняних закладів 11.07 Виробництво МВ
Драгівське	ТОВ «Шаянські мінеральні води»	11.07 Виробництво МВ
Деренівське	ТОВ «Санаторний комплекс «Деренівська купіль»	86.10 Діяльність лікарняних закладів, 11.07 Виробництво МВ
Сойминське	ДП санаторій «Верховина» ЗАТ ЛЮЗ ПУ «Укрпрофздоровниця»	86.10 Діяльність лікарняних закладів
Берегівське	ТОВ «Жайворонок – Пачірта»	08.99 Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у.
Ділянка у с. Гут	ТОВ «Урожай – 2000»	Відсутнє в ЄДРПОУ
Ділянка - Оленьовська	ПП «Галс-М»	11.07 Виробництво МВ
Лісарнянське	ТОВ «Тригірря»	08.99 Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у.
Баранинське	ПАТ «Будаветодор»	11.07 Виробництво МВ
Золотогірське, водозабір «Золота гірка»	ТОВ «Золота гірка»	55.10 Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування 36.00 Забір, очищення та постачання води

*тут і далі: скорочено від 11.07 Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки

Як бачимо, 17 підприємств отримали ліцензії з метою розливати МВ у пляшки, і лише 14 – з метою надання медичних послуг. Проте, ці підрахунки не дозволяють зробити висновок, що в області лікувально-оздоровчі послуг надаються в 14 закладах, оскільки таких закладів, за нашими підрахунками [4], – 23. Одні з них (наприклад, санаторій «Трембіта») в процесі лікування не використовують МВ, другі – мають ліцензію на видобуток МВ, але не надають послуг лікування (санаторій «Теплі води»), треті – отримують МВ в результаті співпраці з іншим підприємством або входять до одного комплексу (санаторій «Сузір'я»). Очевидно, що на основі такої неповної і суперечливої інформації досить складно прогнозувати перспективи розвитку ЛОТ в регіоні.

Якщо проаналізувати ступінь використання родовищ, виявляється, що підприємствами витрачено лише п'яту частину наявних запасів (див. рис. 2). З одного боку, це вказує на наявний потенціал, з іншого – 4 родовища (Нижнесолотвинське, Синякське, Велятинське та Голубинське) вибрані більше, ніж на половину. До того ж, окремі родовища (наприклад, Свалявське) мають незначний запас, і хоча експлуатуються менше, швидше бідніють.

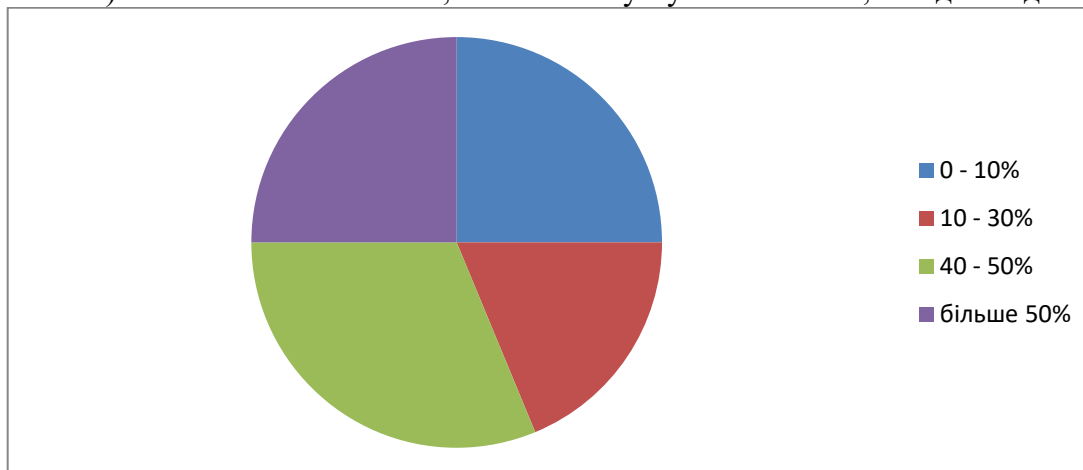

Рис. 1. Рівень використання родовищ мінеральних вод Закарпаття

Отже, наявна у вільному доступі інформація, в тому числі офіційна, не дає можливості визначити навіть найближчі перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Закарпатті. Поки що ми можемо говорити про те, що в регіоні є родовища мінеральних та термальних вод, частина з них експлуатується; якась частина мінеральних вод розливається у пляшки, ще якась – використовується в лікувальних цілях. В області є мережа лікувально-оздоровчих закладів, які не завжди позиціонують себе як санаторії і не завжди надають бальнеологічні послуги на основі термальних чи мінеральних вод.

Очевидно, що цієї інформації недостатньо для планування розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні. Можливо, саме тому його перспективи не визначені і в Стратегії [3].

Список використаних джерел

1. Екологічний паспорт Закарпатської області від 05.07.2022 р. URL : https://ecozakarp.at.gov.ua/wp-content/nd/2021_ecopassport.pdf (дата звернення 14.04.2023)
2. Про курорти : Закон України в редакції від 16.10.2020 № 2026-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення 14.04.2023)
3. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років. URL : <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf> с.10-11 (дата звернення 14.04.2023)
4. Щука Г.П. Санаторно-курортні заклади Закарпаття: спроби інвентаризації: мат-ли ІХ Міжн. наук-практ. конф. «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України». Київ, 2023. С. 15–19.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У сучасних умовах туристична діяльність відіграє важливу роль у житті держави і перетворюється на засіб досягнення порозуміння і толерантності у відносинах між етнічними спільнотами та культурами. Важливим напрямом розвитку сучасної туристичної діяльності є етнічний туризм, який дає можливість дізнатися більше про своє походження або вивчити історію певного народу не лише туристам, а й науковцям. Завдяки розвитку етнічного туризму можуть відновлюватись родинні зв'язки. Туристи часто шукають своїх предків, хочуть встановити спорідненість і підтримувати контакт з родиною. У зв'язку з глобалізацією, що пов'язано з спрощеним режимом перетину кордону, етнічний туризм також набирає популярності. Люди стали все більше емігрувати з метою кращого заробітку, працевлаштування, освітніх та інших програм. Спрощений режим перетину кордону також вплинув на туристів, які емігрували давно. Для мігрантів цей вид туризму є актуальним, адже дає змогу підтримувати контакт з країною їхнього походження. Етнічний туризм допомагає підтримувати духовні та культурні національні цінності в інших державах, за рахунок мови, релігійних і культурних традицій.

Популярність етнічного туризму зумовлена тим, що в сучасному світі, проблеми збереження, розвитку і відродження народної культури набувають щоразу більшої актуальності. Все більше людей переїжджають до мегаполісів, де з часом втрачаються багаторічні звичаї і традиції народу. Поєднання відпочинку з пізнанням особливостей історії та культури іншого народу – одне із завдань, яку повною мірою здатний вирішити етнічний туризм.

Метою етнічного туризму є відвідування етнографічних об'єктів для пізнання культури народу, етносу, що проживає зараз або проживав на певні території, традицій, етнічних особливостей, національної кухні тощо. Можна сказати, що етнічний туризм виступає формою історико-культурної спадщини регіону. Подібний вид туризму здатний задовільнити цілий ряд духовних потреб людини. Головною цінністю етнічного туризму є громади, культура яких відрізняється від культури туристів.

Етнічний туризм особливо популярний у прикордонних регіонах, де в зв'язку з історичними обставинами змінювалися державні кордони, відповідно відбувалося переселення народів.

Поняття «етнічний туризм» все частіше з'являється в працях науковців, а також в дискурсі організаторів туристичних послуг. За А. Голодом та О. Мисяк, етнічний туризм – один із різновидів культурного туризму, що пов'язаний із ознайомленням з традиційними культурно-побутовими особливостями життя населення DESTINATION [1].

На думку Н. Петрик та Т. Олексійчук, зміст етнічного туризму полягає у відвідуванні будь-якого етнографічного регіону задля задоволення своїх матеріальних та духовних потреб. Науковці зазначали, що етнічні особливості виявляються у культурі та побуті того чи іншого народу, зокрема національному одязі, традиціях, мові, національній кухні, мистецтві, менталітеті [5].

Одним з головних ресурсів для організації етнічного туризму, є етнографічні об'єкти, адже для пізнання культури, побуту, традицій народу, туристи відвідують місцеві етнографічні об'єкти.

Пізнавальний вид туризму є схожим до етнічного. Цей вид туризму з етнічним поєднують подорожі з пізнавальною метою (екскурсійні тури) як форма організації. Основною причиною участі в етнічних турах є пошук автентичності і прямиї контакт із громадами, етнічне та культурне походження яких відрізняється від стилю життя туристів.

Багато спільного етнічний туризм має з релігійним. Зокрема, турист, який мандрує на свою історичну батьківщину або цікавиться культурою певної території у більшості випадків

відвідає старовинні поховання, церкви, що і буде формою етнічного туризму.

Одними із регіонів, для яких характерна велика кількість пам'яток культури є Львівська, Київська, Чернігівська області.

За даними Всеукраїнського перепису населення, на території Львівської області проживають представники понад 100 національностей і народностей. Найбільш чисельними національностями є українці (94,8%), росіяни (3,6%), поляки (0,7%), євреї (0,2%), білоруси (0,1%) **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. Регіональні особливості побуту і культури Львівщини, функціонування етнографічних музеїв, проведення фестивалів, та інших подій на основі етнічної спадщини, є важливим краєзнавчо-туристичним ресурсом області і створюють можливості для розвитку етнотуризму в регіоні. Розвиток етнотуризму визначається національним складом населення регіону. Територія Львівської області має давню історію заселення, що і створює сприятливі умови для розвитку етнотуризму.

На державному обліку на території Львівської області перебуває 8453 пам'яток культурної спадщини (з них 816 пам'яток національного значення): 3755 пам'яток архітектури (з них 794 – національного значення), 3833 пам'ятки історії (з них 14 – національного значення), 306 пам'яток монументального мистецтва (з них 5 – національного значення), 500 пам'яток археології (з них 15 – національного значення), 59 пам'яток садово-паркового мистецтва (з них 5 – національного значення) [3]. На території Львівщини розташовано найбільше пам'яток історії та архітектури в Україні, проте вони не в повній мірі використовуються для розвитку туризму, зокрема і етнічного.

Центральна частина Львова з ансамблем собору Святого Юра та горою Високий замок загальною площею близько 120 га була внесена до всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО. До цього реєстру також належать дерев'яні церкви Львівської області, зокрема Церква Святого Духа (с. Потелич, Жовківський р-н), Церква Собору Пресвятої Богородиці (с. Матків, Турківський р-н), Церква Святої Трійці (м. Жовква), Церква святого Юра (м. Дрогобич).

Територія Львівської області характеризується наявністю різноманітних діаспор: польської, російської, білоруської, єврейської та ін., що також є передумовою розвитку етнічного туризму. Львівщина – етнічна територія на якій у різні періоди формувалася український етнос. На території області проживають такі етнічні групи як бойки і лемки.

Бойківщина – етнографічний район на заході, що займає центральну частину Українських Карпат. Назва бойки зафіксована у джерелах XVII-XVIII ст. Її походження має різні пояснення. Сучасний дослідник М. Худаш вважає, що ця назва походить від антропоніма (власні імена людей) “бойко”. Бойки здавна були землеробами. На Бойківщині також розвивалися різні ремесла і промисли. Регіональні особливості є характерними для різних галузей традиційної духовної культури жителів бойківського краю. У календарних і сімейних звичаях та обрядах, віруваннях, міфології, народних знаннях, звичаєвому праві простежуються нашарування різних епох і уявлень, передусім тісний зв'язок із життєвими справами людини. Бойківська фольклорна традиція донесла до нашого часу цінні пам'ятки давніх верств усної поетичної творчості і українського народу.

Лемківщина – найдалі висунутий на захід історичний край української землі. Займає західну частину Карпат по обох схилах так званих Низьких Бескидів. Назву лемки подають джерела з XVI ст. Як вважає частина дослідників, вона надана сусідами лемків від поширеної у народній мові останніх діалектної частки “лем” (у значенні “лише”, “тільки”). Давніми предками лемків, як і бойків, вважається слов'янське плем'я білі хорвати, яке проживало в Карпатах і Прикарпатті. На Лемківщині було поширено землеробство, різні домашні промисли: обробки дерева, каменю, вовни, гончарство, виготовлення посуду тощо. Локальні культурно-побутові риси лемків позначені впливами дуже різних за походженням і національним характером культур сусідів лемків – поляків, словаків, угорців, чехів [2].

Висновки. Отже, Львівська область достатньо багата на етнотуристичні ресурси. Розвиток етнічного туризму в регіоні може стати поштовхом для розвитку територій і громад. В області варто проводити більш детальні дослідження етнічного туризму, а також

проводити перспективні проекти, які можуть вивести етнічний туризм на новий рівень розвитку. Необхідно розробляти нові програми турів, які би зацікавили туристів.

Список використаних джерел

1. Голод А. П., Мисяк О. М. Сучасні проблеми розвитку бальнеологічних курортів Львівської області. *Актуальні питання економічних наук. Зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф.* № 1. Запоріжжя, 2015. С. 102–103.
2. Етнографія України / за ред. С. А. Макарчука. Львів: Світ, 2004. 518 с.
3. Львівська обласна рада. URL: <https://lvivoblrada.gov.ua/>.
4. Никига О. В., Голод А. П. Фактори розвитку гастрономічного туризму у Львівській області. *Готельно-ресторанний і туристичний бізнес: теорія і практика: I-а Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених (21–22 травня 2021 р., м. Одеса)*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2021. С. 43–45.
5. Петрик Н. А., Олексійчук Т. В. Етнічний туризм: зміст, особливості та форми. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. Зб. наук. пр.* № 20. Вінниця, 2010. С. 210–214.

*Олена Лазарєва, д. е. н., професор
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЙ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

На сьогоднішній день об'єкти природно-заповідного фонду зазнали значних втрат та руйнувань, що зумовлене військовою агресією проти України. Наразі діють суттєві обмеження для природоохоронної діяльності на природно-заповідних територіях. Враховуючи, що значна частина території забруднена і великою кількістю бойових ракет, і нерозірваними боєприпасами, це становить можливу небезпеку для людства та навколишнього середовища. В Україні природні екосистеми наразі потерпають від пошкодження їх вибуховими пристроями, військовою технікою, пожежею тощо.

У науковій літературі сьогодні зустрічаються дослідження, в яких розкриваються підходи до особливостей збереження і відтворення природно-заповідних територій з урахуванням регіональних управлінських підходів [1, с. 125], обґрунтовуються перспективи розвитку заповідного туризму [2, с. 5], висвітлені недоліки у механізмі управління у сфері функціонування та розвитку біосферних заповідників [3, с. 11-13], розкриваються науково-обґрунтовані положення щодо збереження та використання об'єктів природно-заповідного фонду міст [4, с. 25, 71]. Проте, як бачимо, сьогодні відсутні системні дослідження, в яких би аналізувались негативні наслідки, що зумовлені воєнним станом, на природно-заповідний фонд в цілому, а також розкривались би підходи щодо можливих напрямків відновлення об'єктів природно-заповідних територій.

Необхідність висвітлення наукових підходів щодо відновлення рекреаційного потенціалу територій у післявоєнний час і зумовила вибір теми дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування напрямків відновлення природно-заповідних територій у післявоєнний період, що в цілому сприятиме забезпеченню стратегії і тактики їх випереджаючого розвитку.

На сьогоднішній день на територіях багатьох природних парків та ландшафтних заказників на місці розривів снарядів накопичується значна кількість важких металів, концентрація титану у пробах ґрунтів на місці розривів снарядів значно перевищує фонові показники тощо.

Наразі побудова укріплювальних споруд значно вплинула як і на тваринний, так і на рослинний світ регіону, до того ж ґрунт є настільки забруднюваним, що його використання впродовж ще довгого часу є небезпечним, а в деяких випадках і неприпустимим.

Отже, враховуючи вкрай неприйнятну ситуацію, що склалася внаслідок військових дій, потребують необхідності обґрунтування напрямків відновлення природно-заповідних територій у післявоєнний період.

Так, на нашу думку, важливо забезпечити повноцінне відновлення інституційних механізмів управління природно-заповідними територіями, що є вагомим чинником відтворення біологічного різноманіття. Так, як на національному, так і на обласних, регіональних та місцевих рівнях невідкладним є налагодження та відновлення повноцінного функціонування інституцій безпосередньої охорони природи та відтворення біорізноманіття та ландшафтів.

Що стосується землеустрою природно-заповідних територій, то потребують необхідності виконання заходів щодо захисту земель від ерозії, підтоплення тощо, що стимулюватиме відновлення біорізноманіття та унікальних природних ландшафтів (правда на це потрібен довгий період).

Важливо також забезпечити впровадження нових підходів до розвитку заповідних територій, що сприятиме забезпеченню (відновленню) життєдіяльності біорізноманіття на їх територіях, а також збереженню ландшафтів, якщо це є можливим, враховуючи умови сьогодення.

Потребує необхідності повноцінне відновлення роботи інституцій земельно-кадастрової діяльності як на загальнодержавному, так і на місцевих рівнях, що сприятиме забезпеченню повноти відомостей про всі земельні ділянки, застосування єдиної системи просторових координат та ідентифікації земельних ділянок. Слід також не допустити техногенну перенасиченість внаслідок непланомірного використання ресурсів, що сприятимуть відродженню зруйнованих об'єктів природно-заповідних територій.

Наразі на територіях заповідників, що під окупацією або є в зоні проведення бойових дій, наукові дослідження щодо пріоритетних напрямків функціонування об'єктів природно-заповідного фонду майже не проводяться. Для деяких територій статус природоохоронних об'єктів було скасовано, на неналежному рівні через активні бойові дії проводиться як і поточна, так і планова робота діяльності природоохоронних інституцій, деякі заповідники ліквідовано для вирішення несумісних з охороною природи завдань, має місце вирубка лісових смуг та дерев для потреб військових тощо.

Тому вважаємо, на територіях природно-заповідних зон доцільним у післявоєнний період є розвиток стратегічного планування, враховуючи першочергові потреби, що сприятиме оптимізації як фінансових, так і матеріально-технічних ресурсів, формуванню робочих місць, а також забезпечуватиме довгострокове бачення розвитку заповідних територій тощо.

Під час розробки галузевих програм увага повинна бути приділена всебічній підтримці відродження біологічного і ландшафтного біорізноманіття та врахування при цьому соціально-економічних та екологічних аспектів відновлення заповідних територій.

Враховуючи, що військова агресія призвела до суттєвих порушень природного середовища, в деяких випадках має місце руйнація усталених форм природокористування, потребує необхідності підготовка відповідних фахівців для відновлення виконання функцій природоохоронних органів, що знаходилися під окупацією.

Потребує необхідності і розробка методики оцінки природоохоронних витрат на контрольованих територіях (забруднення довкілля важкими металами, отруєння води внаслідок вибухових хвиль, потрапляння токсичних відходів тощо), що дозволить почати відновлення системи охорони природи як завдяки допомозі міжнародних інституцій, так і власними силами, сприятиме реалізації та впровадженню на цій основі проектів з екологічної модернізації.

Дотримання запропонованих напрямків відновлення природно-заповідних територій, дотримуючись принципу узгодження потреб між собою, забезпечить врівноважений розвиток еколого-економічного та соціального піднесення.

Список використаних джерел

1. Газуда М.В., Дяченко І.Б. Регіональний менеджмент збереження і відтворення природно-заповідних територій: монографія. Ужгород. Видавництво ФОП Бреза А.Е. 2014. 248 с.
2. Балджи М. Перспективи розвитку заповідного туризму в Одеському регіоні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія. 2015. № 11 (231). С. 5-16. URL: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/files/archive/nv_11_\(231\)_2015.pdf](http://n-visnik.oneu.edu.ua/files/archive/nv_11_(231)_2015.pdf) (дата звернення: 6.05.2023).
3. Гольонко Р.А. Правові проблеми у сфері функціонування та розвитку біосферних заповідників України. Теорія і практика правознавства. 2016. Вип. 2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2016_2_12 (дата звернення: 6.05.2023).
4. Тупісь С. П. Методи збереження та використання об'єктів природно-заповідного фонду у структурі міст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури (доктора філософії) за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури». Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2019. 246 с.

*Світлана Бугіль, к.е.н., доцент
Львівський національний університет природокористування*

ТУРИСТИЧНІ КЛАСТЕРИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Туризм є специфічною сферою буття сучасної людини, яка привернула широку увагу суспільства, а рівень туристичної привабливості регіону є предметом уваги вчених різних галузей суспільного життя: економіки, політики, науки, освіти.

Розвиток туризму супроводжується постійним збільшенням туристичних потоків, зростанням навантаження на зони відпочинку та інтенсифікацією використання потенціалу наявних рекреаційних ресурсів. Відтак, постійний пошук нових шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єктів туристичного бізнесу призвів до утворення та поширення інноваційних моделей організації бізнесу, в рамках яких підприємці об'єднуються.

Інтеграція українського суспільства в європейський туристичний простір є однією із стратегічних цілей сталого розвитку держави.

Україна в цілому та кожен регіон, має великий потенціал для розвитку туризму в багатьох сферах: гастрономічний туризм, екотуризм, медичний туризм, діловий туризм, науковий туризм, сільський туризм, морський туризм, культурний туризм, МІСЕ (зустрічі, інсентив-тури, конференції, заходи).

Причинами, котрі заважають ефективному розвитку туризму в Україні є:

- відсутність скоординованих дій усіх галузей, які прямо чи опосередковано забезпечують функціонування та розвиток туризму;
- відсутність системного та комплексного підходу до забезпечення розвитку внутрішнього та в'їзного туризму в регіонах.

Світовий досвід показує, що процес економічної кластеризації є вирішальним для розвитку туризму, підвищення його конкурентоспроможності та активізації впровадження туристичних інновацій. Туристичні кластери формують потенціал для розвитку території та сприяють зростанню довгострокових інвестицій.

Головною перевагою сучасних кластерів є їх висока адаптивність до економічних трансформацій, зумовлених наслідками процесів глобалізації.

Кластерні формування об'єднують органи державної влади, підприємства, вищі навчальні заклади, наукові установи й громадські організації для взаємодії та співпраці, що забезпечує можливості для більш швидкого реагування на попит ринку, повніше використання переваг ринкових механізмів, впровадження нових знань, інновацій та наукових відкриттів.

Завдання, які постають перед туристичними кластерами України полягають у тому, щоби:

- об'єднати зусилля фахівців різних галузей господарської діяльності регіону, асоціацій, громадських організацій та наукових й освітніх установ для плідного розвитку внутрішнього та в'їзного туризму;
- провести модернізацію програм, турів, маршрутів, проєктів із надання туристичних послуг;
- імплементувати туристичні продукти кластера в регіональну туристичну практику;
- подолати проблеми недостатньо розвинутої туристичної інфраструктури регіонів;
- розвивати зв'язки із зарубіжними партнерами.

Стратегічна мета кластеру:

- збільшення кількості туристів (іноземних і внутрішніх);
- сталий розвиток внутрішнього та в'їзного туризму в регіоні;
- підвищення іміджу регіону як надійного майданчика для ділової співпраці;
- розвиток усіх галузей, що забезпечують функціонування та розвиток туризму;
- соціально-економічний і культурний розвиток регіону.

Тактична мета кластеру:

- підвищення інтересу потенційних туристів (іноземних та вітчизняних) до туристичних послуг і подорожей регіоном;
- впровадження нових туристичних продуктів на основі сучасних технологій та інновацій.

На території України діють територіально-рекреаційні комплекси: Трускавець, Моршин, Миргород, які об'єднують свої зусилля з просування продукту дестинації, сформованого на основі природних джерел та ресурсів санаторнокурортного комплексу. Однак сьогодні є і багато успішних кластерних утворень у сфері туризму, зокрема пізнавального, пригодницького та етнографічного типів, зокрема:

- Громадська організація туристичний кластер “Кам'янецький дивокрай” (с. Колибаївка, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницької області);
- Кластер еко-агротуризму “Оберіг” (селище Гриців, Шепетівський р-н, Хмельницької області) – перший подібний кластер сільського туризму в Україні;
- Туристичний кластер “Південне туристичне кільце” (складається із 12 міст Одеської, Миколаївської, Херсонської областей та АР Крим: Ізмаїл, Балта, Вознесенськ, Білгород-Дністровський, Чорноморськ, Гола Пристань, Олешки, Генічеськ, Алушта, Ялта, Судак, Феодосія);
- Агро-еколого-рекреаційний кластер “Фрумушика-Нова” (Тарутинський район, Одеська область);
- Кластер сільського туризму “Мальовнича Бережанщина” (Бережанський р-н, Тернопільська область);
- Туристично-рекреаційний кластер “Гоголівські місця Полтавщини”;
- Подільсько-Буковинський туристичний кластер (трьома головними містами Поділля та Буковини: Кам'янець-Подільський, Чернівці та Хотин);
- Туристичний кластер “Славутич” (м. Славутич, Київська область);
- Етнографічно-екологічний туристичний кластер “Бойківські газди” (Сколівський р-н, Львівська область);
- Агро-екотуристичний кластер “Гостинна бойківська Долинщина” (Долинський р-н, Івано-Франківська область);
- Агротуристичний кластер “ГорбоГори” (Пустомитівський р-н, Львівська область);
- Кластер сільського туризму “Бойківський колорит” (Долинський ра-н, Івано-Франківська область).

Незважаючи на зростання інтересу до туристичних кластерів в Україні існує чимало проблем та перешкод щодо їх створення і розвитку, а саме:

- недостатня нормативна та законодавча база для створення та діяльності кластерів;
- МСП не мають достатнього інтересу до об'єднання у великі виробничі системи;
- відсутність інвесторів через інвестиційну непривабливість регіонів України;
- відсутність державного фінансового забезпечення суб'єктів кластеру.

Формування та розвиток кластерів не обходиться без підтримки держави. Зокрема, в усіх країнах ЄС діють національні програми розвитку кластероутворення, які сприяють підвищенню рівня їх конкурентоспроможності та неподільної ролі ланцюга «наука (освіта)–виробництво».

Державна політика підтримки розвитку туристичних кластерів в Україні має сприяти модернізації туристичної галузі, підвищенню ефективності туристичного бізнесу та соціально-економічному розвитку регіонів. Основними елементами такої політики мають бути:

- введення правової категорії “кластер” та закріплення її в господарському законодавстві;
- затвердження відповідних державних та регіональних програм стимулювання розвитку туристичних кластерів;
- організаційно-економічна підтримка ініціатив підприємств та організацій кластерного об'єднання шляхом розвитку туристичної інфраструктури регіонів України;
- здійснення часткового фінансування об'єктів туристичної інфраструктури на основі державно-приватного партнерства.

Одним з наслідків цифровізації світової економіки є формування якісно нових міжнародних туристичних кластерів, які поєднують в собі можливості традиційних (територіальних) і віртуальних кластерів, коли формування та подальша реалізація туристичного продукту відбувається з використанням ресурсів кожного учасника кластеру.

Україна найближча до кластерів таких європейських країн як Швейцарія, Норвегія, Німеччина, Нідерланди та Фінляндія. Це пояснюється високим туристично-рекреаційним потенціалом України, наявністю великої кількості курортних зон, зростанням популярності країни як туристичного напрямку. Важливою перевагою формування міжнародних туристичних кластерів, у яких може брати участь Україна, є можливість вирішення проблеми з овертуризмом (надмірним туризмом) в цих країнах. Так, згідно з рейтингом Statista, Амстердам (Нідерланди) входить до п'ятірки найбільш постраждалих від надмірного туризму міст європейського регіону [5]. В Амстердамі на 1,1 мільйона жителів припадає в середньому близько 17 мільйонів туристів на рік, що призводить до рекреаційного перевантаження території та погіршення екологічної ситуації. У 2018 році Рада з туризму Нідерландів запустила «Голландський план міста» (“HollandCity plan”) [3], щоб заохотити туристів їхати до менш відомих місць – Ейндховена чи озер у Фризії.

Перспективним напрямком для України є міжнародне співробітництво в галузі туризму через туристичні кластери Польщі. В Польщі функціонують три великі кластери: Ельблонський, е-Колот, здоровниця Супрасль. Вагомими складовими Стратегій розвитку даних кластерів є створення міжнародних туристичних проєктів [6].

Перевагами формування співробітництва України з означеними країнами через формування транснаціональних туристичних кластерів є підвищення можливостей залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури та позиціонування України на міжнародному туристичному ринку як надійного та конкурентоспроможного партнера.

Отже, туристичні кластери є новітніми інструментами розвитку територій та регіонів. Основними соціально-економічними наслідками розвитку кластерної діяльності є: збільшення надходжень до місцевих бюджетів, збільшення зайнятості населення та працевлаштування кваліфікованих робітників, підтримка товарів вітчизняного виробника, популяризація української культури.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Ефект мультиплікації у туризмі: обмеження та можливості. Зовнішня

торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 4. С. 23–32.

2. Daniela Doina Fundeanu (2015) Innovative Regional Cluster, Model of Tourism Development. *Procedia Economics and Finance* 23 (2015), 744–749, 2212–5671. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00501-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00501-8) (accessed February, 2, 2022).

3. Holland. Available at: <https://www.cityofholland.com/253/Completed-City-Plans> (accessed February, 2, 2022).

4. Overtourism and Tourismphobia: Global trends and local contexts. URL: <http://surl.li/bsajz> (дата звернення: 12.02.2022).

5. Perspective Destination the Netherlands 2030. P. 41. Available at: <https://www.nbtc.nl/en/home/visionstrategy/perspective-2030.htm> (accessed February, 12, 2022).

6. Polish Tourism organization. URL: <https://www.pot.gov.pl/en> (дата звернення: 06.02.2022).

*Мар'яна Горбова, викладач I категорії,
Прикарпатський фаховий коледж лісового господарства та туризму*

ПРИРОДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ

Актуальність. Виклики сьогодення задають туристичній галузі нові темпи та тенденції для розвитку, як в Україні в цілому, так і в окремих етнокультурних регіонах. Період пандемії та карантинні заходи, а також події воєнного часу показали, що велика частка громадян України все ж таки мають потребу у соціалізації, пізнанні нового, пошуку нових місць для ефективного відпочинку у межах України.

Все це зумовлює потребу в нових напрямках, формах розвитку внутрішнього туризму та дозвілля. Розглядаючи сучасні ринкові тенденції можна стверджувати, що досить великим попитом користуються доступні за ціною туристичні продукти, а також велика частка туристів цікавляться новими, незвичними формами та видами відпочинку, часто у районах, віддалених від великих міст.

Враховуючи основні світові тенденції щодо розвитку сталого туризму, необхідно звертати увагу саме на розвиток екологічного, агро та сільського туризму у окремих регіонах. Тому саме зараз важливо щоб науковці, фахівці з туризму, громадські організації працювали над створенням та розробкою туристичних продуктів, які одночасно задовольнятимуть потреби туристів і будуть адаптовані під виклики сьогодення.

Метою дослідження є аналіз туристичного потенціалу Східної Бойківщини з точки зору екологічного та сільського зеленого туризму, надання рекомендацій для більш ефективного його розвитку.

Результати дослідження.

Екологічний туризм— це туризм у місця з відносно незайманою природою, до цінних у природному відношенні об'єктів з метою отримання задоволення від перебування на природі, розширення знань про неї та оздоровлення [1].

Історико-етнографічна область Східна Бойківщина розташована на північних і південних схилах Карпат (охоплює райони івано-франківської та Львівської області між річками Сян і Лімниця та райони Закарпатської області до р. Уж на заході до р. Тересва на сході, а також Підкарпатського воєводства Польщі), характеризується чистим довкіллям і самобутньою культурою місцевого населення [2].

Східна Бойківщина на сьогодні охоплює 13 територіальних громад: Вигодську, Долинську, Брошнів-Осадську, Витвицьку, Калуську, Верхнянську, Войнилівську, Болехівську, Спаську, Рожнятівську, Перегінську, Дубівську, та Новицьку.

Аналізуючи природно ресурсний потенціал регіону відзначимо, що більша частина Східної Бойківщини має сприятливі кліматичні умови, клімат помірно континентальний. У рівнинній частині літо тепле (середня температура липня +16 ... +19 °С, взимку –3 ... —

6 °С, опадів у середньому випадає близько 800 мм). Також регіон має хороші умови для розвитку екологічного, агро та сільського зеленого туризму, оскільки досить велика її територія охоплена мальовничими селами, які навколо оточені горами, що є досить привабливим для туризму.

Сприятливим є також те, що тут досить густа мережа річок, гірських потоків. Усі річки регіону Східної Бойківщини належать до басейну р. Дністер і є річками гірського типу. Цим річкам притаманний нестійкий рівневий режим. Вода може підніматись на до чотирьох метрів, на весні та восени. Є мальовничі водоспади: Поляницький, Мізунський водоспад, Правич, Гуркало Лужанський, Гуркало Липівський, Сукільські водоспади, Козачі сльози, Козаківський,

Територія унікальна для тим, що тут зосереджено велика кількість ботанічних, гідрологічних, ландшафтних, лісових та орнітологічних заказників, дендрологічні парки, регіональні ландшафтні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища, комплексні пам'ятки природи, що є необхідним для сільського та екологічного туризму.

У Долинській ОТГ нещодавно відкрито маршрут еколого-пізнавальної стежки до каменя Колибач. Всього по маршруту зустрічаються 5 каменів-пісковиків: безіменний, Кам'яна Стіна, Дякова скриня, Воронячий дзьоб та Колибач. Загальна протяжність маршруту – 4,2 км, рівень складності – середній. Крім цього у регіоні є ще кілька відомих скельних місць таких як Урочище Бовкути біля с. Станківці, «Цапкові скелі» с. Царківна, Скелі Довбуша біля Бубнища.

Досить цікавою для дослідження є територія Вигодської об'єднаної територіальної громади, зокрема с. Старий та Новий Мізунь, с. Кропивник. Наприклад на окраїні с. Кропивник є скельні комплекси, які можуть мати всі перспективи для використання у екологічному туризмі, оскільки дана локація є максимально не освоєна. Тут можна запропонувати екологічні маршрути з різноманітною складністю, тематикою та формами проведення. Див (рис.1) Типова карто-схема запропонованого маршруту.

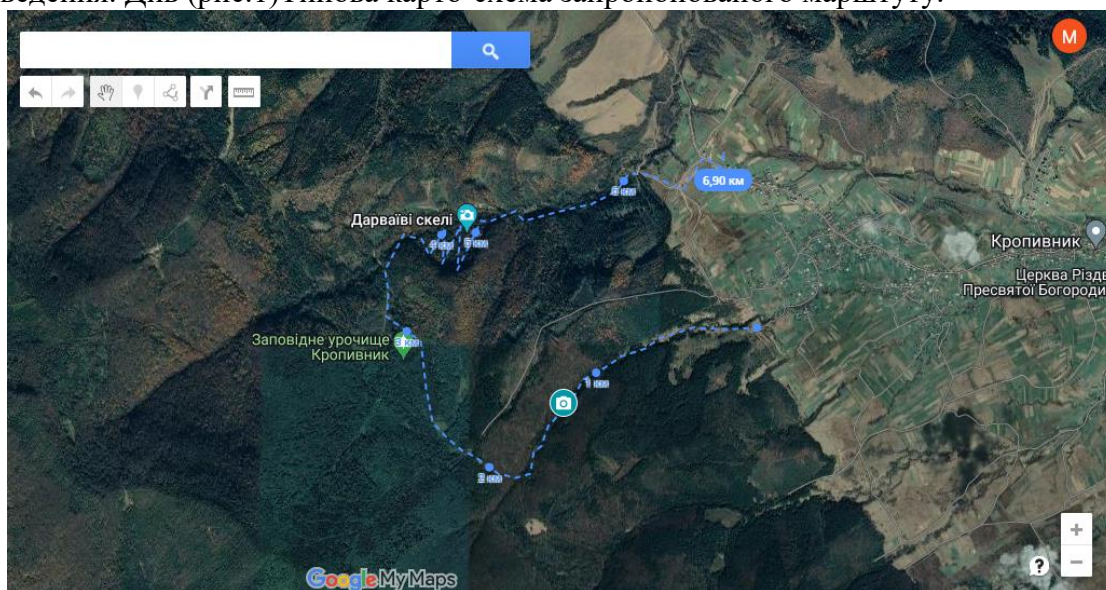

Рис. 1. Схема можливого еко-маршруту «Таємниці скельних лабіринтів» (Власна розробка Горбова М.Я.)

Найважчий потенціал території є не достатньо досліджений та популяризований, тому є досить перспективний для розробки нових екологічних маршрутів, еко-стежок, велосипедних маршрутів. Для цього необхідно проводити дослідницьку роботу, залучивши фахівців з туристичної галузі та громадськість.

Сьогодні у межах регіону Східної Бойківщини проводяться певні заходи з розвитку та популяризації туризму, зокрема 1 березня управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій облдержадміністрації за партнерської участі

територіальних громад Прикарпаття і волонтерів розпочало реалізацію експериментального проєкту «Бойківські Карпати». Проєкт повинен бути реалізований 2023 року у межах східної частини етнорегіону Бойківщина, територіальні громади якої обрані як пілотна територія для реалізації проєкту.

Метою проєкту «Бойківські Карпати» є збільшення туристичної привабливості Східної Бойківщини, підвищення інституційної спроможності управління територією як туристичною дестинацією, створення умов для росту туристичних потоків та залучення інвестицій, перетворення туризму на індустрію економіки відвідувачів.

Після реалізації проєкту, організатори сподіваються підвищити рівень міжмуніципального партнерства у територіальних громадах Східної Бойківщини, посилити грантрайтингову ініціативність стейкхолдерів, активізувати процеси кластеризації туристичного бізнес-середовища, сприяти створенню організації з управління дестинацією (destination management organization – DMO), ініціювати «ДМОкратизацію» населення через просування культури партисипації, створити каталог об'єктів і атракцій для «конструктора» нових туристичних продуктів, сформуванню активне середовище «амбасадорів» дестинації та ін. [3].

Отож можна стверджувати, що Східна Бойківщина має потужний потенціал для розвитку туризму. Завдяки унікальному фізико-географічному розміщенню, природнім, історико-культурним, суспільним ресурсам, регіон може і повинен ефективно розвивати такі види туризму як екологічний та сільський зелений, оскільки дані напрямки розвитку є пріоритетними на шляху до сталого розвитку туризму. Важливим є те, щоб місцева влада ефективно співпрацювала з громадськістю, оскільки місцеве населення, ще не зовсім впевнено бачить перспективне майбутнє у туристичній галузі.

Для того, щоб туризм приносив максимальний прибуток для місцевих громад, вони повинні об'єднано співпрацювати у створенні комплексного туристичного продукту, який буде «гармонійно» поєднувати розміщення, харчування, спорт та розваги, відпочинок та оздоровлення та культурно-пізнавальну компоненту.

Таким чином, усвідомлення цінності туристичних ресурсів територією владою і громадою, їх максимально раціональне використання та перетворення на туристичний продукт є взаємовигідним для місцевого населення та туристів, і тим самим це є перспективний шлях локального та регіонального розвитку.

Список використаних джерел

1. Вишневецький В.І. Екологічний туризм: Навчальний посібник К. Інтерпрес ЛТД -2015-140 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навчальний посібник — К.: Альтерпрес, 2009 — 400 с.
3. Стаття видавництва pravda.if.ua: Електронний ресурс: [Режим доступу] <https://pravda.if.ua/na-ivano-frankivshhyni-startuvav-proyekt-bojkivski-karpaty/>

*Ірина Гошовська, спеціаліст другої категорії
Прикарпатський фаховий коледж лісового господарства та туризму*

РЕКРЕАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МІСЬКИХ ПАРКІВ НА ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ

Бойківщина - історико-етнографічний регіон на заході України, який охоплює гірські райони сучасної Львівської та Івано-Франківської областей. Територію Бойківщини науковці умовно поділяють на три частини: західну, центральну і східну.

Східна Бойківщина на сьогодні охоплює 13 територіальних громад: Вигодську, Долинську, Брошнів-Осадську, Витвицьку, Болехівську, Спаську, Рожнятівську, Перегінську, Дубівську, Калуську, Верхнянську, Войнилівську та Новицьку.[1]

Східна Бойківщина є одним із наймальовничіших куточків країни. Особливою популярністю користується цей край завдяки сприятливим кліматичним умовам.

Територія Східної Бойківщини багата різноманітними природними ресурсами для рекреації та відпочинку.

Болото Ширковець — гідрологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення розташоване між селами Старий Мізунь і Новий Мізунь, у межах Вигодської улоговини. Тут можна побачити росичку круглолисту – комахоїдну багаторічну рослину, журавлину дрібноплоду, занесену до Червоної книги України.

Скелі Довбуша — скельно-печерний комплекс, унікальна пам'ятка історії та природи, розташована в урочищі Бубнище на території Болахівської територіальної громади. Лежать скелі на висоті 668 м над рівнем моря. Це скелясті виступи пісковиків заввишки до 80 м, що утворились більше 70 млн років тому на дні палеогенового моря. Кам'яний лабіринт завширшки 200 м тягнеться серед буково-смерекового лісу зі сходу на захід майже на 1 км.

Вишківський перевал – гірський прохід у Вододільному хребті Українських Карпат між Горганами і Сколівськими Бескидами. Місце де облаштовані оглядові майданчики з яких відкриваються неймовірні гірські краєвиди.

«Цапіві скелі» або «Карпатська кам'яна стіна» - це на кілька сотень метрів, ніби виринувши з глибин віків, простягаються велетенські кам'яні глиби. Ці скелі у буковому лісі мало змінені людиною і не відомі широкому загалу. [2]

Ці ресурси маю великий потенціал для розвитку різноманітних видів туризму. Крім ресурсів природнього походження є також штучно насаджений парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва. [3]

Розташований унікальний парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Арборетум» розташований у межах Болахівської територіальної громади. [5]

Це один з найстаріших парків Прикарпаття. Його історія починається від середини ХІХ століття, коли в Болахові розташовувалась Дирекція лісів та державних маєтностей Галичини. Поряд з адміністративним будинком висаджували молоді деревця, привезені з австрійських, німецьких, італійських розсадників. Вирощували деревця з насіння, завезеного з Франції та Північної Америки. Ботанічна колекція нараховувала більш, ніж дві сотні видів деревних порід, які займали площу понад 6 га.

За час існування Державної школи для лісничих (до 1944 року) парк набув популярності, став одним із зразків дендрологічних надбань Прикарпаття.

Після закриття школи територію парку було розділено на кілька частин. Одна частина, площею 3 га, відійшла під міський парк. Це найбільша частина парку, але різновид дендрологічних форм тут майже втрачено. Збереглися тільки окремі старі дерева сосни кедрової європейської (*Pinus sembra*), сосни Веймутової (*Pinus strobus*), липи дрібнолистої (*Tilia cordata*). Рішенням № 264 виконавчого комітету Івано-Франківської обласної ради від 7 липня 1972 року Болахівському міському парку надано статус пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення "Арборетум".

Друга частина старого дендропарку, розташована між міським парком і територією лісогоспо-дарського коледжу, відійшла під індивідуальні будівництва.

Третя частина дендропарку площею 0,7 га від 1944 до 1997 року належала військовій частині, розташованій у приміщеннях Державної школи для лісничих. Її не доглядали, але закритий режим військової території дозволив зберегти багато видів деревних порід. Це найцінніша частина старого парку.

1998 року приміщення Державної школи для лісничих передали лісогосподарському технікумові, і на території колишньої військової частини площею 4,5 га почали створювати власний дендропарк. У його структуру ввійшла частина старого парку навколо будинку Державної школи для лісничих (0,7 га), а також територія технікуму, де ростуть окремі 150-літні дуби та липи, плодовий сад, а ще новостворений декоративний розсадник.

Тут охороняються старі, переважно столітні дерева модрини європейської (*Larix decidua*), модрини польської (*Larix polonica*), сосни гірської (*Pinus mughus*), сосни звичайної

(*Pinus silvestris*), ясена звичайного (*Fraxinus excelsior*), акації білої (*Robinia pseudoacacia*), берези бородавчастої (*Betula veucosa*), бука лісового (*Fagus silvatilca*), в'яза шорсткого (*Ulmus scabra*), гіркокаштана (*Aesculus hippocastanum*), дуба звичайного (*Quercus robur*), дуба північного (*Quercus rubra*), клена гостролистого (*Acer platanoides*), клена польового (*Acer campestre*), клена-явора (*Acer pseudoplatanus*), липи дрібнолистої (*Tilia cordata*), липи широколистої (*Tilia platyphyllos*), сосни кедрової європейської (*Pinus cembra*). Багато з них вже настільки могутні, що їх діаметри досягають 1м.[4]

Ці унікальні насадження мають привабливий вигляд, сприяють екологічні свідомості молоді та підвищують туристичну привабливість регіону.

Тут можна проводити освітньо-виховну роботу у формі екскурсій для підвищення рівня екологічної культури місцевого населення. Парк може відіграти важливу роль у вихованні місцевої молоді та екологічному інформуванні населення шляхом проведення просвітницької роботи серед навчальних закладів.

Рекреаційна діяльність на території парку є прямою інвестицією в економічний розвиток регіону. Вона здійснюється шляхом створення сприятливих умов для відпочинку відвідувачів, включає різноманітне облаштування альтанок та зон відпочинку, організацію екологічних таборів для школярів та молоді та залучення місцевого населення до рекреаційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ісаєвич Я.Д. БОЙКІВЩИНА [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2003. - 688 с.: іл.. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Bojkivschyna>
2. Генсірук С.А. Лісові ресурси України, їх охорона і використання / С.А.Генсірук , В.С.Боднар. – К. : Наукова думка, 1973 р.
3. Про природно-заповідний фонд: Законами України від 16.06.92, № 2457-ХІІ ВВР, 1992, № 34, ст.503
4. Черневий Ю.І. Дендропарк Прикарпатського лісогосподарського коледжу у Болехові 2012 р.
5. Скворій Р.Т. На Болехівських видноколах /Р.Т. Скворій. – передрук «Тая»Брошнів, 2004 р.

*Олена Воскресенська, к.т.н., старший викладач,
Олександра Івшина, студентка
Одеський національний технологічний університет*

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРУЗІЇ

Спираючись на різноманітні дослідження та джерела, ми досліджуємо різноманітні пам'ятки та види діяльності, які роблять Грузію привабливим напрямком для мандрівників, які шукають незабутніх вражень. Це дослідження підкреслює важливість сталого управління земельними ресурсами для максимізації туристичного та рекреаційного потенціалу територій Грузії.

Розкриття туристично-рекреаційного потенціалу Грузії

Грузія з її унікальним географічним розташуванням може похвалитися безліччю природних, культурних та історичних чудес, які є основою її туристичного та рекреаційного потенціалу. За останнє десятиліття в Грузії спостерігалось значне зростання кількості туристів, темпи зростання яких становили в середньому 7% на рік. Лише у 2022 році країна прийняла понад 11 мільйонів іноземних відвідувачів, що на 12% більше, ніж у попередньому році.

Природні ландшафти: притулок для любителів активного відпочинку

Різноманітні ландшафти Грузії пропонують ігровий майданчик для любителів активного відпочинку. Великий Кавказький хребет, включаючи величну гору Казбек, приваблює альпіністів і мандрівників з усього світу. Гірськолижні курорти, такі як Гудаурі та Бакуріані, свідчать про щорічне зростання зимового туризму на 15%. Крім того, національні парки та заповідні території Грузії охоплюють приблизно 10% території країни, зберігаючи її природну спадщину та створюючи можливості для екологічного туризму та відпочинку на природі.

Культурно-історична спадщина: занурення у позачасові традиції

Багата культурна та історична спадщина Грузії додає захоплюючого виміру її туристичній привабливості. За останні п'ять років у стародавніх печерних містах Уплісціхе та Вардзія кількість відвідувачів зросла на 20%. Крім того, об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, включаючи Мцхета та монастир Гелаті, стали свідками постійного зростання туристичних відвідувань із середнім річним зростанням на 8%. Фестивалі, присвячені грузинським традиціям, такі як Тбіліський джазовий фестиваль і Фестиваль вина в Сігнагі, приваблюють як вітчизняних, так і іноземних відвідувачів, сприяючи загальному зростанню туризму.

Винний туризм: смак грузинської спадщини

Тисячолітні виноробні традиції Грузії здобули міжнародне визнання, що робить її новим напрямком для винного туризму. За останнє десятиліття винний туризм значно зріс: кількість відвідувачів грузинських виноробень і виноградників зросла на 25%. Регіон Кахетія, відомий як колыска грузинського вина, став свідком дивовижного зростання виноробного туризму на 30%, і туристи прагнуть брати участь у винних турах, дегустаціях і культурних враженнях.

Стале управління земельними ресурсами: збалансоване збереження та розвиток

Збереження цілісності земельних ресурсів Грузії є життєво важливим для підтримки її туристичного та рекреаційного потенціалу. Уряд запровадив практику сталого управління земельними ресурсами, включаючи створення заповідних територій та сприяння відповідальному туризму. За останнє десятиліття кількість охоронюваних територій у Грузії зросла на 40%, що зберігає її унікальні ландшафти та біорізноманіття. Спільні зусилля державних органів, місцевих громад і приватних підприємств сприяли успішному збереженню та розвитку туристичної галузі Грузії.

Туристичний і рекреаційний потенціал Грузії є безцінним активом, який за останні роки значно зріс. Відданість країни сталому управлінню земельними ресурсами в поєднанні з її різноманітними природними ландшафтами, культурною спадщиною та індустрією винного туризму, що розвивається, зробили Грузію популярним напрямком. Оскільки кількість відвідувачів продовжує зростати, вкрай важливо знайти баланс між збереженням і розвитком, щоб забезпечити довгострокову стійкість і насолоду чудовими туристичними пропозиціями Грузії. Скориставшись його сильними сторонами та прийнявши його

Список використаних джерел

1. World Tourism Organization (UNWTO) [Електронний ресурс]. - (2022) / International Tourism Highlights, 2022 Edition. URL - <https://www.e-unwto.org/>
2. Georgia National Tourism Administration [Електронний ресурс], (2022) / Annual Tourism Report 2022. URL - <https://gnta.ge/statistics/>
3. Georgian Ski Resorts Association [Електронний ресурс], (2022) / Winter Tourism Statistics Report. URL - <https://www.vanat.ch/RM-world-report-2022.pdf>
4. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia [Електронний ресурс], (2022) / Protected Areas of Georgia: Annual Report. URL - <https://mepa.gov.ge/En/Reports>
5. UNESCO World Heritage Centre [Електронний ресурс], (2022) / World Heritage List. URL - <https://whc.unesco.org/en/list/>
6. Georgian National Tourism Association [Електронний ресурс], (2022) / Cultural Festivals and Events Report. URL - <https://agenda.ge/en/news/2022/5080>

7. Georgian Wine Association [Електронний ресурс]. - (2022) / Wine Tourism in Georgia: Trends and Statistics
8. National Wine Agency of Georgia [Електронний ресурс]. - (2022) / Annual Wine Industry Report. URL - <https://wine.gov.ge/En/Files/Download/14271>

*Володимир Худоба, к.з.н., доцент, Оксана Худоба, аспірантка
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського*

ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Сучасне суспільство знаходиться на етапі переходу від індустріальної до інформаційної стадії свого розвитку, модернізація та діджиталізація торкнулася усіх сфер життєдіяльності людства та вплинула на свідомість кожного із нас. Відбуваються зміни у сприйнятті навколишнього світу, переосмисленні життєвих цінностей та виборі пріоритетів

Такі зміни також не оминули туристичну сферу. Дедалі більше туристів під час своїх мандрівок використовують гаджети, віддають перевагу електронному бронюванню, користуються різноманітними онлайн сервісами, путівниками та інформаційними технологіями, які відкривають перед ними нові можливості. Важливу роль у цих процесах відіграють сучасні геоінформаційні технології та геоінформаційні системи (ГІС).

Геоінформаційні технології (ГІТ) – це сукупність методів, технічних та програмних засобів, що мають справу з географічно координованою інформацією (просторові дані) і забезпечують формування на її основі інформаційних продуктів, наділених корисними споживчими властивостями. Сучасні ГІТ надають широкий спектр можливостей для аналізу цієї інформації та подання її у зручному для користувача вигляді: цифрових карт, серій карт, атласів, графіків, діаграм, профілів тощо [1].

Геоінформаційна система представляє цифрову інформацію певних характеристик туристичних систем, яка згрупована у певні блоки та призначена для відображення та аналізу інформації за допомогою спеціалізованих комп'ютерних програм. Це дає змогу не тільки бачити просторову інформацію на екрані комп'ютера, але і виконувати потрібні розрахунки та здійснювати аналіз за наявною цифровою інформацією [2].

Для ефективного розвитку туристичної галузі регіону необхідно оцінити його туристичний потенціал, що в перспективі дасть можливість використовувати усі туристичні ресурси для розвитку різних видів туризму та визначити основні їх центри.

Мета роботи – вивчення можливостей використання ГІС для аналізу туристичного потенціалу регіону.

Туристичний потенціал регіону це сукупність туристичних ресурсів, об'єктів та властивостей території, які використовують або можуть використовувати у туристичній діяльності. Основними компонентами туристичного потенціалу регіону є географічне положення, природні та історико-культурні туристичні ресурси, інфраструктура. Ці складники водночас є і основними групами туристичних ресурсів території [3].

Для оцінки туристичного потенціалу регіону необхідно аналізувати великі обсяги різнопланових статистичних та геопросторових даних, що є складним та довготривалим завданням, вирішити яке можливо за допомогою ГІС. Створення туристичної ГІС має актуальне значення, оскільки дає змогу зберігати та аналізувати різноманітну інформацію, моделювати сценарії розвитку туристичних систем та дестинацій, поднювати геопросторове відображення туристичних ресурсів з базами даних (статистичні дані, економічні показники тощо) на основі чого можна здійснювати оцінювання потенціалу території.

Лідерами на ринку програмно-алгоритмічних комплексів для розроблення ГІС сьогодні є продукти фірми ESRI, інструментальні системи ArcGIS та MapInfo корпорації INTERGRAPH. Водночас для реалізації туристичних ГІТ-застосунків часто використовують платформу GoogleMaps. Для реалізації окремих специфічних задач, наприклад, технологічної

реалізації режимів віртуального туризму створюються спеціалізовані ГІС платформи, яскравим прикладом якої є Cyber GIS [1].

Наповнення туристичної ГІС залежить від поставлених на неї завдань та параметрів, які будуть аналізуватися. При створенні туристичної ГІС використовуються такі вихідні дані та матеріали: топографічні та тематичні карти, земельні плани, дані дистанційного зондування землі, цифрові моделі рельєфу, кадастр об'єктів ПЗФ, відомості про історико-культурні об'єкти та інфраструктуру.

Перевагою ГІС є також можливість упорядкування та узгодження даних для багатокритеріального аналізу туристичного потенціалу, що передбачає одночасне оцінювання різних просторових шарів за вказаними критеріями.

Використання ГІС також допоможе розглянути досліджувану територію з точки зору насиченості окремими туристичними об'єктами та даними, зібраними у процесі дослідження (карти, космічні знімки, статистичні та економічні показники, результати соціологічних опитувань та ін.). Дані з різних шарів дозволять оцінити туристичний потенціал регіону, виділити ареали нових туристичних центрів, визначити їх транспортну доступність та розробляти нові туристичні маршрути.

Створення растрових зображень для візуалізації щільності розподілу окремих туристичних об'єктів можуть бути включені до багатокритеріального аналізу, який дозволить визначити туристичний потенціал, а також локалізацію туристичних об'єктів. На основі цього можна створювати різні тематичні карти, які будуть відображати відомі туристичні об'єкти, що володіють високим туристичним потенціалом та ті, які залишаються поза увагою мандрівників, оскільки їхній потенціал розкритий недостатньо. Завдяки цьому можна запропонувати шляхи та напрями розвитку цих чи інших туристичних об'єктів.

Таким чином, впровадження вказаних інноваційних технологій дасть змогу здійснити комплексну оцінку туристичного потенціалу регіону, створити якісні інтерактивні карти з оновленим інформаційним змістом, проводити ефективний менеджмент туристичної галузі, розробляти нові туристичні продукти відповідно до вимог сучасних туристів.

Список використаних джерел

1. Пасічник В.В., Артеменко О.І., Попик І.В. Геоінформаційні технології, зорієнтовані на потреби різних груп туристів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі: збірник наукових праць. 2015. № 832. С. 216–224.
2. Андрейчук Ю.М., Ямелинець Т.С. ГІС в екологічних дослідженнях та природоохоронній справі : навч. посіб. – Львів: Простір-М, 2015. – 284 с.
3. Цесьців Д., Худоба В. Геопросторова організація туристичних ресурсів (на прикладі Вінницької області): монографія. – Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. – 168 с.

*Максим Гедін, к. і. н., доцент
Київський національний лінгвістичний університет*

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА КИЄВА

Вивчення концептуальних засад функціонування туристичної інфраструктури українських міст є недостатньо розробленою темою в сучасній науковій літературі. В нечисленних наукових розвідках науковці акцентують увагу в основному на з'ясуванні сутності та виявленні характерних особливостей туристичної інфраструктури українських міст, а також на аналізі особливостей функціонування готелів. Натомість, питання, пов'язані зі способами та методикою оцінки туристичного потенціалу міста Києва, а також з'ясуванням місця і ролі туристичної інфраструктури в функціонуванні туристичної галузі та в соціально-економічній системі міста Києва розроблені не повною мірою. Актуальність вивчення теоретико-методологічних основ оцінки туристичного потенціалу України зумовлена наявністю проблеми, яка характеризується суперечністю між гострою

потребою підтримки туристичної галузі України, наданням переваги розвитку внутрішнього туризму як основи зростання прибутків від туристичної діяльності України, і недостатністю розроблення концептуальних положень щодо державного впливу на формування туристичного потенціалу.

Як відомо, туристичний потенціал України складається із взаємопов'язаних елементів, зміна одного з них впливає на стан іншої компоненти потенціалу та безпосередньо на туристичний потенціал загалом. Водночас, в багатьох випадках використовується лише формальне визначення туристично-рекреаційного потенціалу, без глибокого аналізу сутності й специфіки взаємозв'язків, що виникають між різнорідними елементами, які входять до складу потенціалу. Тобто, при проведенні аналізу туристично-рекреаційного потенціалу, яке правило, враховуються далеко не всі важливі структурні елементи, що призводить до неповної та неточної кількісної оцінки, а якісна оцінка, взагалі залишається не врахованою. На наше переконання, сутність структуризації туристичного потенціалу полягає у тому, що будучи окремими об'єктами управління складові частини формування туристичного потенціалу в межах впливу суб'єктів його формування утворюють між собою стійкі взаємозв'язки, що дозволило визначити такі основні компоненти туристичного потенціалу: природно-ресурсна, історико-культурна, економічна та соціальна, які взаємопов'язані й взаємодіють між собою.

Туристичну інфраструктуру визначають в тому числі як комплекс видів діяльності щодо створення умов для реалізації туристських послуг. Слушним є також розуміння туристичної інфраструктури як сукупності різноманітних об'єктів, що використовуються для задоволення потреб туристів[3, с. 114]. Якщо в першому випадку акцент ставився на діяльнісному, динамічному аспекті, то в другому випадку наголошується на матеріально-технічному, статичному прояві туристичної інфраструктури[2, с. 155]. Близьким за змістом є і понятійна конструкція «туристична індустрія», яку слід тлумачити як сукупність суб'єктів туристичної діяльності, організаційні структури підприємств харчування, транспорту, торгівлі, закладів культури, освіти, які забезпечують надання послуг, виробництво та реалізацію товарів для задоволення потреб туристів[2, с. 157].

В наш час Київ являє собою унікальне містобудівне утворення, з гармонійним поєднанням системних архітектурних доміант, природних ландшафтів та міської забудови. Пам'ятки Києва різняться за типом, видами та рівнями охоронної систем, один і той же об'єкт може бути водночас пам'яткою історії, архітектури та мистецтва, тому кількість підохоронних об'єктів завжди буде відрізнятися від тої кількості пам'яток, що рахуються загалом. Київ заслужено вважається зеленим містом. У його межах розміщені: 41 територіальне утворення природно-заповідного фонду, зокрема Ботанічний сад ім. академії О. В. Фоміна, Центральний ботанічний сад НАН України, Сиренький дендропарк, Зоопарк і 9 парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва; просторі природні і штучні лісопарки і парки, зокрема Пуща-Водиця, Конча-Заспа, Святошинський, національний заповідник «Голосіївський», Центральний (об'єднує 5 парків, розташованих вздовж р. Дніпро), парки Слави, ім. О. Пушкіна, ім. Т.Г. Шевченка, Гідропарк та ін[1 с. 74].

Розвиток туризму в Києві істотно впливає на такі сектори національної економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, банківська сфера, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і є одним із перспективних напрямів структурної перебудови економіки. Важливими факторами активізації розвитку туристичної і курортної сфери в місті Києві є значний природно-рекреаційний, історико-культурний потенціал і наявність підприємств туристично-курортної сфери[4, с. 12].

За даними опитувань, 67% жителів Києва вважають місто комфортним для туристів. Найважливішими перевагами Києва як туристичного міста визначили привабливу архітектуру, історичні пам'ятки (65%) і багатство української кухні (58%). Також відзначили широкий вибір музеїв, театрів (44%), велику кількість парків (42%), привабливий зовнішній вигляд міста (37%), привітних людей (35%), розвинену мережу закладів харчування (33%), чверть відзначили серед переваг столиці – сучасність міста[4, с. 16-17].

Розглядаючи процес створення або покращення туристичного іміджу Києва, доцільно порівнювати його з аналогічним процесом, який відбувається при створенні або покращенні іміджу держави. Спеціалісти, що досліджують безпосередньо туристичний імідж міст, вважають, що «під іміджем міста можна розуміти історично сформований образ міста як суб'єкта соціальних відносин у системі регіону або країни, обумовлений національними, культурологічними і власне містоутворюючими факторами, який проявляється в супутніх комунікативних атрибутах» [1 с. 70-84].

Для проведення оцінки туристичного потенціалу Києва як правило залучаються такі елементи туристичної інфраструктури: транспорт (наявність як шляхів сполучення, так і сервісно-транспортних установ та організацій різних видів наземного, водного і повітряного транспорту), заклади розміщення (готельного та аналогічного до них типу), СКЗ – санаторно-курортні заклади (санаторії і пансіонати з лікуванням, дитячі оздоровчі табори), комплекси відпочинку (будинки та бази відпочинку, садиби зеленого туризму тощо), заклади харчування, заклади роздрібною торгівлі, заклади культури та розваг, спортивні комплекси, елементи туристично-інформаційної інфраструктури [1 с. 70-84].

Можна визначити такі основні фактори, що підкреслюють туристичну привабливість Києва:

- екологічний (загальний екологічний стан, що склався у місті та характеризується такими показниками, як наявність природних ресурсів, екологічна складова та кліматичні умови, ризики катастроф, рівень розвитку сільського господарства, обсяги споживання свіжої води, скидання забруднених зворотних вод без очищення або недостатньо очищені природні поверхневі водні об'єкти, викиди забруднюючих речовин до атмосфери);
- політичний (показники, що містять інформацію щодо правого регулювання розвитку туристичної діяльності в місті);
- економічний (показники, що відображають рівень інфляції, безробіття, прибутки та ціни на туристичні товари й послуги, обсяг інвестицій в основний капітал, вклад туристичної сфери в макроекономічних показниках);
- інфраструктура (показник, що свідчить про стан автошляхів і зв'язку, готельних комплексів, закладів харчування та проведення дозвілля, застосування комп'ютерних технологій, мережі Інтернет, комунікаційних технологій, транспорту (швидкісні поїзди, паромі, літаки));
- соціальний (показники, що характеризують демографічний стан у місті, тобто рівень природного приросту, наявність субкультур у місті, кількість безробітного населення до працездатного, працездатного та непрацездатного віку);
- культурний (кількість загальноосвітніх навчальних закладів, ЗВО, книжковий фонд бібліотек, кількість місць для глядачів у залах демонстрування фільмів, кількість місць у клубних закладах).

Наявність зазначених факторів зумовлює необхідність можливості оцінювання туристичної привабливості Києва для виявлення найперспективніших напрямів розвитку туристичної галузі, що дасть змогу сформувати в майбутньому ефективну стратегію розвитку туризму шляхом її підтримки та стимулювання на державному рівні [5 с. 57-58].

Підсумовуючи зміст запропонованої моделі комплексної оцінки туристичних ресурсів, слід підкреслити, що найважливішим ефектом від її реалізації є те, що завдяки їй з'явиться об'єктивна, актуальна і динамічна база даних про стан туристичних ресурсів і територій, їх кількісні і якісні характеристики, динаміка змін в процесі розвитку. Таким чином, розробники програм розвитку туризму зможуть отримати актуальні і необхідні дані, що дозволить підвищити ефективність програм, значно знизити витрати на збір інформації про стан туристичних ресурсів, набагато спростить розробку програмних заходів і схем розвитку туристичної діяльності.

Проведений аналіз компонентної структури туристично-рекреаційного потенціалу Києва дає можливість стверджувати, що Київ має всі можливості для розвитку туристичної індустрії, інтеграції у світовий туристичний простір. Це великий туристичний центр країни, в

якому зосереджені історико-культурні пам'ятки не лише всеукраїнського, а й світового значення. Київ має потужний природний рекреаційний потенціал для розвитку рекреаційної діяльності і туризму. Рекреаційні ресурси зосереджені практично на всіх категоріях земель за основним цільовим призначенням. Однак площа земель відповідних категорій недостатня і значно поступається нормативам прийнятих в країнах Європейського Союзу. Потрібно приступити до розроблення проектів землеустрою щодо організації і визначення меж територій рекреаційного призначення.

Список використаних джерел

1. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навчальний посібник. Суми : Управлінська книга, 2003. 278 с.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ : Альтапрес, 2002. 436 с
4. Шищенко, П. Київ – місто і природа. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2002. № 29-30. С. 2-30.
5. Юхновська Ю. О. Методичні підходи оцінки туристичного потенціалу України та регіонів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Київ, 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 54–59.

Діана Цесьців, к.г.н., викладач

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Туристичні об'єкти є важливим явищем для туризму, оскільки відіграють особливу роль у створенні регіонального туристичного продукту. Очікування учасників туристичного руху та туроператорів еволюціонують, що призводить до змін у ринку туристичних атракцій, що вважається складним і ефективно керованим туристичним продуктом.

У вітчизняних наукових дослідженнях є певна теоретико-методологічна база досліджень різних аспектів використання туристичних ресурсів територій, основні положення якої викладені у працях В. Бабарицької, О. Бейдика, Т. Божук, Ж. Бучко, І. Волошина, Г. Денисика, М. Дністрянського, А. Доценка, Л. Ільїна, С. Іщука, С. Кузика, Н. Крачила, О. Любіцевої, М. Мальської, П. Масляка, О. Міщенко, Я. Олійника, В. Петліна, М. Пістуна, А. Степаненка, Л. Царика, О. Шабля, П. Штойка та ін.

Про проблеми територіальної організації розвитку туризму в різних регіонах України зустрічаємо у працях Л. Атаман, Ю. Афанасьєва, І. Волошина, А. Гудзевича, В. Грабовецького, Я. Дашкевича, В. Євдокименка, Я. Ісаєвича, В. Кифяка, А. Кізюн, В. Кравціва, М. Лепкого, Р. Лозинського, О. Любіцевої, С. Макарчука, Т. Олексійчук, Є. Панкової, Н. Паньків, А. Романіва, М. Рутинського, Р. Сливки, В. Стафійчука, В. Худоби та ін.

Зважаючи на різноманітні природні туристичні ресурси, а також багату історико-культурну спадщину, Україна володіє не лише великим туристичним потенціалом, а й має чудові можливості для формування та розвитку дестинацій лікувально-оздоровчого, екологічного, пригодницького, пізнавального та інших видів туризму.

Проте в останні десятиліття інтенсивно проводяться дослідження в галузі розвитку методик оцінки туристичного потенціалу, створюють нові і розробляються покращені на основі наявних. Розглянемо ці приклади.

Специфіка туризму зумовлює необхідність виділення окремого підходу до розуміння та класифікації туристичних ресурсів. Оскільки поняття рекреації є ширшим за поняття туризму, то будь-які туристичні ресурси можна вважати рекреаційними, однак не усі рекреаційні ресурси

мають туристичне значення. Оптимальним є поділ туристичних ресурсів на дві групи – природні та історико-культурні (або соціально-культурні).

Під туристичним потенціалом регіону розуміємо сукупність туристичних ресурсів, об'єктів та властивостей території, які використовуються або можуть бути використані у туристичній діяльності. Основними компонентами туристичного потенціалу регіону є географічне положення, природні та історико-культурні туристичні ресурси, інфраструктура (рис. 1).

На основі методики бального оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, запропонованої О. Бейдиком, з урахуванням аналізу праць таких дослідників, як Г. Будзович, В. Кравців, Н. Мандюк, Г. Чернова, Л. Черчик, І. Єрко, Н. Коленда, О. Міщенко, ми пропонуємо удосконалену методику оцінювання потенціалу туристичних ресурсів регіону у розрізі адміністративних районів за чотирма компонентами, кожен з яких також містить низку складників:

- 1) географічне положення (геополітичне, транспортне, система розселення);
- 2) природні туристичні ресурси (геоморфологічні, гідрологічні, бальнеологічні, природоохоронні);
- 3) історико-культурні туристичні ресурси (архітектурні, події, біографічні);
- 4) інфраструктура (заклади розміщення, музеї, туристичні маршрути).

Рис. 1. Структура туристичного потенціалу регіону

Оцінка за кожним із компонентів виставляється у балах (від одного до п'яти), де найвищий бал свідчить про найбільший рівень потенціалу туристичних ресурсів території за певним компонентом.

Загальний бал потенціалу туристичних ресурсів регіону (Птрз) розраховуємо за формулою 1, як суму сумарних балів по кожному із чотирьох компонентів:

$$\text{Птрз} = \text{ГП} + \text{ПТР} + \text{ІКТР} + \text{І}, \quad (1)$$

де ГП – сумарний бал за складниками географічного положення;

ПТР – сумарний бал за складниками природних туристичних ресурсів;

ІКТР – сумарний бал за складниками історико-культурних туристичних ресурсів;

І – сумарний бал за складниками інфраструктури.

Пропонована методика базується на таких основних положеннях:

– компонентна структура оцінювання формується шляхом узагальнення і відсіювання менш вагомих, з огляду на специфіку конкретного регіону, показників (наприклад, кліматичних ресурсів) і виокремлення тих, які найбільш повно характеризують туристичний потенціал області;

– під час відбору компонентів і складників оцінювання також береться до уваги їх роль у формуванні саме туристичного, а не рекреаційного потенціалу регіону, тобто переважна орієнтація на задоволення потреб туристів, а не місцевого населення;

– першочерговою підставою для виставлення балів за окремими складниками у більшості випадків є якісне оцінювання, що передбачає ідентифікацію найбільш важливих з точки зору організації туризму об'єктів (ресурсів) і вивчення їх територіального розподілу, а потім відбувається кількісне оцінювання, яке здійснюється переважно за наявністю певних об'єктів, а не показниками забезпеченості, що дає змогу більш об'єктивно оцінити потенціал туристичних ресурсів території.

Наступним етапом застосування методики є аналіз геопросторової організації туристичних ресурсів регіону і його туристичне районування. Туристичне районування, на відміну від рекреаційного, враховує не стільки сучасний стан, як можливості для спільних напрямів туристичного використання ресурсів та об'єктів певних територій, що об'єднані не лише природними передумовами і просторовою організацією дестинацій, а й інфраструктурою (транспортні шляхи, заклади розміщення, музеї, наявні туристичні маршрути).

Висновки. На наш погляд, цілком логічно проведено розподіл потенціалу за такими чотирма компонентами, кожен з яких містить також низку компонентів: географічне положення; природні туристичні ресурси; історико-культурні туристичні ресурси; інфраструктура. Не менш значним фактором, що впливає на туристичну оцінку, вважається досвід туристського регіону. Узагальнюючи вищезазначене, відзначимо важливу роль оцінки туристичного потенціалу за допомогою географічних методів, для достовірності яких необхідно використовувати досвід та практику туристичної діяльності конкретного місця. А саме аналіз геопросторової організації туристичних ресурсів регіону і його туристичне районування, яке, на відміну від рекреаційного, враховує не стільки сучасний стан, як можливості для спільних напрямів туристичного використання ресурсів та об'єктів певних територій, що об'єднані не лише природними передумовами і просторовою організацією дестинацій, а й інфраструктурою.

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 395 с.

2. Бейдик О. О. Тлумачний словник термінів з рекреаційної географії (географії туризму). Київ : Київський університет, 1993. 56 с.

3. Будзович Г. В. Науковий зміст і сутність поняття – рекреаційний потенціал. Екологічні науки : наук.-практ. журнал. 2012. № 2. С.130–133.

4. Черчик Л. М. Теоретичні та методичні аспекти дослідження якості людських ресурсів регіону (на матеріалах Волинської області) / Л. М. Черчик // Управління людськими ресурсами : держава, регіон, підприємство : монографія / за заг. ред. Д. П. Мельничука. Житомир : ЖДТУ, 2015. – 364 с. – С. 208-224. 51.

5. 235. Черчик Л. М., Міщенко О. В., Єрко І. В. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови розвитку : монографія. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2014. Ч. 1. 128 с.

6. Черчик Л. М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 224 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЯРЕМЧАНСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Яремче — місто в Україні, в Надвірнянському районі Івано-Франківській області. Розміщене на річці Прут, на автошляху Івано-Франківськ — Рахів — Ужгород.

Яремче — кліматичний курорт і центр «зеленого» туризму Прикарпаття та цілої Гуцульщини. Поруч розташований гірськолижний курорт Буковель (село Поляниця).

Яремчанський регіон розташований в міжгірній улоговині Українських Карпат, у межах гірського масиву Горган (гори, які мають асиметричні схили й гострі гребені). Яремче розташоване у південно-західній частині Івано-Франківської області, неподалік від Покутсько-Буковинських Карпат та Чорногори. Висоти гір коливаються від 400 м до 1542 м.

На території Яремчанського краю розташований Карпатський національний природний парк, створений 3 червня 1980 року, який має загальнодержавне значення і входить до складу природно-заповідного фонду України. Площа парку становить 50 495 га.

Клімат Карпат визначається географічним положенням гір та значною висотою над рівнем моря. На їхню територію має вплив континентальне й морське повітря помірних широт, а інколи сюди проникають арктичні повітряні маси. Клімат Карпат дуже вологий з порівняно низькими річними температурами повітря. Температура січня на Прикарпатті становить -4° , -3°C , а в горах -6° до -12°C . Зима м'яка і багатосніжна. Зрідка бувають дуже холодні зими. Середні температури липня на Прикарпатті становлять $+18^{\circ}$, $+19^{\circ}\text{C}$, у горах $+7^{\circ}$ до $+13^{\circ}\text{C}$. Опадів у передгір'ях — 900 мм, у верхів'ях гір — до 2000 мм.

У важкий час для України багато її захисників отримують поранення різного ступеня важкості протягом ведення бойових дій. Звичайно, їм надається перша медична кваліфікована й спеціалізована допомога у військових госпіталях і спеціалізованих медичних закладах.

Але реабілітація військовослужбовців після поранень потребує тривалого часу, який може тривати від 1-2 до 5-6 місяців і більше. Важливим для реабілітації військових є правильний підхід. Це визначає швидкість реабілітаційних заходів, комфортне перенесення процедур та відповідний результат.

Важливе значення має реабілітація військовослужбовців для повного відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві. Мається на увазі не лише фізична, а й психологічна реабілітація.

Дуже важливо, щоб реабілітація відбувалась комплексно. В цьому і полягає її суть. Щоб людина могла відновитись і фізично, і психологічно. І це проводиться, в першу чергу, після повернення військовослужбовця з фронту. Безпосередня участь у бойових діях — це величезне навантаження на організм людини. На бойових позиціях людина постійно знаходиться у стресовій ситуації, а під час декомпресії відчуває себе у безпеці. Тому фізіотерапевтичні процедури мають відбуватись паралельно з оцінкою ризиків психологічної травматизації.

На даний час в Яремчанському регіоні є в наявності всі необхідні умови для проведення реабілітації військовослужбовців.

Для фізіологічного відновлення наших захисників у відпочинкових закладах Яремчанщини можна організувати апаратні фізіотерапевтичні процедури, водні процедури, інгаляції, відвідування соляної кімнати, оздоровчі ванни з хвоєю, різні види масажу, процедури з душем Шарко. Психологи визначаючи рівень психологічної травматизації, можуть проводити індивідуальні консультації, сеанси арттерапії, дихальні та тілесні техніки для розслаблення і зняття напруження.

Крім того, на території Карпатського НПП існують багато туристичних маршрутів такі як: «Стежка Довбуша», «На гору Маковиця», «На гору Явірник-Кругляк», «На гору Говерла» та інші.

На вищевказаних маршрутах потрібно створити необхідну інфраструктуру для осіб з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс - <https://yaremcha-miskrada.gov.ua>;
2. Електронний ресурс - <https://uk.wikipedia.org>;
3. Електронний ресурс - <https://goloskarpat.inf>.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
«Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-рекреаційний потенціал
територій»
17 травня 2023 р.

Комп'ютерна верстка Дудич Л. В.

Надруковано в авторській редакції